

Till statsrådet Britta Lejon

Regeringen beslutade den 17 februari 2000 att tillkalla en särskild utredare för att göra en teknisk och administrativ översyn av delar av valsystemet samt lämna förslag om de författningsändringar och andra åtgärder som behövs.

Från och med den 17 februari 2000 förordnades dispaschören Svante O. Johansson till särskild utredare. Till sekreterare anställdes från och med den 16 mars 2000 kammarrättsassessorn Lars-Åke Ström. Utredningen har inte haft formellt utsedda experter. Uppdraget har genomförts i nära samråd med flera myndigheter och enskilda. Härvid skall särskilt nämnas Valenheten vid Riksskatteverket. Utredningen har också under hand informerat Riksdagspartierna om sitt arbete och inhämtat partiernas synpunkter på kommande förslag.

Utredningen har antagit namnet Valtekniska utredningen år 2000.

I juni 2000 överlämnade utredningen promemorian En ny central valmyndighet – Riksvälsnämnden. I promemorian behandlas frågan var funktionen att vara centrala valmyndighet i framtiden skall vara placerad och hur en lämplig framtida organisation för myndigheten bör se ut.

Det fortsatta arbetet har främst rört en teknisk och administrativ översyn av vissa delar av valförfarandet och därmed sammanhängande frågor. Utredningen får härmed överlämna betänkandet (SOU 2000:125) Teknik och administration i valförfarandet.

Uppdraget är härmed slutfört.

Göteborg i december 2000

Svante O. Johansson

/Lars-Åke Ström

Innehåll

Sammanfattning	11
Författningsförslag	19
1 Uppdraget	59
1.1 Direktiven för utredningen	59
1.2 Utredningsarbetet	59
2 Huvuddragen i valförfarandet	61
3 Den framtida valadministrationens uppgifter	65
3.1 Valadministrationen i dag	65
3.2 En ny central valmyndighet	66
3.3 En aktivare roll	66
3.4 En sammanhållen regional och lokal organisation	69
4 Valdatasystemet	73
4.1 Nuvarande tekniska lösning	73
4.2 Ett nytt valdatasystem under utveckling	76
4.3 Påbörjad systemutveckling	77
5 Röstning via Internet	81
5.1 Några utgångspunkter	81
5.2 Vilka krav bör ställas på förfarandet?	82
5.3 Erfarenheter som gjorts i andra länder	85
5.4 Ett system för elektroniska val som bör kunna prövas	87
5.5 Behovet av en försöksverksamhet	91
5.6 Flera steg	92
6 Valdistriktens storlek	95
6.1 Indelningen i valdistrikt	95
6.2 Antalet valdistrikt och antalet röstberättigade i distrikten	97
6.3 Valdeltagandet i stora valdistrikt	97
6.4 Utredningens överväganden och förslag	100

6.4.1	Utgångspunkter.....	100
6.4.2	Ingen absolut övre gräns.....	101
6.4.3	Möjligheten att genomföra en effektiv röst- sammanräkningen och rapporteringen skall avgöra valdistriktens storlek.....	103
6.4.4	Allt samråd i indelningsfrågor skall ske med kommunen.....	105
7	Valsedlar.....	107
7.1	Utformning och innehåll.....	107
7.2	Tillskrivna namn.....	108
7.3	Tillhandahållande av namnvalsedlar.....	108
7.4	Utredningens överväganden och förslag.....	109
7.4.1	Större valsedlar.....	109
7.4.2	Valsedlarnas färg.....	113
7.4.3	Tillskrivna kandidatnamn på partimarkerade valsedlar.....	116
7.4.4	Väljarnas tillgång till namnvalsedlar.....	118
8	Framställningen av röstlängder och röstkort.....	121
8.1	Förfarandet i huvuddrag.....	121
8.2	Grundregister för framställningen.....	124
8.3	Framställningen steg för steg.....	126
8.4	Utredningens överväganden och förslag.....	129
8.4.1	Ändrat ansvar för framställningen av röstlängd och röstkort.....	129
8.4.2	En ny ordning för registrering och redovisning av valdistriktsindelningen.....	130
8.4.3	Nya rutiner för framställningen av röstlängds- register.....	134
8.4.4	Röstkort skall kunna skrivas ut på flera olika ställen.....	136
9	Framställning av röstlängdsstatistik m.m.....	139
9.1	Fyra uttag inför varje val.....	139
9.2	Utredningens överväganden och förslag.....	140
9.2.1	Behovet av samordning.....	140
9.2.2	Ändrad tidpunkt för framställning av statistik för valkretsindelning.....	141
9.2.3	Ändrad tidpunkt för framställning av statistik för mandatberäkning.....	142
9.2.4	Ändrad tidpunkt för framställnings av statistik för beräkning av antalet fria valsedlar.....	143

9.2.5	Tidpunkten för uttag av avskrift av röstlängd till partierna	143
10	Rättelse i röstlängden	145
10.1	Nuvarande förhållanden	145
10.2	Utredningens överväganden och förslag	146
10.2.1	Länsstyrelsen prövar frågor om rättelse	146
10.2.2	Den centrala valmyndigheten får besluta om rättelse i vissa fall	150
10.2.3	Ändrad tidpunkt för sista dag om begäran om rättelse av uppgifter i röstlängd	150
10.2.4	Överklagande av felaktig uppgift i röstlängden	151
10.2.5	För sen anmälan av unionsmedborgare	152
10.2.6	Möjlighet att stryka en person från röstlängden	153
11	Röstning inom landet	157
11.1	Ansvar för att det finns platser där väljarna kan rösta	158
11.1.1	När kan man rösta i röstningslokalerna?	158
11.1.2	Vem ansvarar för att det finns vallokaler?	159
11.1.3	Vem ansvarar för att det finns postkontor att rösta på?	160
11.1.4	Vem ansvarar för att särskilda röstmottagningsställen inrättas	160
11.2	Poströstningen och institutionsröstningen och Posten	
	Aktiebolags nya servicenät	161
11.2.1	Statistikuppgifter	162
11.2.2	Postens nya servicenät	162
11.3	Utredningens överväganden och förslag	164
11.3.1	Ansvar för all röstning inom landet bör överföras till kommunerna	164
11.3.2	Den framtida förtidsröstningen och alternativ till poströstning	165
11.3.3	Förtidsröstning i kommunal regi införs för att kompensera de förutsedda begränsningarna i poströstningen	167
11.3.4	Flera röstningslokaler på valdagen i geografiskt sett stora valdistrikt	168
11.3.5	Den ambulerande röstmottagning på valdagen bör utvecklas	168
11.3.6	Institutionsröstningen	169
11.3.7	Häktades och anhållnas möjligheter att rösta	169
11.3.8	Personer med funktionshinder och röstning i vallokal	170

12	Utlandsröstning	173
12.1	Former för röstningen.....	173
12.1.1	När kan man rösta?.....	173
12.1.2	Vem ansvarar för att röstning kan ske hos utlandsmyndighet?.....	174
12.1.3	Vem ansvarar för att brevröstning kan genomföras?.....	174
12.2	Utredningens överväganden och förslag.....	175
12.2.1	Utvidgad brevröstning.....	175
12.2.2	10-årsgränsen för rösträtt.....	178
13	Sammanräkning av valresultatet	183
13.1	Nuvarande förhållanden.....	183
13.1.1	Preliminär rösträkning i vallokal.....	184
13.1.2	Valnämndens preliminära rösträkning.....	185
13.1.3	Slutlig sammanräkning och mandatfördelning.....	185
13.2	Utredningens överväganden och förslag.....	186
13.2.1	Ett komplicerat valsysteem ställer krav på sammanräkningsorganisationen.....	186
13.2.2	Vilka möjligheter står till buds för att påskynda sammanräkningen?.....	188
13.2.3	Slutlig sammanräkning i vallokalen.....	189
13.2.4	Slutlig sammanräkning hos valnämnden.....	190
13.2.5	Ökade resurser och ändrade arbetsrutiner hos länsstyrelserna.....	192
13.2.6	Utredningens värdering av alternativen.....	193
14	Valbarhetskrav för val till Europaparlamentet	195
14.1	Oförenliga uppgifter m.m. enligt valrättsakten.....	195
14.2	Vem är valbar enligt vallagen?.....	196
14.3	Utredningens överväganden och förslag.....	197
14.3.1	Vallagen anpassas till valrättsaktens bestämmelser ..	197
15	Konsekvenser av förslagen	201
15.1	Allmänt.....	201
15.2	Ekonomiska konsekvenser.....	201
15.3	Andra konsekvenser.....	203
16	Författningskommentar	205
16.1	Förslaget till lag om ändring i vallagen (1997:157).....	205
16.2	Förslaget till ändring i lagen (1987:813) om homosexuella...216	216

Bilagor:

1	Kommittédirektiv.....	217
2	En ny central valmyndighet – Riksvälsnämnden.....	231
3	En internationell jämförelse i några frågor.....	265
4	GIS-teknik i tillämpning	291

Sammanfattning

Utredningen har i ett första delbetänkande (Promemoria 2000-06-06, *bilaga 2*) En ny central valmyndighet – Riksvälsnämnden föreslagit att funktionen att vara central valmyndighet flyttas från Riksskatteverket till en för funktionen nybildad myndighet. Regeringen bereder för närvarande förslaget (prop. 2000/01:1, utgiftsområde 1, s. 18).

I föreliggande betänkande, som är utredningens slutbetänkande, gör utredningen en teknisk och administrativ översyn av vissa frågor rörande delar av valsystemet. Översynen avser främst bestämmelserna om indelningen i valdistrikt, möjligheterna att förtidsrösta och att rösta i vallokal, formerna för utlandssvenskarnas röstning och om röstsammanräkningen och mandatfördelningen kan utföras snabbare. I uppdraget ingår också att se över bestämmelserna om framställning av röstlängder och röstkort samt om rättelse i röstlängden. Andra frågor som behandlas är om valsedlarnas storlek och utformning bör ändras, en anpassning av vallagens bestämmelser om valbarhetskrav till EU:s valrättsakt, häktade och anhållna personers möjligheter att utöva sin rösträtt, funktionshindrade personers möjligheter att rösta i vallokal, tillskrivna namn på partimarkerade valsedlar och vem som skall ansvara för att väljarna har tillgång till namnvalsedlar vid val till Europaparlamentet.

En aktivare central valmyndighet

När det gäller frågan i vilken utsträckning den centrala valmyndighetens uppdrag bör innefatta aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta har utredningen redan i sitt delbetänkande uttalat att det förefaller rimligt att den centrala valmyndigheten ges en mer aktiv roll i förhållande till väljarna men att det skulle vara olämpligt om funktionen inordnades som en av flera andra verksamheter i en redan befintlig myndighet. Mot bakgrund av att ifrågavarande slag av uppgifter på inte sätt är fria från politiska värderingar har utredningen föreslagit att den centrala valmyndigheten skall organiseras som en

nämndmyndighet, med en bred politisk och medborgerlig sammanfattning (se avsnitt 1 och *bilaga 2*).

Möjligheten till internetröstning

När det gäller frågan om röstning via Internet skall införas lämnar utredningen inget förslag utan lämnar en inventering av de möjligheter och problem som kan finnas med en sådan röstning. Utredningen menar också att en omfattande försöksverksamhet måste genomföras innan man tar slutlig ställning till om förfarandet kan tillämpas i ett verkligt val (se vidare avsnitt 5).

Valdistriktens storlek

I avsnitt 6 behandlar utredningen frågan om betydelsen av valdistriktens storlek för valdeltagandet. Enligt utredningen bör det inte införas någon absolut övre gräns för hur många röstberättigade det får vara i ett valdistrikt

En rimlig utgångspunkt är att väljaren skall kunna lämna sin röst på ett så enkelt och smidigt sätt som möjligt. Härvid är givetvis avståndet till vallokalen av stor betydelse. Emellertid avgörs inte avståndet till vallokalen ensamt av antalet röstberättigade i ett valdistrikt. Valdistriktens storlek har endast indirekt betydelse och andra möjligheter att lämna röster kommer här in i bilden.

Enligt utredningen skall indelningen i valdistrikt i första hand bestämmas av kraven att klara röstsammanräkningen och rapportering på valnatten samt skyddet för valhemligheten. För att få ett lämpligt antal röster att räkna bör antalet röstberättigade i varje valdistriktet vara omkring 2 000 personer. I dag ligger flertalet av valdistrikten på mellan 1 200 och 1 800 personer. En höjning av de riktlinjer som anges i lagen i dag (1 200–1 500) bör därför ske. Såvitt undersökningar visar har en sådan storlek på valdistrikten inte påverkat valdeltagandet negativt. Närheten till vallokalen för väljarna skall således inte ensamt vara styrande. Möjligheterna att rösta i närheten bostaden på valdagen skall i stället säkerställas genom andra mer flexibla åtgärder, som t.ex. röstmottagning på flera platser i distriktet och ambulerande röstmottagning. Nu angivna åtgärder innebär att man skall kunna ge fler väljare möjlighet att rösta på valdagen utan att kostnaderna för att genomföra röstningen behöver öka. Den största kostnadsposten för kommunerna är ersättningen till valförrättarna. Numerärt sett stora distrikt innebär färre

vallokaler och därmed också färre valförrättare. De resurser som därmed frigörs skall användas för att förbättra servicen till väljarna.

För att få överskrida 2 000 röstberättigade i ett valdistrikt föreslås att det skall krävas särskilda skäl. Den nedre gränsen på minst 300 röstberättigade i ett valdistrikt med möjlighet till dispens om det finns särskilda skäl, bör enligt utredningen behållas med hänsyn till skyddet för valhemligheten.

Alla beslut om indelning av kommunen i valdistrikt skall normalt sett föregås av ett ställningstagande av fullmäktige i kommunen. Den nuvarande ordningen med att det är valnämnden och inte fullmäktige i kommunen som prövar frågor om indelningen i stora distrikt upphör därmed.

Valsedlar

I avsnitt 7 behandlar utredningen ett antal frågor som rör valsedlar. En av frågorna är om valsedlarna har blivit för små med personröstningen. Partierna har visat intresse för att kunna ha fler än 60 kandidatnamn på varje valsedel. En annan fråga är om personröstning skall kunna ske genom att väljarna på en partimarkerad valsedel för ett parti som skyddat sin partibeteckning skriver till en kandidat som har anmälts av partiet. En ytterligare fråga är om den centrala valmyndigheten vid val till Europaparlamentet skall ansvara för att väljarna har tillgång till namnvalsedlar för de större partierna.

Utredningen bedömning är att valsedlarna inte bör göras större. Större valsedlar skulle visserligen ge utrymme för att kunna ha fler kandidatnamn på varje sedel och därmed också kunna göra det möjligt att gå fram med en enda valsedel i kommuner som är valkretsindelade. Större valsedlar medför emellertid inte bara avsevärt högre kostnader utan också att sammanräkningen och rapporteringen av valresultatet riskerar att fördröjas betydligt.

Nuvarande vallag innebär att ett tillskrivet namn på en valsedel anses som obefintligt om valsedeln gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater. Att ändra denna ordning, som infördes till valet år 1998, skulle få mycket begränsad betydelse för personröstningen. Den skulle dock kräva betydande resursökningar i fråga om sammanräkning av valet. Utredningens bedömning är att det inte framstår som motiverat att återinföra en regel som innebär att räkning av tillskrivna namn skall ske i sådana fall.

I frågan om väljarnas tillgång till namnvalsedlar föreslår utredningen att den centrala valmyndigheten vid val till Europaparlamentet skall ansvara för att väljarna har tillgång till sådana valsedlar för de partier

som vid något av de två senaste valen fått mer än en procent av rösterna i landet dels i varje röstningslokal, dels hos utlandsmyndigheterna och dels i materialet för brevröstning.

Framställning av röstlängder och röstkort

Utredningen konstaterar att det i praktiken är den centrala valmyndigheten som i dag upprättar röstlängder och röstkort. Skattemyndigheterna har inte längre någon del i detta arbetet. Detta bör framgå av vallagen. Utredningen föreslår därför att ansvaret för att upprätta röstlängder och röstkort också formellt flyttas från skattemyndigheterna till den centrala valmyndigheten.

Utredningen föreslår vidare att en ny ordning för registrering och redovisning av valdistrikt införs som ett stöd för framställningen av röstlängden. Enligt förslaget skall länsstyrelserna, som beslutar om indelningen i valdistrikt, också föra register över indelningen. Registret skall föras med stöd av Lantmäteriverkets fastighetsregister. Genom att lägga ansvaret för att föra register över valdistrikten på samma myndighet som beslutar om indelningen i valdistrikt räknar utredningen med att man skall kunna komma till rätta med de nuvarande registerbristerna. Detta är särskilt angeläget med hänsyn till den begränsade tid som i dag föreskrivs i vallagen för framställningen av röstlängd och röstkort.

Utredningen föreslår slutligen att röstkort skall så långt det är möjligt kunna skrivas ut direkt vid röstningen på de ställen där särskild röstmottagning anordnas såväl inom som utom landet – av kommunerna och av utlandsmyndigheterna som svarar för denna röstmottagning (se vidare avsnitt 8).

Framställning av statistik m.m.

På skilda ställen i vallagen finns bestämmelser om uttag av statistik. Valkretsindelningen i en kommun skall grundas på antalet röstberättigade i aviseringsregistret den 1 juli det år beslut om valkretsindelning fattas. Fördelningen av de fasta valkretsmandaten i olika val skall grundas på antalet röstberättigade i aviseringsregistret den 1 november året före valåret. Beräkningen av antalet fria valsedlar skall grundas på antalet röstberättigade i aviseringsregistret den 1 november året före valåret. I praktiken innebär nu redovisade uttag av statistik att en röstlängd måste framställas. Därtill kommer att en röstlängd framställas omkring sex månader före valet för att förse partierna med de avskrifter

av röstlängderna och väljaradresser som de har rätt till. Det innebär i praktiken att fyra uttag måste göras från aviseringsregistret. Enligt utredningen är det en fördel om uttagen av statistik kan samordnas.

Utredningen föreslår att en särskild statistiklängd motsvarande en röstlängd bör upprättas den 1 mars året före valåret och för detta ändamål användas fram till den 1 mars valåret.

Utredningen föreslår vidare att tidpunkten för beräkningen av antalet röstberättigade i en kommun för indelningen i valkretsar tidigareläggs till den 1 mars året före valåret, att tidpunkten för beräkningen av antalet personer som har rösträtt i hela landet, i landstinget och i kommunen senareläggs till den 1 mars det år då val hålls, samt att tidpunkten för beräkningen av antalet fria valsedlar senareläggs till den 1 mars valåret.

Förslagen påverkar inte partiernas rätt till gratis utdrag ur röstlängden med väljarnas adressuppgifter.

Rättelse i röstlängd

Utredningens ambition är få till stånd en valadministration inom den nuvarande uppdelningen på central, regional och lokal nivå med endast en ansvarig myndighet på respektive nivå. Utredningen föreslår att länsstyrelserna i stället för skattemyndigheterna skall pröva frågor om rättelse av uppgifter i röstlängd. Detta är huvudregeln vid rättelser. Men i ett särskilt fall skall även den centrala valmyndigheten besluta om rättelser. Det gäller den särskilda frågan om utlandssvenskarnas röstning. Enligt utredningens förslag skall en röst som kommer in i rätt tid – senast kl. 12 dagen före valdagen – från en utlandssvensk som inte är upptagen i röstlängden kunna leda till att vederbörande tas upp i röstlängden för det aktuella valet.

Såväl länsstyrelserna som den centrala valmyndigheten skall kunna förordna någon hos valnämnden att verkställa beslut om rättelser respektive beslut om att någon utlandssvensk skall tas upp i röstlängden.

När det sedan gäller frågan om när en begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden senast måste göras föreslår utredningen att denna tidigareläggs till 12 dagar före valdagen för att röstlängden skall hinna tryckas i sådan tid att valnämnderna skall kunna få den senast måndagen före valdagen.

Vidare föreslår utredningen att beslut om avslag på en begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden skall kunna överklagas och prövas av Valprovsnämnden innan valet hålls och inte som i dag efter det att valet hållits. Med den nuvarande ordningen där röstlängd gäller för ett

bestämt val blir prövningsförfarandet meningslöst. Utredningen föreslår vidare av samma skäl att ett överklagande av beslut att inte pröva en för sent gjord anmälan om rättelse av uppgifter i röstlängden, skall kunna prövas av Valprövningsnämnden utan att det skall behöva ske i samband med överklagande av hela valet.

Det skall bli möjligt att stryka en person från den svenska röstlängden vid val till Europaparlamentet om han eller hon har tagits upp i röstlängden i ett annat land, under förutsättning att han eller hon inte har fått röstkort för det svenska valet (se vidare avsnitt 10).

Röstning inom landet

Huvudfrågan i avsnitt 11 är vem som skall ha det övergripande ansvaret för att det finns platser där väljarna kan lämna sina röster. Två andra frågor som också behandlas i avsnittet är anhållna och häktades möjligheter att rösta och funktionshinderades möjligheter att rösta i vallokal.

I dag är ansvaret för att väljarna har en plats att rösta på delat mellan den centrala valmyndigheten och kommunen. Utredningen föreslår att det övergripande ansvaret för att det finns platser i kommunen där väljarna kan lämna sina röster före och på valdagen samlas hos kommunen (valnämnden). Det är hos kommunen som lokalkännedomen finns. Posten Aktiebolags nya servicenät – hur det än utformas – kommer att ställa krav på andra lösningar inte bara för förtidsröstningen utan också för röstningen på valdagen. Det är därför lämpligast att kommunen ges möjlighet att finna flexibla lösningar där röstning på posten kan ses som ett komplement till annan röstning

Utredningen föreslår att särskild röstmottagning skall kunna anordnas på centrala kommunala förvaltningar som t.ex. kommunkontor, stadsdelskontor och på bibliotek, medborgarkontor m.fl. ställen som kan anses lämpliga för uppgiften. Röstning på postkontor är en möjlighet bland andra. För att säkerställa att det finns minst en plats att rösta på på valdagen förutom i vallokalen skall röstmottagning alltid anordnas på valdagen i åtminstone ett kommunkontor eller någon annan central kommunal förvaltning i varje kommun. Öppethållandet bör motsvara vad som gäller i dag för poströstning på valdagen.

Utredningen bedömer att den nuvarande möjligheten i vallagen att anordna särskild röstmottagning på valdagen bör användas för att inrätta flera röstningslokaler i ett valdistrikt.

Den särskilda röstmottagningen som Posten Aktiebolag på uppdrag av den centrala valmyndigheten har ombesörjt vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller

vårdanstalter (den s.k. institutionsröstningen) kommer på grund av personalminskning inom Posten Aktiebolag att upphöra. Det innebär kommunerna i fortsättningen måste klara denna uppgift helt på egen hand.

När det gäller häktade eller anhållna föreslår utredningen att dessa skall kunna budrösta

Den som på grund av fysiskt funktionshinder inte kan avge sin röst i vallokalen föreslås kunna få avge sin röst omedelbart utanför vallokalen.

Utlandssvenskarnas röstning

I dag gäller att endast utlandssvenskar som befinner sig i Schweiz eller Tyskland har möjlighet att brev rösta. Mot bakgrund av att ett stort antal utlandssvenskar i andra länder än de nu nämnda inte har möjlighet att delta i valen på grund av att de befinner sig på orter där det inte anordnas någon röstmottagning, föreslår utredningen att brev röstningen utvidgas till att bli generell för utlandsröstningen.

Utredningens bedömning är att den s.k. 10-årsgränsen för utlandssvenskarnas kvarstående i röstlängden skall behållas. Det innebär emellertid att man för varje år får räkna med att omkring 3 500 utlandssvenskar kommer att förlora sin rösträtt på grund av att de inte i tid anmäler att de önskar bli upptagna i röstlängden. Med de nuvarande reglerna anses en röst från en utlandssvensk som inte har tagits upp i längden som adressanmälan och den centrala valmyndigheten anmäler efter valet till skattemyndigheten att personen i fråga skall få ett nytt ”rösträttsdatum” som gör att vederbörande tas upp i röstlängden inför samtliga val inom en ny tioårsperiod. Han eller hon får dock inte rösträtt i det aktuella valet Utredningen föreslår att en avgiven röst som kommer in i rätt tid från någon som inte är upptagen i röstlängden skall leda till att vederbörande tas upp i röstlängden för det aktuella valet (se vidare avsnitt 12).

Sammanräkning av valresultatet

Utgången av det senaste riksdagsvalet kunde fastställas fredagen efter valdagen, dvs. fem dagar efter valdagen, för landstingsfullmäktigevalen i intervallet 8–19 dagar efter valdagen och för kommunfullmäktigevalen i intervallet 4–19 dagar efter valdagen.

Med införandet av personvalet har det blivit svårare för partierna att förutse personfördelningen. Detta har uppfattats som en nackdel i

planeringsarbetet efter valet. Detta aktualiseras när samma person kandiderat i flera val, både i riksdagsvalet och kommunfullmäktigevalet. Utredningen har mot bakgrund härav sett över vilka möjligheter som finns för snabba upp sammanräkningen och mandatfördelningen utan att ställda krav på säkerhet åsidosätts. Utredningen bedömning är att röstsammanräkningen kan utföras snabbare. Inom ramen för den nuvarande ordningen kan detta uppnås genom regelförenkling och tekniska hjälpmedel, men också genom personalförstärkning av länsstyrelsernas räkneorganisation. Målet kan också uppnås genom att ändra uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan myndigheterna, men inte med bibehållet krav på säkerhet. Målet kan i dagsläget med iakttagande av ställda krav på säkerhet uppnås endast till väsentligt högre kostnader, enligt utredningens bedömning.

Vid en samlad bedömning av de alternativ som redovisas – med undantag för alternativet om ökade resurser m.m. till länsstyrelsen – anser utredningen att det inte är möjligt att utföra röstsammanräkningen och mandatfördelningen snabbare utan att samtidigt eftersätta kraven på säkerhet. Utredningen förordar därför inte något av alternativen. Det utesluter emellertid inte att en del av de åtgärder som nämnts kan vara väl värda att pröva. Detta kan dock ske inom ramen för den nuvarande lagstiftning (se vidare avsnitt 13).

Valbarhetskrav för val till Europaparlamentet

Utredningen föreslår att vallagen anpassas till valrättsaktens bestämmelser. Det innebär att den som kandiderar i valet till Europaparlamentet och samtidigt innehar ett ämbete eller ett uppdrag som är oförenligt med uppdraget som företrädare i Europaparlamentet inte skall behöva lämna ämbetet eller uppdraget senast på valdagen utan först när han eller hon tillträder sitt uppdrag i Europaparlamentet (se vidare avsnitt 14).

Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i vallagen (1997:157)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (1997:157)

dels att 11–13 kap. och 17 kap 6–8 §§ skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap 8 och 15 §§, 2 kap. 6 och 7 §§, 3 kap. 2, 6 och 8 §§, 4 kap. 1 och 3 §§, 6 kap. 11 §, 7 kap. 3–7, 9, 11–13 och 14 §§, 9 kap. 3–6, 11, 12, 16 och 17 §§, 10 kap. 1 och 8 §§, 14 kap. 2 §, 15 kap. 1, 10, 11 och 12 §§, 17 kap. 1 § och 19 kap. 2 och 20 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya kapitel, 11–13 kap., och fem nya paragrafer, 15 kap. 9 a §, 17 kap. 6–8 §§ och 18 kap. 71 §, av följande lydelse, samt närmast före 18 kap. 71 § ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 §

Valbar till Europaparlamentet är var och en som har rösträtt enligt 4 §. Unionsmedborgare är dock valbara under den ytterligare förutsättningen att de enligt 5 kap. 16 § visar att de i sitt hemland inte förlorat sin valbarhet vid val till Europaparlamentet.

Den är inte heller valbar som
är

– ledamot av regeringen i en
medlemsstat,

– ledamot av Europeiska
Gemenskapernas kommission,

– domare, generaladvokat
eller justitiesekreterare i
Europeiska Gemenskapernas

domstol,
– ledamot av Europeiska
revisionsrätten,
– medlem av rådgivande
kommittén i Europeiska kol- och
stålgemenskapen eller av
Ekonomiska och sociala kommittén
i Europeiska gemenskapen och
Europeiska
atomenergigemenskapen,
– medlem av sådana
kommittéer eller andra organ
som har tillsatts enligt
fördragen om upprättandet av
Europeiska kol- och
stålgemenskapen, Europeiska
gemenskapen och Europeiska
atomenergigemenskapen för att
förvalta gemenskapernas medel
eller för att utföra en permanent
och direkt förvaltningsuppgift,
– styrelseledamot, direktions-
ledamot eller anställd i
Europeiska investeringsbanken,
eller
– tjänsteman eller annars
anställd i aktiv tjänst inom
Europeiska gemenskapernas
institutioner eller till dessa
knutna fackorgan.

15 §

Det skall finnas en central valmyndighet. Regeringen skall bestämma vilken myndighet som skall vara central valmyndighet.

Utöver sina övriga uppgifter enligt denna lag skall den centrala valmyndigheten informera allmänheten om när, var och hur man skall rösta samt om vad som i övrigt gäller för valet.

Utöver sina övriga uppgifter enligt denna lag skall den centrala valmyndigheten informera allmänheten om när, var och hur man skall rösta samt om vad som i övrigt gäller för valet. Därvid bör myndigheten verka för att väljarna utnyttjar sin rösträtt.

2 kap.

6 §

Vid val till kommunfullmäktige är kommunen valkrets, om inte något annat följer av andra stycket.

Om en kommun har fler än 6 000 personer som har rösträtt, får kommunen delas in i två eller flera valkretsar. Om det finns fler än 24 000 som har rösträtt i en kommun eller om det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige, skall kommunen delas in i två eller flera valkretsar. En kommun som har färre än 6 000 personer som har rösträtt får delas in i två eller flera valkretsar bara om det finns synnerliga skäl därför att kommunen sträcker sig över ett betydande geografiskt område eller har andra geografiska förhållanden som motiverar en sådan indelning.

Antalet personer som har rösträtt i en kommun skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *juli* det år beslutet om valkretsindelning fattas.

Antalet personer som har rösträtt i en kommun skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *mars* det år beslutet om valkretsindelning fattas.

7 §

En valkrets skall utformas så att den kan få minst 15 kommunfullmäktige. Den bör ha en sammanhängande gränslinje. En *församling* skall lämnas odelad eller i vart fall inte delas in i fler än två kretsar. Antalet fullmäktige för hela kommunen skall fördelas så jämnt som möjligt.

En valkrets skall utformas så att den kan få minst 15 kommunfullmäktige. Den bör ha en sammanhängande gränslinje. En *fastighet* skall lämnas odelad. Antalet fullmäktige för hela kommunen skall fördelas så jämnt som möjligt.

3 kap.

2 §

Den centrala valmyndigheten skall för val till riksdagen besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Varje valkrets skall få ett fast valkretsmandat för varje gång som antalet personer som har rösträtt i valkretsen är jämnt delbart med en trehundredondel av antalet personer som har rösträtt i hela landet.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Antalet personer som har rösträtt skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *november* året före valåret.

Antalet personer som har rösträtt skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *mars* valåret.

6§

Länsstyrelsen skall besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *november* året före valåret.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *mars* valåret.

8 §

Om en kommun är indelad i flera valkretsar skall länsstyrelsen besluta hur många mandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet mandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla mandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. Om överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 november året före valåret.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 mars valåret.

4 kap.

1 §

Varje kommun skall delas in i geografiskt avgränsade röstningsområden. Ett sådant område kallas valdistrikt.

Varje kommun skall delas in i geografiskt avgränsade röstningsområden. Ett sådant område kallas valdistrikt. *En fastighet skall lämnas odelad.*

3 §

Ett valdistrikt bör omfatta 1 200–1 500 personer som har rösträtt. Om det finns särskilda skäl, får ett valdistrikt omfatta färre än 300 som har rösträtt. *Länsstyrelsen får efter samråd med valnämnden besluta om valdistrikt som omfattar fler än 1 800 personer som har rösträtt.*

Ett valdistrikt bör omfatta 1 200–2 000 personer som har rösträtt. Om det finns särskilda skäl, får ett valdistrikt omfatta färre än 300 *eller fler än 2 000* som har rösträtt.

På förslag av fullmäktige i kommunen skall länsstyrelsen besluta om kommunens indelning i valdistrikt. Kommunen skall se över indelningen året närmast före det år då ordinarie val till riksdagen skall hållas.

På förslag av fullmäktige i kommunen skall länsstyrelsen besluta om kommunens indelning i valdistrikt. *Över varje fastighets valdistriktstillhörighet skall länsstyrelsen föra ett register.* Kommunen skall se över indelningen året närmast före det år då ordinarie

Om det behövs får länsstyrelsen självant besluta om indelningen i valdistrikt. Innan länsstyrelsen fattar ett sådant beslut, skall fullmäktige i kommunen få tillfälle att yttra sig.

6 kap.

11 §

Vid tillämpning av 8–10 §§ beräknas antalet personer som har rösträtt på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *november* året före valåret.

Vid tillämpning av 8–10 §§ beräknas antalet personer som har rösträtt på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 *mars* valåret.

7 kap.

3 §

Röstlängderna för val till Europaparlamentet skall innehålla uppgifter om

– svenska medborgare som sägs i 1 §, och

– unionsmedborgare som fyller 18 år senast på valdagen, som är folkbokförda i landet och som enligt 5 § skriftligen hos *skattemyndigheten* anmält sin önskan att tas upp i röstlängd.

Röstlängderna för val till Europaparlamentet skall innehålla uppgifter om

– svenska medborgare som sägs i 1 §, och

– unionsmedborgare som fyller 18 år senast på valdagen, som är folkbokförda i landet och som enligt 5 § skriftligen hos *länsstyrelsen* anmält sin önskan att tas upp i röstlängd.

4 §

När det skall hållas val enligt denna lag skall *skattemyndigheten* upprätta en röstlängd för varje valdistrikt. Det är uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister 30 dagar före valdagen som skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna.

När det skall hållas val enligt denna lag skall *den centrala valmyndigheten* upprätta en röstlängd för varje valdistrikt. Det är uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister 30 dagar före valdagen som skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna.

5 §

Unionsmedborgare som vill utöva sin rösträtt vid val till Europaparlamentet skall senast 30 dagar före valdagen skriftligen hos *skattemyndigheten*

Unionsmedborgare som vill utöva sin rösträtt vid val till Europaparlamentet skall senast 30 dagar före valdagen skriftligen hos *länsstyrelsen* anmäla

anmäla sin önskan om att tas upp i röstlängd. sin önskan om att tas upp i röstlängd.

Den som gjort en sådan anmälan skall tas upp i en röstlängd till dess han eller hon stryks från den på egen begäran eller villkoren för rösträtt inte längre är uppfyllda.

I sin anmälan skall unionsmedborgare i en skriftlig försäkran

- ange sin nationalitet och adress i Sverige,
- ange den valkrets eller det område i hemstaten där de senast var upptagna i röstlängd, och

– försäkra att de inte kommer att rösta i en annan medlemsstat.

Beslut med anledning av anmälningar meddelas när röstlängden upprättas. Underrättelse om ett sådant beslut skall sändas till valmyndigheten i den stat där väljaren är medborgare.

6 §

Uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister skall ligga till grund för beslut om vilken röstlängd väljare som anges i 1–3 §§ skall finnas i. De skall tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de är folkbokförda 30 dagar före valdagen. De som då inte är folkbokförda i landet skall tas upp i röstlängden i det valdistrikt inom vilket de senast var folkbokförda. Finns det inte någon uppgift om folkbokföring så att de kan hänföras till visst valdistrikt men finns det en uppgift om i vilken kommun som de senast varit folkbokförda, bestämmer *skattemyndigheten* i vilken röstlängd de skall tas upp.

Uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister skall ligga till grund för beslut om vilken röstlängd väljare som anges i 1–3 §§ skall finnas i. De skall tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de är folkbokförda 30 dagar före valdagen. De som då inte är folkbokförda i landet skall tas upp i röstlängden i det valdistrikt inom vilket de senast var folkbokförda. Finns det inte någon uppgift om folkbokföring så att de kan hänföras till visst valdistrikt men finns det en uppgift om i vilken kommun som de senast varit folkbokförda, bestämmer *länsstyrelsen* i vilken röstlängd de skall tas upp.

7 §

För var och en som finns i en röstlängd skall *skattemyndigheten* upprätta ett röstkort. För val som hålls samtidigt skall det

För var och en som finns i en röstlängd skall *den centrala valmyndigheten* upprätta ett röstkort. För val som hålls

upprättas ett gemensamt röstkort. För väljare som inte har någon känd adress skall det upprättas röstkort bara om de begär det.

Ett röstkort skall innehålla uppgift om

– väljarens namn och nummer i röstlängden, och

– vilka val som väljaren får delta i.

Röstkortet bör också innehålla annan information om valet.

samtidigt skall det upprättas ett gemensamt röstkort. För väljare som inte har någon känd adress skall det upprättas röstkort bara om de begär det.

9 §

Väljare som har förlorat sitt röstkort eller inte har fått något röstkort skall få ett duplettröstkort om de begär det.

Duplettröstkort *skall* beställas hos *skattemyndigheten*. De som vill ha ett duplettröstkort skall lämna uppgift om namn och personnummer.

Duplettröstkort *kan* beställas hos *den centrala valmyndigheten, länsstyrelsen eller kommunen*. De som vill ha ett duplettröstkort skall lämna uppgift om namn och personnummer.

11 §

De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skall senast *måndagen* före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än 30 dagar före valdagen får inte ligga till grund för rättelse enligt denna paragraf.

Frågor om rättelse skall prövas av *skattemyndigheten*.

De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skall senast *tisdagen tolv dagar* före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än 30 dagar före valdagen får inte ligga till grund för rättelse enligt denna paragraf.

Frågor om rättelse skall prövas av *länsstyrelsen*.

12 §

Får *skattemyndigheten* från en myndighet i någon annan medlemsstat meddelande om att en person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet, redan avgett en röst

Får *den centrala valmyndigheten* från en myndighet i någon annan medlemsstat meddelande om att en person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet, *är*

i val till Europaparlamentet, skall *skattemyndigheten* genast rätta röstlängden.

upptagen i röstlängd i annat land eller redan avgett en röst i val till Europaparlamentet, skall den centrala valmyndigheten genast rätta röstlängden om inte röstkort redan skickats ut till väljaren.

Om en röst lämnas av en svensk medborgare som inte är folkbokförd i landet och som inte finns upptagen i röstlängden skall den centrala valmyndigheten genast rätta röstlängden om rösten kommit in till myndigheten senast klockan 12 dagen före valdagen.

13 §

När samtliga beslut om rättelser förts in i en röstlängd skall den så snart som möjligt sändas till den kommun där valdistriktet ligger.

Har ett beslut om rättelse inte hunnit föras in i röstlängden innan den sänts till kommunen får den centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen uppdra åt valnämnden i kommunen att föra in rättelsen.

14 §

Skattemyndighetens beslut i ett ärende om rättelse får överklagas bara i samband med att det val överklagas för vilket röstlängden har upprättats. I ett sådant ärende får bara det åberopas som har förekommit hos skattemyndigheten.

Den centrala valmyndighetens och länsstyrelsens beslut i ett ärende om rättelse får överklagas hos Valprövningsnämnden.

9 kap.

3 §

Röstning kan anordnas i följande röstningslokaler:

1. vallokaler, 2. <i>Posten Aktiebolags postkontor inom landet,</i> 3. särskilda röstmottagningsställen inom landet, och 4. röstmottagningsställen som utlandsmyndigheter har inrättat.	2. särskilda röstmottagningsställen inom landet, och 3. röstmottagningsställen som utlandsmyndigheter har inrättat.

4 §

Kommunen skall se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler.

Kommunen skall se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler *och särskilda röstmottagningsställen. Härvid skall beaktas att väljarna i fråga om öppethållande och lokalisering skall ha bra möjligheter att rösta.*

5 §

På valdagen skall väljarna rösta i vallokalen i det valdistrikt där de finns i röstlängden. Väljare som vistas utomlands eller av någon annan anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal kan rösta i en annan röstningslokal som sägs i 3 § 2–4.

På valdagen skall väljarna rösta i vallokalen i det valdistrikt där de finns i röstlängden. Väljare som vistas utomlands eller av någon annan anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal kan rösta i en annan röstningslokal som sägs i 3 § 2–3.

Väljare får rösta genom bud eller lantbrevbärare enligt vad som anges i 14 kap.

Väljare får brevrösta bara enligt *lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall.*

Väljare får brevrösta bara enligt *vad som anges i 13 kap.*

6 §

Väljare som röstar i sin vallokal bör ha med sig sitt röstkort.

För att få rösta på *ett postkontor eller ett särskilt röstmottagningsställe inom*

För att få rösta på *ett särskilt röstmottagningsställe inom landet måste väljare ha med sig*

landet måste väljare ha med sig sitt röstkort och lämna det till röstmottagaren.

Om de som vill rösta hos en utlandsmyndighet inte har något röstkort skall röstmottagaren fylla i ett adresskort *för dem*.

sitt röstkort och lämna det till röstmottagaren *om inte röstkortet på annat sätt är tillgängligt för röstmottagaren*.

Om de som vill rösta hos en utlandsmyndighet *eller brev-rösta* inte har något röstkort skall röstmottagaren *eller väljaren i stället* fylla i ett adresskort.

11 §

I en vallokal skall det finnas listor över partier som registrerat partibeteckning och anmält kandidater för valet i den valkrets som valdistriktet hör till. På *de postkontor där röstning anordnas och på särskilda röstmottagningsställen inom landet* skall sådana listor för valen i samtliga valkretsar finnas. Dessa listor bör också finnas hos de röstmottagningsställen som en utlandsmyndighet har inrättat.

Listor som sägs i denna paragraf upprättas på sätt som anges i 5 kap. 20 §.

I en vallokal skall det finnas listor över partier som registrerat partibeteckning och anmält kandidater för valet i den valkrets som valdistriktet hör till. På *särskilda röstmottagningsställen inom landet* skall sådana listor för valen i samtliga valkretsar finnas. Dessa listor bör också finnas hos de röstmottagningsställen som en utlandsmyndighet har inrättat.

12 §

I anslutning till varje röstningslokal skall det ordnas en lämplig plats där valsedlar kan läggas ut. Om detta inte är möjligt får en sådan plats i stället ordnas inne i lokalen. På denna plats skall väljarna för det val som avses ha tillgång till

– valsedlar för val till riksdagen samt landstings- och kommunfullmäktige med parti- och valbeteckning (partimarkerade valsedlar) för varje parti som vid något av de två senaste riksdagsvalen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet,

– valsedlar för val till Europaparlamentet med parti- och valbeteckning (partimarkerade valsedlar) för varje parti som vid något av de två senaste

– valsedlar för val till Europaparlamentet med parti- och valbeteckning (partimarkerade valsedlar) för varje parti som vid något av de två senaste

valen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet, och

valen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet *eller valsedlar med kandidatnamn (namnvalsedlar) om partiet deltar med endast en valsedel*, och

– blanka valsedlar.

Valförrättarna och röstmottagarna skall se till att valsedlar enligt första stycket finns utlagda.

De partier som deltar i valen skall också kunna lägga ut sina valsedlar på denna plats. På särskilda röstmottagningsställen inom landet och röstmottagningsställen som inrättas av utlandsmyndigheter får partierna bara lägga ut partimarkerade valsedlar.

16 §

Om röstningen i en vallokal avbryts skall varje valurna och röstlängden förseglas och förvaras på ett säkert sätt. När röstningen skall fortsätta, skall valförrättaren visa dem som är närvarande att förseglingarna inte har öppnats.

Avbryts röstningen *på ett postkontor*, på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos en utlandsmyndighet skall de kuvert som tagits emot förvaras på ett säkert sätt under avbrottet.

Avbryts röstningen på ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller hos en utlandsmyndighet skall de kuvert som tagits emot förvaras på ett säkert sätt under avbrottet.

Valförrättning och röstmottagning skall dokumenteras.

17 §

Valförrättarna skall föra protokoll över valförrättningen i vallokalen. Röstmottagare på *postkontor*, vid särskilda röstmottagningsställen inom landet eller hos en utlandsmyndighet skall fortlöpande föra anteckningar över röstningen.

Valförrättarna skall föra protokoll över valförrättningen i vallokalen. Röstmottagare på särskilda röstmottagningsställen inom landet eller hos en utlandsmyndighet skall fortlöpande föra anteckningar över röstningen.

Protokoll och anteckningar skall föras på blanketter som fastställts av den centrala valmyndigheten.

10 kap.

1 §

En vallokal skall vid val till riksdagen och vid val till landstings- och kommunfullmäktige hållas öppen för röstning mellan klockan 8.00 och 20.00 samt vid val till Europaparlamentet mellan klockan 8.00 och 21.00. Om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta, får *den centrala valmyndigheten* bestämma att vallokalen i ett visst valdistrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid.

En vallokal skall vid val till riksdagen och vid val till landstings- och kommunfullmäktige hållas öppen för röstning mellan klockan 8.00 och 20.00 samt vid val till Europaparlamentet mellan klockan 8.00 och 21.00. Om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta, får *kommunen* bestämma att vallokalen i ett visst valdistrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid.

8 §

Uppfylls de krav som ställs i 6 och 7 §§ skall valförrättaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga det i valurnan för det val valsekeln gäller och markera i röstlängden att väljaren röstat.

Kan inte väljaren på grund av fysiskt funktionshinder ta sig in i vallokalen får valförrättaren utan hinder av vad som sägs i första stycket ta emot en röst utanför vallokalen om det kan ske under betryggande former.

11 kap.***Röstning vid särskilt
röstmottagningsställe***

Var kan särskild röstmottagning anordnas?

1 §

När val skall hållas får kommunen bestämma att

särskild röstmottagning skall anordnas på

1. kommunkontor, bibliotek, medborgarkontor, postkontor eller liknande lokaler,

2. sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter, eller

3. annan plats inom valdistriktet som ambulerande röstningslokal

Vid val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- eller kommunfullmäktige och vid val till Europaparlamentet skall röstmottagning alltid anordnas på minst en sådan lokal som anges i första stycket 1.

2 §

Inför beslut enligt 1 § 1–2 skall kommunen i förekommande fall samråda med Posten Aktiebolag, vårdinrättningens eller vårdanstaltens ledning om var och när särskild röstmottagning skall anordnas. Inför beslut enligt 1 § skall kommunen samråda också med länsstyrelsen om var och när särskild röstmottagning skall anordnas.

När får särskild röstmottagning anordnas?

3 §

På kommunkontor, bibliotek, medborgarkontor, postkontor eller liknande lokaler får särskild röstmottagning anord-

nas vid ordinarie val till riksdagen, vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet från och med den artonde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid röstmottagning som avses i 1 § sista stycket skall det vara möjligt att vid sådana val rösta från och med den artonde dagen före valdagen till och med valdagen. Vid andra val skall det vara möjligt att rösta från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen.

Särskild röstmottagning vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter får anordnas från och med den sjunde dagen före valdagen till och med valdagen.

Ambulerande röstmottagning får anordnas bara på valdagen. Ett sådan röstmottagningsställe skall vara öppet under minst två timmar.

Vem utser röstmottagare på ett särskilt röstmottagningsställe?

4 §

Kommunen skall utse röstmottagarna på de särskilda röstmottagningsställena. Kommunen får uppdra åt någon annan att utse röstmottagare.

Möjlighet att rösta efter utsatt tid

5 §

Väljare som finns i ett särskilt röstmottagningsställe eller på en plats som de har anvisats intill röstmottagningsstället, när tiden för röstning går ut, skall få tillfälle att rösta.

Hur särskild röstmottagning går till

6 §

Väljarna skall visa sitt röstkort för röstmottagaren, som skall ge dem ett valkuvert för varje slag av val de vill delta i och hänvisa dem till en ledig valskärm. Där skall de avge sin röst och lägga en valsedel för varje val i ett valkuvert utan att vika valsedeln.

När väljarna gjort i ordning sina valkuvert skall de lämna kuverten och sitt röstkort till röstmottagaren.

7 §

Väljare som inte är kända för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det får de inte rösta.

8 §

Om det hålls flera slag av val samtidigt, skall väljare som röstar på ett särskilt röstmottagningsställe rösta samtidigt i alla de val som de vill delta i.

9 §

Innan något valkuvert tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

– enligt uppgift på röstkortet har rösträtt i det val som väljaren vill delta i, och

– bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

– det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och

– varje valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

10 §

En röstmottagare får inte ta emot ett valkuvert som inte uppfyller de krav som ställs i 9 §.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får röstmottagaren ta emot bara ett av dessa. På väljarens begäran skall samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka.

11 §

Uppfylls de krav som ställs i 9 och 10 §§ skall röstmottagaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga in valkuverten och väljarens röstkort i ett fönsterkuvert och klistra igen det.

När en röst skall lämnas genom bud eller lantbrevbärare

12 §

Bestämmelser om röstning genom bud eller lantbrevbärare finns i 14 kap.

13 §

Innan ett ytterkuvert för budröst tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

– enligt uppgift på röstkortet har rösträtt i ett val,

– på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt dem i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av funktionshinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller någon annan röstningslokal, och

– på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

– ytterkuvertet är igenklistrat,

– budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,

– budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader,

moder eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,

– vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,

– budet inte är vittne,

– budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och

– budet och vittnet har fyllt 18 år.

14 §

Innan ett ytterkuvert för budröst tas emot från en lantbrevbärare skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

– enligt uppgift på röstkortet har rösträtt i ett val,

– på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt dem i ytterkuvertet i vittnets närvaro, och

– på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

– ytterkuvertet är igenklustrat,

– vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran,

– lantbrevbäraren intygat på

yterkuvertet att väljaren själv lämnat yterkuvertet,

– vittnet inte är väljarens make, sambo, makes barn eller sambos barn,

– lantbrevbäraren inte är vittne, och

– vittnet har fyllt 18 år.

15 §

Ett bud eller en lantbrevbärare som inte är känd för röstmottagaren skall legitimera sig.

16 §

En röstmottagare får inte ta emot ett yterkuvert för budröst, om inte de krav som ställs i 13–15 §§ är uppfyllda.

17 §

Uppfylls de krav som ställs i 13–16 §§ skall röstmottagaren ta emot yterkuvertet, i budets eller lantbrevbärarens närvaro lägga in det i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort och klistra igen kuvertet.

18 §

Ett yterkuvert för budröst som inte tas emot av röstmottagaren skall lämnas tillbaka till budet eller lantbrevbäraren. Ett yterkuvert som lämnats genom en lantbrevbärare men som inte tas emot av röstmottagaren skall lämnas tillbaka till väljaren av lantbrevbäraren.

Vad röstmottagaren skall göra med fönsterkuverten

19 §

Röstmottagaren skall ta hand om de fönsterkuvert som gjorts i ordning och på en särskild förteckning anteckna hur många röster som för var dag tagits emot.

20 §

Röstmottagaren skall skicka fönsterkuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden. Skickas kuverten med post skall de ordnas som värdepost.

12 kap.

Röstning hos utlandsmyndighet

Röstning kan anordnas hos utlandsmyndigheter

1 §

När val skall hållas skall den centrala valmyndigheten, efter samråd med Utrikesdepartementet, bestämma hos vilka svenska utlandsmyndigheter som röstmottagning skall anordnas. Vid omval till riksdagen och till landstings- eller kommunfullmäktige får den centrala valmyndigheten bestämma att röstning inte skall anordnas hos utlandsmyndigheter.

Under vilken period får man rösta hos utlandsmyndigheter?

2 §

Vid ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet får röstmottagningen hos en utlandsmyndighet börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val får röstmottagningen börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen.

Röstmottagningen får pågå så länge att de valkuvert som myndigheten har tagit emot kan vara hos den centrala valmyndigheten senast klockan 12.00 dagen före valdagen.

3 §

Utlandsmyndighetens chef skall bestämma när och var röstmottagningen skall anordnas. Beslutet skall kungöras.

Vem är röstmottagare hos en utlandsmyndighet?

4 §

Utlandsmyndighetens chef, eller den person som myndighetens chef utser, skall vara röstmottagare.

Möjlighet att rösta efter utsatt tid

5 §

Väljare som finns i ett röstmottagningsställe som anordnats av en utlandsmyndighet eller på en plats som de har anvisats intill röstmottagningsstället, när tiden för röstning går ut, skall få tillfälle att rösta.

Hur röstning hos en utlandsmyndighet går till

6 §

Röstmottagaren skall ge väljarna ett valkuvert för varje slag av val som de vill delta i och hänvisa dem till en ledig valskärm. Där skall de avge sin röst och lägga en valsedel för varje slag av val i ett valkuvert utan att vika valsedeln.

När väljarna gjort i ordning sina valkuvert skall de lämna kuverten och sitt röstkort till röstmottagaren. Röstmottagaren skall för de väljare som inte har något röstkort och röstkortet inte på annat sätt kan göras tillgängligt med ledning av de uppgifter väljarna lämnar fylla i ett adresskort.

7 §

Väljare som inte är kända för röstmottagaren skall legitimera sig. Om de inte gör det får de inte rösta.

8 §

Om det hålls flera val samtidigt, skall väljare som röstar på ett röstmottagningsställe som anordnas av en utlandsmyndighet rösta samtidigt i alla de val som de vill delta i.

9 §

Innan något valkuvert tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

– bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

– det inte finns någon obehörig märkning på något kuvert, och

– varje valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

10 §

En röstmottagare får inte ta emot ett valkuvert som inte uppfyller de krav som ställs i 9 §.

Om en väljare vill lämna fler än ett valkuvert för ett och samma val, får röstmottagaren ta emot bara ett av dessa. På väljarens begäran skall samtliga kuvert för det valet lämnas tillbaka.

11 §

Uppfylls de krav som ställs i 9 och 10 §§ skall röstmottagaren ta emot väljarens valkuvert, i väljarens närvaro lägga in valkuverten

och väljarens röstkort eller adresskort i ett fönsterkuvert och klistra igen det.

När en röst skall lämnas genom bud

12 §

Bestämmelser om röstning genom bud finns i 14 kap.

13 §

Innan ett ytterkuvert för budröst tas emot skall röstmottagaren kontrollera att väljaren

– på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt dem i ytterkuvertet i budets och vittnets närvaro och att väljaren på grund av funktionshinder, sjukdom eller hög ålder inte kan komma personligen för att rösta i vallokalen eller någon annan röstningslokal, och

– på ytterkuvertet intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som är tillåtet enligt 14 kap. 11 §.

Röstmottagaren skall också kontrollera att

– ytterkuvertet är igenklistrat,

– budet och vittnet på ytterkuvertet skriftligen intygat att väljaren själv har skrivit under försäkran och att de inte känner till något som gör att innehållet i försäkran inte är riktigt,

– budet antingen är väljarens make, sambo, barn, barnbarn, makes barn, sambos barn, fader, moder eller syskon, eller är en person som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mera varaktigt slag eller på ett annat sätt brukar hjälpa väljaren i personliga angelägenheter,

– vittnet inte är väljarens make, barn, sambo, makes barn eller sambos barn,

– budet inte är vittne,

– budet skrivit sitt namn, sitt personnummer och sin adress på ytterkuvertet, och

– budet och vittnet har fyllt 18 år.

14 §

Ett bud som inte är känt för röstmottagaren skall legitimera sig.

15 §

Om budet inte kan visa upp väljarens röstkort och röstkortet inte på annat sätt kan göras tillgängligt, skall röstmottagaren med ledning av giltig legitimation för väljaren och de uppgifter om väljaren som budet kan lämna fylla i ett adresskort för väljaren.

16 §

En röstmottagare får inte ta emot ytterkuvert för budröst, om inte de krav som ställs i 13–15 §§ är uppfyllda.

17 §

Uppfylls de krav som ställs i 13–15 §§ skall röstmottagaren ta emot ytterkuvertet, i budets närvaro lägga in det i ett fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort och klistra igen kuvertet.

18 §

Ett ytterkuvert för budröst som inte tas emot av röstmottagaren skall lämnas tillbaka till budet.

Vad röstmottagaren skall göra med fönsterkuverten

19 §

Röstmottagaren skall ta hand om de fönsterkuvert som gjorts i ordning och på en särskild förteckning anteckna hur många röster som var dag tagits emot.

20 §

Röstmottagaren skall skicka fönsterkuverten och den förteckning som sägs i 19 § till den centrala valmyndigheten. Skickas kuverten och förteckningen med post skall de ordnas som värdepост.

När utlandsrösterna kommer till den centrala valmyndigheten

21 §

Den centrala valmyndigheten skall allteftersom fönsterkuvert-

ten kommer in från utlandsmyndigheterna fortlöpande anteckna hur många fönsterkuvert som kommer in till myndigheten och därefter skicka fönsterkuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden. Skickas kuverten med post skall de ordnas som värdepost.

Om det inte är möjligt att utreda vem som har avgett rösten skall den centrala valmyndigheten behålla fönsterkuvertet. De fönsterkuvert som behålls av myndigheten skall förvaras på ett säkert sätt till dess valet vinner laga kraft.

13 kap.

Om brevröstning i vissa fall

Vem får brevrösta?

1 §

Vid ordinarie val eller omval till riksdagen, ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt vid extra val till riksdagen, val till Europaparlamentet och folkomröstning enligt folkomröstningslagen (1979:369) får väljare som vistas på utrikes ort eller ombord på ett svenskt fartyg i utrikes fart brevrösta.

När brevrösten får göras i ordning

2 §

Vid ordinarie val eller omval till riksdagen, ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige, val till Europaparlamentet och vid en folkomröstning får ett ytterkuvert för brevröst från utrikes ort göras i ordning tidigast 24 dagar före valdagen. Vid dessa val får ett ytterkuvert för brevröst från ett fartyg göras i ordning tidigast 55 dagar före valdagen och senast dagen före valdagen.

Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning som hålls samtidigt med sådana val får ett ytterkuvert från utrikes ort göras i ordning tidigast 20 dagar före valdagen och från en väljare ombord på ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

3 §

En brevröst skall anses avgiven den dag då den är poststämplad, eller om den har gjorts i ordning ombord på ett fartyg, det datum som sägs i 2 §.

4 §

Brevröst skall skickas med post i så god tid att den kan beräknas vara den centrala valmyndigheten eller valnämnden till handa senast dagen efter valdagen.

Hur brevröstning går till

5 §

Den som vill brevrösta skall
– för varje slag av val som
väljaren vill delta i själv lägga
in en valsedel i ett valkuvert,
– i närvaro av två vittnen
lägga de valkuvert som gjorts i
ordning i ett ytterkuvert för
brevröst,
– klistra igen ytterkuvertet,
– försäkra på heder och
samvete att valkuvert och
ytterkuvert gjorts i ordning på
detta sätt och att de gjorts i
ordning på utrikes ort respektive
ombord på ett svenskt fartyg i
utrikes fart, och
– intyga att valkuvert inte
gjorts i ordning tidigare än vad
som sägs i 2 §.

6 §

*När ytterkuvertet för brevröst
gjorts i ordning på det sätt som
sägs i 5 § skall vittnena på
ytterkuvertet*
– skriftligen intyga att
väljaren själv har skrivit under
försäkran och att de inte känner
till något som gör att innehållet
i försäkran inte är riktigt, och
– skriva sina adresser.

7 §

*Ett vittne skall ha fyllt 18 år.
Väljarens make eller barn eller
makens barn får inte vara vittne.
Detsamma gäller sambo eller
sambons barn.*

Hur brevrösten skall skickas

8 §

När ytterkuvertet gjorts i ordning på det sätt som sägs i 2 och 3 §§ skall väljaren

– lägga ytterkuvertet tillsammans med röstkortet i ett fönsterkuvert,

– klistra igen detta kuvert, och

– skicka fönsterkuvertet med postbefordran till valnämnden eller för det fall uppgift om valnämnd saknas till den centrala valmyndigheten.

9 §

Väljare som inte har något röstkort skall fylla i sina personuppgifter på ett adresskort som tillsammans med ytterkuvertet skall läggas i fönsterkuvertet.

När brevrösterna kommer in till den centrala valmyndigheten

10 §

Den centrala valmyndigheten skall fortlöpande anteckna hur många fönsterkuvert som kommer in till myndigheten och därefter skicka kuverten till valnämnden i den kommun där väljaren finns i röstlängden.

Om det inte är möjligt att utreda vem som har avgett rösten skall den centrala valmyndigheten behålla fönsterkuvertet. De fönsterkuvert som behålls av myndigheten skall

förvaras på ett säkert sätt till dess valet vinner laga kraft.

14 kap.

2 §

Väljare som är sjuka, funktionshindrade eller gamla och därför inte kan komma personligen till sin vallokal eller någon annan röstningslokal får lämna sin valsedel genom bud.

Vad som sägs i första stycket gäller också väljare som är anhållna eller häktade.

15 kap.

1 §

Valnämnden skall på valdistrikt sortera de fönsterkuvert som före valdagen kommer från röstmottagare på *postkontor*, särskilda röstmottagningsställen eller från den centrala valmyndigheten. Kuverten skall sedan läggas i särskilda omslag som skall förseglas. På varje omslag skall det antecknas hur många fönsterkuvert som omslaget innehåller. Omslagen bör skickas till respektive valdistrikt i så god tid att fönsterkuverten finns hos valförrättarna när röstningen i vallokalen börjar.

Valnämnden skall på valdistrikt sortera de fönsterkuvert som före valdagen kommer från röstmottagare på särskilda röstmottagningsställen, *som brevröst* eller från den centrala valmyndigheten. *Valnämnden skall granska brevröster som kommer till nämnden och kontrollera att de har skickats från utrikes ort eller från fartyg i utrikes fart.* Kuverten skall sedan läggas i särskilda omslag som skall förseglas. På varje omslag skall det antecknas hur många fönsterkuvert som omslaget innehåller. Omslagen bör skickas till respektive valdistrikt i så god tid att fönsterkuverten finns hos valförrättarna när röstningen i vallokalen börjar.

9 a §

Innehåller ett fönsterkuvert som uppfyller kraven under 7 § 2 ett ytterkuvert för brevröst

enligt 13 kap. skall valförrättaren vid den fortsatta förhandsgranskningen kontrollera att väljaren

– på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvertet och lagt det i ytterkuvertet i närvaro av två vittnen och att kuverten gjorts i ordning på utrikes ort respektive ombord på ett fartyg i utrikes fart, och

– intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som sägs i 13 kap. 2 §.

Valförrättaren skall också kontrollera att två vittnen på ytterkuvertet skriftligen intygat att

– väljaren själv lagt valkuvert i ytterkuvertet och klistrat igen det,

– väljaren själv har skrivit under en försäkran på ytterkuvertet, och

– ytterkuvertet inte gjorts i ordning tidigare än vad som sägs i 7 §.

10 §

Uppfylls de krav som ställs i 8 och 9 §§ skall valförrättaren öppna ytterkuvertet för budröst och kontrollera att

- ytterkuvertet innehåller valkuvert,
- väljaren bara har gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val,
- det inte finns någon obehörig märkning på något valkuvert, och
- varje valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

Uppfylls de krav som ställs i 8, 9 och 9 a §§ skall valförrättaren öppna ytterkuvertet för budröst *eller brevröst* och kontrollera att

11 §

Vid granskning enligt 7–10 §§ skall valförrättarna vidare

– markera i röstlängden de väljare vars valkuvert uppfyller kraven i 7–10 §§,

– lägga tillbaka valkuverten i sina fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort, och

– lägga tillbaka valkuvert som kommit i ytterkuvert för budröst i sitt ytterkuvert och lägga tillbaka dessa kuvert i sitt fönsterkuvert.

– lägga tillbaka valkuvert som kommit i ytterkuvert för budröst *eller brevröst* i sitt ytterkuvert och lägga tillbaka dessa kuvert i sitt fönsterkuvert.

12 §

Efter att röstningen avslutats skall valförrättarna göra följande med de fönsterkuvert, ytterkuvert för budröst respektive valkuvert som granskats enligt 7–10 §§. De skall

– lägga de valkuvert som uppfyllt kraven i 7–10 §§ i valurnan för det val valsedeln gäller,

– lägga de fönsterkuvert som inte uppfyllt kraven i 7 § 2 i ett särskilt omslag,

– lägga öppnade fönsterkuvert som innehåller ytterkuvert för budröst eller valkuvert som inte uppfyllt kraven i 7 § 3 eller i 8–10 §§ i ett särskilt omslag,

– anteckna valdistriktets namn och hur många fönsterkuvert omslaget innehåller på varje omslag, och

– försegla varje omslag.

Efter att röstningen avslutats skall valförrättarna göra följande med de fönsterkuvert, ytterkuvert för budröst *eller brevröst* respektive valkuvert som granskats enligt 7–10 §§. De skall

– lägga öppnade fönsterkuvert som innehåller ytterkuvert för budröst *eller brevröst* eller valkuvert som inte uppfyllt kraven i 7 § 3 eller i 8–10 §§ i ett särskilt omslag,

17 kap

1 §

Så snart som möjligt dock tidigast onsdagen efter valdagen skall valnämnden granska och räkna de röster som inte räknats i vallokalerna. Detta sammanträde är offentligt. Resultatet av valnämndens rösträkning är preliminärt.

- Vid sammanträdet skall nämnden granska
- fönsterkuvert som kommit in till nämnden och behållits där,
 - fönsterkuvert som valförrättarna lämnat tillbaka till nämnden enligt 15 kap. 14 §,
 - fönsterkuvert som kommit in till nämnden innan någon valurna tömts,
 - fönsterkuvert som valförrättarna enligt 15 kap. 12 § lagt in i särskilda omslag, *och*
 - omslagskuvert för brevröst enligt lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall.
 - fönsterkuvert som valförrättarna enligt 15 kap. 12 § lagt in i särskilda omslag.

6 §

Innehåller ett fönsterkuvert för brevröst som uppfyller kraven under 3 § 2 ett ytterkuvert enligt 13 kap. skall valnämnden vid den fortsatta förhandsgranskningen kontrollera att väljaren

– på ytterkuvertet skriftligen försäkrat på heder och samvete att väljaren själv gjort i ordning valkuvert och lagt det i ytterkuvertet i närvaro av två vittnen, och

– intygat att valkuvert inte gjorts i ordning tidigare än vad som sägs i 13 kap. 2 §.

Valnämnden skall också kontrollera att två vittnen på ytterkuvertet skriftligen intygat att

– väljaren själv har skrivit under en försäkran på ytterkuvertet.

7 §

Uppfylls de krav som ställs i 4–6 §§ skall valnämnden öppna ytterkuvertet för budröst eller brevröst och kontrollera att

- ytterkuvertet innehåller valkuvert,
- väljaren bara gjort i ordning ett valkuvert för varje slag av val,
- det inte finns någon obehörig märkning på något valkuvert, och
- varje valkuvert uppenbart innehåller en valsedel.

8 §

Vid granskningen enligt 3–7 §§ skall valnämnden

- lägga de valkuvert som uppfyllt kraven i 3–7 §§ i valurnan för det val valsedeln gäller,
- markera i röstlängden för det val som valsedeln gäller att väljaren röstat,
- lägga de fönsterkuvert som inte uppfyllt kraven i 3 § 2 i ett särskilt omslag,
- lägga tillbaka ytterkuvert för budröst eller valkuvert som inte uppfyllt kraven som ställs i 3 § 3 och i 4–7 §§ i sina fönsterkuvert tillsammans med väljarens röstkort eller adresskort efter att valkuvert som kommit i ytterkuvert för budröst lagts i sina ytterkuvert och lägga fönsterkuverten i ett särskilt omslag,
- anteckna valdistriktets namn och hur många fönsterkuvert omslaget innehåller på varje omslag, och
- försegla varje omslag.

18 kap.

Uppgifter oförenliga med uppdraget att vara företrädare i Europaparlamentet

71§

Uppdraget som företrädare i Europaparlamentet är inte förenligt med att vara

– ledamot av regeringen i en medlemsstat,

– ledamot av Europeiska Gemenskapernas kommission,

– domare, generaladvokat eller justitiesekreterare i Europeiska Gemenskapernas domstol,

– ledamot av Europeiska revisionsrätten,

– medlem av rådgivande kommittén i Europeiska kol- och stålgemenskapen eller av Ekonomiska och sociala kommittén i Europeiska gemenskapen och Europeiska atomenergigemenskapen,

– medlem av sådana kommittéer eller andra organ som har tillsatts enligt fördragen om upprättandet av Europeiska kol- och stålgemenskapen, Europeiska gemenskapen och Europeiska atomenergigemenskapen för att förvalta gemenskapernas medel eller för att utföra en permanent och direkt förvaltningsuppgift,

– styrelseledamot, direktionsledamot eller anställd i Europeiska investeringsbanken, eller

*– tjänsteman eller annars
anställd i aktiv tjänst inom
Europeiska gemenskapernas
institutioner eller till dessa
knutna fackorgan.*

19 kap.

2 §

Ett beslut får överklagas av
– den som enligt röstlängden
har rösträtt vid valet,

*– den som enligt beslut av
skattemyndigheten i ett ärende
om rättelse av röstlängd enligt 7
kap. 11 § var utsluten från
rösträtt,*

*– den som efter anmälan
enligt 7 kap. 1 eller 10 § inte
tagits upp i röstlängden, och*

*– ett parti som har deltagit i
valet.*

– den som enligt röstlängden
har rösträtt vid valet, *och*

20 §

Om ett visst beslut enligt lag inte får överklagas eller om det skall överklagas i särskild ordning, får en omständighet som avses med beslutet inte åberopas vid ett överklagande som avses i 18 eller 19 §.

*Bestämmelser om talan i
samband med ett överklagande
av val mot en skattemyndighets
beslut om rättelse av en
röstlängd finns i 7 kap. 14 §.*

Denna lag träder i kraft den ... då lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall skall upphöra att gälla.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:813) om homosexuella sambor att den skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om två personer bor tillsammans i ett homosexuellt förhållande, skall vad som gäller i fråga om sambor enligt följande lagar och bestämmelser tillämpas även på de homosexuella samborna:

1. lagen (1987:232) om sambors gemensamma hem,
2. ärvdabalken,
3. jordabalken,
4. 10 kap. 9 § rättegångsbalken,
5. 4 kap. 19 § första stycket utskökningsbalken,
6. inkomstskattelagen (1999:1229),
7. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt,
8. bostadsrättslagen (1991:614),
9. lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer,
10. 5 kap. 18 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988),
11. 5 och 12 §§ lagen (2000:1087) om anmälningsskyldighet för vissa innehav av finansiella instrument,
12. 14 kap. 3 §, 4 § tredje stycket och 8 § tredje stycket vallagen (1997:157),
13. 36 § första stycket lagen (1972:704) om kyrkofullmäktigeval, m.m.,
14. 4 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall,
15. 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,
16. säkerhetsskyddslagen (1996:627),
17. lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighets-skatt i vissa fall vid 1997–2001 års taxeringar,
18. lagen (1993:737) om

14. 10 kap. 18 §, 11 kap. 2, 15 och 16 §§, 12 kap. 7 och 8 §§ samt 16 kap. 7 och 9 §§ föräldrabalken,
15. säkerhetsskyddslagen (1996:627),
16. lagen (1996:1231) om skattereduktion för fastighets-skatt i vissa fall vid 1997–2001 års taxeringar,
17. lagen (1993:737) om

bostadsbidrag,

19. 35 § andra stycket socialtjänstlagen (1980:620),

20. 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), samt

21. 2 kap. 4 § utlänningslagen (1989:529).

Förutsätter dessa lagar eller bestämmelser att samborna skall vara ogifta, gäller det också de homosexuella samborna.

bostadsbidrag,

18. 35 § andra stycket socialtjänstlagen (1980:620),

19. 26 § tredje stycket hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), samt

20. 2 kap. 4 § utlänningslagen(1989:529).

Denna lag träder i kraft den ...

1 Uppdraget

1.1 Direktiven för utredningen

Regeringens direktiv (2000:10) återges i *bilaga 1*.

1.2 Utredningsarbetet

Uppdraget har varit att göra en teknisk och administrativ översyn av delar av valsystemet samt lämna förslag om de författningsändringar och andra åtgärder som behövs. Uppdraget har genomförts i nära samarbetet med Valenheten vid Riksskatteverket. Valdirektören Vivan Nilsson och projektledaren Michael Patrickson vid Valenheten har informellt haft rollen som experter i utredningen.

Under hösten 1999 – våren 2000 har Riksskatteverket genom Valenheten genomfört en förstudie av ett nytt valdatasystem och det behov av förändringar ett sådant system ställer på regelverket, organisationen och arbetsfördelningen inför valen år 2002 och år 2006. Utredningen har i april 2000 medverkat i ett arbetsseminarium med arbetsgruppen för förstudien. I arbetsgruppen har utöver Valenheten deltagit företrädare för länsstyrelser och kommuner. Förstudiens slutrapport (Valdemar) lämnades till utredningen den 27 april 2000. Slutrapporten har i allt väsentligt legat till grund för utredningens arbete.

Den 9 juni 2000 överlämnade utredningen promemorian En ny central valmyndighet – Riksvälsnämnden. I promemorian behandlas frågan var funktionen att vara central valmyndighet i framtiden skall vara placerad och hur en lämplig framtida organisation för funktionen bör se ut. I promemorian föreslogs att en ny myndighet bildas för funktionen att vara central valmyndighet och att funktionen flyttas den 1 januari 2001 från Riksskatteverket till den nya myndigheten. Enligt förslaget skulle den nya myndigheten organiseras som en nämndmyndighet med en bred politisk och medborgerlig förankring.

Promemorian återges i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. Ärendet bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Utredningen har låtit genomföra en enkätundersökning riktad till EU:s övriga fjorton medlemsländer samt till Norge, Island och Schweiz för att närmare få belyst förutsättningarna för brevröstning, valadministrationens möjligheter att svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta, hur snabbt valresultatet för de olika valen kan fastställas efter valdagen och om röstning via Internet genomförts i något försök eller i något val. Svaren på dessa frågor återges i *bilaga 3*.

Utredningen har i samma syfte också besökt sekreteraren Steinar Dalbakk i den norska vallagsutredningen (Valglovutvalget, vid det Kongelige Kommunal- og Regionaldepartement, Oslo).

I frågan om röstning via Internet har utredningen också haft kontakt med olika myndigheter och företag. Särskilt bör nämnas utredningens nära samarbete med Swedish Institute of Computer Science (SICS) som bl.a. driver ett projekt i syfte att ta fram ett inte bara säkert utan också kostnadseffektivt elektroniskt röstningssystem som skall göra det möjligt för väljaren att rösta från sin dator i bostaden. Det elektroniska röstningssystemet som tagits fram av Douglas Wikström och Björn Grönwall presenteras i *avsnitt 5 Röstning via Internet*.

För att kunna pröva SICS:s röstningssystem i en miljö som ligger så nära ett riktigt val som möjligt, har utredningen med bistånd från Valenheten vid Riksskatteverket försökt få till stånd ett försök med elektronisk röstning i skolvalet inför valet år 2002. Kontakter har tagits med Ungdomsstyrelsen, Skolverket samt Forsknings- och utvecklingssektariatet vid Justitiedepartementet. Ett sammanträde med berörda parter har också hållits under hösten år 2000.

Vid sammanträffande och informella kontakter med Postens Aktiebolag har utredningen fått presenterat det framtida servicenätet inom bolaget.

Utredningen har under hand informerat riksdagspartierna om sitt arbete och även inhämtat partiernas synpunkter på kommande förslag. De synpunkter som kommit in har beaktats vid utformningen av förslagen.

Projektledaren Michael Patrickson har för utredningens räkning lämnat en redogörelse för GIS-tekniken i tillämpningen vid indelningen i valdistrikt, se *bilaga 4*.

2 Huvuddragen i valförfarandet

De grundläggande reglerna om valsystemet finns i regeringsformen och kommunallagen (1991:900). Reglerna om valförfarandet finns i vallagen (1997:157) som också innehåller regler av mer teknisk valadministrativ natur. Vallagens disposition överensstämmer med ordningsföljden av de moment som genomförs vid ett val.

Vallagen gäller för val till riksdagen, för val till landstings- och kommunfullmäktige samt för val till Europaparlamentet. Vid sådana val röstar väljarna på ett parti och har möjlighet att avge en särskild personröst. Genomgången i detta avsnitt kommer i första hand att ge en bild av valförfarandet i de delar som behandlas av utredningen.

Valmyndigheter

Valadministrationen är organiserad i tre nivåer. Rikskatteverket är central valmyndighet och ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. På regional nivå ansvarar länsstyrelserna för valen och på lokal nivå är det kommunerna genom valnämnderna som är ansvariga. På den regionala nivån ingår också skattemyndigheterna i valadministrationen.

Valprövningsnämnden är sista instans för överklagande av val. Nämnden är också sista instans för överklagande av en del andra beslut rörande valförfarandet. Valprövningsnämnden utses av riksdagen.

Indelningen i valkretsar och valdistrikt

För val är landet indelat i valkretsar. En valkrets är ett geografiskt avgränsat område för vilket det skall väljas ledamöter till den beslutande församling som valet gäller.

Varje kommun är indelad i valdistrikt. Valdistrikt är geografiskt avgränsade röstningsområden. Ett valdistrikt bör normalt omfatta 1 200 –1 500 personer som har rösträtt. Ett valdistrikt bör inte omfatta färre än 300 som har rösträtt. Enligt huvudregeln är det länsstyrelsen i respektive län som på förslag av kommunfullmäktige beslutar om

kommunens indelning i valdistrikt. Länsstyrelsen får efter samråd med valnämnden besluta om valdistrikt som omfattar fler än 1 800 personer som har rösträtt.

Framställningen av röstlängder och röstkort

Om en person har rösträtt eller om personen är valbar avgörs av uppgifterna i den s.k. röstlängden. Skattemyndigheten upprättar röstlängd och röstkort. Röstlängd tas fram när det skall hållas val, folkomröstning eller annan omröstning. En strävan är att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt skall vara upptagna i röstlängden och därmed får delta i valet. Av olika skäl måste emellertid röstlängden bygga på förhållanden som är kända en viss tid före valdagen. Uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister 30 dagar före valdagen ligger till grund för uppgifterna i röstlängden. För varje valdistrikt skall upprättas en röstlängd. För var och en som finns i röstlängden skall upprättas ett röstkort. Ett röstkort skall innehålla uppgift om väljarens namn och nummer i röstlängden, och vilka val som väljaren får delta i. Röstkortet innehåller också information om vilket valdistrikt väljaren hör till och i vilken vallokal han eller hon skall rösta i på valdagen.

Väljare som har förlorat sitt röstkort eller inte fått något röstkort får ett nytt röstkort (dupletteröstkort) av skattemyndigheten om han eller hon begär det.

Uppgifterna i aviseringsregistret ligger också till grund för indelningen i valkretsar, för beräkningen av hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets skall ha och för beräkningen av antalet fria valsedlar som vissa partier har rätt till. Det innebär i praktiken att en röstlängd också upprättas vid varje sådant tillfälle.

Rättelse i röstlängden

Den som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skall senast måndagen före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt senare än 30 dagar före valdagen (kvalifikationsdagen) får inte ligga till grund för rättelse. Frågor om rättelse prövas av skattemyndigheten. Avslår skattemyndigheten en begäran om rättelse får beslutet överklagas endast i samband med att valet överklagas. Ett sådant överklagande skall göras hos Valprövningsnämnden.

Unionsmedborgare som vill rösta i Sverige i ett val till Europaparlamentet skall senast 30 dagar före valdagen till skattemyndigheten anmäla sin önskan om att tas upp i röstlängd. En sådan anmälan som kommer för sent in till skattemyndigheten bedöms enligt praxis som en begäran om rättelse och prövas därför endast i samband med överklagande av valet.

Om en myndighet i något annat medlemsland meddelar att person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet redan har avgett en röst i ett val till Europaparlamentet skall skattemyndigheten genast rätta röstlängden genom att stryka personen i fråga från röstlängden.

Röstning

Röstning kan ske inom och utom landet. Röstning anordnas i vallokaler, Posten Aktiebolags kontor inom landet, särskilda röstmottagningsställen inom landet, och röstmottagningsställen som utlandsmyndigheter har inrättat. Det primära alternativet är att väljarna på valdagen röstar i vallokalen i det valdistrikt där de finns i röstlängden. Väljare som vistas utomlands eller av någon annan anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal kan poströsta eller rösta i ett särskilt röstmottagningsställe inom landet eller i röstmottagningsställe som utlandsmyndigheten har inrättat.

Poströstningen börjar 18 dagar före valdagen och pågår till och med valdagen. Röstningen på särskilt röstmottagningsställe som vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar och vårdanstalter (institutionsröstning) får anordnas från och med sjunde dagen före valdagen till och med valdagen. Särskild röstmottagning på annan plats än på institution får anordnas bara på valdagen. Med sådan röstmottagning avses s.k. ambulerande röstmottagning.

Några länder, Schweiz och Tyskland, har tidigare inte godtagit att utlandsmyndigheter tar emot röster. I de fallen har brevröstning blivit nödvändigt. Brevröstning är också tillåten för väljare som är ombord på ett svenskt fartyg i utrikes fart. Bestämmelser om brevröstning finns i lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall. Röstning kan också ske genom bud eller lantbrevbärare.

Kommunen ansvarar för att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler. Den centrala valmyndigheten ansvarar för poströstningen och den särskilda röstmottagningen.

Röstning går till på följande sätt. Väljarna skall för varje slag av val ta en valsedel för det parti de vill rösta på. Om de vill avge en särskild

personröst skall de göra en markering för den kandidat som de helst vill se vald. Markeringen skall göras i den ruta som finns på valsedeln. Tillskrivna eller strukna kandidatnamn beaktas inte för partier som registrerat partibeteckning och anmält kandidater för valet. Väljarna skall själva lägga in den valsedel de gjort i ordning i ett valkuvert för varje slag av val.

Sammanräkning av valresultatet och mandatfördelning

Röstsammanräkningen sker på tre olika ställen. Sedan röstningen avslutats på valdagen vidtar en preliminär röstsammanräkning av valförrättarna i vallokalen. Riksdagsvalet räknas först, sedan kommunfullmäktigevalet och slutligen landstingsfullmäktigevalet. Valsedlarna transporteras sedan till valnämndens kansli för vidare befordran till länsstyrelsen där slutlig sammanräkning påbörjas på morgonen måndagen efter valdagen. Onsdagen efter valdagen sker valnämndens preliminära rösträkning av röster som valdistrikten inte hunnit få (den s.k. onsdagsräkningen). Detta material levereras till länsstyrelsen under onsdagen.

I den slutliga sammanräkning fastställs vid mandatfördelningen dels hur många mandat varje parti skall tilldelas, dels vilken kandidat som skall tillträda respektive mandat. Den centrala valmyndigheten fördelar på grundval av länsstyrelsernas slutliga sammanräkning mandatet i riksdagen och Europaparlamentet samt utser riksdagsledamöter, företrädare i Europaparlamentet och ersättare. Vid val till landstings- och kommunfullmäktige fördelar länsstyrelsen mandatet mellan partierna och utser för varje krets ledamöter och ersättare.

3 Den framtida valadministrationens uppgifter

Utredningens ställningstagande och förslag i sammanfattning:

Utredningen har i ett tidigare skede föreslagit att funktionen att vara central valmyndighet flyttas från Riksskatteverket till en ny myndighet som organiseras som en nämndmyndighet med en bred politisk och medborgerlig sammansättning. Den nya myndigheten bör kunna ges en mer aktiv roll i förhållandet till väljarna. Uppdraget bör innefatta aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta. Vidare föreslås en sammanhållen regional och lokal organisation för valadministrationen. Skattemyndigheternas uppgifter i valadministrationen förs över till länsstyrelserna och den centrala valmyndigheten. Vissa uppgifter som den centrala valmyndigheten har förs samtidigt över till kommunerna och valnämnderna.

3.1 Valadministrationen i dag

Valadministrationen är i dag uppdelad på tre nivåer. Riksskatteverket är central valmyndighet och ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. På regional nivå svarar länsstyrelserna för valen och på lokal nivå är det kommunerna genom valnämnderna som är ansvariga. På regional nivå har även skattemyndigheterna viktiga uppgifter. Skattemyndigheterna har formellt ansvaret för att upprätta röstlängd och röstkort.

3.2 En ny central valmyndighet

Uppgiften att vara central valmyndighet tilldelades år 1969 den centrala folkbokförings- och uppborðsnämnden. Riksskatteverket bildades år 1971 genom en sammanslagning av flera myndigheter, bl.a. av den centrala folkbokförings- och uppborðsmyndigheten. Riksskatteverket övertog då funktionen som central valmyndighet.

Utredningen har i promemorian (PM 2000-06-06) En ny central valmyndighet – Riksvälsnämnden behandlat frågan var funktionen att vara centrala valmyndigheten i framtiden skall vara placerad och hur den bör organiseras. Promemorian återges i *bilaga 2*.

Utredningen har föreslagit att en ny myndighet bildas för funktionen att vara central valmyndighet och att funktionen flyttas den 1 januari 2001 från Riksskatteverket till den nya myndigheten. Ansvaret för drift och underhåll av valdatasystemet behåller dock Riksskatteverket, enligt förslaget, till utgången av år 2001. I promemorian redovisas ett förslag till förordning med instruktion för den nya myndigheten samt förordningsmotiv. Förslaget har enligt utredningen inte bedömts medför några kostnadsökningar. Inom regeringskansliet har dock utarbetats ett budgetförslag som avviker från utredningens bedömning.

Promemorian har remissbehandlats. Remissinstanserna har varit positiva till förslaget. En remissinstans – Statskontoret – har avstyrkt förslaget.

Regeringen har i budgetpropositionen 2000/01:1, under Utgiftsområde 1, redovisat utredningens förslag och sagt att man avser att skyndsamt återkomma till riksdagen med överväganden i denna fråga. Frågan bereds för närvarande i Regeringskansliet.

3.3 En aktivare roll

Bakgrund

En särskild fråga för utredningen är i vilken utsträckning den centrala valmyndighetens uppdrag bör innefatta aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta. Frågan skall ses mot bakgrund av ett vikande valdeltagande. I PM 2000-06-06 har utredningen uttalat att det förefaller rimligt att den centrala valmyndigheten ges en mer aktiv roll i förhållande till väljarna men att det i så fall vore olämpligt att inordna funktionen som central valmyndighet som en av flera andra verksamheter i en redan befintlig myndighet. Mot bakgrund av att ifrågavarande slag av uppgifter på intet sätt är fria från politiska värderingar har utredningen föreslagit att den nya centrala

valmyndigheten organiseras som en nämndmyndighet med en bred politisk och medborgerlig sammansättning.

Enligt 1 kap. 15 § andra stycket vallagen skall den centrala valmyndigheten informera allmänheten om när, var och hur man skall rösta samt om vad som i övrigt gäller för valet. I denna uppgift ingår inte uttryckligen att t.ex. uppmana väljarna att rösta. Något uttryckligt förbud för myndigheten att agera mer aktivt i förhållande till väljarna föreskrivs å andra sidan inte heller i lagen. Vid flera tillfällen har också den centrala valmyndigheten i annonser i tidningar m.m. uppmanat väljarna att utnyttja sin rösträtt. Så skedde bl.a. i en brett upplagd kampanj valet år 1973 i samband med att rösträttsåldern sänktes till 18 år. I samband med 1999 års val till Europaparlamentet gjordes också en mycket omfattande informationsinsats. Mer resurser än tidigare användes för att informera om valet och med särskild tonvikt på förtidsröstningen. Informationen i TV och radio innehöll också en uppmaning att rösta i valet. Sist nämnda åtgärd ifrågasattes i någon mån i den offentliga debatten.

Utredningen har som bakgrund till sina ställningstaganden undersökt förhållandena i vissa andra Europeiska länder (se redovisningen i *bilaga 3*). När det gäller frågan om ett mera aktivt förhållningssätt till väljarna kan konstateras att det går en skiljelinje mellan valsystem som det svenska som inte föreskriver röstplikt och sådana system som gör det, som t.ex. Belgien, Grekland och Luxemburg. I det senare fallet är det naturligt att myndigheterna uppmanar väljarna att rösta.

När det gäller valsystem utan röstplikt är bilden splittrad. Vad utredningen erfarit har i dag inte någon valmyndighet bland EU:s medlemsstater med detta valsystem uttryckligen i uppgift att uppmana väljarna att rösta. I några av länder tolkas detta närmast som ett förbud för myndigheterna att agera mer aktivt i frågan, t.ex. i Finland, Tyskland och Österrike. I flertalet av länder har man emellertid en annan syn och tillåter valmyndigheterna att ta en mer aktiv roll i samband med sina informationsuppgifter. Detta synsätt tillämpas på Irland och i Nederländerna, Norge, Portugal, Schweiz, Storbritannien och Nordirland. Det är dock inte i något fall tillåtet för valmyndigheterna att driva kampanjer utformade på ett sätt att väljarna kan komma att påverkas i sitt val.

Skälen till förslaget

Det är först på senare tid med ett vikande valdeltagande som frågan har väckts om en mer aktiv roll för den centrala valmyndigheten i förhållande till väljarna. Tidigare har valdeltagandet varit så högt att frågan över huvud taget inte har varit aktuell. Den politiska debatten i samhället, partiernas valkampanjer, allmänhetens intresse i politiska frågor och den bland många hållna uppfattningen att det närmast är en medborgerlig plikt att rösta, har tidigare borgat för ett högt valdeltagande. Huruvida nu angivna förhållanden har ändrats och därmed också förklarar det vikande valdeltagandet kan utredningen inte uttala sig om. Rådet för utvärdering av 1998 års val har i sitt slutbetänkande (SOU 2000:81) Valdeltagande och Europaparlamentsval pekat på några av vad som kan uppfattas som de viktigaste orsakerna till det låga valdeltagandet i Europaparlamentsvalet. De är bristande engagemang i EU-frågor, EU-motståndets politisering, partiernas aktivitet och massmediernas roll.

Det är enligt utredningens mening viktigt att framhålla att det inom moderna demokratier, bortsett från sådana där det råder röstplikt, i första hand måste vara en uppgift för partierna och folkrörelserna att få till stånd en hög nivå på valdeltagandet. Valmyndigheterna kan endast i en begränsad omfattning medverka för att stötta partierna och folkrörelserna i denna uppgift. En valmyndighet får aldrig riskera att bli inblandad i en diskussion där väljarna kan uppfatta att myndigheten har tagit ett politiskt ställningstagande eller på annat sätt påverkat väljarna i deras val. Som utredningens enkätundersökning visar gäller detta även i de länder där man tillämpar röstplikt. Det finns därför enligt utredningens mening inga möjligheter för en valmyndighet att t.ex. agera genom utbildnings- eller folkbildningsverksamhet i demokratifrågor utöver den utbildning som i dag sker av valförrättare eller röstmottagare. Detta följer av kravet på att valresultatet måste uppfattas som riktigt, oantastlig och tillkommet genom en ordning som är fri från påverkan från myndigheternas sida.

Mot denna bakgrund kan en central valmyndighets uppgifter endast i mycket begränsad omfattning utvidgas till att avse en aktivare roll. Den i dag givna regeln i 1 kap. 15 § vallagen är mycket snävt utformad och avser endast information. Enligt utredningens bedömning bör därför den centrala valmyndighetens roll och uppdrag i detta hänseende preciseras. Det bör framgå av vallagen att myndigheten i syfte att öka valdeltagandet har möjlighet att agera mera aktivt än vad som är normalt i dag. Den organisationsform utredningen föreslagit för den centrala valmyndigheten innebär att myndigheten ges goda

förutsättningar för att kunna göra de nödvändiga avvägningarna vid valet av informationsinsatser och få bred acceptans för insatserna.

3.4 En sammanhållen regional och lokal organisation

Den framtida valadministrationen skall som hittills ha en central, regional och lokal administration. Funktionen att vara central valmyndighet föreslås, som tidigare nämnts, flyttad från Riksskatteverket till en för funktionen nybildad nämndmyndighet med en bred politisk och medborgerlig förankring. På den regionala nivån får länsstyrelserna hela ansvaret. De valadministrativa uppgifter som skattemyndigheterna har enligt lag i dag – i huvudsak upprättande av röstlängd och röstkort samt rättelse av uppgifter i röstlängd och utfärdande av duplettröstkort – förs över till den centrala valmyndigheten och länsstyrelserna. Redan i dag är det rent faktiskt den centrala valmyndigheten som framställer röstlängd och röstkort. Samtidigt förs en del uppgifter från den centrala valmyndigheten över till kommunerna och deras valnämnder. Sammantaget skall de nu beskrivna åtgärderna leda till en effektivare valadministration. Antalet myndigheter i administrationen minskar från fyra myndigheter till tre. Uppgifterna mellan myndigheterna fördelas enligt principen att den centrala myndigheten skall ha det övergripande ansvaret för planeringen och genomförandet av val medan de lokala myndigheterna som har den bästa lokalkännedomen skall ha det praktiska ansvaret för planeringen och genomförandet av val.

Det nya valdatasystemet som är under utveckling och som avses att tas i drift i god tid före valen år 2002 kommer inte att läggas in i Riksskatteverkets och skattemyndigheternas nuvarande datanät. Detta innebär att användarna av systemet inte längre kommer att vara beroende av skatteförvaltningens behörighets- och säkerhetssystem. Det gör det möjligt att för hela valadministrationen i vid bemärkelse att nå det nya valdatasystemet. Det gör också att skattemyndigheterna inte längre behöver ingå i valadministrationen.

En närmare beskrivning av vad som nu sagts får för den regionala och lokala administrationen lämnas nedan.

Länsstyrelserna

När det gäller uppgifterna på den regionala nivån i valadministrationen delar i dag länsstyrelserna dessa uppgifter med skattemyndigheterna. Skälen är flera och har sin förklaring i att länsstyrelserna och skattemyndigheterna tidigare ingick i samma organisatoriska enhet.

Det finns enligt utredningens bedömning inte några bärande skäl för att fortsättningsvis behålla en sådan ordning. Enligt utredningens bedömning bör med ett undantag de valadministrativa uppgifter som skattemyndigheterna har i dag föras över till länsstyrelserna och den centrala valmyndigheten.

Undantaget avser anmälan om adress från svensk medborgare som inte är folkbokförd i landet. Enligt 7 kap. 10 § vallagen anses en sådan adressanmälan om den görs skriftligen till en skattemyndighet också som en anmälan om att tas upp i röstlängd. En sådan anmälan är i grunden en folkbokföringsuppgift och bör därför också som hittills göras till skattemyndigheten.

När det gäller fördelning av uppgifterna i övrigt mellan den regionala och den centrala nivån föreslås att ansvaret för framställning av röstlängder och röstkort läggs på den centrala valmyndigheten. Det är också två uppgifter som den centrala valmyndigheten rent faktiskt utför i dag.

Ansvaret för rättelse av uppgifter i röstlängd läggs dock på länsstyrelserna utom i ett fall. Det avser bl.a. den situationen att en myndighet i någon annan medlemsstat meddelar att en person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet också finns upptagen i röstlängd för annat medlemsland eller redan avgett en röst i sådant land i valet till Europaparlamentet. Enligt nuvarande 7 kap. 12 § vallagen skall skattemyndigheten genast rätta röstlängden. Meddelanden av ifrågavarande slag görs i den mån de förekommer regelmässigt till den centrala valmyndigheten. Uppgiften att rätta i röstlängden bör därför i detta fall läggas över på den centrala valmyndigheten.

Kommunerna

Ansvaret för att det finns platser där väljarna kan lämna sina röster är i dag delat mellan den centrala valmyndigheten och kommunerna genom valnämnderna. Kommunerna ansvarar för att det finns vallokaler att rösta i på valdagen. Den centrala valmyndigheten ansvarar för förtidsröstningen på posten och på andra särskilda röstmottagningsställen. Det finns ingen myndighet i valadministrationen som har det

övergripande ansvar för att det finns platser där väljaren kan lämna sina röster. Enligt utredningens bedömning bör hela detta ansvar för röstning inom landet läggas på kommunen som är den som har bäst kännedom om de lokala förhållandena. Ansvaret för utlandsröstningen bör dock ligga kvar hos den centrala valmyndigheten.

Utredningens slutsatser beträffande valadministrationen

Den organisation som utredningen föreslår har till syfte att skapa en så effektiv administration av valet som möjligt. Enligt utredningens bedömning uppnås detta genom att det finns en myndighet på varje nivå som ansvarar för valet. Vidare har utredningen strävat efter att samla ansvaret på den myndighet där de bästa kunskaperna om uppgifterna finns.

Således har kommunerna enligt förslaget fått allt ansvar för genomförandet av valet vad gäller lokaler och personal eftersom det är kommunerna som bäst känner till vad som krävs för att valet skall kunna genomföras på det för väljarna bästa sättet.

Länsstyrelsernas roll i valadministrationen är sedan lång tid dominerande i valförandet t.ex. genom röstsammanräkningen och mandatfördelning. Mycket av kunskapen om valförandet finns inom länsstyrelseorganisationen. Genom det nya valdatasystemet blir det naturligt att länsstyrelserna tar över den roll som skattemyndigheterna i dag har på grund av dessa myndigheters ställning i förhållande till Riksskatteverket.

Den centrala valmyndighetens roll blir i den nya valadministrationen mer principiell och övergripande. Så få verkställande uppgifter som möjligt skall ligga på denna del av valadministrationen.

4 Valdatasystemet

Utredningens ställningstagande i sammanfattning:

Det nuvarande valdatasystemet går inte att använda vid valen år 2002. Ett nytt valdatasystem måste tas i drift i god tid före dessa val.

Det nya valdatasystemet bör byggas på ett sådant sätt att det är tillgängligt för samtliga aktörer i valadministrationen och att det fyller dagens krav på användarvänlighet. I det nya valdatasystemet måste man räkna med fler kategorier användare än i det gamla systemet. Det är en av de viktigaste utgångspunkterna.

Det nya valdatasystemet skall sättas i produktion successivt från den 1 september 2001. Ett grundkrav på det nya systemet är att arkitekturen skall vara sådan att framtida anpassningar underlättas. Det nya systemet skall enkelt kunna tillföras nya moduler för att hantera ett införande av tekniska lösningar i ytterligare delar av valförfarandet.

4.1 Nuvarande tekniska lösning

Bakgrund

Datorer har använts i samband med röstsammanräkningen sedan valet år 1973. Ett system med 21 stordatorer placerade hos länsstyrelsernas dåvarande dataenheter började då användas för sammanräkning och mandatfördelning. Lösningen förutsatte att länsstyrelsernas allmänna enheter, som ansvarade för valet, tillhandahöll registreringsunderlag på papper till de personer som skötte datordriften vid dataenheterna. I Blekinge län, Gotlands län och Jämtlands län fanns inga stordatorer. För dessa län fick registreringsunderlagen skickas till grannlänerna där stordatorn var placerad. Sedan uppgifterna i underlagen registrerats skrev datorn efter en särskild körning ut kontrollistor som valhandläggarna fick för kontrolläsning. Sedan de gett klartecken om att underlaget enligt

listorna var korrekt registrerat startades de datorbearbetningar som tog fram mandatfördelning, namn på ledamöter och ersättare. Systemet producerade även utskrifter för protokoll samt bevis till ledamöter och ersättare.

Den regionala skatteadministrationen var fram till år 1987 en del av länsstyrelsen. Då bildades fristående länskattemyndigheter med Riksskatteverket som chefsmyndighet. Länsstyrelsernas dataenheter ingick tillsammans med skatteavdelningarna i de nya myndigheterna, medan valverksamheten blev kvar på länsstyrelserna. Den lösning som nyss beskrivits för röstsammanräkningen fortsatte dock att tillämpas trots den organisatoriska förändringen till och med 1991 års val.

Valdatasystemet i dag

Efter 1991 års val stod det klart att länskattemyndigheterna avsåg att avveckla systemet med stordatorer. Lösningen inför 1994 års val blev ett valdatasystem baserat på s.k. minidatorer under ett operativsystem som kallas UNIX – ett operativsystem för multibearbetning i minidatorer. UNIX hade av Statskontoret föreslagits som ett för hela statsförvaltningen gemensamt operativsystem. Detta operativsystem hade också redan tidigare använts av Riksskatteverket vid uppbyggnaden av det nya folkbokföringssystemet 1991. Det ansågs därför naturligt att även det nya valdatasystemet skulle bygga på samma operativsystem.

Vid utvecklingen av valdatasystemet utgick man från tre kategorier av användare:

- den centrala valmyndigheten (Riksskatteverket), som skulle ha det övergripande ansvaret för systemet och fördela mandaten i riksdagsvalet,
- länsstyrelserna, som skulle registrera grunduppgifter i systemet och fördela mandaten i kommun- och landstingsfullmäktigvalen, och
- skattemyndigheterna, som skulle göra rättelser i röstlängderna och utfärda nya röstkort.

Den centrala valmyndigheten och skattemyndigheterna hade genom ett säkerhetssystem automatiskt åtkomst över skatteförvaltningens gemensamma nätverk till valdatasystemet. För länsstyrelserna som inte ingick i skatteförvaltningen krävde Riksskatteverket att de skulle använda samma säkerhetssystem och därmed kunna identifieras och autentiseras vid påloggning mot valdatasystemet. Lösningen blev att

särskilda persondatorer placerades på länsstyrelserna. Samtliga användare på länsstyrelserna som skulle arbeta med val fick särskilt behörighetskort och registrerades i skatteförvaltningens behörighets- och kontrollsystem för att uppfylla identifierings- och autentiseringskraven. Den centrala valmyndigheten administrerar behörighetssystemet för användarna hos länsstyrelserna. Detta medförde att handläggare på länsstyrelserna som jämte valet arbetade med andra arbetsuppgifter fick sitta med två persondatorer på arbetsrummet – en för valarbetet och en för andra länsstyrelseuppgifter.

Efter valet år 1994 har krav framförts på att den särskilda persondatorn för val på länsstyrelserna skall avskaffas. Att behöva använda olika datorer för skilda arbetsuppgifter uppfattas inte bara som krångligt utan också som onödigt utrymmeskrävande. Inför 1998 års val sökte RSV lösa dessa problem genom att länsstyrelserna anslöts via en särskild skyddad och övervakad förbindelse direkt till skatteförvaltningens nätverk. Detta innebar att länsstyrelserna kunde nå valdatasystemet från sina ordinarie datorer. På grund av att länsstyrelserna och skattemyndigheterna arbetade med olika versioner av samma programvara och operativsystem fungerade inte denna lösning fullt ut. Länsstyrelserna är därför återigen hänvisade till den särskilda persondatorn för valarbetet.

När stordatorlösningen infördes i valsammanhang uppfattades den allmänt sett som billig. Utvecklingskostnaden var förhållandevis låg. Gränssnittet mot användarna var av underordnad betydelse. De olika systemen var avgränsade och det fanns inga kostnader för gemensamma funktioner som säkerhetssystem och kommunikation. Kraven att användarna själva skall kunna arbeta i systemet och kraven på ett grafiskt gränssnitt har förändrat denna bild.

Valdatasystemet är ett av många IT-system inom skatteförvaltningen och delar resurser för behörighetssystem och utskriftshandling. De fasta kostnaderna är förhållandevis höga och kan inte alltid hänföras till en viss funktion i systemet. Valadministrationen bidrar bl.a. till utvecklings- och driftskostnader för transaktionshanteringssystemet för skattekontot och för e-post och dokumenthanteringssystemet inom skatteförvaltningen utan att ha någon direkt nytta av dessa system i valadministrationen.

För åren 1992–1998 har kostnaderna enligt tabellen nedan sammanfattningsvis fördelats enligt följande; ADB-utveckling 31 432 000 kronor, maskinell utrustning 1 586 000 kronor och förvaltning och drift 19 169 000 kronor.

Kostnaderna för valdatasystemet åren 1992–1999

Budgetår	ADB- utveckling	Maskinell utrustning	Förvaltning & drift	Totalt
1992/93	5 511			5 511
1993/94	14 519	1 532		16 051
1994/95	1 635	54	9 622	11 311
1995/96	2 633		2 386	5 019
1997	1 936		3 581	5 517
1998	5 198		3 580	8 778
1999			6 492	6 492
Totalt	31 432	1 586	25 661	

Källa: Riksskatteverket

Efter valet år 1999 stod det klart att det befintliga valdatasystemet inte skulle gå att använda vid valen år 2002. Det bygger på programvaror som inte underhålls efter år 2000. Det fyller inte heller de krav på tillgänglighet som rimligen bör ställas. Flera i valsammanhang betydelsefulla aktörer kan inte nå systemet, bl.a. kommunerna och partierna. Även vad gäller användarvänlighet har systemet brister, som blir uppenbara vid jämförelse med de övriga datasystem som handläggarna arbetar med.

4.2 Ett nytt valdatasystem under utveckling

Krav

Ett centralt krav vid uppbyggnaden av ett nytt valdatasystem är att det skall vara möjligt för hela valadministrationen i vid bemärkelse att nå valdatasystemet. Systemet bör således vara öppet för att länsstyrelser, kommuner, Posten Aktiebolag, utrikesförvaltningen samt partierna skall kunna registrera uppgifter i systemet eller hämta uppgifter från systemet. Följande konkreta exempel på vad en ökad tillgänglighet i systemet kan innebära lämnas.

- Det skall via Internet vara möjligt för vissa användare i valadministrationen att kunna göra utskrifter, t.ex. av röstkort på kommunkanslier och utlandsmyndigheter samt hos Posten Aktiebolag.
- Det skall erbjuda partierna en enkel och smidig lösning för att beställa valsedlar.

- Det skall vidare ge länsstyrelserna möjlighet att framställa tryckfärdiga original för valsedlar så att korrekturläsningen förenklas.
- Det skall också underlätta för länsstyrelserna att ta hand om och tolka förklaringar från de kandidater som partierna har anmält.
- Det skall ge möjlighet för kommunernas valnämnder att själva underhålla uppgifter om de vallokaler som finns i kommunen.
- Det skall underlätta för kommunerna att beställa valmaterial, t.ex. föreslå lämpliga volymer m.m.

Det nya valdatasystemet skall vidare öka säkerheten vid framställningen av röstlängdsregister och röstkort. Tidsmarginalerna vid framställningen och distribution av röstlängder och röstkort är i dag alltför snäva. Röstlängds- och röstkortssystemet är ett centralt delsystem och en grundförutsättning för att val skall kunna hållas. Vid utvecklingen av det nya valdatasystemet bör därför rutiner och tekniska lösningar utvecklas så att en högre grad av säkerhet och mindre personberoende kan uppnås. Systemet skall vidare kunna arbeta med fastighetsuppgifter direkt från Lantmäteriverket. Det skall även klara en eventuell utmönstring av församlingsbegreppet.

Ett nytt valdatasystemt skall också erbjuda möjligheter till bättre presentation av valinformation. Att sprida korrekt och aktuell information om valen och valsystelet är en prioriterad uppgift, inte minst mot bakgrund av det minskande intresset av att delta i valen. Aktuell information om valen skall därför kunna hittas på en egen "valportal" och där kunna hämtas i ett för användaren lämpligt format. Med uttrycket valportal avses en plats på Internet där besökaren ges en samlad bild av hela valadministrationen, med länkar till mer detaljerad information. Införandet av valportalen skall samordnas med den informationsinsats som planeras till år 2002.

4.3 Påbörjad systemutveckling

Riksskatteverket har genom valenheten startat utvecklingen av ett nytt valdatasystem. Utgångspunkten för det nya valdatasystemet är att det skall fungera i alla datormiljöer. Eftersom systemet skall möta ett stort antal användare måste det hos användaren fungera oberoende av användarens datorutrustning. Det skall också öka säkerheten i genomförandet av valen

Grafiskt kan det nya valdatasystemet, som är under utveckling, åskådliggöras på följande sätt:

Figur visas i betänkandet.

De krav på ett nytt valdatasystem som närmare beskrivits i föregående avsnitt avser Riksskatteverket att uppfylla på följande sätt.

Plattformsberoende.

För att uppfylla kravet att alla aktörer i valsammanhang skall kunna nå systemet skall det nya valdatasystemet baseras på den teknik som utvecklats kring Internet och WordWideWeb. Valdatasystemet skall byggas som en webbapplikation för alla som har behov av att nå systemet. Det enda kravet är att datorn har en s.k. browser (bläddrare, webbläsare).

För att säkerställa att endast behöriga användare når systemet utvecklas ett eget behörighets- och säkerhetssystem som bygger på s.k. certifikat.

Högre säkerhet vid framställningen av röstlängder och röstkort

Att uppnå högre säkerhet i framställningen av röstlängder är i stora delar en fråga om att förändra nuvarande rutiner. Sedan delsystemet första gången gick i drift vid valen år 1997 har utvecklingen vad avser servrar och minnen gått snabbt. Hur nya rutiner kan åstadkomma högre säkerhet behandlar utredningen i avsnittet Framställningen av röstlängder och röstkort.

Valportalen

Grundtanken med en valportal är att skapa en plats på Internet där det ur användarperspektiv skall anses självklart att nå all information om val, både om kommande val och om val som varit.

Valadministrationen i Sverige var först i världen med att sprida uppdaterad information om sammanräkningen av val, men få personer har hittat till den adress där informationen funnits, www.rsv.se.

Valportalen bör ge en översiktlig bild av valadministrationen, en bra översikt av reglerna i det svenska valsystemet samt vid val presentera det aktuella läget i sammanräkningen. Genom portalen bör den enskilde väljaren ges en bild av på vilket sätt hans eller hennes röst är delaktig i det resultat som sammanräkningen ger.

Riksskatteverket räknar med att som vid tidigare val förlägga systemet för webbpresentation hos en extern leverantör i perioder av hög belastning. Under mellanvalsperioder skall valportalen kunna ge forskare, media, partier etc. tillgång till data från tidigare val. Det handlar om grunduppgifter från tidigare val ur ett mycket brett perspektiv. Frågorna som skall besvaras handlar bl.a. om personvalets inverkan.

För att kunna möta en bred grupp av intressenter kommer det nya valdatasystemet att använda sig av XML. XML är en standard som vuxit fram inom W3C, WorldWideWeb Consortium, för utbyte av information. XML står för eXtensible Markup Language. Standarden omfattar såväl teckenuppsättning som uppbyggnaden av de faktiska datafilerna.

Kring XML-standarderna har utvecklats en mängd anslutande standards, bl.a. för parallellpublicering och länkning. XML medger att man ur en och samma textkälla kan publicera en presentation i ett flertal olika format. Det är t.ex. möjligt att presentera en text i form av en tryckt broschyr, samtidigt som texten presenteras på webben eller via en CD-skiva som kan beställas via e-post.

Till valadministrationen lämnas en stor mängd uppgifter på datafiler, t.ex. från Posten Aktiebolag med uppgift om postkontor med röstmottagning eller från UD med uppgifter om utlandsmyndigheter som anordnar röstmottagning. På samma sätt lämnar valadministrationen en mängd uppgifter till externa intressenter, t.ex. uppgifter om valresultat till Statistiska Centralbyrån. Datafiler som kommer in till valdatasystemet är oftast i ordbehandlingsformat eller som kalkyblad och behöver konverteras. Datafiler som valdatasystemet lämnar ifrån sig är som regel förbeställda i ett visst format.

Utbyte och konvertering av information på datafiler på det nu beskrivna sättet är kostsamt och kan förorsaka problem vid tolkningen av tecken m.m. Problemen kan lösas genom införandet av en gemensam standard – samma filformat – för alla användare. Inom statsförvaltningen pågår ett arbete med att ta fram ett gemensamt spridnings- och hämtningssystem (SHS) för uppgifter på datafiler. SHS bygger helt på XML. År 2002 kommer bl.a. Riksskatteverket, Statistiska Centralbyrån och Lantmäteriverket att kunna hantera uppgifter i XML-format.

XML gör det möjligt för användaren att skapa egna sammanställningar av uppgifter i det format han eller hon själv önskar. Man kan alltså, för att ge ett exempel, på ett enkelt sätt göra en sammanställning som visar vilka kvinnliga kandidater i Norrbottens län som är valda på personröster eller visar skillnaden mellan valnattsresultatet och det slutliga resultatet i landstingsvalet i Örebro län.

5 Röstning via Internet

Utredningens ställningstagande i sammanfattning:

Utgångspunkten är att ett elektronisk röstningssystem via Internet måste uppfylla följande fem grundkrav.

- Bara personer som har rösträtt skall kunna rösta.
- Det skall bara vara möjligt att utnyttja sin röst en gång.
- Valhemligheten skall vara absolut.
- En avgiven röst skall inte kunna ändras av någon annan.
- Systemet skall säkerställa en korrekt sammanräkning av röster på samtliga nivåer (valdistrikt, valkretsar och valområde).

Utredningen presenterar ett elektroniskt röstningssystem för röstning via Internet som torde kunna uppfylla dessa krav. Innan det prövas i ett val måste dock en omfattande försöksverksamhet genomföras. Det är först efter en sådan försöksverksamhet som man kan ta slutlig ställning till om förfarandet kan tillämpas i ett verkligt val.

5.1 Några utgångspunkter

En grundförutsättning för elektroniska val måste vara att röstningen skall kunna genomföras under sådana förhållanden att de principer som bär upp valsystelet inte sätts åt sidan. Det innebär att det skall vara minst lika säkert som motsvarande traditionella röstningsförfaranden. En annan förutsättning är att det elektroniska röstningsförfarandet måste vara enkelt och smidigt för väljarna. Det övergripande syftet är att det skall öka tillgängligheten för väljarna.

Den nuvarande formen för röstning vid allmänna val bygger helt på pappersbaserade och i huvudsak manuella röstningsprocedurer. Ny teknik med avancerade röstningsmaskiner för elektroniska val kan innebära flera fördelar. Det kan som sagt ge väljarna ökade möjligheter att delta i valet. Det öppnar även möjligheter för att utföra röstsammanräkningen och mandatfördelningen snabbare. Det gör det

också möjligt för valadministrationen att snabbt kunna publicera valresultatet till en vidare krets. Risken för fel vid röstsammankräkningen kan också i stort sett elimineras. Det finns också nackdelar med den nya tekniken som måste uppmärksammas. En är svårigheten att med absolut säkerhet kunna garantera valhemligheten. En annan är hur man skall kunna garantera systemets tillförlitlighet, dvs. att systemet i alla lägen fungerar på det sätt som det utger sig för att fungera. Andra nackdelar är utvecklings- och driftskostnader. Sammantaget rör det sig således i första hand om frågor om säkerhet och tillförlitlighet.

5.2 Vilka krav bör ställas på förfarandet?

Demokratiutredningen har vid flera tillfällen tagit upp frågan om elektroniska val och vilka krav som bör ställas på ett sådant förfarande.

I Demokratiutredningens betänkande (SOU 1999:12) skrift 16 Elektronisk demokrati av Anders R Olsson framhåller Olsson att det inte beror på teknisk efterblivenhet att vi i Sverige har en pappersbaserad, i huvudsak manuell röstningsprocedur. Skälet är i stället enligt Olsson att en IT-lösning är alldeles för sårbar rent fysiskt. Sabotörer skulle kunna åstadkomma tele- och elavbrott. Ett annat skäl, enligt Olsson, är skyddet för valhemligheten, dvs. att ingen utomstående skall kunna få reda på hur man har röstat. Detta gör också att vissa transaktioner i ett röstningssystem inte kan revideras i efterhand. En garanti för medborgarnas tilltro till den här typen av system ligger annars i att datorprogrammen som gör besluten är offentliga och går att testa med egna uppgifter.

I sitt betänkande (SOU 2000:1) En uthållig demokrati, s. 188 bedömer Demokratiutredningen att en ökad användning av IT i röstningen sannolikt ökar tillgängligheten i bl.a. de ungdomsgrupper där valdeltagandet borde stärkas. Men så länge som IT inte är tillgängligt för alla finns det emellertid enligt Demokratiutredningen inga skäl att tro att väljare med svag socioekonomisk ställning genom ett sådant valförfarande skulle öka sitt valdeltagande. Det finns också en risk för att förfarandet tenderar att bli en opinionsyttring på valdagen och förlorar den tyngd, värdighet och symboliska betydelse som den traditionella valhandlingen har. Det problem som först måste lösas enligt Demokratiutredningen, är hur den som röstar skall kunna legitimera sig för att omöjliggöra valfusk utan att valhemligheten samtidigt går förlorad. Andra problem är hur man skall kunna garantera att ingen utsätts för obehörig påverkan vid själva röstningen eller att någon obehörig röstar. Demokratiutredningen har mot bakgrund av nu

redovisade problem föreslagit att man bör genomföra försök med internetbaserat röstande i någon kommun eller i samband med skolval.

Motsvarande frågor har också behandlats ingående av en amerikansk utredning, California Internet Voting Task Force i rapporten A Report on the Feasibility of Internet Voting, januari 2000.

I det följande behandlar utredningen vilka grundkrav som bör gälla för ett elektronisk valförfarande via Internet.

Utredningens grundkrav

Enligt utredningen är utgångspunkten följande.

- Valsystemet måste uppfylla högt ställda krav på tillförlitlighet.
- Det måste finnas garantier för att valet sker under former som tryggar valhemligheten.
- Valförfarandet måste vara enkelt och smidigt.

Det innebär att elektronisk röstningssystem via Internet måste uppfylla följande fem grundkrav.

- Bara personer som har rösträtt skall kunna rösta.
- Det skall bara vara möjligt att utnyttja sin röst en gång.
- Valhemligheten skall vara absolut.
- En avgiven röst skall inte kunna ändras av någon annan.
- Systemet skall säkerställa en korrekt sammanräkning av röster på samtliga nivåer (valdistrikt, valkretsar och valområde).

Andra förhållanden som kan behöva beaktas i ett sådant system är skyddet för väljarens personliga integritet och hur röstförsäljning kan hindras. Den första frågan tar sikte på i vilken miljö röstningen sker, t.ex. i en miljö som inte övervakas av valadministrationen. Den andra frågan tar sikte på väljarens möjligheter att i efterhand kontrollera hur systemet har behandlat hans eller hennes röst.

Identifiering

För att kunna uppfylla det först nämnda kravet att bara personer med rösträtt skall kunna rösta måste väljaren kunna identifieras på ett säkert sätt över Internet. Detta förutsätter dels att den som deltar i valet vid påloggnings skall kunna avkrävas uppgift om sin identitet, dels att han eller hon har ett unikt personligt lösenord.

Det finns i dag i valdatasystemet uppgift om varje persons personnummer i röstlängden. I ett valsysteem för röstning över Internet

behöver röstlängden kompletteras med den röstberättigades personliga lösenord eller kod för att kunna göra en säker identifiering.

Ett alternativ som kan övervägas är om man som i Finland bör införa ett medborgarkort – ett s.k. smartcard – med bl.a. identitetsuppgifter för varje person lagrade på ett mikrochip på ett plastkort med införande av ett sådant kort skulle identifieringsproblematiken kunna lösas vid val över Internet. Detta förutsätter dock att den som röstar har en kortläsare kopplad till datorn, vilket i dag begränsar möjligheten för många att kunna rösta över Internet från sin hemdator. Utredningen vill i det här sammanhanget peka på att det finns även andra tekniker för identifiering men som också ställer särskilda krav på den hård- och mjukvara som är installerad i användarens dator. Utredningen slutsats är således att behörighetskravet i dag utgör ett problem men behöver inte vara något problem på sikt.

Bara en röst räknas

Det andra kravet, att man bara skall kunna rösta en gång, torde inte utgöra något problem att uppfylla. Systemet har information om alla röstberättigade personer och vid röstningen prickas rösterna – precis som vid den manuella hanteringen i dag – av mot den elektroniska röstlängden. Det innebär, beroende på vilken ordning som förordas, att den andra rösten inte räknas eftersom den inte kan prickas av mot röstlängden, eller att den räknas som en ångerröst och att den först lämnade rösten räknas som obefintlig.

Valhemligheten

Det tredje kravet, att valhemligheten skall vara absolut, ger däremot upphov till svårösta problem i elektroniska val. För att uppfylla de två först ställda kraven måste den röstande ge information om sig själv (identifiera sig) för att systemet skall kunna avgöra dels om han eller hon har rösträtt, dels för kontrollera att denna rösträtt inte redan har utnyttjats. Här finns vad man i dessa sammanhang brukar kalla ”ett paketproblem”, nämligen kopplingen mellan identitet och röst. Det innebär att i ett elektroniskt valsystem får det inte vara tekniskt möjligt för någon att öppna paketet och samtidigt kunna se båda uppgifterna.

Enligt nuvarande regler i vallagen är det möjligt att ångerrösta vid förtidsröstning men inte vid röstning i vallokal på valdagen. Det innebär att informationen om den röstandes identitet och röst i vart fall måste hållas samman tills röstningen avslutas på valdagen kl. 20.

Skyddet för avgivna röster

Det fjärde kravet, att ingen obehörigen skall kunna ändra någon annans röst, ställer krav på att ”paketet” kan skyddas under transporten från väljarens dator till valdatasystemet. Det finns i dag olika tekniker för att paketera, kryptera m.m. information som enligt utredningens bedömning uppfyller rimliga krav på en säker lösning.

Trovärdighet och legitimitet

Det femte kravet, att systemet uppfattas som trovärdigt och skänker legitimitet åt valresultatet, ställer särskilda krav på möjligheten att vid behov kunna genomföra en revision av systemet. I det pappersbaserade manuella system som används i dag är det i vart fall teoretiskt möjligt att i t.ex. ett riksdagsval spåra samtliga resultat genom en ny sammanräkning och därmed visa att det redovisade resultatet också är korrekt. I elektroniska val kan enligt utredningens bedömning intresset av att kunna kontrollera valresultatet vara ännu starkare, särskilt mot bakgrund av kända säkerhetsrisker som t.ex. ”hackers”.

För att systemet skall kunna uppfattas som trovärdigt krävs att väljarna får en god insyn i hur systemet är uppbyggt och hur det fungerar. Detta ställer särskilda krav vad gäller den pedagogiska presentationen av systemet. Men därutöver fordras, enligt utredningen, att varje röst skall kunna spåras i efterhand av den röstande (revision). Härigenom ges han eller hon möjlighet att själv se om systemet har behandlat rösten på avsett sätt.

5.3 Erfarenheter som gjorts i andra länder

Utredningen har i enkät till övriga medlemsländer i EU samt till Island, Norge och Schweiz frågat dels om röstning via Internet genomförts vid något val och i så fall vilka erfarenheterna är, dels om man planerar att genomföra något val med sådan röstning. Enkätsvaren redovisas i bilaga till betänkandet, *bilaga 3*. Sammanfattningsvis kan konstateras att inte i något av de tillfrågade länderna har röstning via Internet genomförts vid val eller folkomröstning. I några länder har försök genomförts med elektronisk röstning i begränsad omfattning, men inte via Internet. I flera länder – bl.a. Irland och Nederländerna – planeras dock att sådana försök med elektronisk röstning skall genomföras inom en inte alltför avlägsen framtid.

I Irland har regeringen fattat ett principbeslut om att införa elektroniska val och folkomröstningar. Enligt beslutet skall röstningen ske i en vallokal med användande av s.k. pekskärmsteknik. Avgivna röster lagras på röstningsmaskinens disk som efter det att röstningen har avslutats transporteras till en gemensam rösträkningscentral.

I Nederländerna avser man att genomföra val med elektronisk röstning år 2003. En försöksverksamhet har pågått sedan år 1995. I den nuvarande vallagen skall införas bestämmelser som gör det möjligt att rösta med magnetkort.

I Norge har en statlig utredningen –Valglovutvalget – aviserat att man i sitt förslag till ny vallag avser att föreslå en bestämmelse som gör det möjligt att göra försök med val över Internet.

Försök med elektronisk röstning

Utredningen redovisar nedan några av de viktigaste försöken med elektronisk röstning som hittills har genomförts (se också rapporten *Electronic Voting Experiment*, Aldo D`ambrosio Gomáriz, Generalitat de Catalunya, Spanien, maj 1999). Det skall understrykas att inget försök har skett med röstning över Internet.

I Belgien har elektronisk röstning genomförts i lokala val sedan år 1991. Det första elektroniska valet var begränsat till kantonen Verlaine för att därefter successivt ha sträckts ut till alltfler kantoner. I de senaste lokalvalen år 2000 var det möjligt att rösta elektroniskt i samtliga kantoner. Det belgiska systemet arbetar med en pekskärm. Väljaren får ett smartcard – ett magnetkort – av valförrättaren som sedan sätts in i maskinens kortläsare. Väljaren klickar sig fram till parti, lista och kandidat och får när han är klar fram en bild på den valsedel han klickat fram. Därefter skall han bekräfta sitt val. Rösten lagras elektroniskt i röstningsmaskinen och på magnetkortet. Det senare av säkerhetsskäl för att lagras för sig. I en del fall har röstningsuppgifterna tagits ut på diskett och transporteras till platsen för den centrala sammanräkningen.

I Frankrike har två lokala försök med elektronisk röstning genomförts, ett i samband med valet till Europaparlamentet år 1994 och ett i samband med presidentvalet år 1995.

I Spanien har elektronisk röstning genomförts som ett försök i samband med delstatsvalet i Katalonien år 1995. Det gick till på så sätt att efter det att den ordinarie valproceduren hade genomförts fick de väljare som ville göra ett försök med elektronisk röstning i en annan del av vallokalen. Man använde sig av elektroniska kort och en persondator med läspenna. Rösten lagrades på kortet som väljaren

sedan lade ned i en valurna. Ett nytt försök genomfördes i Katalonien år 1997. Två olika system användes. I det ena hade valurnan en kortläsare i inkastet. I det andra systemet samlades rösterna digitalt i röstningsmaskinen och korten användes som "backup".

I Japan genomfördes i april 1999 ett försök med elektronisk röstning i samband med valen i Kawaguchi. Något mer än 360 000 personer var röstberättigade i dessa val, fördelade på 78 valdistrikt. I elva av distrikten med sammantaget 55 000 röstberättigade anordnades försök med elektronisk röstning och rösträkning. Försöket genomfördes parallellt med de vanliga valen och var en ren test. Först röstade väljaren i det ordinarie valet, därefter erbjöds han eller hon att delta i försöket. Försökslokalen låg i nära anslutning till den ordinarie vallokalen.

Det system som prövades i försöket byggde på att det skulle ta emot och lagra röster och sedan räkna samman valresultatet. Varje vallokal utrustades med behållare för magnetkort, röstningsterminaler och valbås samt bemannades med administrativ personal. Terminalerna i vallokalerna anslöts till ett lokalt nätverk så att alla röster från samtliga terminaler kunde samlas och sedan räknas. Rösträkningen gick till så att man tog ut uppgifterna på disketter som fraktades till en central sammanräkning.

Vid röstningen visade först väljaren sitt röstkort för valförrättaren som därefter gav väljaren ett magnetkort ur kortbehållare och visade vederbörande till ett ledigt valbås. Röstningsterminalen som användes arbetade med en s.k. pekskärm och väljaren kunde söka sig fram till den lista eller kandidat han eller hon ville rösta på och sedan avge sin röst. Därefter lämnade väljaren valbåset och släppte ned sitt magnetkort i en valurna.

5.4 Ett system för elektroniska val som bör kunna prövas

Det finns som utredningen pekat på flera problem förknippade med elektroniska valsystem, särskilt om väljarna inte bara skall kunna rösta i sin vallokal med användande av datorer som tillhandahålls och kontrolleras av valmyndigheten utan även på platser där valmyndigheten inte kan kontrollera röstningen och med datorer likaså utanför valmyndighetens kontroll, t.ex. i väljarens bostad eller på arbetsplatsen.

En mängd krav måste således uppfyllas. Ett elektronisk valsystem måste kunna skydda sig i en osäker miljö. Systemet måste vidare vara kompatibelt med de programmoduler och operativsystem som de som röstar använder.

Utredningen har i denna fråga haft ett nära samarbete med en forskargrupp hos SICS (Swedish Institute of Computer Science) i syfte att kunna presentera ett elektronisk valsystem som uppfyller de grundkrav som utredningen menar bör gälla för ett sådant system. I det traditionella pappersbaserade manuella valsystemet tillgodoses dessa grundkrav av fysiska spärrar. Som exempel kan nämnas att det är i de närmaste omöjligt för en person att rösta flera gånger i samma vallokal utan att bli igenkänd. Härtill kommer den geografiska spridningen av vallokaler. Fusk i stor skala omöjliggörs därmed i praktiken. I en elektronisk miljö måste den här typen av fysiska spärrar ersättas av andra, elektroniska spärrar.

Ett annat problem är hur rätten att rösta i valet skall förmedlas till den röstberättigade. En näraliggande lösning är att använda befintliga elektroniska infrastrukturer, t.ex. smartcard för identifiering och webbläsare som verktyg för röstningen.

En närmare beskrivning av ett elektronisk röstningssystem

I det följande förklaras något förenklat hur ett elektroniskt röstsysteem kan konstrueras för att uppfylla de fem grundkraven. Systemet består av

- röstande, dvs. personer som har rösträtt,
- en elektronisk valurna som samlar in rösterna,
- två eller flera blandare som anonymiserar de röstande genom kryptering, och
- en rösträknare som sammanställer valresultatet.

Röstning och identifiering

Varje röst x trippelkrypteras i det lämnade exemplet. Den trippelkrypterade rösten betecknas x''' . Varje röstande krypterar således sin röst en gång per blandare. Därefter lämnar den röstande in ett par (namn, x''') med sitt namn och den krypterade rösten till den elektroniska valurnan. För att hindra fusk är det inlämnade paret elektroniskt signerat av den röstande.

När valet är avslutat skapar den elektroniska valurnan en lista av giltiga röster genom att kontrollera signaturerna, dvs. genom att jämföra varje inlämnat par (namn, x''') med röstlängden. Förutsättningen för en persons rösträtt i valet är att han eller hon är upptagen i röstlängden. Det är i detta system möjligt för vem som helst att kontrollera att detta görs på ett korrekt sätt.

FIGUR 1

Figuren finns endast i den tryckta versionen.

Figur 1: Röstinlämning. Symbolen x''' betyder att rösten är x trippelkrypterad.

Systemet tillåter ångeröstning. Om någon som har röstat ångrar sig och vill ändra sin röst är detta fullt möjligt genom att skicka in ett nytt par (namn, x''') vid en senare tidpunkt. Av de par som systemet tar emot behandlas endast det sist inkomna av valurnan.

Blandning i blandarna

För att göra det omöjligt att koppla samman en röst med den röstandes identitet måste de avgivna rösterna "blandas" i en anonymiseringsprocess. De giltiga rösterna ges som indata till den första blandaren. Varje blandare utom den sista ger sin utdata som indata till den näst följande blandaren (se figur 2). Varje blandare avkrypterar varje röst delvis och listar sedan de avkrypterade rösterna i en slumpmässig ordning.

För att avslöja hur en viss person har röstat krävs att samtliga blandare samarbetar. Ingen blandare kan ensam avkryptera rösterna eller avgöra hur de har blandats. Ansvar för blandarna bör därför vara delat mellan flera oberoende organ. Det finns flera tänkbara möjligheter.

Rösträkning

Den sista blandaren, B3, skapar en lista av avkrypterade röster, dvs. röster i klartext. Det är sedan möjligt för vem som helst att sammanställa resultatet av valet (se nedan figur 2).

FIGUR 2

Figuren finns endast i den tryckta versionen.

Kontroll

För att avslöja fusk tillåter systemet att varje stegs riktighet eller korrekthet kan bevisas i efterhand. Den elektroniska valurnan och blandarna publicerar offentligt sina indata och utdata. Med utgångspunkt från dessa uppgifter kan varje blandare bevisa för den som önskar få resultatet bestyrkt att fusk inte har förekommit. Det räcker i princip med att den röstande litar på minst en blandare. Val av organ som skall driva de olika blandarna kommer därför att få en stor betydelse.

Om den röstande inte litar på någon blandare kan den röstande själv kontrollera att den röst som han eller hon avgivits räknats rätt genom att följa rösten genom röstningssystemet. Detta är möjligt eftersom inga mellanresultat är hemliga i systemet. Den röstande kan själv i efterhand generera sina mellanresultat och kontrollera huruvida dessa finns med i respektive lista varje blandare producerat.

Sist nämnda kontrollmöjlighet innebär emellertid att systemet öppnar för röstförsäljning. Varje röstande kan på ett enkelt sätt bevisa för någon utomstående hur han eller hon faktiskt har röstat genom att avslöja samtliga sina mellanresultat.

5.5 Behovet av en försöksverksamhet

Utredningens ståndpunkt är – det skall särskilt understrykas – att innan elektronisk röstning via Internet prövas i ett val måste en omfattande försöksverksamhet genomföras. Det är först efter en sådan försöksverksamhet som man kan ta slutlig ställning till om förfarandet kan tillämpas i ett verkligt val.

Utgångspunkten vid val i dag är att röstning i vallokal på valdagen skall vara det primära alternativet. Ett införande av röstning via Internet från väljarens egen dator kan komma att ändra den bilden av valförfarandet. Demokratiutredningen har i detta sammanhang särskilt pekat på att ett elektroniskt röstningsförfarande kan innebära att valhandlingen tenderar att bli en opinionsyttring på valdagen och förlora den tyngd, värdighet och symboliska betydelse som den traditionella valhandlingen har. Säkerhets- och integritetsfrågor är i detta sammanhang också mycket betydelsefulla. Sist nämnda frågor torde dock i motsats till den först nämnda frågan i huvudsak kunna lösas utan någon mer omfattande försöksverksamhet. Innan ett elektroniskt röstningsförfarande används i ett verkligt val är det därför enligt utredningens bedömning mycket viktigt att kunna göra en utvärdering av hur denna form av röstning påverkar den röstades uppfattning av valhandlingen. Mot bakgrund härav är det enligt utredningen lämpligt att först pröva förfarandet i ett riksomfattande skolval för elever i gymnasiet och grundskolans årskurs nio. Ett sådant skolval skulle beröra omkring 400 000 elever.

Utredningen har under utredningsarbetet tillsammans med valenheten vid Riksskatteverket tagit initiativ för att få tillstånd en prövning av det elektroniska röstningssystemet i skolvalet år 2002. I ett sådant provval skulle man bl.a. kunna få ett underlag för bedömning av frågan hur de röstande upplever valhandlingen.

5.6 Flera steg

De tekniska hoten mot det elektroniska röstningsförfarande som främst rör frågor om säkerheten i systemet, skyddet för den personliga integriteten och valhemligheten får inte underskattas. Risken för datavirus eller för att någon utomstående obehörigen tar sig in i en dator som finns i bostaden eller på arbetsplatsen som används vid röstningen är inte obetydlig. Även om det finns skydd mot sådana attacker kan dessa ytterst resultera i att väljaren vägras rösta. Utredningen bedömer att ett elektroniskt röstningsförfarande bör införas successivt enligt följande

- i vallokalen i det valdistrikt där väljaren finns i röstlängden,
- i vilken röstningslokal som helst,
- från datorer som valadministrationen tillhandahåller på platser utan överinseende av personal från valadministrationen, och
- från vilken dator som helst med uppkoppling till Internet.

En av de svårare frågorna är hur den röstande skall kunna identifiera sig för att få rösta. Så länge som den fråga inte har fått en praktisk godtagbar lösning måste, enligt utredningens bedömning, den elektroniska röstningen ske i vallokalen eller i någon annan röstningslokal där röstmottagaren svarar för denna kontroll. Även med beaktande av övriga tekniska problem och uppställda krav på säkerhet anser utredningen att ett elektroniskt röstningsförfarande över Internet inledningsvis måste prövas i vallokalen under överinseende av valförrättarna. Härigenom säkerställs också att valadministrationen har kontroll inte bara över röstningssystemet som sådant utan också över de datorer som används vid röstningen.

Ett sådant stegvis införande gör det också möjligt att allteftersom pröva vilken teknik som bör användas t.ex. för att avgöra huruvida den som röstar verkligen är den person som han eller hon utger sig för att vara, att sörja för säkerheten i förfarandet och för skyddet av valhemligheten.

Steg 1) Internetröstning i väljarens vallokal

En dator för internetröstning placeras i vallokalen och kompletterar alternativt ersätter röstning med traditionella valsedlar. Valförrättarna kontrollerar den röstandes identitet på vanligt sätt och svarar för att vederbörande får tillgång till elektroniska valsedlar. Den elektroniska valsedeln sänds sedan via Internet till en elektronisk valurna och

räknas. I detta steg måste varje väljare som vill internetrösta göra detta i sin egen vallokal.

Steg 2) Internetröstning i vilken röstningslokal som helst

Samma förutsättningar som i steg 1 med undantag för att den röstande i detta steg tillåts internetrösta i vilken röstningslokal som helst inom landet. De datorer som används för internetröstningen ägs, underhålls och skyddas av valadministrationen.

Steg 3) Internetröstning från offentliga datorer

Detta steg förutsätter att den röstande har fått ett unikt lösenord eller en unik elektronisk signatur av valadministrationen. Vederbörande tillåts rösta från datorer som valadministrationen tillhandahåller utan krav på att dessa måste vara placerade i en röstningslokal under överinseende av personal från valadministrationen. Detta är möjligt eftersom väljaren har fått ett lösenord eller en elektronisk signatur. Det behövs då ingen fysisk kontroll av den röstandes identitet.

Steg 4) Internetröstning från vilken dator som helst

Samma förutsättningar som i steg 3 med undantag för att de röstande tillåts rösta från egna datorer under förutsättning att operativsystem och web-bläddrare är skyddade från sabotage.

6 Valdistriktens storlek

Utredningen förslag i sammanfattning:

- Någon absolut övre gräns för hur många röstberättigade det får vara i ett valdistrikt bör inte införas. Möjligheten att rösta på valdagen skall i stället säkerställas genom andra åtgärder. En bestämmelse som ålägger de valadministrativa myndigheterna att se till att varje väljare ges en rimlig möjlighet att rösta på valdagen införs.
- Indelningen i valdistrikt skall i första hand bestämmas av kraven att klara röstsammanräkningen och rapportering på valnatten samt skyddet för valhemligheten.
- För att få ett lämpligt antal röster att räkna bör antalet röstberättigade i varje valdistriktet vara omkring 2 000 personer. Det är fler röstberättigade än vad som i dag anges för ett normaldistrikt.
- Den nedre gränsen på minst 300 röstberättigade i ett valdistrikt med möjlighet till dispens behålls med hänsyn till skyddet för valhemligheten.
- Alla beslut om indelning av kommunen i valdistrikt skall normalt sett föregås av ett ställningstagande av fullmäktige i kommunen. Den nuvarande ordningen med att det är valnämnden och inte fullmäktige i kommunen som prövar frågor om indelningen i stora distrikt upphör därmed.

6.1 Indelningen i valdistrikt

Indelningen i valdistrikt var länge oreglerad. Något krav på att kommunerna skulle indelas i valdistrikt ställdes inte upp. Kommunerna avgjorde själva indelningen. Behov av generella riktlinjer för kommunernas indelning i valdistrikt gjorde sig gällande på allvar först i början av 1970-talet med införandet av den gemensamma valdagen i kombination med poströstningen som i vissa fall gjorde arbetet i val-

lokalerna betungande i distrikt som hade ett stort antal röstberättigade. Som en bakgrund till de bestämmelser som gäller i dag i vallagen om indelningen i valdistrikt kan nämnas att 1965 års valtekniska utredning, som utom annat hade att se över frågan om valdistriktens storlek, kom fram till att tre samtidiga val i valdistrikt med upp till 1 500 röstberättigade inte skulle vålla några svårigheter för arbetet i vallokaler (se närmare SOU 1969:19 s. 17). I rekommendationer och anvisningar utfärdade av Riksskatteverket i anslutning till 1973 års val förordades i normalfallet en distriktsstorlek på mellan 1 200 och 1 500 röstberättigade. Inget valdistrikt skulle, om inte synnerliga skäl förelåg, ha fler än 1 800 eller färre än 300 röstberättigade. Verkets rekommendationer och anvisningar om distriktsstorlek togs därefter i stort sett oförändrade in i vallagen (se närmare prop. 1975:27 s. 18 och 20).

Grundläggande bestämmelser om indelningen i valdistrikt finns i dag i 4 kap. vallagen. Bestämmelserna har sedan de infördes genomgått få ändringar. Den viktigaste är ändringen av dispensregeln som gör det möjligt att besluta om valdistrikt som omfattar fler än 1 800 personer som har rösträtt.

Det primära alternativet för röstningen är att väljarna på valdagen röstar i vallokalen i det valdistrikt där de finns i röstlängden (prop. 1996/97:70 s. 112). Det är utgångspunkten för de principer som ligger till grund för bestämmelser om indelning i valdistrikt.

Med valdistrikt avses ett geografiskt avgränsat röstningsområde som i sin tur bestäms utifrån de där ingående fastigheterna. Största fastigheten i landet har 1 885 röstberättigade personer, på församlingen skrivna i Stockholm. Näst största fastigheten är Hjässan 2 i Halmstad med 1 459 röstberättigade personer. Därefter följer Flogsta 23:5 i Uppsala med 1 330 röstberättigade personer.

Varje kommun skall delas in i valdistrikt. Ett valdistrikt bör normalt omfatta 1 200–1 500 personer som har rösträtt. Om det finns särskilda skäl, får ett valdistrikt omfatta färre än 300 som har rösträtt. Länsstyrelsen får efter samråd med valnämnden besluta om valdistrikt som omfattar fler än 1 800 personer som har rösträtt. Enligt huvudregeln är det annars på förslag av fullmäktige i kommunen som länsstyrelsen beslutar om kommunens indelning i valdistrikt. Det åligger också kommunen att se över kommunens indelning i valdistrikt inför varje ordinarie val till riksdagen. Men om det behövs får länsstyrelsen självant besluta om indelningen i valdistrikt. Innan länsstyrelsen fattar ett sådant beslut, skall dock fullmäktige i kommunen få tillfälle att yttra sig.

Länsstyrelsens beslut om indelning i valdistrikt skall meddelas senast den 1 december året före det år då beslutet skall tillämpas första gången, om inte regeringen eller den myndighet som beslutar om

ändring i landets indelning i landsting och kommuner bestämmer att beslutet får meddelas senare.

När val skall hållas skall valnämnden utse minst fyra personer att vara valförrättare i varje valdistrikt. Nämnden skall förordna en av dessa att vara ordförande och en att vara ersättare för ordföranden. Vid röstningen skall minst tre av valförrättarna vara närvarande.

Länsstyrelsens beslut om indelning i valdistrikt får överklagas hos Valprövningsnämnden.

6.2 Antalet valdistrikt och antalet röstberättigade i distrikten

I stora drag står sig valdistriktsindelningen oförändrad från val till val. Vissa beslut från 1920-talet kan ännu vara gällande. Som regel berörs inför varje val endast ett fåtal valdistrikt av förändringar. Ibland händer det dock att en kommun beslutar att inför ett val göra en fullständig revidering av sin valdistriktsindelningen. Förhållandena skiljer sig således mellan olika kommuner. Som exempel kan nämnas att i Västerbottens län har i de flesta kommunerna antalet valdistrikt minskat. Endast i en kommun har antalet distrikt ökat. Utan att närmare gå in på förhållandena i enskilda kommuner kan konstateras att valdistrikten i glesbygder har till följd av befolkningsminskningen blivit färre och till ytan större. I tillväxtområden har gamla valdistrikt delats och nya tillkommit.

Tabell 1 Antal valdistrikt och röstberättigade i distrikten vid de allmänna valen åren 1973 och 1998.

År	Distr.	-1	1-3	3-12	12-15	15-18	+18
1973	6 250	139	984			538	290
1998	6 256	7	119	3120	1 892	863	108

Källa RSV och SCB.

6.3 Valdeltagandet i stora valdistrikt

Huvudregeln i vallagen är som tidigare nämnts att röstning skall ske i vallokalen för det valdistrikt där väljaren finns upptagen i röstlängd. Det finns visserligen ingen uttrycklig regel i vallagen om att det skall finnas en vallokal i varje valdistrikt, men grundtanken i lagen är dock att ett valdistrikt är en geografiskt begränsad yta inom vilken det ligger

en vallokal. Principen är dock inte utan undantag. I städerna förekommer det att både två och tre och i vissa fall upp till fyra valdistrikt har sina vallokaler i samma byggnad (samlokaliserade) och ändå ligger lokalerna inom gångavstånd för distriktens röstberättigade. Med bortseende från samlokaliseringsfallen innebär sammanläggningar av valdistrikt att flertalet röstande får längre väg till vallokalen.

Frågan om sammanläggningar av valdistrikt har medfört sådana problem för väljarna att valdeltagandet påverkats negativt har vid två tillfällen varit föremål för närmare undersökningar av Riksskatteverket.

Det första tillfället, som bl.a. redovisas i prop. 1975:27 s. 18 och 19, var i samband med Riksskatteverkets utvärdering av 1973 års val. Vid detta tillfälle undersöktes valdeltagandet i elva kommuner i vilka antalet valdistrikt på grund av sammanläggningar minskade avsevärt mellan åren 1970 och 1973. Enligt undersökningen hade sammanläggningarna av valdistrikt i södra Sverige inte haft någon inverkan på valdeltagandet. För Norrlands del var tendensen inte enhetlig. Helhetstalet för varje kommun visade emellertid en ökning av valdeltagandet utom beträffande en kommun. Riksskatteverkets slutsats var att valdistrikt med ringa antal röstberättigade kan läggas samman till större enheter utan att valdeltagandet minskar, men att detta bör kopplas samman med åtgärder för att underlätta för väljarna att utöva sin rösträtt, t.ex. utvidgade möjligheter till poströstning och röstning genom bud.

Det andra tillfället var i samband med utvärderingen av 1999 års val till Europaparlamentet. Inför det valet skedde i ett flertal kommuner sammanslagningar av valdistrikt. Regeringen gav i juni 1999 (Ju99/1603) Riksskatteverket i uppdrag att i samband med utvärderingen för hela landet länsvis redovisa valdeltagandet dels i sammanslagna valdistrikt, dels i valdistrikt som inte slagits samman. Riksskatteverket skulle dessutom för respektive valdistrikt redovisa valdeltagandets förändring i förhållande till 1995 års val till Europaparlamentet i de fall då valdistrikten varit desamma. För det fall valdeltagandet visade sig lägre i sammanslagna valdistrikt än i andra distrikt skulle Riksskatteverket, så långt möjligt, analysera om särskilda röstmottagningsställen eller valskjutsar i sammanslagna valdistrikt kunde ha påverkat valdeltagandet.

Riksskatteverket har i sin redovisning av uppdraget (dnr 5956-99/100) anfört att det inte finns något som entydigt talar för att valdeltagandet har påverkats negativt av att valdistrikt lagts samman. Av redovisningen framgår att valdeltagandet i hela landet (riksnivån) var 38,3 procent i icke sammanlagda valdistrikt och 37,3 procent i sammanlagda distrikt. Det förekommer emellertid att sammanlagda distrikt har högre valdeltagande än icke sammanlagda distrikt. Detta

gäller en tredjedel av kommunerna. Vid bedömningen måste också enligt Riksskatteverket beaktas att de flesta väljarna i sammanlagda distrikt haft vallokal i samma byggnad som vid 1998 års allmänna val. Valdeltagandet i de delar av valdistrikt där väljarna faktiskt fått vidkännas förändringar har enligt RSV inte kunnat belysas. Det beror på följande. Om två valdistrikt från 1998 års val slagits samman har i regel den ena valdistriktets vallokal behållits vid valet år 1999. Det innebär att endast ena distriktets väljare har fått en ny vallokal i det sammanslagna distriktet. För år 1999 finns då inga uppgifter huruvida valdeltagandet skiljer sig i de två distriktdelarna. Om de som inte fick vidkännas någon förändring röstade i lika liten omfattning som de som fick vidkännas ändrade förhållanden måste detta bero på något annat. Men det har som sagts inte varit möjligt att belysa.

Vid en jämförelse på riksnivå av valdeltagandet i icke sammanlagda och sammanslagna distrikt kan det enligt RSV förefalla som om valdeltagandet påverkats i negativ riktning av sammanslagningarna. Det är dock tveksamt om en sådan jämförelse är relevant eftersom antalet sammanlagda distrikt är litet i förhållande till det totala antalet distrikt. Valdeltagandet i de stora städerna är vidare högre än riksgenomsnittet, vilket också kan snedvrída resultatet. I de fem största städerna förekom med ett undantag inte några sammanslagningar. Om motsvarande jämförelse görs utan dessa städer blir bilden en annan. Valdeltagandet i de icke sammanlagda distrikten blir då 37,41 procent mot 37,3 procent i de sammanlagda distrikten.

Enligt Riksskatteverket tycks en utökad service med särskilda röstmottagningsställen i sammanlagda valdistrikt kunna påverka valdeltagandet positivt. I t.ex. Lindesberg där sammanslagningarna av valdistrikt kompenseras genom inrättandet av särskilda röstmottagningsställen var valdeltagandet högre i de sammanslagna valdistrikten vid 1999 års val än vid 1995 års val till Europaparlamentet. Möjligen kan en sådan tendens skönjas i ytterligare ett antal fall. Riksskatteverket anser att särskilda röstmottagningsställen är ett bra sätt att ge väljare i glesbygd möjlighet att rösta inom rimligt avstånd (från bostaden). Om flera sådana röstmottagningsställen anordnades kunde kanske valdeltagandet påverkas i positiv riktning. Om också röstkorten i framtiden kunde förse med information om när och var särskild röstmottagning sker skulle kanske ännu fler väljare ”hitta dit”.

Sammantaget torde enligt Riksskatteverkets bedömning många olika faktorer ligga bakom förändringarna i valdeltagandet.

6.4 Utredningens överväganden och förslag

6.4.1 Utgångspunkter

Enligt vallagen bildar valdistrikten enheter för röstning och för preliminär röstsammanräkning. Det sätt på vilket indelningen i valdistrikt genomförs får betydelsefulla konsekvenser i skilda hänseenden. Ett stort antal röstberättigade och röstande i ett distrikt kan t.ex. innebära att röstningen i vallokalen inte kan genomföras smidigt och störningsfritt. Det kan också få återverkningar på den preliminära röstsammanräkningen och rapporteringen under valnatten. Det kan också beroende på befolkningsstrukturen innebära geografiskt sett mycket stora distrikt med för många väljare långa avstånd till vallokalen och därmed sammanhängande problem att utnyttja sin rösträtt. Ett litet antal röstberättigade och röstande i ett distrikt kan å andra sidan innebära att valhemligheten inte alltid kan garanteras. Är det alltför få som röstar går det att räkna ut hur de röstande har röstat. Nu redovisade principerna ligger också till grund för vallagens bestämmelser om indelning i valdistrikt (se prop. 1975:20 s. 20).

Bestämmelserna om indelningen av valdistrikt utgår från att tre val hålls samtidigt i valdistriktet och att röstningen sker på valdagen i distriktets vallokal. Någon absolut gräns för hur stort eller litet ett distrikt får vara finns inte angiven. Det går att dispensera både från den övre och den nedre gränsen. Den riktlinje som anges i lagen som den övre gränsen (1 800 röstberättigade) följer av att

- röstningen i distriktets vallokal skall kunna genomföras smidigt och störningsfritt,
- röstsammanräkningen under valnatten skall kunna genomföras snabbt och säkert, och
- stora avstånd till vallokalen försvårar för väljarna att delta i valet.

Den riktlinje som anges som den undre gränsen (300 röstberättigade) följer av att

- valhemligheten måste kunna garanteras.

Vare sig den övre eller den undre gränsen är som sagts absoluta. Föreligger särskilda skäl får ett distrikt ha färre röstberättigade än 300 personer. Särskilda skäl fordrades också tidigare för att ett distrikt skulle få ha fler röstberättigade än 1 800 personer. Det villkoret har numera tagits bort. Det innebär emellertid inte att det inte finns begränsningar. Av förarbetena (prop. 1993/94:21 s. 83 och prop. 1996/97:70 s. 182) framgår att besparingsskäl är tillräckligt men att det

samtidigt finns krav på att en rimlig servicenivå upprätthålls genom olika kompensatoriska åtgärder som t.ex. valskjutsar för de väljare som får lång väg till vallokalen.

Mot bakgrund av vad som nu sagts behandlar utredningen först frågan om en absolut övre gräns bör införas för hur många röstberättigade ett valdistrikt får ha. Denna fråga leder över i frågan om lämplig utformning av valdistrikten. Därefter behandlas frågan huruvida antalet röstberättigade i valdistriktet i första hand kan bestämmas av målet att få ett lämpligt antal röster för den primära röstsammanräkningen och rapporteringen på valnatten. Sist behandlas frågan om kommunfullmäktiges och valnämndens ställning i samband med länsstyrelsen beslut om indelning av kommunen i valdistrikt.

6.4.2 Ingen absolut övre gräns

Utredningens förslag: Någon absolut övre gräns för hur många röstberättigade det får vara i ett valdistrikt bör inte införas i vallagen. Däremot bör det införas en bestämmelse som ålägger de valadministrativa myndigheterna – länsstyrelsen och kommunen – att se till att samtliga röstberättigade i valdistriktet har bra möjligheter att rösta på valdagen.

Bakgrund

Genom lagen (1993:1403) om försöksverksamhet vid de allmänna valen år 1994 öppnades möjlighet att försöksvis låta valdistrikt omfatta fler än 1 800 röstberättigade. Motivet för att pröva större distrikt var att minska kommunernas kostnader för valens genomförande. Den tyngsta posten för kommunerna är arvoden till valförrättarna och hur många valförrättare som kommunerna måste anlita beror på antalet valdistrikt i kommunen (prop. 1993/94:21 s. 83). Samma möjlighet tillämpades också vid 1995 års val till Europaparlamentet. Genom vallagen har denna möjligt permanentats för samtliga val (prop. 1996/97:70 s. 182).

Inför valet till Europaparlamentet år 1999 utnyttjades denna möjlighet av ett flertal kommuner. I medierna fördes en debatt där det gjordes gällande att sammanläggningarna av valdistrikten kunde medföra sådana problem för väljarna att valdeltagandet kunde komma att påverkas negativt. Valdeltagandet vid 1999 års val till Europaparlamentet var också avsevärt lägre än vid 1995 års val. Detta har väckt frågan om det i fortsättningen skall vara möjligt att lägga

ihop valdistrikt så att de omfattar fler än 1 800 röstberättigade personer, och i så fall, under vilka förutsättningar det skall kunna ske.

Skälen för förslaget

De farhågor som fanns om att de större valdistrikten vid 1999 års Europaparlamentsval medfört negativa effekter på valdeltagandet har inte kunnat beläggas av Riksskatteverkets utredningar. Snarare tyder utredningarna på att man inte kan påvisa några sådana effekter ens inom de största valdistrikten, inte ens i glesbygd. Utredningen känner mot denna bakgrund stor tvekan inför lösningen att införa en absolut övre gräns för antalet personer med rösträtt i ett valdistrikt. I stället bör andra vägar prövas för att garantera ett högt valdeltagande.

Detta hänger samman med att det i grunden inte är antalet personer med rösträtt i valdistriktet utan befolkningsstrukturen som avgör hur lång väg väljarna kan få till vallokalen. På sina håll skulle redan ett valdistrikt om t.ex. 1 200 personer med rösträtt kunna ge upphov till geografiskt sett stora distrikt och därmed negativa effekter på valdeltagandet. I dessa fall måste andra möjligheter som står till buds enligt vallagen utnyttjas. Här vill utredningen peka på att det saknas bestämmelser i vallagen om hur många röstningslokaler som skall finnas i ett distrikt. Det finns inte ens någon föreskrift om att det skall finnas minst en vallokal lokaliserad i varje distrikt som väljarna kan rösta i på valdagen. Som utredningen tidigare redovisat är det också vanligt i städerna att både två och tre valdistrikt har sina vallokaler förlagda till samma byggnad och att väljarna ändå har gångavstånd till vallokalen (samlokaliserade). I glesbygd är som nyss framhållits förhållandet det motsatta – geografiskt sett stora distrikt med få väljare.

Avsaknaden av närmare bestämmelser innebär att valadministrationen har möjligheter att agera flexibelt för att lösa frågan om en för väljarna rimlig servicenivå. En betydelsefull åtgärd kan vara att som ett komplement till vallokalen inrätta olika röstmottagningsställen som är öppna på valdagen (jfr dagens postkontor), vilket även kan innefatta s.k. ambulerande röstmottagning (efter en viss på förhand bestämd linjesträckning). Till detta kommer också möjligheten att anordna valskjutsar på valdagen. Nu nämnda åtgärder behandlas närmare av utredningen i avsnitt 11.

Utredningens slutsats är således att det även i fortsättningen skall vara möjligt att sammanlägga valdistrikt så att de omfattar fler än 1 800 röstberättigade personer. Givetvis får detta inte innebära att väljarna skall få försämrad möjlighet att rösta. Det bör därför uttryckligen anges i vallagen att det åligger de valadministrativa myndigheterna –

länsstyrelsen och kommunen – att svara för att alla röstberättigade i valdistriktet har en rimlig möjlighet att kunna rösta på valdagen. Detta är i och för sig inget nytt utan gäller underförstått redan i dag. Men med utredningens förslag i nästa avsnitt om att distriktet bör kunna göras större än i dag är det för balansen mellan å ena sidan valadministrationens krav på en effektiv röstsammanräkning och rapportering och å andra sidan en rimlig servicenivå för väljarna, lämpligt att en sådan bestämmelse tas in i vallagen.

6.4.3 Möjligheten att genomföra en effektiv röstsammanräkningen och rapporteringen skall avgöra valdistriktens storlek

Utredningens förslag: Indelning i valdistrikt bör i första hand bestämmas av kraven att klara röstsammanräkningen och rapportering på valnatten. För att få ett lämpligt antal röster att räkna bör i normalfallet – med gemensam valdag och nuvarande nivå på valdeltagandet – antalet röstberättigade i ett distrikt vara mellan 1 200 – 1 800 personer.

Bakgrund

Som en illustration till tillämpningen av de principer som ligger till grund för bestämmelserna om indelning i valdistrikt, kan nämnas att vid 1998 års allmänna val fanns det 126 valdistrikt med färre än 300 röstberättigade personer och 108 valdistrikt med fler än 1 800 röstberättigade personer. Mer än hälften av valdistriktet, drygt 3 000, hade mellan 300 och 1 200 röstberättigade personer. Antalet distrikt med mellan 1 200 och 1 500 röstberättigade – vilket i vallagen anges som den normala distriktsstorleken – uppgick till knappt 2 000, dvs. färre än en tredjedel.

Som utredningen inledningsvis pekat på får det sätt på vilket indelningen i valdistrikt genomförs betydelsefulla konsekvenser i skilda hänseenden. För att t.ex. röstsammanräkningen skall kunna genomföras snabbt och säkert är en med tanke på befolkningstalet väl avvägd indelning avgörande. Ett alltför stort antal röstberättigade i ett valdistrikt kan riskera att arbetet i vallokalen blir alltför betungande och att rapporteringen under valnatten fördröjs.

Vad är då med utgångspunkt från att klara röstsammanräkningen och rapporteringen på valnatten befolkningsmässigt en lämplig storlek på ett valdistrikt? Enligt en rapport (Valdemar) som nyligen lämnats av

en arbetsgrupp med företrädare för valmyndigheter på såväl central som regional och lokal nivå, är ett lämpligt antal röstberättigade i varje valdistrikt omkring 2 000 personer. Det ger enligt rapporten ett lämpligt antal röster att räkna. Rapporten utgår därvid från att tre val hålls samtidigt i distriktet och nuvarande nivå på valdeltagandet.

Skälen för förslaget

Utredningen delar den bedömning som görs i rapporten Valdemar. Det innebär att de nuvarande riktlinjerna i lagen för vad som skall anses vara ett normaldistrikt – 1 200 till 1 500 röstberättigade – bör höjas. För detta talar också att många valdistrikt i dag omfattar upp till 1 800 röstberättigade personer. Häri ligger en inte obetydlig besparing för kommunerna även om det i vissa fall kan innebära att extra funktionärer behöver sättas in i vallokalen eller att särskilda röstmottagningsställen inklusive ambulerande röstmottagning kan behöva anordnas på valdagen.

Ett särskilt problem med många röstande i en vallokal – det skall särskilt framhållas – är att det blir svårt för valförrättarna att under valdagen pricka av förtidsrösterna mot röstlängden, eftersom röstlängden används i stort sett hela tiden för att pricka av de röstande i vallokalen.

Som utredningen redan tidigare framhållit skall de angivna talen ses som riktlinjer. Länsstyrelsen har visserligen beslutanderätten när det gäller indelning i valdistrikt, men det är kommunen som lokalt svarar för planeringen och genomförandet av valen. Det skall således finnas utrymme för att av geografiska och andra skäl kunna göra avvikelser från riktlinjerna.

Är det t.ex. fråga om endast ett val bör ett distrikt kunna ha fler än 2 000 röstberättigade personer. Men det finns även, som utredningen föreslagit i föregående avsnitt, en annan gräns för hur stora distrikten får bli än den som följer av kraven på en effektiv röstsammanräkning och rapportering. Alla röstberättigade i valdistriktet skall ha en rimlig möjlighet att kunna rösta på valdagen. Å andra sidan får distrikten inte göras så små att valhemligheten äventyras.

Utredningens bedömning är att en ökning av antalet röstberättigade i distrikten upp till 2 000 personer kan genomföras utan risk för att röstningen inte skulle kunna genomföras smidigt och störningsfritt i vallokalerna. Det finns redan i dag valdistrikt i den nu förordade storleken. Några problem vad gäller genomförandet av röstningen och rapporteringen av valresultatet har såvitt utredningen erfarit inte förekommit av detta skäl. Någon uttrycklig övre gräns för antalet

röstberättigade har utredningen inte föreslagit. Utredningen har i stället föreslagit en regel enligt vilken det åligger de valadministrativa myndigheterna vid beslut om indelning i valdistrikt – kommunerna och länsstyrelserna – att se till att varje väljare i valdistriktet har en rimlig möjlighet att rösta på valdagen.

Den nedre gränsen

Den nedre gränsen på minst 300 röstberättigade i ett valdistrikt bör med hänsyn till skyddet av valhemligheten behållas. Det skall dock som hittills vara möjligt att vid indelningen kunna gå under den gränsen om det finns särskilda skäl. I praktiken innebär dispensregeln – som den hittills har tillämpats – att valhemligheten får sättas på spel i de fall det inte går att ordna en fungerande röstning på annat sätt.

6.4.4 Allt samråd i indelningsfrågor skall ske med kommunen

Utredningens förslag: Länsstyrelsen skyldighet att samråda med valnämnden i vissa indelningsfrågor upphör. Allt samråd i indelningsfrågor skall fortsättningsvis ske med fullmäktige i kommunen.

Bakgrund

Utredningen har i samband med arbetet om valdistriktens storlek uppmärksammat en fråga som behandlas i detta sammanhang. Enligt huvudregeln beslutar länsstyrelsen om kommunens indelning i valdistrikt på förslag av fullmäktige i kommunen. Det åligger också kommunen att se över indelningen inför varje riksdagsval. Länsstyrelsen får också, om det behövs, självmant besluta om indelningen i valdistrikt. Innan länsstyrelsen fattar ett sådant beslut, skall fullmäktige i kommunen få tillfälle att yttra sig. För det fall det är fråga om att besluta om valdistrikt som omfattar fler än 1 800 personer skall länsstyrelsen först samråda med valnämnden.

Möjligheten att besluta om valdistrikt med fler än 1 800 röstberättigade personer tillämpades försöksvis vid 1994 års allmänna val (SFS 1993:1403), varvid dock beslutanderätten tillkom RSV i egenskap av central valmyndighet. I förarbetena (prop. 1993/94:21 s. 83) till försökslagen framhålls särskilt vikten av att de valadministrativa

myndigheter som berörs ställer sig positiva till försöket. I försökslagen föreskrevs därför att Riksskatteverket före ett sådant beslut skulle samråda med länsstyrelse och valnämnd.

Skälen för förslaget

Den ovan beskrivna sÄrlösningen för vissa indelningsbeslut kan framstå som motiverad i en försöksverksamhet, särskilt mot bakgrund av att indelningsbesluten fattas av central valmyndighet, utan närmare kännedom om de lokala förhållandena. När försöksverksamheten väl permanentats och indelningsbesluten förts ned till den myndighet som i vanliga fall beslutar om valdistriktsindelningen, finns inte längre några bärande skäl för en beslutsordning med samråd med valnämnden. I tillämpningen har detta inneburit att vissa indelningsbeslut har fattats av länsstyrelsen på förslag av valnämnden utan att fullmäktige i kommunen har tagit ställning till frågan. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen om samråd med valnämnden upphävs. Härigenom kommer alla beslut om indelning i valdistrikt att fattas med beaktande av fullmäktiges ställningstagande. Anser sig fullmäktige inför sitt ställningstagande i frågan behöva särskild sakkunskap kan fullmäktige på vanligt sätt få den av sin egen valnämnd.

7 Valsedlar

Utredningens bedömning och förslag i sammanfattning:

- Valsedlarnas utformning bör inte ändras.
- Ett tillskrivet namn på en valsedel med endast partiets namn skall inte räknas som en personröst även om det tillskrivna kandidatnamnet har anmälts av partiet.
- Den centrala valmyndigheten skall ansvara för att väljarna vid val till Europaparlamentet har tillgång till namnvalsedlar för de partier som vid något av de två senaste valen fått mer än en procent av rösterna i landet dels i varje röstningslokal, dels hos utlandsmyndigheterna och dels i materialet för brevröstning, men bara om partiet deltar med endast en namnvalsedel.

7.1 Utformning och innehåll

Valsedlarnas utformning och innehåll får betydelsefulla konsekvenser i flera hänseenden, inte bara för sammanräkningsförfarandet utan också för hur många kandidatnamn det går att ha på varje sedel och för att den som röstar inte skall missta sig när han eller hon markerar sin personröst eller kunna skilja valsedlarna åt för de olika valen. Sist nämnda två aspekter för hur valsedlarna utformas är särskilt viktiga för väljare med vissa funktionshinder, som t.ex. nedsatt syn och svårigheter att föra en penna.

Grundläggande bestämmelser om valsedlars utformning och innehåll finns i 6 kap. 2–5 §§ vallagen. Enligt dessa bestämmelser skall valsedlar vara lika till storlek och material. För val till riksdagen skall användas gula, för val till landstingsfullmäktige blå och för val till kommunfullmäktige vita valsedlar. För val till Europaparlamentet skall användas vita valsedlar. För att underlätta räkningen av valsedlarna får de förses med en särskild beteckning – s.k. listtypbeteckning – en kod som anger hur valsedeln ser ut i fråga om namn och partibeteckning.

Vidare gäller att det skall finnas en partibeteckning på en valsedel. Dessutom bör en valsedel innehålla namn på en eller flera kandidater, en valkrets-beteckning som visar för vilken valkrets valsedeln gäller, och, uppgift om det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater.

På valsedlar som innehåller kandidatnamn bör varje kandidat identifieras på ett sådant sätt att det klart framgår vem som avses. Intill varje namn skall det finnas ett markerat utrymme där väljarna kan lämna en särskild personröst genom en markering. Namnen skall vidare förses med nummer och tas upp i nummerordning under varandra.

7.2 Tillskrivna namn

Den fria nomineringsrätten inom valsystemet har tidigare inneburit att väljarna kunnat fritt komponera egna namnvalsedlar genom att stryka eller lägga till kandidater på valsedlarna. Genom personvalsreformen till 1998 års val begränsades denna frihet i nomineringsfrågan genom införandet av en ordning där samtliga kandidater skall anmälas för partier som valt att registrera sin partibeteckning. Det är bara om inte kandidater anmäls som den fria nomineringsrätten gäller. För de partier som registrerat partibeteckning och anmält kandidater gäller att tillskrivna namn inte beaktas vid sammanräkningen. Rösten som sådan tillgodoräknas dock alltid partiet och de av partiet nominerade och anmälda kandidaterna räknas alltid.

För partier som inte anmält kandidater gäller dock den fria nomineringsrätten.

Om ett parti har registrerat partibeteckning och anmält kandidater skall detta framgå av valsedeln för att väljarna skall veta att tillskrifter av namn på en sådan valsedel inte beaktas. På valsedlar där ingen sådan upplysning lämnas beaktas tillskrivna namn.

Strykningar av namn på valsedlar beaktas inte i något fall vid sammanräkningen.

7.3 Tillhandahållande av namnvalsedlar

I vallagen görs skillnad mellan partimarkerade valsedlar, ifyllningsvalsedlar (blanka valsedlar) och namnvalsedlar. Med partimarkerade valsedlar menas valsedlar med parti- och valbeteckning men som inte innehåller några kandidatnamn. För sådana valsedlar används också beteckningen partivalsedlar. Med blanka valsedlar menas valsedlar

utan någon partibeteckning eller kandidatnamn. Med namnvalsedlar menas valsedlar med kandidatnamn.

Valadministrationen svarar för att väljarna i varje röstningslokal har tillgång till

- partivalsedlar för varje parti som vid något av de två senaste valen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet, och
- blanka valsedlar.

Även partierna har möjlighet att lägga ut sina valsedlar, dvs. sådan valsedlar som inte tillhandahålls av valmyndigheterna i röstningslokaler (namnvalsedlar). Men det finns vissa begränsningar. Namnvalsedlar får inte läggas ut på särskilda röstmottagningsställen inom landet och röstmottagningsställen som har inrättats av utlandsmyndigheten.

7.4 Utredningens överväganden och förslag

7.4.1 Större valsedlar

Utredningens bedömning: Valsedlarna bör inte göras större. Större valsedlar skulle visserligen ge utrymme för att kunna ha betydligt fler kandidatnamn på varje sedel och därmed också göra det möjligt att gå fram med en enda valsedel i kommuner som är valkretsindelade. Större valsedlar medför emellertid inte bara avsevärt högre kostnader utan också att sammanräkningen och rapporteringen av valresultatet riskerar att fördröjas.

Bakgrund

Det finns ingen bestämmelse i vallagen som uttryckligen reglerar vilket format en valsedel skall ha. Formatet följer i stället indirekt av bestämmelserna i 8 kap. vallagen om att röstningen skall ske med användande av kuvert. Det finns enligt dessa bestämmelser tre kuverttyper – valkuvert, ytterkuvert för budröstning och fönsterkuvert. Valkuvert skall vara utformade på ett sådant sätt att färgen på den valsedel som väljaren lagt i kuvertet kan ses utan att valhemligheten avslöjas. En sådan ordning med enhetliga kuvert förutsätter i sin tur att till formatet standardiserade valsedlar används (se närmare prop. 1969:148 s. 64–66, 68–69 och 78–80, prop. 1972:105 s. 92 och 125). Den nu redovisade ordningen om valkuvert och valsedelns utformning

har i allt väsentligt tillämpats sedan valet år 1970. Valsedeln har formatet A 6.

Det finns inte heller någon bestämmelse i vallagen om det högsta antal namn som får finnas på en valsedel. Frågan om en maximiregel diskuterades i samband med tillkomsten av 1972 års vallag (prop. 1972:105 s. 127). En sådan gräns fanns men det ansågs som en lämpligare ordning att partierna själva skulle få bestämma hur många namn de inom den givna utrymmesramen vill föra fram på varje valsedel. Formatet A 6 innebär således att ett givet utrymme står till förfogande för den text som enligt vallagens bestämmelser skall respektive får finnas på en valsedels båda sidor.

Den översta raden på valsedelns framsida upptas av uppgiften om vilket val sedeln gäller. Därefter följer en rad som anger för vilket parti valsedeln gäller. Sedan följer en rad som innehåller upplysning till väljaren att han eller hon får bara markera en av de anmälda kandidaterna på sedeln om det är fråga om en valsedel för ett parti som har registrerat partibeteckningen och anmält kandidater. Den raden har tillkommit med personröstningen. Utrymmet längst ned på valsedeln upptas av uppgift om valkrets och listnummer. På raderna däremellan kan kandidatnamnen anges. Dessa förses med nummer och tas upp i nummerordning under varandra. Framför varje namn finns en ruta för att markera en personröst.

För att inte valsedelns skall bli alltför svårläst och utrymmet för markeringen skall bli för litet och därmed riskera att väljaren markerar fel har den centrala valmyndigheten verkat för att antalet namn på valsedeln skall vara högst 60, med som mest 27 till 28 namn på framsidan och 32 till 33 namn på baksidan. Det är också synpunkter som partierna har ställt sig bakom.

Införandet av personröstningen har emellertid hos partierna medfört ett minskat behov av att ha flera valsedlar med olika kandidatordningar men ett ökat intresse av att ha fler kandidatnamn på valsedlarna. Med personvalet är det av naturliga skäl av större intresse för väljarna att kunna ta del av namnen än tidigare. Partierna har i diskussioner med den centrala valmyndigheten framställt önskemål om att man i vissa fall har behov av att kunna ha upp till 75 kandidater på en valsedel, vilket också tidigare var det maximala antalet namn som rymdes på en valsedel. Bakgrunden till detta önskemål är att partierna – företrädesvis vid valen till kommunfullmäktige – har samma valsedel för samtliga valkretsar i kommunen (en enda lista för samtliga av partiets anmälda kandidater). Skälen för en sådan åtgärd kan variera, men som regel är det fråga om att ett parti vill försäkra sig om att vissa prioriterade kandidater blir invalda. I de fall ett parti kan få mer än 40 mandat kommer, med hänsyn till behovet av att kunna utse ersättare m.m., 60

kandidater inte alltid att räkna till. I dessa fall har den centrala valmyndigheten genom att gå ned i teckenstorlek och minska radavståndet kunnat tillmötesgå partiernas önskemål om fler kandidater än 60 på en valsedel. Konsekvensen av de båda åtgärderna har blivit en betydligt tätare text som i vissa fall gjort det svårare för den som är synskadad eller av andra skäl har nedsatt syn att utan hjälp kunna markera personrösten i rutan framför kandidatens namn. I detta sammanhang finns också anledning att erinra om Förenta Nationernas standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet. Reglerna innebär att man vid utformningen av valsedeln skall beakta att denna inte får en form som försvårar för personer med funktionsnedsättning att rösta utan hjälp.

Skälen för bedömningen

De problem som belysts ovan har sin grund i rätten att kandidera i flera valkretsar. En begränsning av den rätten skulle enligt utredningen lösa problemet med valsedlarnas storlek och ett stort antal kandidater. Något behov av att ha fler kandidater än 60 på en valsedel skulle knappast uppkomma om en sådan begränsning infördes för samtliga val. Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att Rådet för utvärdering av 1998 års val har i sitt delbetänkande Personval 1998 En utvärdering av personvalsreformen (SOU 1999:136 s. 139–141) föreslagit för riksdagsvalet – men inte för övriga val – att en kandidat bara bör få kandidera i en valkrets. Förslaget bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

I avvaktan på vilket ställningstagande statsmakterna kommer att ta till frågan om rätten att kandidera i flera valkretsar, får andra lösningar prövas. Det går således inte i nuläget på grund av valtekniska och valadministrativa förhållanden att föreslå någon regel om det högsta antal namn som får finnas på en valsedel. Samtidigt är det angeläget – det skall särskilt framhållas – att valsedeln får en utformning som även tillgodoser de behov som väljare med vissa funktionshinder har.

Ett väg att tillmötesgå partiernas önskemål om att få plats med fler namn på valsedeln utan att behöva gå ifrån den textstorlek och texttäthet som följer av den rekommendation som tillämpas i dag, är att ta bort viss av uppgifterna på valsedeln. Detta skulle dock inte ge mer än ett begränsat tillskott. Skall ända upp till 75 namn kunna finnas på en valsedel, måste valsedlarna göras större. Annars finns det enligt utredningens bedömning risk för att gruppen väljare som inte själva kan göra i ordning eller lämna sin röst på föreskrivet sätt kommer att

öka. I praktiken kan det innebära att valhemligheten går förlorad för dessa väljare.

Som utredningen inledningsvis sagt är det storleken på valkuvertet som bestämmer vilket format en valsedel skall ha. Detta innebär vissa begränsningar – om inte formatet på valkuvertet också skall behöva ändras – för valsedelns format. Utredningen har därför stannat för en valsedel som är dubbelt så stor som den nuvarande som ett tänkbar lösning. Det innebär att valsedeln måste vikas, vilket får konsekvenser inte bara för hanteringen vid röstningen utan också för hantering vid den preliminära rösträkningen och den slutliga sammanräkningen. Utredningen ser dock inte att detta skulle nämnvärt påverka förutsättningarna för den preliminära rösträkningen eller den slutliga sammanräkningen och resultatredovisningen. Större valsedlar är som utredningen ser det en möjlig väg att gå partierna till mötes i denna fråga utan att åsidosätta de behov väljare med vissa funktionshinder har vid röstningen.

I diskussionen om valsedlarnas utformningen har också framförts önskemål om att samtliga kandidatnamn borde stå på framsidan av valsedeln, och alltså inga namn på baksidan. Skälet är att den kandidat som har fått sitt namn placerat på valsedelns baksida har betydligt sämre möjligheter att få personröster än den kandidat som har sitt namn placerat på framsidan. Ett annat skäl som också nämnts i detta sammanhang är att det finns en risk för att man vid sammanräkningen ”glömmer” att vända på valsedlar. Görs valsedlarna, som utredningen förordat, dubbelt så stora som i dag blir det i princip möjligt att ha samtliga kandidatnamn på framsidan, om man stannar vid högst 60 kandidatnamn på varje sedel. Skall det vara fler kandidatnamn uppkommer dock samma problem som utredningen nyss pekat på för den som är synskadad eller har vissa andra funktionsnedsättningar att själv kunna markera sin personröst.

Vilka blir då konsekvenserna med en den skisserade lösningen? Utredningen räknar med att papperskostnaden fördubblas från 20 miljoner kronor till 40 miljoner. Upphandlingen av papper är redan i dag så stor att ytterligare rabatter inte kan påräknas. När det gäller kostnaderna för tryckningen är dessa svårare att beräkna. Det som komplicerar tryckningen är att s.k. signallinjer måste tryckas på åtta ställen eftersom man inte i förväg vet hur väljaren kommer att vika valsedeln (se t.ex. prop 1969:148 s.63). Eventuellt måste också skärningen göras noggrannare så att signallinjerna verkligen kommer mitt emot varandra efter att den vikts. Även andra kostnader uppkommer med en större valsedel. De valsedelsställ som Posten Aktiebolag har tagit fram för partiernas namnvalsedlar passar inte för större valsedlar. Framtagningkostnaden för dessa ställ uppgick till

omkring tre miljoner kronor. Framtagningskostnaden för nya ställ torde inte bli lägre. Över huvud taget kommer valsedlarna att bli mer utrymmeskrävande där de exponeras vid röstningen och därmed öka kostnaden för hyra av yta på postkontor och andra platser. Till detta skall läggas att man får räkna med att sammanräkningen av rösterna kommer att ta längre tid i anspråk om inte ytterligare resurser skjuts till. Det tar någon tid att veckla upp vikta valsedlar.

Möjligen kan några av den nu redovisade problemen lösas om valsedlarna falsas (för att kunna vikas) redan vid tryckningen. Men även en sådan åtgärd drar kostnader och påverkar produktionstiden. Det senare kan innebära att partierna måste tidigarelägga sina valsedelsbeställningar med någon eller några veckor.

Enligt utredningens bedömning står de fördelar som en större valsedel ger inte i rimlig proportion till de nackdelar som uppkommer. Utredningen har därför stannat för att inte föreslå någon ändring av valsedelns storlek.

7.4.2 Valsedlarnas färg

Utredningens bedömning: Valsedlarnas färg och färgkombination bör inte ändras.

Bakgrund

Olikfärgade valsedlar infördes år 1970 för att underlätta övergången till en ordning med en gemensam valdag (prop. 1969:148 s. 69). Sedan dess har för val till riksdagen använts gula, för val till landstingsfullmäktige blå och för val till kommunfullmäktige vita valsedlar. Vilka färger som avses med beteckningarna gult och blått anges inte i vallagen. Den centrala valmyndigheten bestämmer i vilka färger valsedlarna skall framställas i. Men valet av färg är inte fritt.

Av det utredningsarbete som låg till grund bestämmelserna om olikfärgade valsedlar framgår att med beteckningarna gult och blått avses de färger som vid den tiden av pappersbruken försetts med kodbeteckningarna 646 och 656 vad gäller olifantpapper med vikten 52 gram och 546 och 556, när fråga är om sådant papper med vikten 90 gram. Kombinationen gult – blått hade valts mot bakgrund av den i förhållande till andra tänkbara färgkombinationer hade bäst särskiljbarhet i förening med god identifierbarhet för färgsinnesdefekta iakttagare (SOU 1967:27 s. 156 och 158). Vidare måste vid bestämmandet av färg hänsyn tas till att åldersförändringar av det gula och det blå papperet

inte får vara synbara. Valsedlar skall kunna hållas i lager och utsättas för ljus utan att blekas. Vidare skall trycket kunna läsas mot färgen. Det senare ställer särskilda krav när det gäller den blå färgen. Den får inte vara för mörk.

Valsedlarnas färg är av avgörande betydelse för den som har en nedsättning i synförmågan att utan hjälp från annan kunna utöva sin rösträtt. Riksförbundet Hem och Samhälle har i en skrivelse till centrala valmyndigheten i december 1999 framfört önskemål om klarare färger på valsedlarna och ett tryck som är lättläst mot den färgade bakgrunden. Till grund för skrivelsen ligger uppgifter från valförrättare om att pastellfärgade valsedlar försvårar för många människor, särskilt äldre med nedsatt syn, att skilja valsedlarna åt, och att dessa därför inte kunnat rösta utan hjälp från valförrättare. Enligt vad utredningen erfarit har även Hjälpmedelsinstitutet framfört liknande synpunkter på färgvalet för läsbarheten, speciellt när det gäller den blå färgen.

Skälen för bedömningen

Utredningen vill till en början framhålla att färgat papper utnyttjas som stödjande information i kombination med klartext och en grafiskt starkt markerad symbol. Det har aldrig varit tanken – och det har heller inte ansetts möjligt – att enbart med hjälp av färgat papper särskilja de olika valsedlarna åt. En gul valsedel har alltid rubriken ”Val till riksdagen” och två streckmarkeringar på vardera långsida. En blå valsedel har alltid rubriken ”Val till landstingsfullmäktige” och en streckmarkering på vardera långsida. En vit valsedel har alltid rubriken ”Val till kommunfullmäktige” och saknar streckmarkeringar.

Som utredningen inledningsvis framhållit har vid valet av färg och färgkombination särskild hänsyn tagits till att färgerna skall ha en så god särskiljbarhet och identifierbarhet som möjligt för färgblinda. Att ändra på färgvalet och färgkombinationen för att tillgodose de särskilda behov synskadade har kan därför inte utan vidare göras. Framhållas skall också att en förutsättning för att kunna göra i ordning sin röst på föreskrivet sätt är att väljaren oavsett, om färgat eller vitt papper används, kan läsa klartexten på valsedeln vid valet av parti och vid markeringen av personrösten. Kan han eller hon inte göra detta får någon anlitas som hjälper väljaren vid röstningen, t.ex. valförrättaren i vallokalen eller röstmottagare på postkontoret. Väljaren kan även låta ett bud lämna in rösten, sedan han eller hon i sin bostad fått hjälp vid själva röstningen för val av parti och för att markera personrösten.

När det gäller röstningsförfarandet för synskadade väljare har den centrala valmyndigheten i samråd med Synskadades Riksförbund (SRF) sett över vilka åtgärder som kan vidtas för att underlätta förfarandet. Till valet år 1991 togs i samarbete med SRF fram ett särskilt valmaterial som kunde läsas i punktskrift. Materialet bestod av ett ytterkuvert med separata kuvert med en partivalsedel för vart och ett av de åtta största partierna och blanka valsedlar (totalt 27 kuvert per väljare). Innehållet fanns angivet i punktskrift utanpå kuverten. Väljaren kunde därmed ta ut en valsedel för varje val och lägga in i ordinarie valkuvert vid röstningen i vallokal eller på posten. Varje försändelse innehöll också ett särskilt informationsblad. Materialet skickades till de synskadade som enligt SRF:s register läste punktskrift. Materialet sändes också till varje länsstyrelse och valnämnd för vidare distribution efter begäran. Landets taltidningar fick också information. Distributionen har därefter ytterligare utvecklats till länsbibliotekens inläsningstjänst. Vidare har en ljudkassett framställts med texten från väljarbroschyren.

De åtgärder som nu redovisat ger synskadade möjligheter att utan insyn från någon annan person rösta på ett parti. De löser dock inte de problem som uppkommit för synskadade genom de nya reglerna om personröstning.

Den centrala valmyndigheten har inför 1998 års val lagt ut varje typ av valsedel med kandidatnamn på Internet för att väljarna före valtillfället kunna ta del av kandidatordningarna. Modern teknik skulle därmed kunna hjälpa synskadade att "läsa kandidatnamnen". Det är dock inte möjligt att ta en utskrift på valsedeln, markera personrösten och använda utskriften vid röstningen. Enligt vallagens bestämmelser får bara valsedlar som den centrala valmyndigheten tillhandahåller användas och valsedlarna skall vara lika till storlek och material. Bestämmelsen är till skydd för valhemligheten inte bara vid röstningen utan också vid rösträkningen i vallokalen.

Den centrala valmyndigheten har vidare haft kontakter med Hjälpmedelsinstitutet för att om möjligt få fram ytterligare förslag till förändringar för att underlätta röstningen för de synskadade. Enligt vad som upplysts utredningen har inte heller i detta samarbete några sådana förslag kommit fram.

Det är givetvis inte tillfredsställande att synskadade inte utan insyn från annan kan personrösta. Utredningens bedömning är dock att detta i framtiden genom röstning via Internet kommer att bli möjligt även för synskadade. I avvaktan på att en sådan ordning införs vill utredningen inte förorda en lösning som tillåter röstning med valsedlar som väljaren själv skrivit ut via Internet. Varken SRF eller Hjälpmedelsinstitutet har kunnat se några möjligheter att med bibehållen valhemlighet person-

rösta utan hjälp. I stället har man föreslagit att ”auktoriserade röstmedhjälpare” skall införas. Från Hjälpmedelsinstitutet har man sagt att det knappast var tänkbart att förrän röstningen görs ”teknisk” för alla att åstadkomma något för synsvaga utan åsidosättande av valhemligheten. Mot bakgrund av det anförda finner utredningen att någon förändring inte skall föreslås för närvarande.

7.4.3 Tillskrivna kandidatnamn på partimarkerade valsedlar

Utredningens bedömning: Den nuvarande ordningen som innebär att ett tillskrivet namn på en valsedel anses som obefintligt om valsedeln gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater bör inte ändras. Det innebär att om en kandidat skrivs till på en valsedel med endast partiets namn och kandidaten har anmälts av partiet, så räknas det tillskrivna kandidatnamnet ändå inte som en personröst för den kandidaten.

Bakgrund

Av 18 kap. 11 § 2 vallagen följer att ett tillskrivet namn på en valsedel anses som obefintligt om valsedeln gäller för ett parti som har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater. För partier som inte har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater gäller den s.k. fria nomineringsrätten. Denna innebär som framgår av 6 kap. 5 § vallagen att väljarna kan fritt skriva till kandidater som beaktas vid valet.

Av förarbetena till bestämmelsen i 18 kap. 11 § 2 vallagen (prop. 1996/97:70 s. 221 och 132) framgår att bestämmelsen infördes bl.a. för att den ansågs inskräpa att personröstning sker genom att väljarna med en markering på valsedeln avger en särskild personröst och att andra förändringar av valsedeln – som t.ex. strykningar och tillskrivna namn – inte beaktas. Därtill ansågs bestämmelsen ge goda förutsättningar för en korrekt och snabb sammanräkning av röstresultatet.

Rådet för utvärdering av 1998 års val har i sitt betänkande Personval 1998 En utvärdering av personvalsreformen (SOU 1999:136 s. 148–149) anført att en viktig orsak till att sammanräkningsarbetet fungerade bra var att tillskrivna namn inte beaktades. Trots detta anför Rådet att det kan finnas skäl att undersöka möjligheten att på partimarkerade valsedlar för partier som har skyddat sin

partibeteckning skriva till ett namn som har anmälts av partiet och att ett sådant tillskrivet namn skall beaktas som en personröst.

Skälen för bedömningen

Den nuvarande ordningen infördes så sent som år 1997 och har tillämpats endast vid två val – 1998 års val och 1999 års val till Europaparlamentet. När möjligheten att skriva till namn på valsedlarna begränsades framhölls att det endast i mycket speciella fall kunde förekomma att det tillskrivna namnet skulle komma att påverka utgången av valet. Även i det nuvarande valsystemet finns det i praktiken bara en situation där ett tillskrivet namn skulle kunna vara motiverat som ett uttryck för en personröst. Det är när väljaren vid röstningen inte har tillgång till en namnvalsedel. Den situationen kan uppkomma när väljaren av någon anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal. Detta har bl.a. inneburit att i och för sig korrekta personröster – i den meningen att den av väljaren nominerade kandidaten kandiderar i valkretsen i fråga – inte beaktats, vilket kan upplevas som otillfredsställande.

Som utredningen tidigare berört kommer en övergång till röstning via datorer att kräva offentliga valförberedelser med bl.a. förnamnda kandidatlistor där väljarna kan göra sitt val. Utredningen är mot bakgrund av den utveckling inom valrätten som kan förutspås mycket tveksam till att så kort tid efter det att en begränsning av den fria nomineringsrätten införts åter tillåta att vissa tillskrivna namn skall beaktas.

Att tillåta en ordning där ett tillskrivet namn beaktades för de registrerade partierna skulle också innebära ändrade förutsättningar för en korrekt och snabb sammanräkning. Det blir ett merarbete vid sammanräkningen, givetvis beroende på i vilken utsträckning en sådan möjlighet kommer att utnyttjas av väljarna. Varje tillskrivet namn måste kontrolleras om det är anmält. Därtill kommer också vid oklarheter, som t.ex. vid felstavningar, angivande av smeknamn o.dyl. att bedömningar behöver göras om det kan godtas som personröst. Vidare måste för dessa röster kandidatens personnummer tas fram och anges på ett särskilt registreringsformulär.

I vilken omfattning tillskrifter förekommer på partivalsedlar saknas närmare uppgifter om. Öppnas en möjlighet får man dock räkna med att förfarandet kommer att öka. Att tillskrifter i dag inte är särskilt vanliga kan i viss mån förklaras av att det i valinformationen till väljarna uttryckligen sägs att tillskrifter inte kommer att beaktas. Trots de påfrestningar på sammanräkningsförfarandet som det skulle innebära

att beakta tillskrivna namn i nu behandlat avseende har utredningen från valmyndigheterna inhämtat att dessa skulle kunna klara en sammanräkning inom de enligt lag gällande tiderna med den nivå som de tillskrivna namnen hade vid de senast genomförda valen. Det finns således om andelen tillskrivna namn inte ökar tekniska och administrativa förutsättningar för att öppna för att ett tillskrivet namn beaktas även för partier som registrerat partibeteckning och den tillskrivna kandidaten är anmäld. Det skall dock framhållas att detta leder till att sammanräkningsförfarandet drar ut något på tiden. En sådan ordning strider således mot strävandena att hålla nere tiden för sammanräkningen. Som tidigare framhållits kan också förutses att antalet tillskrivna namn skulle öka om väljarna visste att de beaktades. Det skall också framhållas att personrösterna på grund av reglerna om ersättare måste räknas per lista.

Utredningen vill i detta sammanhang peka på att det är principiellt felaktigt att inför varje val göra ändringar i valsystemet. Det ökar risken för fel och osäkerhet hos väljarna. När det gäller frågan om tillskrifter skall särskilt framhållas att problemet får sin naturliga lösning om och när röstning via Internet införs.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts har utredningen stannat för – även om det ur teknisk och administrativ synpunkt är möjligt att tillåta ett tillskrivet namn om antalet tillskrifter inte blir fler än vad de är i dag – att inte tillåta att ett tillskrivet namn skall beaktas som personröst.

7.4.4 Väljarnas tillgång till namnvalsedlar

Utredningens förslag: Den centrala valmyndigheten skall ansvara för att väljarna vid val till Europaparlamentet har tillgång till namnvalsedlar för de partier som vid något av de två senaste valen fått mer än en procent av rösterna i landet dels i varje röstningslokal, dels hos utlandsmyndigheterna och dels i materialet för brevröstning.

Bakgrund

Valadministrationen svarar för att väljarna i varje röstningslokal har tillgång till partimarkerade valsedlar för varje parti som vid något av de två senaste valen har fått mer än 1 procent av rösterna i hela landet, och blanka valsedlar. Valadministrationen tillhandahåller inte några namnvalsedlar. Det är partiernas uppgift. Partierna får således själva

lägga ut sina namnvalsedlar i vallokalerna och på postkontoren men inte på några andra ställen där röstning anordnas. Partierna får alltså inte lägga ut namnvalsedlar på de ställen där särskilda röstmottagning anordnas som t.ex. vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller i liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter. Partierna får inte heller lägga ut namnvalsedlar på röstmottagningsställen som utlandsmyndigheterna inrättar. Reglerna framgår av 9 kap. 12 § valdagen.

Tidigare gällde även ett förbud för partierna att lägga ut namnvalsedlar på postkontor. Förbudet togs bort i samband med införandet av nya vallagen för att inte försvåra personröstningen för dem som poströstar (prop. 1996/97:70 s. 152).

Skälen för förslaget

Den nu beskrivna ordningen har ifrågasatts av både Rådet för utvärdering av 1998 års val och av den centrala valmyndigheten. Rådet har i sitt betänkande personval 1998 (SOU 1999:136 s. 144) föreslagit att partierna skall få lägga ut namnvalsedlar även på särskilda röstmottagningsställen inom landet.

Den centrala valmyndigheten har i sin promemoria Erfarenheter från 1999 års val till Europaparlamentet föreslagit att valadministrationen under vissa förutsättningar i Europaparlamentsvalen skulle kunna tillhandahålla namnvalsedlar i stället för valsedlar med bara partibeteckning för att ge alla väljare möjlighet att personrösta. En förutsättning skulle vara att varje parti deltog med bara en namnvalsedel (en lista). Enligt den centrala valmyndigheten skulle detta kunna genomföras på alla de platser röstning anordnas inom landet utan att tiden för beställning av valsedlar skulle behöva ändras i förhållande till vad som gällde vid Europaparlamentsvalet 1999. Det skulle däremot inte vara möjligt för röstningen vid utlandsmyndigheterna eller för sjömansröstningen (brevröstning). Röstningen i utlandet börjar 24 dagar före och sjömansröstningen 55 dagar för valdagen. Skall namnvalsedlar hinna distribueras till utlandsmyndigheterna och brevröstningsmaterialet för sjömansröstningen finnas tillgängligt i tid, fordras att tidpunkten för beställning av namnvalsedlar tidigareläggs med två veckor. Enligt den centrala valmyndigheten förutsätter detta att det också finns företag som kan maskinellt sortera samman det material som skall finnas i en brevröstningssats. Myndigheten räknar med en fördyring på en halv till en miljon kronor för en ytterligare materialtransport till utlandsmyndigheterna.

Det är således praktiskt möjligt – under förutsättning att inget parti har mer än en lista – att låta den centrala valmyndigheten vid komman-

de val till Europaparlamentet ansvara för att väljarna har tillgång till namnvalsedlar för de partier som vid något av de två senaste valen fått mer än en procent av rösterna i landet dels i varje röstningslokal i landet, dels hos utlandsmyndigheterna och i materialet för brevröstning. Utredningen föreslår en sådan lösning.

Det förutsätter dock som sagts att sista dag för partiernas beställningar av valsedlar tidigareläggs med två veckor. Tidigareläggningen torde enligt utredningen inte förorsaka några nämnvärda problem för partierna. Vid det senaste valet till Europaparlamentet var nomineringarna för de stora partierna klara månaden innan beställningen skulle lämnas in.

8 Framställningen av röstlängder och röstkort

Utredningens förslag i sammanfattning:

- Ansvaret för att upprätta röstlängder och röstkort flyttas från skattemyndigheterna till den centrala valmyndigheten.
- En ny ordning för registrering och redovisning av valdistrikt införs. Länsstyrelserna skall föra register över indelning i valdistrikt med stöd av Lantmäteriverkets fastighetsregister.
- Nya rutiner för framställningen av röstlängdsregister. En registerstomme bör tas fram redan den 1 mars valåret.
- Röstkort skall så långt det är möjligt kunna skrivas ut direkt vid röstningen på de ställen där särskild röstmottagning anordnas såväl inom som utom landet – av kommunerna och utlandsmyndigheterna som svarar för denna röstmottagning.

8.1 Förfarandet i huvuddrag

Röstlängdsförfarandet

Utgångspunkten för utformningen av röstlängdsförfarandet är att så många som möjligt av dem som på valdagen faktiskt uppfyller kraven för rösträtt också skall vara upptagna i röstlängden och därmed får delta i valet. Av olika skäl måste dock röstlängden bygga på förhållanden som var kända viss tid före valdagen. Det behövs viss tid för att framställa röstlängden. Allmänheten måste också få tid att före valet granska uppgifterna i röstlängden. En strävan har varit att göra denna tid så kort som möjligt. Regleringen kring röstlängdsförfarandet finns upptagen i 7 kap. vallagen.

Kvalifikationsdagen för rösträtt är 30 dagar före valdagen vid ordinarie val till riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige. Motsvarande gäller även vid extra val eller folkomröstningar som inte sker i samband med ordinarie val samt vid val till Europaparlamentet.

Enligt vallagen upprättar Skattemyndigheten en röstlängd för varje valdistrikt. Det är uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister på kvalifikationsdagen som skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna. Uppgifterna i aviseringsregistret ligger också till grund för beslut om vilken röstlängd de som har rösträtt skall finnas i. Aviseringsregistret uppdateras dagligen från de lokala folkbokföringsregistren. Bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481) om rätt folkbokföringsort ligger således till grund för uppgifterna i röstlängden.

Enligt huvudregeln skall väljarna tas upp i röstlängden för det valdistrikt inom vilket de är folkbokförda på kvalifikationsdagen. De som då inte är folkbokförda i landet skall enligt hjälpregeln tas upp i röstlängden i det valdistrikt inom vilket de senast var folkbokförda. Finns det inte någon uppgift om folkbokföring så att de kan hänföras till visst valdistrikt men finns det en uppgift om i vilken kommun som de senast varit folkbokförda, bestämmer skattemyndigheten i vilken röstlängd i kommunen de skall tas upp.

För att framställa och tillhandhålla röstlängder och röstkort inom den givna tidsramen sker med hjälp av automatisk databehandling ett antal bearbetningar för att upprätta ett särskilt register – röstlängdsregister enligt lagen (1997:158) om röstlängdsregister. Från aviseringsregistret kommer personuppgifter, samt uppgifter om vilken fastighet personerna är folkbokförda på. Uppgifter om vilket valdistrikt en fastighet tillhör hämtas från fastighetstaxeringsregistret. Uppgifter om vallokaler m.m. hämtas från valdatasystemet.

I de följande två avsnitten följer en mer detaljerad beskrivning av hur röstlängdsregistret tas fram.

Röstkorsförfarandet

Skattemyndigheten upprättar ett röstkort för var och en som är upptagen i röstlängden. Hålls flera val samtidigt upprättas ett gemensamt röstkort för alla valen. För väljare som inte har någon känd adress upprättas röstkort bara om de begär det. Röstkorten skickas ut så snart som möjligt, dock senast i så god tid att de kan beräknas vara väljare som är folkbokförda i landet till handa senast 18 dagar före valdagen. Eftersom röstlängdsregistret upprättas genom ett uttag ur aviseringsregistret på kvalifikationsdagen finns det inte någon röstlängd att framställa röstkort mot före kvalifikationsdagen.

Tidsschemat för framställningen av röstlängder och röstkort

Om valdagen är den 15 september ser tidsschemat för framställning av röstlängder och röstkort ut på följande sätt.

<u>Dag</u>	<u>Aktivitet</u>
16 augusti (30 dagar före valdagen)	Kvalifikationsdag
17 augusti (29 dagar före valdagen)	<p>Kl. 00.00 påbörjas uttag från aviseringsregistret. Uppgifterna tas ut länsvis och levereras (via nätöverföring) efter hand för bearbetning. Bearbetningen för de första länen startar någon gång under natten och först under följande eftermiddag avslutas bearbetningen för det sista länet.</p> <p>Uppgifterna bearbetas med uppgifter om valdistrikt från fastighetstaxeringsregister och om vallokaler m.m. från valdatabasen. Bearbetningen resulterar i att röstlängdsregister och underlag för produktion av röstkort framställs.</p>
18 augusti (28 dagar före valdagen)	Produktionen av röstkort påbörjas. Produktionen sker på servicebyrå på uppdrag av den centrala valmyndigheten.
20-22 augusti	Röstkorten sänds ut till väljarna direkt från det företag som svarat för produktionen av röstkorten.
28 augusti (18 dagar före valdagen)	<p>Röstkorten kommer väljarna till handa.</p> <p>Förtidsröstningen på posten börjar.</p> <p>Fel i röstlängdsregistret som uppmärksammas av väljarna rättas på skattemyndigheten och nya röstkort skrivs ut.</p>

5 september (10 dagar före valdagen)	Kl. 17 gör den centrala valmyndigheten uttag ur röstlängdsregistret för framställning av röstlängder på papper. Röstlängderna produceras av en extern leverantör på uppdrag av den centrala valmyndigheten. Denna skickar sedan enligt ett i förväg fastställt distributionsystem den tryckta röstlängden direkt till de lokala skattekontoren.
9 september (6 dagar före valdagen)	Sista dag för att begära rättelse av uppgifter i en röstlängd.
11 september (4 dagar före valdagen)	Röstlängderna levereras till de lokala skattekontoren. Rättelse av uppgifter i en röstlängd som har gjorts efter uttaget i röstlängdsregistret kl. 17 9 dagar före valdagen förs in manuellt i den tryckta röstlängden.
12 september (3 dagar före valdagen)	De tryckta röstlängderna levereras till valnämnderna. Rättelser som skattemyndigheten inte hunnit med att föra in förs in manuellt i röstlängden av personal från skattemyndigheten.
t.o.m.15 september valdagen	För att verkställa sena rättelser måste personal från skattemyndigheten uppsöka valnämnden eller valdistrikt där röstlängden finns.

8.2 Grundregister för framställningen

I detta avsnitt lämnas en kort beskrivning av de olika grundregister – aviseringsregistret, fastighetstaxeringsregistret och valdatabasen – som används för framställningen av röstlängder och röstkort.

Vilka register används för de olika slagen av uppgifter?

Personuppgifterna hämtas från aviseringsregistret. Vid val till Europaparlamentet hämtas också personuppgifter från valdatabasen om unionsmedborgare som har anmält att de vill delta i valet här i landet och om utlandssvenskar som har anmält sig till att delta i valet i ett annat unionsland.

Uppgifterna om vilka fastigheter som ingår i respektive valdistrikt hämtas från registren för fastighetstaxering. Uppgifterna om vilka valdistrikt som gäller för personer skrivna på församling eller utan känt hemvist hämtas från valdatabasen. Motsvarande uppgifter hämtas även för utvandrande svenska medborgare som inte kan föras till ett valdistrikt med ledning av fastighetsuppgifterna.

Uppgifterna om vilka vallokaler och öppettider som gäller i valdistrikten samt adress till valnämnden – röstkortsuppgifterna – hämtas från valdatasystemet.

Vem ansvarar för att uppgifterna hålls aktuella i respektive register?

Skattemyndigheten ansvarar via folkbokföringen för att personuppgifterna i aviseringsregistret hålls aktuella. Aviseringsregistret uppdateras varje dygn.

Skattemyndigheten ansvarar också för registreringen av personuppgifterna i valdatabasen om unionsmedborgare som har anmält sig för att delta i det svenska valet till Europaparlamentet. När det gäller utlandssvenskar som har registrerat sig för att rösta i ett annat unionsland ansvarar den centrala valmyndigheten i den omfattning som detta är möjligt för att dessa registreras i valdatabasen. Det är valmyndigheterna i respektive unionsland som skall rapportera vilka personer det gäller.

Skattemyndigheten ansvarar för att valdistriktsuppgifterna i systemet för fastighetstaxering hålls aktuella med ledning dels av länsstyrelsernas beslut om ändrad valdistriktsindelning, dels av beslut om ändring i läns-, kommun- eller församlingsindelningen.

Den centrala valmyndigheten ansvarar för att uppgifterna om valdistrikt i valdatabasen hålls aktuella för folkbokförda personer skrivna på församlingen eller utan känt hemvist och utvandrade svenska medborgare som inte kan hänföras till ett valdistrikt med hjälp av fastighetsuppgifterna.

Länsstyrelserna ansvarar för att röstkortsuppgifterna i valdatabasen om vallokaler, öppettider m.m. hålls aktuella med hjälp av uppgifter från i huvudsak kommunernas valnämnder.

8.3 Framställningen steg för steg

Röstlängder och röstkort framställs genom sambehandling av flera olika grundregister. Det är en förhållandevis tidsödande process. I detta avsnitt lämnas en närmare redogörelse för processen – steg för steg – för att ta fram ett röstlängdsregister för röstlängder och röstkort.

Enligt vallagens bestämmelser är de skattemyndigheterna i respektive län som upprättar röstlängder och röstkort. Skattemyndigheterna har dock inget ansvar för planeringen och produktionen av röstlängder och röstkort. Det är den centrala valmyndigheten som svarar för all planering och produktion av röstlängder och röstkort. Ett centralt moment i detta arbete är att upprätta röstlängdsregister. Tryckningen av röstlängder och röstkort sker på uppdrag av den centrala valmyndigheten hos ett externt serviceföretag utanför valadministrationen. Det ankommer på länsstyrelsen att registerföra de röstkortsuppgifter som gäller för valdistriktet. Skattemyndigheternas uppgift begränsas till att göra rättelser i röstlängdsregistret och i den mån rättelser inte hunnit föras in i registret före tryckningen av röstlängden, göra rättelser för hand i den tryckta längden samt när det behövs utfärda dupletteröstkort till väljare som har förlorat sitt röstkort eller inte har fått något röstkort.

Steg 1

Röstlängdsförfarandet inleds omkring 40 dagar före valdagen med att den centrala valmyndigheten framställer länsvisa fastighetsregister för röstlängderna genom att beställa ett uttag från fastighetstaxerings-systemet som speglar landets indelning i valdistrikt fastighet för fastighet. De länsvisa fastighetsregistren kompletteras med uppgifter från valdatabasen om vilka valdistrikt som gäller för personer skrivna på församling eller utan känt hemvist. Registren kompletteras också med motsvarande uppgifter från valdatabasen för utvandrade svenska medborgare som inte kan hänföras till ett valdistrikt med ledning av fastighetsuppgifterna, t.ex. därför att den fastighet som personen var folkbokförd på vid utvandringstillfället inte längre finns eller har bytt fastighetsbeteckning.

Steg 2

Den centrala valmyndigheten hämtar omkring 35 dagar före valdagen röstkortsuppgifter från valdatabasen. Uppgifterna samlas på ett register, där det för varje valdistrikt bl.a. framgår namn, vallokal och tid för öppethållande. Registret används vid framställning av röstkortsunderlag. Skall kommunal folkomröstning hållas samtidigt som val eller riksomfattande folkomröstning anges detta för berörda distrikt.

Steg 3

Från aviseringsregistret hämtar den centrala valmyndigheten omedelbart efter kvalifikationsdagen uppgifter om personer som kan komma att tas med i röstlängden. Uppgifterna tas ut län för län, för alla som är folkbokförda i landet. Uppgifter om utlandssvenskar samlas särskilt. Uttagen från aviseringsregistret begränsas till personer som har fyllt eller fyller 18 år på dagen för val eller folkomröstning.

Steg 4

Den centrala valmyndigheten framställer i anslutning till att registeruttaget från aviseringsregistret har levererats ett register med röstberättigade.

Vid maskinell bearbetning analyseras uppgifterna från aviseringsregistret för att lägga fast vilka personer som har rösträtt. Analysen innefattar flera frågor. När det gäller den kommunala rösträtten är den för en utlänning som inte är unionsmedborgare eller medborgare i Island eller Norge beroende av om han eller hon uppfyller kravet på tre års sammanhängande folkbokföring. Om det är fråga om rösträtt vid riksdagsvalet bedöms rösträtten för utlandssvenskar med utgångspunkt från dagen för utvandringen eller adressanmälan. Om det är fråga om val till Europaparlamentet skall också hänsyn tas till de anmälningar som kommit in från unionsmedborgare samt till de uppgifter som kommit in från andra medlemsländer om svenska medborgare som anmält sig för att rösta där.

Steg 5

För varje person som efter den i steg 4 beskrivna analysen tagits med i registret över röstberättigade bestäms i vilket valdistrikt han eller hon skall tas upp (valdistriktstillhörigheten). Detta görs med ledning av

uppgifterna i de kompletterande länsvisa fastighetsregister som togs fram i steg 1. Inför denna länsvisa bearbetning har både person- och fastighetsuppgifterna ordnats efter fastighetsbeteckning inom församling.

Steg 6

Den centrala valmyndigheten framställer röstlängds- och röstkortsregister

Sedan valdistriktstillhörigheten bestämts i steg 5 sorteras uppgifterna för de röstberättigade i röstlängdsordning. De röstberättigade numreras inom varje röstlängd. Därmed har röstlängdsregistret framställts.

Därefter framställs underlaget för utskrift av röstkort. Därvid sorteras röstkortsuppgifterna i ordning efter postnummer. Länsvisa röstkortsfiler läses ut på kassetter för leverans till en servicebyrå för produktion av röstkort. Röstkortsuppgifter med adress i utlandet levereras för sig. Produktionen börjar 28 dagar före valdagen.

Skall kommunal folkomröstning hållas samtidigt som val eller riksomfattande folkomröstning anges även detta på röstkortet.

Röstkorten går direkt från servicebyrån till de röstberättigade, som får röstkorten senast 18 dagar före valdagen.

Steg 7

Den centrala valmyndigheten lägger in röstlängdsregistret i den centrala valdatabasen 28 dagar före valdagen. Även uppgifter om personer som inte har kunnat föras till ett visst valdistrikt läggs in.

Däremed blir röstlängdsregistret tillgängligt för skattemyndigheterna.

Steg 8

Rättelser görs i röstlängdsregistret av skattemyndigheten. Skattemyndigheten listar uppgifter som måste rättas i registret. Det är vanligt att valdistriktstillhörigheten inte har kunnat bestämmas för ett antal röstberättigade. Även andra felaktigheter kan förekomma. I och med att röstkorten kommit de röstberättigade till handa ges dessa en möjlighet att granska uppgifterna och därmed indirekt också uppgifterna i röstlängden. Begäran om rättelse av en uppgift i röstlängden kan göras till och med 6:e dagen före valdagen.

Efter varje införd rättelse i registret skriver skattemyndigheten ut ett röstkort, som skickas till den röstberättigade.

Steg 9

Processen avslutas med att den centrala valmyndigheten med utgångspunkt från röstlängdsregistret framställer underlag för utskrift av röstlängder på papper. Detta görs 10 dagar före valdagen (dvs. innan tiden för att begära rättelse har gått ut). Uppgifterna läses ut på kassetter som levereras till en servicebyrå för tryckning. Servicebyrån skickar de färdigtryckta röstlängderna till skattemyndigheterna, som får längderna 4 dagar före valdagen. Rättelser som inte har hunnit föras in i röstlängdsregistret förs in för hand av skattemyndigheten i de tryckta röstlängderna. Skattemyndigheten skickar därefter röstlängden till valnämnden.

Röstlängderna levereras till respektive valnämnd 3 dagar före valdagen. Det förekommer att skattemyndigheten rättar i röstlängden även sedan den kommit valnämnden till handa.

8.4 Utredningens överväganden och förslag

8.4.1 Ändrat ansvar för framställningen av röstlängd och röstkort

Utredningens förslag: Ansvaret för att upprätta röstlängd och utfärda röstkort flyttas från skattemyndigheterna till den centrala valmyndigheten.

Av den redogörelse utredningen lämnat över hur röstlängd och röstkort framställs framgår att det är den centrala valmyndigheten som upprättar röstlängd och röstkort och inte skattemyndigheterna. Skattemyndigheterna har i dag inte någon del i detta arbete med undantag för rättelseförfarandet och utfärdande av nya röstkort. Utredningen föreslår därför att ansvaret för att upprätta röstlängd och röstkort också formellt flyttas från skattemyndigheterna till den centrala valmyndigheten.

8.4.2 En ny ordning för registrering och redovisning av valdistriktsindelningen

Utredningens förslag: Ett ny ordning för registrering och redovisning av valdistriktsindelningen skall införas. Länsstyrelserna skall föra register över indelningen i valdistrikt. Uppgifterna om vilka fastigheter som ingår i valdistrikten skall fortsättningsvis hämtas från Lantmäteriverkets fastighetsregister för riket och inte från fastighetstaxeringssystemet.

Vilka är problemen?

Inför 1997 års val till kyrkofullmäktige tillämpades delvis nya regler för framställning av röstlängder och röstkort. Förfarandet bygger på det förslag som Vallagskommittén lämnade i sitt slutbetänkande Vallagen (SOU 1994:30). Det då gällande förfarandet med en alltid gällande röstlängd ersattes av ett förfarande där röstlängden bara tas fram inför val, folkomröstning eller annan omröstning samtidigt som kvalifikationsdagen för rösträtt flyttades avsevärt närmare valdagen – 30 dagar före valdagen. Kommittén byggde sina förslag på den förutsättningen att ett kommande aviseringsregister skulle innehålla samtliga uppgifter som behövdes för framställning av röstlängder och röstkort, dvs. inte bara personuppgifter utan också uppgifter om fastigheterna i valdistrikten.

Regeringen gav i november 1995 Riksskatteverket i uppdrag att ta fram tekniska lösningar och förslag till hur valadministrationen skulle kunna hantera ett framtida röstlängds- och röstkortssystem med utgångspunkt från de överväganden som låg bakom Vallagskommitténs förslag. I uppdraget ingick att utreda varje moment i röstlängds- och röstkortsframställningen fram tills att röstlängderna finns hos valförrättarna.

I maj 1996 överlämnade Riksskatteverket rapporten *Nytt system för framställning av röstlängder och röstkort* till regeringen. När Riksskatteverket påbörjade sitt uppdrag var det bestämt att aviseringsregistret inte skulle få den omfattning som kommittén hade förutsatt, utan endast omfatta folkbokföringsuppgifter. Den av Riksskatteverket föreslagna lösningen innebar därför att samma arbetssätt som vid tidigare val skulle användas vid framställningen av röstlängder och röstkort. Riksskatteverket såg detta som en övergångslösning för valen 1997–1999 i avvaktan bl.a. på ett nytt lägenhetsregister i folkbokföringen som beräknades vara fullt utbyggt år 2000. Genom lägenhetsregistret skulle aviseringsregistret, enligt Riksskatteverkets bedömning,

kunna tillföras de uppgifter om valdistrikt som annars behövde hämtas ur fastighetstaxeringssystemet. Enligt nu gällande tidsplan kommer lägenhetsregistret att var fullt utbyggt först hösten år 2004. Det innebär att röstlängder och röstkort alltså måste framställas med ledning av registeruppgifter från flera olika databassystem. En närmare beskrivning av vilka register som används och var de förs har utredningen lämnat i föregående avsnitt.

Förfarandet kan sammanfattningsvis sägas ha fungerat tillfredsställande inför valen 1997–1999. Systemet är dock enligt Riksskatteverket sårbart främst beroende på att vissa arbetsmoment, t.ex. vissa sambearbetningar av olika register, är mycket tidskrävande. Systemet fordrar en snabb hantering med stor säkerhet. Det gäller allt från den maskinella bearbetningen för framställningen av röstlängdsregister till dess att röstkortet har nått väljarna och röstlängderna valnämnderna i kommunerna. Vid framställningen av röstlängderna har det alltid uppstått fel. Det gällde även i det tidigare förfarandet med en alltid gällande röstlängd. Skillnaden är dock den att i det nya förfarandet är produktionstiden för framställningen av röstlängder och röstkort betydligt snävare. Det innebär att systemet inte på samma sätt som tidigare tål fel som medför ett omfattande rättelsearbete.

De allvarligaste felen vid röstlängdsframställningen beror på att fastigheter har fel valdistriktkod i fastighetstaxeringssystemet. De personer som bor på fastigheterna förs då till fel valdistrikt i röstlängden. Om felet samtidigt berör en valkretsgräns kan det bli omöjligt att genomföra val med de röstlängder som tas fram. Det finns som utredningen ser det flera förklaringar till att uppgifterna i fastighetstaxeringsregistret inte är helt korrekta.

En förklaring är att uppgifterna om valdistriktsindelning är främmande i taxeringssystemet. Eftersom det är val så pass sällan är det inte en kontinuerlig arbetsuppgift för skattemyndigheterna.

En annan förklaring är att det kan vara svårt för skattemyndigheten att avgöra vad som skall åtgärdas i fastighetstaxeringssystemet med anledning av ett beslut om indelningsändring. Vissa beslut om valdistriktsindelning från 1920-talet är fortfarande gällande och de har därefter utsatts för större och mindre justeringar av olika gränssnitt. De beslut som fattas är inte alltid lätta att tyda. Det kan få till följd att det som förs in i registret inte helt återspeglar vad den som fattade beslutet hade avsett.

De vanligaste felen hänger dock samman med att fastighetsuppgifterna från aviseringsregistret inte stämmer överens med uppgifterna i fastighetstaxeringsregistret. Hittills har både valadministrationen och folkbokföringsverksamheten försetts med fastighetsuppgifter från fastighetstaxeringssystemet som i sin tur har hämtat uppgifter från

Lantmäteriverkets fastighetsregister för riket. Trots att det vid varje val har gjorts försök att koordinera uttagen av fastighetsuppgifter från de olika registren har en fullständig överensstämmelse aldrig uppnåtts.

Det som är mest allvarligt är dock att felen i valdistriktsindelningen blir synliga först efter de sambearbetningar som sker på kvalifikationsdagen 30 dagar före valdagen. Ett allvarligt fel kan därmed med hänsyn till det tidsschema som gäller äventyra genomförandet av ett val eller en folkomröstning.

Systemet har hittills inte utsatts för störningar i sådan omfattning att något val har varit på väg att äventyras. För ett antal valdistrikt har dock vid varje val röstkorten fått göras om efter att längduppgifter rättats. Väljarna i de valdistrikten har då inte fått sina röstkort i tid till poströstningen.

Valnämnderna anser i allmänhet att röstlängderna levereras för sent när de kommer till valnämnden först onsdagen före valdagen.

Flera tänkbara lösningar

Vilka förändringar i teknik och organisation kan då vidtas för att undvika fel?

En åtgärd för att komma till rätta med registerbrister är att samma myndighet som beslutar om indelning i valdistrikt – länsstyrelserna – också får ansvaret att föra register över indelningen. Därigenom borde den typ av fel som består i misstolkningar av beslut kunna undvikas.

En annan åtgärd är att föra valdistriktsindelningen med hjälp av annan teknik. I detta sammanhang skall nämnas att Lantmäteriverket har utvecklat ett datoriserat informationssystem för hantering och analys av geografiska data – geografiskt informationssystem (GIS). Med GIS hanteras geografiska objekt, normalt presenterade på någon typ av karta (digitaliserad) och egenskaper som beskriver objekten. GIS kan användas för att hantera, analysera och presentera geografiskt relaterad information som kan redovisas på kartor, t.ex. information om miljöfarliga utsläpp, bebyggelse, vägar och även människor, dvs. allt som har ett angivet läge på jorden. Det finns i dag ett sådant informationssystem uppbyggt för fastighetstaxeringen (GIS-Tax) för att fastställa de värdeområden som används vid fastighetstaxeringen. Systemet innehåller information om fastigheter och fastighetsbeteckningar. Gränssnittet mot användarna består av kartbilder ur vilka information kan hämtas.

Ett exempel på vad tekniken med digitaliserade kartor kan medföra ger Utredningen om folkbokföringen i församling i sitt betänkande (SOU 2000:17 s. 105–106) Folkbokföringen efter stat-kyrkareformen.

Där föresås en helt ny ordning för registrering och redovisning av församlingsindelningen från och med år 2005 för uppbörden av begravnings- och kyrkoavgiften. Den föreslagna ordningen möjliggörs genom att det då kommer att finnas ett rikstäckande register med koordinatsatta adresser hos Lantmäteriverket, vilket bl.a. kommer att utgöra grunden för folkbokföringen. Det blir därmed möjligt att ha en rikstäckande digital registerkarta lagrad i ett centralt kartdatabassystem hos Lantmäteriverket. Informationen om församlingar på registerkartan kan sammanföras med de koordinatsatta adresserna i registret. Varje adress kan då förses med en församlingskod som sedan kan ligga till grund för uppbörden av begravnings- och kyrkoavgiften.

Riksskatteverket har under år 1999 tillsammans med Lantmäteriverket och Länsstyrelsen i Västernorrlands län genomfört ett försök att med ledning av det befintliga fastighetsregistret med valdistriktsuppgifter genom GIS generera digitala kartor över den aktuella valdistriktindelningen i länet. Försöket har fallit så väl ut att Riksskatteverket beslutat att generera digitala valdistriktskartor för hela landet. Detta arbete beräknas vara avslutat februari 2001. Då skall det finnas en rikstäckande digital valdistriktskarta. I och med detta behöver uppgifter för valdistriktsindelningen inte längre hämtas från fastighets-taxeringssystemet. Tanken med digitala kartor är att länsstyrelserna skall kunna aktualisera kartorna när valdistriktsgränserna ändras. Länsstyrelserna har redan i dag god erfarenhet av GIS. Tekniken används för att föra uppgifter om älgjaktionsområden, naturreservat, kulturminnesvård m.m. Riksskatteverket avser att använda GIS redan till valet år 2002.

En ytterligare lösning för att minska sårbarheten är att alla uppgifter hämtas ur ett och samma register. Det är också den lösning som den tidigare nämnda Vallagskommittén förordade i sitt slutbetänkande. Genom en sådan lösning kommer man ifrån olägenheten att behöva sambearbeta fastighetsuppgifter från olika register. Lantmäteriverket kommer från oktober 2002 att direkt leverera uppgifter om fastigheter till folkbokföringen. Det borde vara förhållandevis enkelt att låta uppgiften om valdistriktskod följa med fastighetsbeteckningen via folkbokföringsregistren in i aviseringsregistret. Med en sådan ordning skulle den centrala valmyndigheten kunna få ett uttag från aviseringsregistret där det framgår vilket valdistrikt de röstberättigade tillhör. Det skulle innebära en betydligt enklare framställningsprocess med få bearbetningar. Vad som återstår i bearbetningar rör sig bara om sortering och löpnummersättning av de röstberättigade inom respektive valdistrikt. Frågan om att tillföra folkbokföringen och därmed också aviseringsregistret uppgifter om valdistrikt har som utredningen redan tidigare noterat inte för så länge sedan behandlats. Det resulterade i att

folkbokföringen inte skulle belastas med valdistriktsuppgifter. Utredningen ser därför ingen anledning så kort tid efter det att frågan prövats att föra fram ett sådant förslag även om det från valets synpunkt vore den bästa lösningen.

En ny ordning för registrering och redovisning av valdistrikt föreslås

Utredningen har stannat för att föreslå att länsstyrelsen får i uppgift att föra register över indelningen i valdistrikt. Länsstyrelsen ansvarar i dag för att röstkortsuppgifterna i valdatabasen hålls aktuella med hjälp av uppgifter från i huvudsak kommunernas valnämnder. Det är med andra ord ingen främmande uppgift för länsstyrelserna att också svara för registerföringen av valdistriktsuppgifter. Det avgörande skälet för utredningens förslag är emellertid att det är länsstyrelsen som fattar besluten om indelningen i valdistrikt. För att röstlängdsförfarandet skall fungera med den snäva tidsram som gäller i dag krävs att valadministrationen snabbt och säkert kan hänföra varje röstberättigad person till det valdistrikt där han eller hon är bosatt. Detta kan enligt utredningens mening bäst uppnås om det är samma myndighet som beslutar om valdistriktsindelningen som också har ansvaret att föra register över indelningen. Den nuvarande redovisningen av valdistrikt i fastighetstaxeringsregistret behövs då inte längre för framställningen av röstlängder och röstkort. Om indelning dessutom förs med tillämpning av GIS bör också en typ av fel som uppstår till följd av felregistreringar försvinna. Det blir därmed naturligt att länsstyrelsen svarar för ett register som kan ligga till grund för bestämningen av varje fastighets valdistrikts tillhörighet. Hur ett sådant register kan föras med tillämning av GIS beskrivs i *bilaga 4*.

8.4.3 Nya rutiner för framställningen av röstlängdsregister

<p>Utredningens förslag: En stomme till röstlängdsregister bör skapas den 1 mars valåret.</p>
--

Även om de problem som utredningen pekat torde kunna lösas med utredningens förslag om registrering och redovisning av valdistriktsindelningen, så återstår ändå några problem på grund av den begränsade tid som står till förfogande vid upprättandet av röstlängden. En ytterligare åtgärd för att säkerställa framställningen av en korrekt

röstlängd är därför att i god tid före kvalifikationsdagen skapa ett röstlängdsregister som hålls ajour fram till valdagen. Det skulle göra det möjligt att upptäcka och rätta fel före kvalifikationsdagen.

Riksskatteverket har som central valmyndighet under arbetet med att ta fram ett nytt ADB-stöd för valverksamheten arbetet med en lösning där ett röstlängdsregister skapas i månadsskiftet februari mars valåret i samband med att statistik som skall ligga till grund för antalet fasta mandat i valkretsar tas fram (se vidare utredningens förslag i avsnitt 9 Framställning av röstlängdsstatistik m.m.). Fastigheter som av någon anledning inte har fått valdistriktskod eller fått fel kod skulle då upptäckas redan vid detta tillfälle. Uppgifterna för berörda fastigheter kan då rättas. Registret uppdateras veckovis fram till kvalifikationsdagen med uppgifter från aviseringsregistret. Omkring 40 dagar före valdagen görs en ny avstämning med hjälp av valdistriktskartan och Lantmäteriverkets fastighetsregister och under perioden uppkomna fastighetsfel rättas. När den slutliga sambearbetningen sker på kvalifikationsdagen skulle fel endast kunna uppkomma för de personer som har flyttat under den sista veckan för kvalifikationsdagen.

Andra vinster med att valadministrationen har ett röstlängdsregister under valåret är att registret kan användas för preliminär valbarhetskontroll av kandidaterna när partierna beställer valdelar under mars och april. Registret kan också utgöra underlag för utskrift av de röstlängds-kopior som partierna har rätt till enligt förordningen om utdrag ur röstlängdsregister.

Vad gäller den senare lösningen med att i god tid före kvalifikationsdagen skapa en stomme till röstlängdsregister skulle den tveklöst ge en betydande tidsvinst. I praktiken skulle den innebära en delvis återgång till det tidigare systemet med en alltid gällande röstlängd, men med den skillnaden att man här skulle ha ett preliminärt register över de röstberättigade för sambearbetning med övriga grundregister för röstlängdsframställningen. Enligt utredningens bedömning är ett sådant förfarande fullt möjligt redan i dag.

För att ytterligare säkra röstlängdsframställningen föreslår därför utredningen att den centrala valmyndighetens planer på att skapa ett preliminärt röstlängdsregister vid lämplig tidpunkt före valet bör fullföljas. Tidpunkten för när registret skapas kan samordnas med tiden för statistikframställningen. Utredningen har i avsnitt 9 Framställning av röstlängdsstatistik m.m. föreslagit att statistikframställningen skall ske med början den 1 mars året före valåret. En lämplig tidpunkt för att skapa en stomme till röstlängdsregistret är enligt utredningen den 1 mars valåret. Det blir således inte fråga om att göra fler uttag ur aviseringsregistret än med den nuvarande ordningen. Det som tillkommer är veckovisa uppdateringar. Den centrala valmyndigheten

kommer vid ett antal tillfällen att behöva beställa uttag av uppgifter ur aviseringsregistret för att kunna framställa statistik och röstlängder. Så länge funktionen att vara central valmyndighet ålegat Riksskatteverket har uttagen ur aviseringsregistret erhållits i princip utan kostnad. Någon debitering har inte skett. Utredningens förslag om att funktion att vara central valmyndighet flyttas från Riksskatteverket och bildar en egen myndighet bör inte ändra på detta förhållande.

Riksskatteverket har också som central valmyndighet haft en provisorisk terminalåtkomst till uppgifter i aviseringsregistret. Inte heller detta förhållande bör ändras för det fall en ny myndighet bildas för funktionen.

8.4.4 Röstkort skall kunna skrivas ut på flera olika ställen

Utredningens förslag: Det skall bli möjligt för väljarna att så långt det är möjligt kunna beställa och hämta ut röstkort på särskilda röstmottagningsställen inom landet, t.ex. på kommunkontor, stadsdelskontor, medborgarkontor, bibliotek och liknande ställen. Detta bör också bli möjligt på röstmottagningsställen som utlandsmyndigheter har inrättat.

För var och en som finns i en röstlängd skall skattemyndigheten upprätta ett röstkort. Röstkorten skall sedan skickas ut i så god tid att de kan beräknas vara de väljare som är folkbokförda i landet till handa senast 18 dagar före valdagen. Väljare som röstar i sin vallokal eller hos en utlandsmyndighet bör ha med sig sitt röstkort. Väljare som röstar vid andra röstmottagningsställen måste ha med sig sitt röstkort för att kunna utöva sin rösträtt. Reglerna framgår av 7 kap. 7–9 §§ och 9 kap. 12 § vallagen.

Väljare som har förlorat sitt röstkort eller inte har fått något röstkort får ett röstkort av skattemyndigheten om de begär det. För att få ett nytt röstkort räcker det med att väljaren lämnar sitt personnummer och namn. Några andra krav har inte ställts upp.

Vid varje val händer att en del väljare inte får sina röstkort i tid, trots att röstkorten lämnats i tid till posten för utdelning. Erfarenhetsmässigt upptäcker de flesta väljare relativt sent att de saknar sitt röstkort när de skall förtidsrösta. För att hinna få ett nytt röstkort med posten måste beställningen hos skattemyndigheten göras senast torsdagen före valdagen. I vissa fall är det ändå ovisst om kortet hinner delas ut till väljaren i tid till valet. Det är svårt för många

medborgare att i sista stund hämta ett röstkort hos skattemyndigheten för att t.ex. kunna rösta på annan plats än i den egna vallokalen (där behövs inget röstkort).

För att öka servicen till väljarna bör det därför bli möjligt för väljarna att kunna hämta röstkort på fler platser än i dag. Som utredningen redan har redovisat skall länsstyrelserna ta över skattemyndigheternas ansvar för röstkortet. I avsnitt 11 föreslår utredningen också i syfte att renodla ansvaret för all röstmottagning att kommunen genom valnämnden tar över ansvaret för förtidsröstning inom landet och att det därmed skall bli möjligt att rösta inte bara på centrala kommunala förvaltningar (kommunkontor) utan också på stadsdelskontor, medborgarkontor, bibliotek m.fl. kommunala verksamheter. Enligt utredningen bör det därför också bli möjligt för en väljare som har glömt att ta med sig sitt röstkort eller av någon annan anledning inte har sitt röstkort med sig vid förtidsröstningen, att kunna få ett ”nytt” röstkort i samband med röstningen. Förutsättningar för en sådan ordning ges genom det nya valdatasystemet. Samtliga valmyndigheter i valadministrationen kommer att vara anslutna till detta system. Alla valmyndigheterna kan därmed ta fram uppgifter ur röstlängdsregistret och om väljaren är upptagen i registret, skriva ut ett röstkort.

Utredningen ser det som särskilt viktigt att den ovan angivna möjligheten också ges till utlandsmyndigheterna även om det inte är en förutsättning för att kunna utöva rösträtt att väljarna har med sig sitt röstkort vid röstning hos en utlandsmyndighet. Det är i dag med de arbetsmetoder som används svårt att klara mottagningen av utlandsrösterna inom ramen för den tid som står till buds när de kommer in till den centrala valmyndigheten. Om utlandsmyndigheterna inte får skriva ut röstkort kommer det att vara omöjligt med en ökad röstning utomlands att hinna med att sortera och distribuera utlandsrösterna till valnämnderna i tid. Tekniskt sett kan utlandsmyndigheterna få åtkomst till röstkortsregistret i valdatasystemet via Internet.

Rösta utan röstkort?

Det är tänkbart att det på vissa platser där man tar emot röster, såväl i utlandet som på särskilda röstmottagningsställen inom landet, inte är möjligt att skriva ut röstkort. Det kan därför övervägas om det skall vara möjligt att låta en väljare rösta även om han eller hon inte har med sig sitt röstkort.

Vid röstmottagning i utlandet har praktiserats att röstmottagaren upprättar ett adresskort med väljarens namn och personnummer som sedan bifogats rösten. Då rösten kommer till den centrala valmyndigheten utreder myndigheten om väljaren är upptagen i röstlängden och i vilket valdistrikt samt anger koden för valdistriktet och väljarens löpnummer i röstlängden på fönsterkuvertet. Därefter skickas försändelsen vidare till den kommun där väljaren är upptagen i röstlängden. På samma sätt skulle man i princip kunna förfara vid röstning inom landet i de fall röstmottagningsstället inte kan skriva ut röstkort. Vad som är viktigt är att rätt personnummer anges på adresskortet. Detta förutsätter att väljaren som vid poströstning måste kunna visa legitimation. Rösten med adresskortet förses sedan av valnämnden med kod för valdistriktet och löpnummer i röstlängden på samma sätt som den centrala valmyndigheten gör i dag med utlandsrösterna. Valnämnden har möjlighet att göra detta eftersom valnämnden som lokal valmyndighet som utredningen föreslår skall ha terminalåtkomst till röstlängdsregistret. Även om det nu beskrivna förfarandet torde kunna tillämpas av röstmottagaren vid särskild röstmottagning när väljaren saknar röstkort och det inte är möjligt att skriva ut ett röstkort på plats, anser utredningen att det inte skall bli möjligt att rösta utan röstkort. Enligt utredningens bedömning torde den nu beskrivna situationen uppkomma endast i ett fåtal fall. Utredningen anser därför att andra lösningar får sökas än att öppna för röstning utan röstkort.

9 Framställning av röstlängdsstatistik m.m.

Utredningens förslag i sammanfattning:

- En särskild statistiklängd motsvarande en röstlängd bör upprättas den 1 mars året före valåret och för detta ändamål användas fram till den 1 mars valåret.
- Tidpunkten för beräkningen av antalet röstberättigade i en kommun för indelningen i valkretsar tidigareläggs till den 1 mars året före valåret.
- Tidpunkten för beräkningen av antalet personer som har rösträtt i hela landet, i landstinget och i kommunen senareläggs till den 1 mars det år då val hålls.
- Tidpunkten för beräkningen av antalet fria valsedlar senareläggs till den 1 mars valåret.
- Tidpunkten för partiernas rätt till gratis utdrag ur röstlängden med väljarnas adressuppgifter berörs inte.

9.1 Fyra uttag inför varje val

På skilda ställen i vallagen finns bestämmelser om framställning av röstlängdsstatistik. Valkretsindelningen i en kommun skall grundas på antalet röstberättigade i aviseringsregistret den 1 juli det år beslut om valkretsindelning fattas. Fördelningen av de fasta valkretsmandaten i olika val skall grundas på antalet röstberättigade i aviseringsregistret den 1 november året före valåret. Beräkningen av antalet fria valsedlar skall grundas på antalet röstberättigade i aviseringsregistret den 1 november året före valåret. Tidpunkterna för uttag av statistik är kvar från det tidigare mantalskrivningsförfarandet och anpassade till skattecykeln. Vid varje tillfälle som statistik om antal röstberättigade ska tas fram måste i stort sett de register tas fram och de bearbetningar ske som görs vid framställning av röstlängdsregister för valet. Det innebär i princip att en röstlängd framställs.

9.2 Utredningens överväganden och förslag

9.2.1 Behovet av samordning

Utredningens förslag: En särskild statistiklängd motsvarande en röstlängd bör upprättas den 1 mars året före valåret och för detta ändamål användas fram till den 1 mars valåret. Vid sist nämnda datum skall en preliminär röstlängd upprättas.

Sedan förfarandet med en alltid gällande röstlängd ersattes med ett förfarandet där röstlängden bara tas fram inför val, folkomröstning eller annan omröstning, gör man i stället ”röstlängder” fyra gånger inför varje val – två gånger på grund av statistik, en gång på grund av att partierna har rätt till gratis avskrift av röstlängden inklusive väljarnas adressuppgifter och så slutligen den egentliga röstlängden för valet.

Det vore enligt utredningen en fördel om de tillfällen som kräver röstlängdsstatistik m.m. kunde samordna statistik eller uppgifter om röstberättigade. Det är emellertid inte praktiskt möjligt att besluta om indelningen i valkretsar samma år som valåret. Det gör att statistik för detta måste göras året före valåret. Det skulle å andra sidan medföra att det blir mer än ett år gamla uppgifter som kommer att ligga till grund för fördelningen av fasta mandat samtidigt som man inte kommer ifrån att senare göra en ”röstlängd” för att ge partierna avskrifter. Det talar för att man – precis som i dag – måste ha en ordning med framställning av röstlängdsstatistik både året före valåret och valåret.

Utredningen förordar därför en lösning med en stående statistiklängd som också kan användas vid upprättande av den egentliga röstlängden. Hur denna upprättas framgår av utredningens beskrivning i avsnittet 8.3 Framställningen steg för steg. Av beskrivningen framgår att det inte finns någon för röstlängden färdig statistik i avsieringsregistret som vallagen ger uttryck för. Vid ett uttag ur avsieringsregistret för nu nämnda statistikändamål m.m. får därför den centrala valmyndigheten ta fram uppgifter på samtliga personer över 18 år. Det innebär att myndigheten, på samma sätt som vid upprättandet av den egentliga röstlängden, måste avgöra vilka som har rösträtt, i vilket valdistrikt de skall rösta osv.

Utredningens lösningen innebär att den 1 mars året före valåret upprättas en statistiklängd som underlag för indelningen i valkretsar och valdistrikt. Med uttaget som underlag kan också göras en preliminär fördelning av de fasta mandaten i valkretsarna för samtliga val vilket är en uppgift som är vägledande för partiernas nomineringar

som börjar redan under hösten året före valåret. Uttaget kan också läggas till grund för beräkning av antalet fria valseدلar i varje område.

Den 1 mars valåret görs ett "preliminärt" röstlängdsregister med den nya valdistrikts- och valkretsindelningen. Med detta röstlängdsregister som underlag upprättas statistik för att slutligt bestämma antalet fasta mandat och antalet fria valseدلar. Med röstlängdsregistret som underlag kan också de utdrag med väljaradresser som partierna har rätt till framställas.

Röstlängdsregistret skall från och med den 1 mars valåret ajourföras veckovis med uppgifter från aviseringsregistret till och med kvalifikationsdagen. Det innebär att registret också kan användas för den preliminära valbarhetskontroll av kandidaterna som sker i samband med att partierna beställer valseدلar. Omkring tio dagar före kvalifikationsdagen hämtas ett nytt fastighetsregister från lantmäteriverket för att fånga upp de förändringar i fastighetsindelningen som har skett sedan den 1 mars året före valåret och valdistriktstillhörigheten prövas igen för de som har rösträtt i valet. På kvalifikationsdagen erhålls en sista uppdatering från aviseringsregistret för att fånga upp de förändringar som skett under sista veckan före kvalifikationsdagen. Därefter upprättas röstlängden för valet. Röstlängdsuppgifterna läses men den veckovisa ajourföringen av personuppgifter fortsätter fram till valdagen för att kunna läggas till grund för den slutliga valbarhetskontrollen.

Fördelen med den nu beskrivna ordningen är att registerbrister i de register som ligger till grund för röstlängden kan upptäckas och rättas i god tid före valet. Registret kan användas för valbarhetskontroller i stället för att som i dag kandidatuppgifterna skickas till aviseringsregistret för avstämning. Det innebär också att hela förfarandet sker i valadministrationens valdatasystem och inte i någon annan administrations system.

9.2.2 Ändrad tidpunkt för framställning av statistik för valkretsindelning

Utredningens förslag: Tidpunkten för beräkningen av antalet röstberättigade i en kommun för indelningen i valkretsar tidigareläggs till den 1 mars året före valåret.

Antalet personer som har rösträtt i en kommun skall beräknas på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 juli det år beslutet om valkretsindelning

fattas. Antalet personer som har rösträtt i en kommun är avgörande för kommunens indelning i valkretsar (jfr 2 kap. 6 § tredje stycket vallagen). Beslut om ändrad indelning i valkretsar skall meddelas senast den 31 oktober året före det valår då den nya indelningen skall gälla första gången (jfr 2 kap. 10 § vallagen).

Enligt kommunerna infaller det nu gällande datumet för framtagning av statistikunderlag för sent för att beslut om indelning i valkretsar skall kunna fattas den 31 oktober före valåret. Statistikuppgifterna används också för att se över valdistriktsindelningen. Kommunen behöver helt enkelt längre tid för att hinna bereda ärendet inför fullmäktiges avgörande. Detta har medfört att kommunerna i stället har använt sig av statistik som kommunerna själva tar fram. Utredningen menar givetvis att man skall tillmötesgå de synpunkter som kommunerna framfört om en tidigareläggning av detta datum. Kommunen kommer på detta sätt att kunna följa lagens föreskrifter.

9.2.3 Ändrad tidpunkt för framställning av statistik för mandatberäkning

Utredningens förslag: Tidpunkten för beräkningen av antalet personer som har rösträtt i hela landet, i landstinget och i kommunen senareläggs till den 1 mars det år då val hålls.

Hur många mandat varje valkrets skall ha för val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige beror på hur många personer det är som har rösträtt (jfr 3 kap. 2, 6 och 8 §§ vallagen). Beräkningen av antalet personer som har rösträtt skall göras på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 november året före valåret.

Datumet härrör från tiden då 1 november var mantalsskrivningsdatum och saknar numera relevans för valet. Eftersom beslut om fördelningen av de fasta mandaten mellan valkretsarna får ske senast den 30 april, behöver underlaget inte tas fram förrän den 1 mars valåret. Utredningen föreslår därför att tidpunkten senareläggs till den 1 mars det år då val hålls.

Datumet kan måhända av partierna upplevas som sent. Åtminstone brukar Riksskatteverket i egenskap av central valmyndighet redan i januari valåret ha fattat beslut om fördelningen av fasta mandat. Men om valmyndigheterna redan ett år innan kan ge en preliminär beräkning av fördelningen av mandaten så har partierna ledning vid nomineringen på hösten innan valåret. När valsedelsbeställningarna görs i april har

partierna fått de definitiva uppgifterna. Det ligger en besparing i att kunna upprätta ett register som hålls levande och som kan rättas i god tid.

9.2.4 Ändrad tidpunkt för framställning av statistik för beräkning av antalet fria valsedlar

Utredningens förslag: Tidpunkten för beräkningen av antalet fria valsedlar senareläggs till den 1 mars valåret.

Vissa partier har enligt bestämmelserna i 6 kap. 8–10 §§ vallagen rätt till fria valsedlar av staten. Antalet fria valsedlar som partiet har rätt till beror utom annat på antalet personer som har rösträtt i valet. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser beräknas enligt 6 kap. 11 § vallagen antalet personer som har rösträtt på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister den 1 november året före valåret. Av sådan samordningsskäl som utredningen anfört när det gäller övrig statistikuttag bör även denna tidpunkt knytas till den 1 mars. Utredningen föreslår därför att tidpunkten senareläggs till den 1 mars valåret.

9.2.5 Tidpunkten för uttag av avskrift av röstlängd till partierna

Omkring sex månader före valdagen har partierna rätt till gratis avskrift av röstlängd med adressuppgifter om väljarna. De förslag utredningen lämnat om framställning av röstlängdsstatistik och om upprättande av ett särskilt register för detta ändamål gör att den nuvarande tidpunkten för partiernas rätt till avskrifter m.m. kan behållas.

10 Rättelse i röstlängden

Utredningens förslag i sammanfattning:

- Länsstyrelsen och inte skattemyndigheten skall pröva frågor om rättelse av uppgifter i röstlängd. Länsstyrelsen skall därvid ges möjlighet att förordna någon hos valnämnden att verkställa länsstyrelsens beslut om rättelser i den tryckta röstlängden.
- I ett undantagsfall skall den centrala valmyndigheten kunna göra rättelse i röstlängden. Även denna verkställighet skall kunna delegeras till någon hos valnämnden.
- Sista dag för att begära rättelse av uppgifter i röstlängden tidigareläggs till 12 dagar före valdagen.
- Beslut om avslag på en begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden skall kunna överklagas och prövas av Valprovsningsnämnden innan valet hålls.
- Det skall bli möjligt att stryka en person från den svenska röstlängden vid val till Europaparlamentet om han eller hon har tagits upp i röstlängden i ett annat land, men bara så länge som röstkortet inte har skickats ut.

10.1 Nuvarande förhållanden

Frågor om rättelse av uppgifter i en röstlängd prövas av skattemyndigheten. Detta framgår av 7 kap. 11 § vallagen.

De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter om dem skall senast måndagen före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Det som hänt efter kvalifikationsdagen får inte läggas till grund för rättelse. Det är bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481) om rätt folkbokföringsort som ligger till grund för bedömningen om uppgifterna i röstlängden skall rättas. Vid framställningen av röstlängderna skall det faktiska innehållet i aviseringsregistret på kvalifikationsdagen ligga till grund för uppgifterna i

röstlängderna. Detta innebär som redan tidigare framhållits att en flyttning som anmälts före kvalifikationsdagen, men som inte hunnit registreras i folkbokföringsregistret på kvalifikationsdagen inte kan beaktas. Det innebär också för att nämna några exempel att en anmälan om adress från någon utlandssvensk som inte tagits upp i röstlängden inte leder till att röstlängden rättas, om uppgiften lämnats efter kvalifikationsdagen.

Får skattemyndigheten från en myndighet i någon annan medlemsstat meddelande om att en person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet, redan avgett en röst i val till Europaparlamentet, skall skattemyndigheten genast rätta i röstlängden genom att stryka personen från röstlängden.

När samtliga beslut om rättelser förts in i en röstlängd skall den så snart som möjligt sändas till den kommun där valdistriktet ligger.

Skattemyndighetens beslut i ett ärende om rättelse får överklagas bara i samband med att det val överklagas för vilket röstlängden har upprättats.

10.2 Utredningens överväganden och förslag

10.2.1 Länsstyrelsen prövar frågor om rättelse

Utredningens förslag: Länsstyrelsen skall pröva frågor om rättelse av uppgifter i röstlängd. Länsstyrelsen skall därvid ges möjlighet att förordna någon hos valnämnden att verkställa länsstyrelsen beslut om rättelser i röstlängden. Ett sådant förordnande skall även kunna gälla verkställighet av beslut om rättelse som den centrala valmyndigheten har fattat.

Bakgrund

Röstlängden framställs genom sambearbetning av flera grundregister som förs av myndigheter utanför valadministrationen. Om dessa grundregister förs i alla delar korrekt behöver inga rättelser göras i röstlängden. Det är avgörande för att röstlängden skall vara korrekt är att de myndigheter vars beslut påverkar någons rösträtt, inte bara fattar dessa beslut i god tid före kvalifikationsdagen utan också ser till att besluten genast sänds till skattemyndigheten för registrering i folkbokföringsysteme senast på kvalifikationsdagen. Detta är särskilt viktigt vid beslut om ändrat medborgarskap. Det är också angeläget att folkbokföringsverksamheten inför varje val får tillräckliga resurser så

att det inte finns några balanser på kvalifikationsdagen. Egentlig rättelse av röstlängd är mycket ovanligt. De flesta rättelserna görs med tillämpning av bestämmelserna om rättelse i 26 § förvaltningslagen (1986:223). Röstlängden speglar förhållandena på kvalifikationsdagen. Det kan bl.a. få till följd att en väljare som i god tid före kvalifikationsdagen anmält flyttning men inte fått sin anmälan behandlad, kommer att tas upp i röstlängden i sitt "gamla valdistrikt" och inte i det nya distriktet där han eller hon skulle ha tagits upp om anmälan hade behandlats. Enligt vad utredningen erfarit brukar skattemyndigheterna i dessa fall rätta i röstlängden och utfärda nytt röstkort. Även medborgarskapsärenden är ett ständigt återkommande skäl till rättelser ofta i sista stund, eftersom väljaren inte uppmärksammat att han eller hon inte har fått rösträtt till riksdagsvalet enligt röstkortet.

Skälen för förslaget

Rättelse av röstlängden aktualiseras genom att väljaren kontrollerar uppgifterna i längden på så sätt att han eller hon tar del av uppgifterna på röstkortet. Enligt vallagen är det skattemyndigheten som upprättar röstlängder och utfärdar röstkort. I praktiken innebär det emellertid att skattemyndighetens uppgift är begränsad till att pröva frågor om rättelser av uppgifter i det av den centrala valmyndigheten på grundval av uppgifterna i aviseringsregistret framställda röstlängdsregistret. Vidare skriver skattemyndigheten ut röstkort till väljare som inte har fått något röstkort av den centrala valmyndigheten eller vars röstkort kommit bort eller som behöver ändras på grund av att uppgifterna i röstlängdsregistret rättats.

När det gäller frågan om vilken myndighet som skall pröva frågor om rättelse står valet mellan länsstyrelsen och skattemyndigheten. Det finns ingen praktisk möjlighet att lägga denna uppgift på den centrala valmyndigheten, trots att det är myndigheten som har upprättat och framställt röstlängden och utfärdat röstkort. Den regionala skatteadministrationen var tidigare en del av länsstyrelsen. År 1987 bildades fristående länskattemyndigheten med Riksskatteverket som chefsmyndighet. På lokal nivå fanns lokala skattemyndigheter. Den 1 januari 1991 sammanfördes länskattemyndigheten och de lokala skattemyndigheterna i länet till en gemensam myndighet – skattemyndigheten. Till och med 1993 års val prövades frågan om rättelse av röstlängd av länsstyrelsen. Med verkan från den 1 januari 1994 överfördes ansvaret för rättelser m.m. till skattemyndigheten. I propositionen 1993/94:21 s. 46 anförde regeringen emellertid att den nya ordningen inte på något sätt innebar ett slutligt ställningstagande vare sig i fråga om röstlängds-

framställningen eller för de regionala uppgifterna i valorganisationen i övrigt. Enligt regeringen kunde ett sådant ställningstagande inte tas förrän Vallagsutredningen lämnat sitt slutbetänkande och det blivit klart hur den framtida regionala förvaltningen och förvaltningsmyndigheterna ledningsformer kommer att se ut.

I 1993 års vallagskommittés (tidigare Vallagsutredningen) slutbetänkande Vallagen (SOU 1994:30 s. 174–175) diskuterades på nytt frågan om vem som bör ha ansvaret för rättelse av röstlängden och var registeransvaret för röstlängdsregistret bör ligga. Enligt kommittén hängde båda dessa frågor nära samman. I propositionen 1996/97:70 s.142 anförde regeringen att den för sin del inte fann någon anledning att avvika från ordningen med skattemyndigheten som ansvarig för rättelser i röstlängden.

Utredningens ambition är att få till stånd en valadministration inom den nuvarande uppdelningen på central, regional och lokal nivå med endast en ansvarig myndighet på respektive nivå. Det finns enligt utredningens mening ett värde i att ansvaret för valadministrationen hålls samman på varje nivå. Detta talar för att länsstyrelsen bör ha ansvaret för rättelser i röstlängden. Därtill kommer att länsstyrelserna genom sin roll som regional valmyndighet besitter kompetens och förståelse för rösträttsreglerna.

Ett av de skäl som gjorde att ansvaret för rättelser lades hos skattemyndigheten var att det underlättade för väljarna att granska registret via terminal eftersom det fanns ett stort antal lokala skattekontor dit väljarna kunde vända sig. Antalet skattekontor har sedan dess minskat något. Det finns i dag knappt 130 skattekontor. Skattekontoren är givetvis trots minskningen till antalet betydligt fler än länsstyrelserna. Utredningens tanke med en sammanhållen valadministration är dock att även de lokala valmyndigheterna (valnämnden i kommunen) får tillgång till samma information som övriga valmyndigheter i valadministrationen. Det innebär att väljarna i varje kommun får minst ett ställe eller en plats där de kan granska röstlängdsregistret via terminal och därmed också en avsevärt bättre tillgänglighet än med dagens ordning. Det skall dock poängteras att i praktiken granskar de röstberättigade uppgifterna om sig själva på röstkortet. Att någon uppsöker skattemyndigheten och granskar sina röstlängdsuppgifter på terminal hör till ovanligheterna.

Ett argument mot att lägga detta ansvar hos länsstyrelserna är att det finns en risk för att det kan skapas olika praxis när det gäller frågan om och var en person skall föras in i röstlängden i förhållande till reglerna om folkbokföring. Det är uppgifterna i aviseringsregistret enligt lagen (1995:743) om aviseringsregister på kvalifikationsdagen som skall ligga till grund för uppgifterna i röstlängderna. Uppgifterna i

aviseringsregistret ligger också till grund för beslut om vilken röstlängd de som har rösträtt skall finnas i. Aviseringsregistret uppdateras dagligen från de lokala folkbokföringsregistren. Bestämmelserna i folkbokföringslagen (1991:481) om rätt folkbokföringsort ligger således till grund för beslut när det gäller rösträtt och i vilken röstlängd en person skall tas upp. Röstlängden innehåller med få undantag de korrekta besluten. Ibland kan dock vissa beslut som t.ex. Migrationsverkets före kvalifikationsdagen fattade beslut om att ge någon svenskt medborgarskap på grund av sen expediering av beslutet eller arbetsanhopning hos skattekontoret inte ha tagits in i folkbokföringen. Förseningar i registreringen kan också röra vanliga anmälningar om flyttning. Länsstyrelsen kan givetvis inte ”flytta” en person om inte vederbörande lämnat in en flyttanmälan till skattemyndigheten. Länsstyrelsen gör i de fallen endast en bedömning av om ärendet om ändrad folkbokföring borde ha hanterats i sådan tid att det borde ha varit registrerat i folkbokföringen senast på kvalifikationsdagen. Det är således inte fråga om att länsstyrelsen skall göra en egen bedömning av ärendet i sak. Sådana fall som nu beskrivits bör därför inte heller utesluta länsstyrelsen från att ändra röstlängdsuppgifterna

Mot bakgrund av vad som ovan anförts föreslår utredningen att länsstyrelsen i stället för skattemyndigheten skall ha ansvaret för rättelse av röstlängderna och med den centrala valmyndigheten dela ansvaret för röstlängdsregistret. Det innebär också att länsstyrelsen skall ta över skattemyndighetens uppgift att skriva ut nya röstkort. För att ytterligare öka servicen till väljarna föreslår utredningen i avsnitt 8 att röstkort också skall kunna skrivas ut på särskilda röstmottagningsställen inom landet och på röstmottagningsställen som utlandsmyndigheter har inrättat.

Problemet med sena rättelser

Det uppstår vid varje val situationer där myndigheten i ett mycket sent skede måste besluta om rättelse i röstlängd. Den vanligaste orsaken är medborgarskapsändringar beslutade före kvalifikationsdagen. Vid 1999 års val till Europaparlamentet gjordes av den anledningen 749 rättelser. Några av rättelserna beslutades strax före valdagen och till och med på valdagen. Det har inneburit att personal från skattemyndigheten har måst resa till valnämnden eller till vallokalen för att för hand göra rättelser i den tryckta röstlängden. Med utredningens förslag att länsstyrelsen skall ta över ansvaret för rättelser blir avstånden till valnämnd eller vallokal i många fall orimliga för att detta skall kunna genomföras. Det finns inte något uttryckligt stöd i vallagen för att låta

t.ex. valnämnden genom någon där anställd på uppdragsbasis verkställa sena beslut om rättelse i röstlängd. Utredningen föreslår att länsstyrelsen skall få rätt att förordna en person hos valnämnden i varje kommun att göra sådana rättelser i röstlängd (jfr 7 kap. 13 § vallagen).

10.2.2 Den centrala valmyndigheten får besluta om rättelse i vissa fall

Utredningen föreslår i kapitel 12 Utlandssvenskarnas röstning att en röst som kommer in i rätt tid – senast kl. 12 dagen före valdagen – från en utlandssvensk som inte är upptagen i röstlängden skall kunna leda till att vederbörande tas upp i röstlängden för det aktuella valet. Detta förutsätter att den centrala valmyndigheten ges befogenhet att besluta om rättelse av röstlängd. Förfarandet förutsätter att myndigheten har terminalåtkomst till aviseringsregistret. Annars går det inte att pröva rösträtten.

Någon praktisk möjlighet för den centrala valmyndigheten att själv göra rättelsen i röstlängden hos valnämnden finns inte. Beslutet får i stället skickas tillsammans med rösten till valnämnden för verkställighet. Ett sådant beslut bör vara valnämnden till handa senast tisdagen efter valdagen, dvs. före valnämndens onsdagsräkning.

Ett sådant förordnande om rättelse som utredningen föreslagit i föregående avsnitt bör också kunna omfatta beslut om rättelse i röstlängd som har fattats av den centrala valmyndigheten.

10.2.3 Ändrad tidpunkt för sista dag om begäran om rättelse av uppgifter i röstlängd

Utredningens förslag: Sista dag för att begära rättelse av uppgifter i röstlängden tidigareläggs till tisdagen 12 dagar före valdagen.

Väljarnas kontroll av uppgifterna i röstlängden sker mot uppgifterna i röstkortet. Röstkortet skall skickas ut så snart som möjligt, dock senast i så god tid att de kan beräknas vara väljare som är folkbokförda i landet till handa senast 18 dagar före valdagen, dvs. då poströstningen börjar. Produktionen av röstkort påbörjas 29 dagar före valdagen. Utskick av röstkort till väljarna påbörjas som regel 26 dagar före valdagen.

Från kommunerna har framförts kritik över att röstlängderna har lämnats till valnämnden så sent som på onsdagen före valdagen (4

dagar före valdagen). För kommuner med ett stort antal valdistrikt är det av rent praktiska skäl svårt att med så kort varsel hinna få ut röstlängderna till vallokaler i tid till valdagen. Kommunerna har framställt önskemål om att få röstlängderna tidigare. Om detta skall vara möjligt måste, enligt utredningen, produktionen av röstlängder tidigareläggas. Vid de senaste valen har uppgifter för tryckning av röstlängder hämtats från valdatabasen 10 dagar före valdagen. Begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden kan dock göras till och med måndagen före valdagen (6 dagar före valdagen). Detta har bl.a. inneburit att sena rättelser har måst föras in manuellt i den tryckta röstlängden. Ett sådant förfarande måste anses som mindre lämpligt.

Enligt utredningens bedömning bör röstlängderna kunna tryckas i sådan tid att valnämnden får dem senast måndagen före valdagen (6 dagar före valdagen). Det innebär att filer till underlag för tryckningen måste framställas senast onsdagen veckan före valdagen (11 dagar före valdagen). Med en sådan tidsplan vore det en fördel om sista dag för rättelse i röstlängdsregistret tidigare lades så att det blev möjligt att införa alla rättelser maskinellt i röstlängdsregistret innan tryckningen. Utredningen föreslår därför att sista dag för att begära rättelse tidigare läggs till tisdagen 12 dagar före valdagen. Det innebär att väljarna – med utgångspunkt från att röstkortet skall vara väljarna till handa senast 18 dagar före valdagen – får minst 6 dagar på sig att kontrollera uppgifterna i röstkortet.

10.2.4 Överklagande av felaktig uppgift i röstlängden

Utredningens förslag: Beslut om avslag på en begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden skall kunna överklagas och prövas av Valprövningsnämnden innan valet hålls.

Enligt 7 kap. 11 § vallagen kan den som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter eller anser sig vara felaktigt utesluten ur röstlängden begära rättelse hos skattemyndigheten. Avslår skattemyndigheten en sådan begäran får avslagsbeslutet enligt 7 kap. 14 § vallagen överklagas endast i samband med att det val överklagas för vilket röstlängden har upprättats. Detta har mot bakgrund av att röstlängden bara gäller för ett val väckt frågan om huruvida en person har rösträtt eller inte borde vara avgjord före valet. Frågan har ställts bl.a. mot bakgrund av att Valprövningsnämnden kan finna att

klaganden faktiskt borde ha varit upptagen i röstlängden och därmed röstberättigad i det val som just har hållits.

Besvär på nu angiven grund är förhållandevis ovanliga, på sin höjd tio fall om året. Det är möjligt att antal fall kommer att öka med utredningens förslag om att utlandsmyndigheten skall kunna skriva ut röstkort. Enligt utredningens uppfattning är det inte tillfredsställande att myndigheten vid beslut om avslag på en begäran om rättelse måste hänvisa sökanden att överklaga valet. Det är å andra sidan inte någon ny ordning för rättelser som införts i vallagen. Denna ordning har tillämpats sedan länge. Tidigare gällde emellertid att röstlängden gällde ett helt år och inte som nu för en bestämd valdag. Bifall till ett överklagande fick då till följd att klaganden antecknades i röstlängden och fick rösträtt i de eventuella val som hölls under den återstående giltighetstiden för längden. Enligt utredningens mening talar starka demokratiskäl för att frågan om en person har rösträtt eller inte skall vara avgjord före valet och inte efter detsamma. Den tidigare ordningen med en prövning efter valet kunde i viss mån försvaras av det faktum att avgörandet fick rättsverkningar under den återstående giltighetstiden för röstlängden. Så är emellertid inte längre förhållandet med den ordning som tillämpas i dag med en röstlängd för varje val. Utredningen föreslår därför att ett beslut om begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden skall kunna överklagas och prövas innan valet hålls (jfr förslaget till 19 kap. 2 och 20 §§ vallagen).

Förslaget innebär att Valprovsnämnden måste sammanträda under veckan före valet. Av praktiska skäl måste dessa ärende prövas skyndsamt.

10.2.5 För sen anmälan av unionsmedborgare

Utredningens förslag: En anmälan av en unionsmedborgare om att tas upp i röstlängden som kommit in för sent skall som hittills inte tas upp till prövning. Detta skall också framgå av vallagen. Ett överklagande av ett beslut att på denna grund inte pröva en anmälan, skall kunna prövas av Valprovsnämnden utan att det sker i samband med överklagande av hela valet.

Enligt 7 kap. 5 § vallagen skall en unionsmedborgare som vill rösta i ett val till Europaparlamentet senast 30 dagar före valdagen (kvalifikationsdagen) till skattemyndigheten anmäla sin önskan om att tas upp i röstlängd. Enligt utredningens förslag skall länsstyrelsen och inte skattemyndigheten svara för rättelser av uppgifter i röstlängd.

Valprövningsnämnden har bedömt en anmälan, som kommit för sent in till skattemyndigheten, som en begäran om rättelse av uppgifter i röstlängden. Eftersom Valprövningsnämnden enligt 7 kap. 14 § vallagen endast kan pröva skattemyndighetens beslut i ett ärende om rättelse i samband med att det val överklagas för vilket röstlängden har upprättats, avvisade nämnden överklagandet (Valprövningsnämndens beslut den 15 juli, 1999:6).

Den nu beskrivna ordningen har väckt frågan om det inte bör införas en bestämmelse i vallagen om att en anmälan som kommit in för sent skall tas upp till prövning. Så föreskrevs också tidigare i vallagen beträffande utlandssvenskars ansökan om att tas upp i röstlängd. Ett därefter följande överklagande av beslutet att inte pröva en för sen anmälan borde kunna tas upp till slutlig prövning av Valprövningsnämnden utan att det behöver ske i samband med ett överklagande av hela valet.

Samma skäl som utredningen tidigare anfört när det gäller möjligheten att få frågan om rösträtt prövad före valet gör sig gällande även i denna fråga. Det är som utredningen tidigare framhållit grundläggande för demokratin att frågan om rösträtt avgörs slutligt före valets. Utredningen föreslår därför att ett beslut om att avvisa en för sent inkommen anmälan från en unionsmedborgare om att tas upp i röstlängden, skall – om avvisningsbeslutet överklagas – kunna prövas slutligt före valet.

10.2.6 Möjlighet att stryka en person från röstlängden

Utredningens förslag: Det skall bli möjligt att stryka en person från den svenska röstlängden vid val till Europaparlamentet om han eller hon har tagits upp i röstlängden i ett annat medlemsland, men bara om han eller hon inte har fått sitt röstkort för det svenska valet utskickat till sig.

Inte bara svenska medborgare utan också unionsmedborgare som har rösträtt och är bosatta i Sverige har möjlighet att rösta här i landet vid val i Europaparlamentet. Ett villkor är dock att unionsmedborgare som på detta sätt önskar utöva sin rösträtt i Sverige anmäler till skattemyndigheten – eller som utredningen föreslagit länsstyrelsen – att han eller hon önskar bli upptagen i den svenska röstlängden. Liknande anmälningsförfaranden tillämpas vid val till Europaparlamentet i hela unionen. Det innebär således att utlandssvenskar kan anmäla sig för att

rösta i valet i det land inom unionen där de är bosatta. Med en sådan ordning blir det i praktiken möjligt att bli upptagen både i den svenska röstlängden och i bosättningslandets röstlängd och på så sätt få ”dubbel rösträtt”.

Enligt artikel 13 i direktivet 93/109/EG skall emellertid alla medlemsstater utbyta information om röstberättigade, bl.a. för att hemstaten i enlighet med sin nationella lagstiftning skall kunna vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att dess medborgare inte röstar mer än en gång. I vallagen har detta uttryckts på så sätt att skattemyndigheten – eller som utredningen föreslagit länsstyrelsen – genast skall rätta röstlängden om en myndighet i någon annan medlemsstat meddelar att en person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet, redan har avgett en röst i ett val till Europaparlamentet, 7 kap. 12 § vallagen.

Den nu redovisade bestämmelsen i vallagen har överförs oförändrad från den tillfälliga lag som gällde för det svenska valet till Europaparlamentet år 1995. Innan utredningen närmare går in på hur en förändrad bestämmelse skulle kunna utformas skall först sägas något om det faktiska informationsutbytet mellan medlemsstaterna vid 1999 års val till Europaparlamentet (Riksskatteverkets promemoria 1999-11-25, Erfarenheter från 1999 års val till Europaparlamentet, Dnr. 11105-99/100).

Vid 1999 års val till Europaparlamentet fick Riksskatteverket underrättelser om totalt 6 374 svenska medborgare bosatta utomlands som anmält sig till röstlängden i sitt bosättningsland. Inga underrättelser erhöles från Luxemburg och Storbritannien. Från Danmark, Irland, Italien och Grekland fick Riksskatteverket underrättelser först sedan Riksskatteverket fastställt den svenska röstlängden. Detta gällde 2 277 personer. Från övriga åtta medlemsländer fick Riksskatteverket sena underrättelser i 341 fall. Sammantaget innebar detta att 2 618 personer som borde ha granskats, inte kunde granskas. Av de granskade personerna – 3 756 – var närmare 5 % folkbokförda i Sverige och därmed automatiskt upptagna i den svenska röstlängden. Eftersom de inte kan tas bort från den svenska röstlängden fick de ”dubbel rösträtt” i valet. Närmare 4 % kunde inte identifieras med befintliga register och fick därmed också ”dubbel rösträtt”. Totalt 6 374 anmälningar resulterade således i 3 420 strykningar.

Tidpunkterna när anmälan skall göras varierar mellan medlemsstaterna. Vid 1999 års val till Europaparlamentet varierade tiderna från den 16 december 1998 till den 31 maj 1999. För svenskt vidkommande är det angeläget att anmälan sker före det datum då röstlängderna fastställs och röstkortet skickas ut till väljarna. Det har hittills inte ansetts möjligt att ”ta tillbaka rösträtten” från den som redan har fått

sitt röstkort för det svenska valet. Detta innebär, som redan framhållits i det föregående stycket, att svenskar som har anmält sig för att rösta i medlemsländer, som fastställer röstlängden/rösträtten vid en senare tidpunkt än Sverige alltid får ”dubbel rösträtt”. Det problem med ”dubbel rösträtt” som utredningen pekat på har sin grund i det förhållande att en unionsmedborgare kan välja om han eller hon vill tas upp i röstlängden i medborgarskapslandet eller i bosättningslandet. En lösning vore att avskaffa valmöjligheten och i stället föreskriva att unionsmedborgare bara skall kunna tas upp i röstlängden i bosättningslandet. De administrativa fördelarna med en sådan regel är betydande och det kan därför finnas skäl för att ompröva den nuvarande ordningen. Detta är dock en fråga som ligger utanför utredningens uppdrag.

Vilka förutsättningar bör då under nu angivna omständigheter gälla för att få stryka någon ur svensk röstlängd. Alternativen är i princip två. Det ena är att det är tillräckligt för strykning redan på grund av att personen i fråga har anmält sin önskan att rösta i ett annat medlemsland. Det andra är att personen i fråga måste ha tagis upp i röstlängden i ett annat medlemsland. Utredningen har stannat för det senare alternativet. Att stryka någon enbart på en anmälan skulle kunna få till följd att denne över huvud taget inte får rösträtt i valet. För att få stryka någon ur den svenska röstlängden måste det således vara klarlagt att personen i fråga har rösträtt i ett annat medlemsland. Därtill måste som utredningen ser det ytterligare ett villkor gälla för strykning, nämligen att röstkorten inte har skickats till personen i fråga (alternativt gjorts tillgängligt via Internet). I annat fall skulle det bli möjligt att ”ta tillbaka rösträtten”. En sådan begränsning innebär visserligen att det inte helt kan undvikas att vissa personer får ”dubbel rösträtt”, men bara i de fall en medlemsstat fastställer rösträtten (röstlängden) senare än i Sverige. Men det är som utredningen redan påpekat ett problem som inte kan lösas inom ramen för utredningens uppdrag.

11 Röstning inom landet

Utredningens förslag i sammanfattning:

- Det övergripande ansvaret för att det finns platser i kommunen där väljarna kan lämna sina röster före och på valdagen bör samlas hos kommunen. Kommunen skall vidare svara för institutionsröstningen.
- Valnämnden skall ges möjlighet att finna flexibla lösningar där röstning på posten kan ses som ett komplement till annan röstning. Särskild röstmottagning skall kunna anordnas på centrala kommunala förvaltningar som t.ex. kommunkontor, stadsdelskontor och på bibliotek, medborgarkontor m.fl. ställen som kan anses lämpliga för uppgiften under samma tid som förtidsröstning på postkontoren får pågå i dag.
- Vid val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige måste sådan röstmottagning alltid anordnas på valdagen i åtminstone ett kommunkontor i varje kommun. Öppethållandet bör motsvara vad som gäller i dag för post-röstning på valdagen.
- Flera röstningslokaler bör inrättas på valdagen i geografiskt sett stora distrikt. Den ambulerande röstmottagningen på valdagen bör utvecklas.
- Budröstning öppnas som ett alternativ för den som häktas eller anhålls i nära anslutning till valdagen.
- Den som på grund av funktionshinder inte kan avge sin röst i vallokalen skall kunna få avge sin röst i anslutning till vallokalen.

11.1 Ansvar för att det finns platser där väljarna kan rösta

Röstning kan ske både inom och utom landet. Röstning i vallokal på valdagen är det primära alternativet. Andra alternativ är röstning på postkontor och vid särskilt röstmottagningsställe. Röstning kan också ske genom bud eller lantbrevbärare. Röstning hos svenska utlandsmyndigheter är det vanligaste sättet att anordna röstning för väljare som vistas utomlands. Ett annat sätt att rösta utomlands är att brev rösta. Brevröstning kan ske från Tyskland och Schweiz samt från fartyg i utrikes trafik. Utlandssvenskarnas röstning behandlas särskilt (se kap. 12).

Röstning kan anordnas i följande röstningslokaler inom landet

- vallokaler,
- Posten Aktiebolags postkontor, och
- särskilda röstmottagningsställen.

Särskilda ställen för röstmottagning – röstmottagningsställen – kan anordnas vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter (vilket brukar benämnas *institutionsröstning*). Särskilda ställen för röstmottagning kan också anordnas på annan plats utanför vallokal eller vårdinrättning och vårdanstalt. Ett sådant mottagningsställe kan vara ambulerande i den meningen att det kan befinna sig på olika platser vid olika tidpunkter (vilket brukar benämnas *ambulerande röstmottagning*).

11.1.1 När kan man rösta i röstningslokalerna?

I vallokalen

I vallokalerna skall det vara möjligt att rösta på valdagen mellan klockan 8 och 20. Det är huvudregeln. Men om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta får denna tid begränsas.

På postkontoret

På de postkontor där röstmottagning anordnas skall det vid ordinarie val till riksdagen, vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt vid val till Europaparlamentet vara möjligt att rösta från och med den artonde dagen före valdagen till och med valdagen.

Vid andra val skall det vara möjligt att rösta på dessa postkontor från och med den tionde dagen före valdagen till och med valdagen.

På ett postkontor där röstmottagning anordnas före valdagen skall det vara möjligt att rösta under hela den tid då postkontoret är öppet för allmänheten. Det är huvudregeln. Men denna tid får begränsas. Det skall dock alltid vara möjligt att rösta under minst en timme varje dag då ett sådant postkontor är öppet för allmänheten.

På valdagen skall de postkontor där röstmottagning anordnas vara öppna för röstning under minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Detta gäller dock inte vid omval till landstings- och kommunfullmäktige. Vid sådan val finns inget krav på att det skall anordnas någon röstmottagning på postkontor på valdagen

Vid särskilt röstmottagningsställe

Institutionsröstning kan ske från och med den sjunde dagen före valdagen till och med valdagen.

Röstning vid ett ambulering röstmottagningsställe kan ske bara på valdagen. Ett sådant röstmottagningsställe skall var öppet för röstning under minst två timmar. Öppethållande bör pågå minst en timme före klockan 11 och minst en timme efter klockan 15. Röstmottagning kan pågå under en viss del av dagen på en plats för att sedan flyttas till en annan plats.

11.1.2 Vem ansvarar för att det finns vallokaler?

Kommunen ansvarar för att det i kommunen finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler för röstningen på valdagen. Grundtanken i vallagen är att det skall finnas en vallokal i varje valdistrikt i kommunen. Länsstyrelsen har indirekt en roll i denna fråga genom att det är länsstyrelsen som beslutar om kommunens indelningen i valdistrikt, som regel på förslag av fullmäktige i kommunen och i särskilda fall efter samråd med valnämnden. För det fall länsstyrelsen självmant beslutar om indelningen i valdistrikt, skall fullmäktige i kommunen få tillfälle att yttra sig.

Den centrala valmyndigheten har det övergripande ansvaret för när röstning får pågå i en vallokal. Huvudregeln är att en vallokal skall hållas öppen för röstning mellan klockan 8 och 20. Centrala valmyndigheten får bestämma att vallokalen i ett visst valdistrikt skall vara öppen för röstning under kortare tid, om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt bra möjligheter att rösta. Beslut om s.k. begränsat

öppethållande har fattas för valdistrikt med få röstberättigade personer, distrikt med färre än 500 och 800 röstberättigade personer.

Valnämnden utser vem som skall vara valförrättare i varje valdistrikt.

11.1.3 Vem ansvarar för att det finns postkontor att rösta på?

Den centrala valmyndigheten bestämmer helt efter samråd med Posten Aktiebolag på vilka postkontor röstmottagning skall anordnas. Den enda begränsningen är att det vid val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- eller kommunfullmäktige måste finnas minst ett postkontor för röstning i varje kommun.

Posten Aktiebolag utser vem som skall vara röstmottagare på postkontor.

11.1.4 Vem ansvarar för att särskilda röstmottagningsställen inrättas

Den centrala valmyndigheten har det centrala ansvaret för institutionsröstningen och den ambulerande röstmottagning. Det är den centrala valmyndigheten som bestämmer i vilken utsträckning det skall inrättas särskilda röstmottagningsställen

- vid institutioner, och
- som ambulerande röstmottagning.

Den centrala valmyndigheten får delegera beslutanderätten om att inrätta särskild röstmottagning på institutioner och som ambulerande röstmottagning till någon annan. Detta avses främst att ske till valnämnden för att kommunen t.ex. skall kunna samordna denna röstning med röstningen på valdagen (prop. 1996/97:70 s. 146).

Den centrala valmyndigheten skall samråda med valnämnden innan den bestämmer var särskild röstmottagning skall anordnas. Inför beslut om att anordna institutionsröstning skall myndigheten samråda också med institutionens ledning om var och när den skall anordnas. Inför beslut om att anordna ambulerande röstmottagning skall myndigheten samråda också med länsstyrelsen om var den skall anordnas. Kravet på samråd gäller också den som centrala valmyndigheten delegerat beslutanderätten till.

Den centrala valmyndigheten bestämmer fritt vem som skall ha hand om den särskilda röstmottagning, Det kan vara valnämnden, Posten aktiebolag eller annan. Den särskilda röstmottagningen svarar i stort mot vad som gäller vid poströstning.

Den centrala valmyndigheten utser röstmottagarna på de särskilda röstmottagningsställena. Myndigheten får uppdra åt valnämnden eller någon annan att utse röstmottagare.

11.2 Poströstningen och institutionsröstningen och Posten Aktiebolags nya servicenät

Första gången poströstning ägde rum var vid 1942 års kommunalval. Till en början fick endast den som av särskilda skäl var förhindrad att rösta i sin vallokal rösta på posten. Möjligheterna att poströsta vidgades inför 1970 års val. Det primära röstningsalternativet är alltjämt som utredningen inledningsvis framhållit röstning i vallokal på valdagen. Om väljaren vistas utomlands eller av någon annan anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal får han eller hon rösta på postkontor. Antalet poströster har sedan poströstningen infördes successivt ökat. Omkring 33 procent av samtliga röstande röstar numera på posten.

Institutionsröstning har av tradition genomförts under söndagen före valdagen på tillfälliga postkontor som inrättas vid olika vårdinrättningar eller vårdanstalter, som t.ex. sjukvårdsinrättningar, ålderdomshem, servicehus, kriminalvårdsanstalter, häkten, hem för vård eller boende. Numera anordnas sådan röstning också på valdagen och den kan också anordnas inte bara av Posten Aktiebolag utan av annan, t.ex. kommunens valnämnd. Vid det senaste valet anordnade ett tjugotal valnämnder sådan röstning. Antalet röstande vid institutionsröstningen uppgår till omkring 40 000 eller knappt en procent av samtliga röstande.

Sedan Postverket ombildades till Posten Aktiebolag den 1 mars 1994 har den centrala valmyndigheten blivit central valmyndighet också för förtidsröstningen inom landet, dvs. för såväl poströstningen som institutionsröstningen. Detta ansvar låg tidigare helt hos Posten. Det är också bakgrunden till att centrala valmyndigheten inte längre är hänvisad till att enbart använda sig av Posten Aktiebolag när det gäller annan röstmottagning – t.ex. vid institutionsröstningen – än den som sker i Posten Aktiebolags ordinarie lokaler (prop. 1996/97:70 s. 145).

De närmare villkoren för utförandet av poströstningen regleras genom avtal mellan den centrala valmyndigheten och Posten Aktiebolag. Rent praktisk går det till så att Posten Aktiebolag upprättar en förteckning över postkontor som kan ha röstmottagning. En sådan förteckning omfattar inte bara postkontor med kassaservice som Posten Aktiebolag driver med egen personal (egen regi) utan också post i butik med annan persons personal (annans regi). Den centrala valmyndigheten beslutar därefter formellt om att röstning skall ske på de platser som upptagits i förteckningen. Posten Aktiebolag upprättar även en förteckning över postställen som inte kan ha röstmottagning. Även den förteckningen fastställs formellt av den centrala valmyndigheten. En i huvudsak motsvarande ordning tillämpas också för institutionsröstningen.

11.2.1 Statistikuppgifter

Omfattningen av poströstningen och institutionsröstningen genom Posten Aktiebolag framgår av följande tabell.

Poströstning och institutionsröstning genom Posten Aktiebolag vid 1998 års val och 1999 års Europaparlamentsval

	1998	1999
Mottagna poströster	1 700 000	839 800
Procent av samtliga röster	31,2	33,2
Antal postkontor	1 444	1 358
Varav partnerkontor	355	402
Institutioner	1 779	1 780
Öppna postkontor på valdagen	344	327

Källa: Posten Aktiebolag

11.2.2 Postens nya servicenät

Posten Aktiebolag genomgår för närvarande en omfattande omorganisation. Den nuvarande bankverksamheten med Merita Nordbanken har sagts upp och postgiroverksamheten har sålts. Den fysiska hanteringen av brev och paket behålls. Förändringarna görs för att klara statens lönsamhetsmål och den växande konkurrensen. Den 1 april 2001 skall Posten Aktiebolag ha en ny verksamhetsorganisation och ett nytt kontorsnät. Inom Posten Aktiebolag utreds för närvarande frågan hur det nya kontorsnätet närmare kommer att se ut för att täcka

verksamhetsbehoven. Det nuvarande kontorsnätet kommer inte att avvecklas före den 1 april 2001. Det är tänkt att det nya kontorsnätet skall introduceras successivt och fungera parallellt med det gamla nätet fram till dess.

Vilka konsekvenserna blir för poströstningen och institutionsröstningen med den nya organisationen och det nya nätet är för tidigt att uttala sig om. Enligt vad utredningen inhämtat från Posten Aktiebolag är bolaget av den uppfattningen att poströstningen kan utföras precis som tidigare. Däremot säger bolaget att man inte kommer att ha tillräckligt med personal för att kunna utföra institutionsröstning.

Posten Aktiebolags pågående omvandling till ett rent logistikföretag får betydelse för den nuvarande poströstningen och Postens Aktiebolags möjligheter att ombesörja institutionsröstningen. Det nuvarande postkontorsnätet i landet kommer att förändras till följd av att Posten Aktiebolag avvecklar postgiro- och kassaverksamheten.

När det gäller institutionsröstningen har Posten Aktiebolag deklarerat för utredningen att man efter omorganisationen inte kommer att ha personal för uppgiften.

Det nya servicenätet kommer att bestå av två slag av postkontor

- post och logistikcentraler i egen regi med egen personal för post och lager för avtalskunder/företag,
- kontor i annans regi (partnerkontor) för brev och paket (fullservicekontor) och för bara brev (begränsad service) för kontantkunder/privatpersoner.

Det är på nuvarande stadium för tidigt att kunna ta ställning till frågan om Posten Aktiebolags möjligheter i framtiden att svara för poströstningen. Med det nuvarande kontorsnätet har poströstning anordnats vid 1998 och 1999 års val på omkring 1 400 postkontor, varav närmare 400 var partnerkontor (post i butik). Antalet traditionella postkontor kommer att minska kraftigt. Det är säkert. Hur många partnerkontoren blir och hur de kommer att vara utformade är däremot i skrivande stund högst osäkert. Enligt utredningens uppfattning går det för närvarande inte att bedöma om det är praktiskt möjligt att kunna anordna röstning på dessa kontor. En viss osäkerhet i bedömningen föreligger också för de kontor som Posten Aktiebolag skall driva i egen regi. Dessa kontor kommer att vara enbart inriktade på de s.k. avtalskunderna/företagen och därmed kanske mindre lämpligt lokaliserade och planerade för andra personer.

11.3 Utredningens överväganden och förslag

11.3.1 Ansvar för all röstning inom landet bör överföras till kommunerna

Utredningens förslag: Det övergripande ansvaret för att det finns platser i kommunen där väljarna kan lämna sina röster före och på valdagen bör samlas hos kommunen.

Det är angeläget att varje väljare har en plats att rösta på inom rimligt avstånd från sin bostad och att regelverket tydligt anger vem det är som har ansvaret för detta. Posten Aktiebolags nya verksamhetsinriktning och kontorsnät gör det angeläget att på nytt se över ansvarsfördelningen för röstningen.

Valadministrationen är i dag uppdelad på tre nivåer. Centrala valmyndigheten ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. Länsstyrelserna ansvarar på den regionala nivån och kommunerna genom valnämnderna på den lokala nivån. Denna ordning innebär att både stat och kommun är engagerade i att se till att det finns platser där väljarna kan rösta.

Enligt utredningen finns det i dag problem med att ansvaret för röstningen är delat mellan flera huvudmän. Kommunen ansvarar för att det finns en vallokal till varje valdistrikt där väljarna kan rösta på valdagen. Den centrala valmyndigheten ansvarar för förtidsröstningen på posten och för institutionsröstningen. En konsekvens av ansvarsfördelningen på flera huvudmän är att varje huvudman ordnar röstningen enligt sina principer. Det finns ingen myndighet som har det övergripande ansvaret för att denna service för väljarna håller en i alla avseenden godtagbar nivå i valdistrikten.

Den centrala valmyndigheten har ingen närmare kännedom om förhållandena i valdistrikten. För sin uppgift att säkerställa förtidsröstningen på posten och de särskilda röstmottagningsställena är myndigheten beroende av att få in uppgifter från i första hand kommunerna. Det är i kommunerna som den nödvändiga lokalkännedomen finns när det gäller befolkningsstruktur, transportmöjligheter och behov. Den centrala valmyndigheten har dock möjlighet att delegera beslut om att inrätta särskilda röstmottagning åt någon annan, t.ex. till länsstyrelsen eller valnämnden eller till Posten Aktiebolag som då också utser röstmottagare. Sådan delegation har skett till länsstyrelsen när det gäller beslut om att inrätta särskilda röstmottagningsställen på valdagen – vilket bl.a. omfattar s.k. ambulerande röstmottagning. Röstmottagning ombesörjs i de fallen av valnämnden. I övriga fall

bestämmer den centrala valmyndigheten själv när särskild röstmottagning skall anordnas, dvs. den s.k. institutionsröstningen. Den centrala valmyndigheten har det ekonomiska ansvaret för denna röstning.

Poströstningen och det regelverk som byggts kring denna har sin grund i det förhållandet att postverksamheten tidigare var en myndighetsuppgift. I samband med Postens bolagisering i början av år 1994 har ansvaret för poströstningen förts över från Posten till den centrala valmyndigheten medan regelverket för poströstningen varit intakt beroende på att postverksamheten som sådan legat fast. Så är emellertid inte längre fallet. Omorganiseringen av Posten Aktiebolag och bolagets nya verksamhetsinriktning gör att också regelverket för denna röstning måste anpassas.

Utredningen har inledningsvis pekat på att uppdelningen av ansvaret för röstmottagningen i kommunen på flera huvudmän kan innebära risker vad gäller servicen till väljarna. Den osäkerhet som följer med Posten Aktiebolags omorganisation gör det än mer angeläget att få ett samlat grepp över hur röstmottagningen ordnas i kommunen. Utredningen föreslår att kommunen genom valnämnden skall ha det övergripande ansvaret för all röstning i kommunen, både förtidsröstningen och röstningen i vallokalerna. Med detta följer att valnämnden också skall besluta om röstningslokalernas öppethållande.

Den del av valanslaget som den centrala valmyndigheten använt för förtidsröstning på posten och vid särskilda röstmottagningsställen bör som en följd av utredningens förslag överföras till kommunerna. Härigenom säkerställs att kommunerna får ekonomisk kompensation för den nya uppgiften.

11.3.2 Den framtida förtidsröstningen och alternativ till poströstning

Utredningens bedömning: Posten Aktiebolags nya servicenät ställer krav på andra lösningar inte bara för förtidsröstningen utan också för röstningen på valdagen. Kommunen skall ges möjlighet att finna flexibla lösningar där röstning på posten kan ses som ett komplement till annan röstning.

Enligt utredningens förslag skall det övergripande ansvaret för att väljarna i varje kommun ha en tillräckligt god tillgång på röstningslokaler ligga på kommunerna. En renodling av ansvaret för all röstmottagning löser emellertid inte de frågor som uppkommer till följd av större valdistrikt och Postens Aktiebolags nya servicenät.

Enligt utredningens bedömning är det högst osäkert om det efter Posten Aktiebolags omorganisation kommer att vara möjligt att anordna poströstning i den omfattning som hittills skett. De traditionella postkontoren med kassaservice ersätts av andra kontorsformer. All postverksamhet som vänder sig till privatpersoner kommer Posten Aktiebolag att uppdra till andra att driva (partners). En sådan upphandling pågår för närvarande. Det är således för tidigt att uttala sig om vilka företag som kommer att driva den delen av postverksamheten. Det är inte heller möjligt att uttala sig om på vilka platser i landet sådana kontor kommer att etableras. Från Posten Aktiebolags sida har sagts att servicen till allmänheten när det gäller brev- och pakettjänster inte kommer att bli sämre utan bättre. Tänkbara partners är bl.a. företag inom dagligvaruhandeln m.m. med rikstäckande butiksförsäljning (livsmedelsbutiker, bensinstationer m.fl.). Huruvida och i vilken omfattning den här typen av post i butik kommer att kunna uppfylla de krav som ställs på röstningen går inte att bedöma utan att man först får se exempel på sådan partnerkontor. Även om kontorsformen med utgångspunkt från valet väcker tvekan, vill utredningen inte utesluta att förtidsröstning skall kunna ske på sådana ställen. Enligt utredningen torde dock dessa partnerkontor när det gäller uppgiften att ombesörja röstmottagningen, generellt sett inte ha några särskilda fördelar framför andra ställen.

Vilka lösningar är då tänkbara för att väljarna i varje kommun skall ha en tillräckligt god tillgång på röstningslokaler före och på valdagen? I den följande framställningen kommer utredningen att behandla

- möjligheten för valnämnden att ordna röstmottagning under hela eller delar av den tid som poströstning för närvarande får pågå, och
- möjligheten att i större utsträckning än för närvarande inrätta ambulerande röstmottagning.

11.3.3 Förtidsröstning i kommunal regi införs för att kompensera de förutsedda begränsningarna i poströstningen

Utredningens förslag: Särskild röstmottagning skall kunna anordnas på centrala kommunala förvaltningar som t.ex. kommunkontor, stadsdelskontor och på bibliotek, medborgarkontor m.fl. ställen som kan anses lämpliga för uppgiften under samma tid som förtidsröstning på postkontoren får pågå i dag. Röstning på postkontor skall ses som en möjlighet bland andra.

Vid val till riksdagen och vid ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige måste sådan röstmottagning alltid anordnas på valdagen i åtminstone ett kommunkontor i varje kommun. Öppethållandet bör motsvara vad som gäller i dag för poströstning på valdagen.

Förtidsröstningen gör det möjligt för väljare som av någon anledning inte kan rösta på valdagen i sin vallokal att rösta i en annan röstningslokal, dock inte i en annan vallokal. Röstningslokaler för förtidsröstning är postkontor (poströstning) och särskilda röstmottagningsställen.

Som utredningen tidigare redovisat är det i hög grad osäkert om en tillräcklig spridning av möjligheten att förtidsrösta kan garanteras genom Postens Aktiebolags nya organisation. Utredningen föreslår därför att kommunerna genom sina respektive valnämnder tar över ansvaret för denna förtidsröstning. Det finns enligt utredningens bedömning inget annat alternativ som kan garantera väljarnas möjligheter till bra tillgång till en röstningslokal. Förslaget kräver författningsreglering. Enligt nuvarande regler i vallagen kan förtidsröstning hos kommunen endast anordnas som institutionsröstning och särskild röstmottagning på valdagen.

För att kompensera väljarna vid en eventuell begränsning av möjligheterna att poströsta bör det bli möjligt att förtidsrösta på alla centrala kommunala förvaltningar – kommunkontor – under samma tid som poströstning pågår. I den mån det behövs för att tillgodose väljarnas möjligheter att förtidsrösta skall kommunen också kunna anordna sådan röstmottagning på stadsdelskontor, medborgarkontor, biblioteket m.fl. liknande ställen. Vad som nu sagts utesluter inte, om kommunen anser det lämpligt, att även fortsättningsvis ge Posten Aktiebolag i uppdrag att anordna förtidsröstning på de postkontor som Posten Aktiebolag driver såväl i egen regi som genom partners. I valet år 1999 till Europaparlamentet ägde poströstning rum i drygt 400

partnerkontor med andra röstmottagare än Posten Aktiebolags egen personal. Enligt utredningens bedömning bör reglerna tillåta flexibla lösningar.

Tanken med det nu redovisade förslaget till kompensation för utebliven poströstningen är att det i varje kommun förutom vallokalen skall finnas minst ett röstmottagningsställe med samma möjligheter till förtidsröstning som dagens poströstning ger. Möjligheten att rösta i förtid på ett sådant ställe skall enligt utredningen inte vara begränsad till det egna distriktets väljare. Det finns därför som utredningen ser det inga bärande skäl för att dessutom tillåta s.k. poströstning i vallokal. Dessutom innebär poströstning i vallokal att det tillkommer en hel del administration som det är olämpligt att lägga på valförättarna jämte de uppgifter de redan i dag har.

11.3.4 Flera röstningslokaler på valdagen i geografiskt sett stora valdistrikt

Utredningens bedömning: Den nuvarande möjligheten i vallagen att anordna särskild röstmottagning på valdagen bör om det behövs användas för att inrätta flera röstningslokaler i ett valdistrikt.

Som en kompensation åt de väljare som till följd av utredningens förslag om valdistriktsindelning får längre väg till sin vallokal anser utredningen att den nuvarande möjligheten att på valdagen inrätta särskild röstmottagning med tillämpning av 12 kap. 2 § vallagen bör användas för att vid behov inrätta en eller flera röstmottagningslokaler i varje valdistrikt vid sidan om vallokalen. En motsvarande regel tas upp i utredningens förslag.

11.3.5 Den ambulerande röstmottagning på valdagen bör utvecklas

Den nuvarande möjligheten i vallagen att anordna särskild röstmottagning på valdagen i form av ambulerande röstmottagning bör ytterligare utvecklas, t.ex. genom att låta sådan röstmottagning utföras av Posten Aktiebolags lantbrevbärare. Vid sådan röstmottagning bör röstmottagaren föra med sig valurnan. Annars blir det fråga om budröstning.

11.3.6 Institutionsröstningen

Utredningens bedömning och förslag: Den särskilda röstmottagningen som Posten Aktiebolag har ombesörjt vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter kommer på grund av personalminskning inom Posten Aktiebolag upphöra. Det innebär kommunerna i fortsättningen måste klara denna uppgift helt på egen hand.

Den särskilda röstmottagningen som i dag anordnas av Posten Aktiebolag – på uppdrag av den centrala valmyndigheten – vid sjukhus, ålderdomshem, kriminalvårdsanstalter eller liknande vårdinrättningar eller vårdanstalter skall kommunerna (valnämnden) i fortsättningen svara för. Enligt vad som upplysts utredningen kan Posten fortsättningen inte svara för denna service. Postens nya organisationen har helt enkelt inte personal för denna uppgift. Valnämnderna har redan i ett tjugotal kommuner svarat för denna förtidsröstning. Erfarenheterna är goda. Det är därför nödvändigt att ansvaret för röstningen vid institutionsröstningen läggs på kommunen.

11.3.7 Häktades och anhållnas möjligheter att rösta

Utredningens förslag: Den som är häktad eller anhållen skall kunna budrösta.

Av 13 § lagen (1976:371) om behandling av häktade och anhållna m.fl. följer att den som är häktad eller anhållen kan medges att besöka en närstående som är svårt sjuk, närvara vid en närståendes begravning eller i annat fall, då det finns synnerliga skäl, lämna förvaringslokalen för viss kortare tid.

Av 14 kap. 2 § vallagen följer att väljare som är sjuka, funktionshindrade eller gamla och därför inte personligen kan komma till sin vallokal eller någon annan röstningslokal får lämna sin valsedel genom bud.

Nu redovisade regler innebär att häktade och anhållna som frihetsberövats i nära anslutning till valdagen kan bli betagna sin möjlighet att rösta. Enligt vallagens bestämmelser har en person rätt att rösta genom bud endast om han eller hon är sjuk, funktionshindrad eller gammal. Föreligger inte någon sådan situation och finns ingen möjlighet för den häktade eller anhållne att utöva sin rösträtt på något

annat sätt, t.ex. genom poströstning i häktet, är den intagne utesluten från möjligheten att rösta (se Justitiekanslerns beslut den 28 september 1999, dnr 1409-99-40).

Som anförts i utredningens direktiv är detta inte en godtagbar ordning. För att undvika att en sådan situation skall kunna uppkomma som Justitiekanslern pekar på bör tillämpningsområdet för budröstning i 14 kap. 2 § vallagen vidgas så att den också omfattar den som är häktad eller anhållen.

11.3.8 Personer med funktionshinder och röstning i vallokal

Utredningens förslag: Den som på grund av funktionshinder inte kan avge sin röst i vallokalen skall kunna få avge sin röst omedelbart utanför vallokalen.

Bakgrund

Röstning i den egna vallokalen i valdistriktet på valdagen är enligt vallagens bestämmelser om röstning det primära alternativet för varje väljare. När det gäller frågan om kravet på tillgänglighet har denna fråga i första hand berört sådana aspekter som väljarnas geografiska närhet till sin vallokal och möjligheten att vidta åtgärder för de väljare som har lång väg till vallokalen.

Väljare som på grund av fysiskt funktionshinder inte kan göra i ordning eller lämna sin röst på föreskrivet sätt får anlita någon som hjälper till vid röstningen. Bestämmelser om funktionshindrades möjligheter att få hjälp vid röstningen regleras i 9 kap. 2 § andra stycket vallagen.

Bestämmelser om vallokaler finns 9 kap. 4 § vallagen. Enligt dessa bestämmelser skall kommunen se till att det finns lämpliga lokaler som kan användas som vallokaler. Vid denna bedömning skall bl.a. beaktas om lokalen i fråga är tillgänglig för den som har funktionshinder..

Om det inte är möjligt för en person att rösta i den egna vallokalen återstår för honom eller henne att utöva sin rösträtt genom poströstning – i den mån postlokalen uppfyller kraven på tillgänglighet – eller budröstning. Detta kan upplevas som diskriminerande.

Skälen för förslaget

Enligt vad utredningen inhämtat från valadministrationen förläggs i dag vallokaler i stor utsträckning till skolbyggnader. Av olika skäl går det inte alltid att ha röstningslokalen i markplan. Skolbyggnaderna är visserligen regelmässigt anpassade för personer med funktionsnedsättningar. Det innebär emellertid inte att de alltid är anpassade till valmanskårens behov av tillgänglighet. I många skolor är dörrsystem och hissar anpassade till vanliga rullstolar men inte till exempelvis eldrivna rullstolar, s.k. permobiler. Det gör att den som kommer i en permobil inte utan särskild hjälp kan ta sig in i vallokalen. När det gäller permobiler är det i dag endast servicehusen som regelmässigt medger att permobiler tar sig in i huset. Antalet servicehus är emellertid för få för att lösa problemet med tillgänglighet för den som är beroende av permobil. Flera valnämnder har givit uttryck för att det är djupt otillfredsställande att behöva hänvisa dessa väljare till att budrösta eller poströsta på det postkontor som är öppet på valdagen.

I de kontakter utredningen haft med Handikappombudsmannen har utredningen inhämtat från en utredning som ombudsmannen låtit göra, att närmare 50 procent av vallokalerna har allvarliga brister när det gäller tillgängligheten för personer med funktionshinder.

Enligt utredningen finns det i princip två alternativ. Det ena är att uttryckligen föreskriva att kommunen vid val av vallokal måste beakta att vallokalen skall vara tillgänglig för personer som har någon form av funktionshinder. Det andra är att tillåta valförrättarna att ta emot röster utanför vallokalen. Det senare är en ordning som tillämpas i bl.a. Danmark. Enligt utredningens mening ligger redan i uttrycket "lämpliga lokaler" ett krav på att dessa i den mån det är möjligt skall vara tillgängliga för personer med funktionshinder. Längre än så bör inte heller kravet ställas på den lokal som väljs till vallokal. Däremot bör ingen väljare få avvisas och därmed förvägras att rösta på grund av att han eller hon har ett funktionshinder som gör det omöjligt att komma in i lokalen. Utredningen föreslår därför att den som av nu nämnda skäl inte kan avge sin röst i vallokalen skall kunna få avge sin röst omedelbart utanför vallokalen till någon av valförrättarna om det kan ske under betryggande former.

12 Utlandsröstning

Utredningens bedömning och förslag i sammanfattning:

- Brevröstningen utvidgas till att bli generell för utlandsröstningen.
- Den s.k. 10-årsgränsen för utlandssvenskarnas rösträtt behålls. En avgiven röst som kommer in i rätt tid från någon som inte är upptagen i röstlängden skall leda till att vederbörande tas upp i röstlängden för det aktuella valet. Den centrala valmyndigheten skall kunna besluta om rättelse av röstlängd i dessa fall.

12.1 Former för röstningen

Det vanligaste sättet att anordna röstning för väljare som vistas utomlands är röstning hos svenska utlandsmyndigheter. Röstningen kan också ske genom bud. Ett annat sätt att rösta för den som befinner sig utomlands är att brevrösta. Brevröstning kan ske från Tyskland och Schweiz samt från fartyg i utrikes trafik. I 13 kap. vallagen finns bestämmelser om röstning hos utlandsmyndighet. I lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall finns bestämmelser om brevröstning.

12.1.1 När kan man rösta?

Hos utlandsmyndigheten

Vid ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet börjar röstmottagningen hos en utlandsmyndighet tidigast tjugofyra dagar före valdagen. Vid andra val börjar röstmottagningen tidigast tjugo dagar före valdagen. Röstmottagningen pågår så länge att de valkuvert som myndigheten har tagit emot kan vara hos den centrala vallmyndigheten senast klockan 12 dagen före valdagen.

Brevröstning

Vid ordinarie val eller omval till riksdagen, ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige, val till Europaparlamentet och vid en folkomröstning får brevröstning från Tyskland eller Schweiz ske tidigast 24 dagar före valdagen och senast dagen före valdagen. Vid dessa val får brevröstning från ett fartyg ske tidigast 55 dagar före valdagen och senast dagen före valdagen.

Vid extra val till riksdagen och vid folkomröstning som hålls samtidigt med sådana val får brevröstning från Tyskland och Schweiz ske tidigast 20 dagar före valdagen och från ett fartyg tidigast 30 dagar före valdagen.

En brevröst skall skickas med post i så god tid att den kan beräknas vara den centrala valmyndigheten till handa senast dagen efter valdagen.

12.1.2 Vem ansvarar för att röstning kan ske hos utlandsmyndighet?

Den centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd med Utrikesdepartementet hos vilka svenska utlandsmyndigheter som röstmottagning skall anordnas.

Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstmottagningen skall anordnas. Röstmottagare är utlandsmyndighetens chef, eller den person som han eller hon utser.

12.1.3 Vem ansvarar för att brevröstning kan genomföras?

Den centrala valmyndigheten ansvarar för att de väljare som befinner sig i Schweiz eller Tyskland skall kunna ta till vara sin möjlighet att brevrösta. Myndigheten skickar brevröstningsmaterial – kuvert och partivalsedlar för vart och ett av de partier som ha rätt till gratisutläggning av valsedlar – till de väljare som i röstlängden har adress i Schweiz eller Tyskland. Den som tillfälligt vistas i något av dessa länder kan beställa motsvarande brevröstningsmaterial av centrala valmyndigheten eller från något av röstmottagningsställena i dessa länder.

12.2 Utredningens överväganden och förslag

12.2.1 Utvidgad brevröstning

Utredningens förslag: Brevröstningen utvidgas till att bli generell för utlandsröstningen.

Bakgrund

Det vanligaste sättet att ordna möjlighet att rösta för väljare som vistas utomlands är att anordna röstmottagning hos svenska utlandsmyndigheter. Bestämmelser om hur sådan röstning går till finns i 13 kap. vallagen. Röstningen sker hos de svenska utlandsmyndigheter som centrala valmyndigheten bestämmer efter samråd med Utrikesdepartementet. Vid ordinarie val till riksdagen och ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet får röstmottagningen börja tidigast den tjugofjärde dagen före valdagen. Vid andra val får röstmottagningen börja tidigast den tjugonde dagen före valdagen. Röstmottagningen får pågå så länge att de valkuvert som myndigheten har tagit emot kan vara hos den centrala valmyndigheten senast klockan 12 dagen före valdagen. Utlandsmyndighetens chef bestämmer när och var röstmottagningen skall anordnas. Röstmottagare är utlandsmyndighetens chef eller den person som myndighetens chef utser. Förfarandet vid röstningen är i huvudsak detsamma som vid poströstning. Det krävs dock inte för att få rösta att väljarna har något röstkort. Bestämmelserna gör det möjligt för utlandsmyndigheten att öppna röstmottagning inte bara på ambassader och konsulat utan också på andra ställen, t.ex. på svenska byggarbetsplatser, på avlägsna eller isolerade orter, orter med större turistkoncentration, kurorter, orter där svenska FN-bataljoner är stationerade etc.

Det andra sättet att rösta utomlands är att brevrösta. Bestämmelser om sådan röstning finns i lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall. Där föreskrivs att väljare som vistas i Tyskland och Schweiz eller ombord på ett svenskt fartyg i utrikes fart får brevrösta. vid ordinarie val eller omval till riksdagen, ordinarie val till landstings- och kommunfullmäktige samt vid extra val till riksdagen, val till Europaparlamentet och folkomröstning.

Brevröstningen har införts för väljare som vistas i Schweiz och Tyskland till följd av att det tidigare i dessa båda länder inte har kunnat genomföras någon röstmottagning på de svenska konsulaten och beskickningarna. Till en början infördes brevröstning på försök inför 1982 års val sedan Tyskland accepterat att utländska medborgare deltar

i val i sina hemländer genom att sända sina valsedlar till hemlandet med posten. Sedan Schweiz accepterat brevröstning utsträcktes möjligheten att brevrösta inför 1991 års val till väljare som vistas i Schweiz. Båda länderna har numera förklarat sig kunna tillåta även att röstmottagning sker vid svenska utlandsmyndigheter.

Skälen för förslaget

De omständigheter som en gång motiverade införandet av brevröstning för väljare som vistas i Schweiz och Tyskland föreligger således inte längre. Brevröstningen har ändå behållits som ett alternativ parallellt med röstmottagning på utlandsmyndigheten. I samband med lagstiftningsarbetet inför den nu gällande vallagen behandlade regeringen frågan om brevröstningens omfattning i propositionen 1996/97:70 s. 148. Regeringen konstaterade med utgångspunkt från erfarenheterna från Tyskland att brevröstningen jämte röstning vid utlandsmyndigheterna kunnat genomföras utan praktiska problem vid valen år 1994 och valet till Europaparlamentet år 1995 och att brevröstningen skulle tillåtas också inför nästa mandatperiod, särskild mot bakgrund av att många svenskar i Tyskland skulle kunna få det svårt att ta sig till en utlandsmyndighet.

De svårigheter som kan föreligga för väljare som befinner sig i Schweiz och Tyskland att ta sig till en utlandsmyndighet för att rösta är inte större än de svårigheter som väljare har vilka befinner sig i andra länder. Snarare är i många fall förhållandet det motsatta. Den centrala valmyndigheten och utrikesdepartementet får i samband med varje val ta emot kritik från svenska medborgare som vill vara med i valet men som av praktiska skäl inte kan rösta eftersom de befinner sig alltför långt från något röstmottagningsställe. Som exempel kan nämnas att i USA och Australien är avstånden så stora att det krävs flygtransport. I det inre av Ryssland och i de republiker som bildades efter Sovjetunionens upplösning finns inga röstmottagningsställen alls. Även svenskar på Svalbard och i de nordligaste delarna av Norge har framfört kritik.

Som utredningen ser det finns tre alternativa lösningar; inrätta fler röstmottagningsställen, tillåta budröstning generellt eller utvidga brevröstning. Vad som i praktiken står till buds för att på ett verkningsfullt underlätta för de svenskar som vistas utomlands att kunna delta i valen är att utvidga brevröstning till att omfatta all utlandsröstning. Mot en sådan utvidgning talar att brevröstning kan inte garantera väljarens valhemlighet utan också att det är mindre tillförlitligt och säkert. Erfarenhetsmässigt underkänns en förhållande-

vis hög andel av dessa röster (felaktig bevitning m.m.). Vidare får man räkna med att försändelser kan komma bort i postgången.

I det ovan redovisade lagstiftningsärendet anförde regeringen att man inte bör göra avsteg från det normala röstningsförfarandet för att kunna tillgodose ett relativt litet antal röstande utan att mycket starka skäl talar för det. Som exempel anfördes att väljarna annars inte kan rösta eller att det medför mycket stora praktiska problem eller tar mycket stora ekonomiska eller administrativa resurser i anspråk (prop. 1996/97:70 s. 148).

Enligt utredningen mening är förhållandena på många platser sådana att det inte går att rösta eller att avstånden är så stora att det i praktiken blir omöjligt att delta i valet utan mycket stora uppoffringar från den enskilde väljaren. Härtill kommer att med den ökande internationaliseringen befinner sig allt fler svenskar utomlands under kortare eller längre tid. Antalet ambassader och konsulat där röstmottagning kan ske har enligt vad utredningen erfarit samtidigt minskat något. Även om fler röstmottagningsställen skulle kunna öppnas kommer ett stort antal svenskar att befinna sig på platser där det inte finns någon röstmottagning. Budröstning löser inte heller problemet. Utredningen förslår därför att brevröstning utvidgas till att omfatta all utlandsröstning. Det är inte praktiskt möjligt att göra någon närmare prövning av om förhållandena på varje plats är sådana att det motiverar en möjlighet att brevrösta. Bestämmelserna om brevröstning bör tas in i vallagen. Möjligheten att rösta hos utlandsmyndigheten skall finnas kvar.

Problem som behöver lösas vid en generell brevröstning

Att införa brevröstning för alla utlandssvenskar reser två problem. Det ena är hur brevröstningsmaterialet i tid skall kunna distribueras till dem som vill rösta. Det andra är hur brevrösterna ska avlämnas för att valmyndigheterna skall kunna hantera dem.

Den rutin som tillämpas i dag vid brevröstning är att den centrala valmyndigheten skickar brevröstningsmaterialet med partivalsedlar för de partier som har rätt till kostnadsfri spridning av sådana och de valkurvert som behövs. Materialet skickas omkring 25 dagar före valdagen. Det är tillräckligt för att väljarna i de båda länderna skall hinna få del av materialet, göra i ordning sin röst och skicka den så att den är hos centrala valmyndigheten före valdagen. När brevröstningen blir generell för utlandsröstningen kan rutinen inte tillämpas, dels för att det endast finns fungerande adresser i röstlängden till knappt hälften av de röstberättigade utlandssvenskarna, dels för att brevröstnings-

materialet inte skulle komma fram i sådan tid att de hinner göra i ordning sin röst skicka in den till centrala valmyndigheten inom föreskriven tid.

Enligt utredningens mening kan problemet med tiden lösas om röstningsmaterialet är tillgängligt på respektive utlandsmyndighet, så att de väljare som vill brevrösta kan rekvirera det från närmaste utlandsmyndighet.

Vid brevröstning lägger väljaren sin brevröst i ett ytterkuvert adresserat till den centrala valmyndigheten. På kuvertet skall väljaren ange sitt personnummer och namn. När brevrösten kommer till centrala valmyndigheten söker myndigheten upp personnumret i röstlängden och förser brevrösten med en kod för valdistrikt och löpnummer i röstlängden. Saknas personnumret eller går det inte att läsa kasseras rösten. En del röster kommer också in så sent till myndigheten att de inte hinner skickas vidare till rätt kommun i tid. Den nu beskrivna rutinen kommer inte att kunna tillämpas om antalet brevröster blir fler.

Enligt utredningens mening kan hanteringsproblemet lösas om den som beställer brevröstningsmaterialet från utlandsmyndigheten samtidigt kan beställa röstkort hos myndigheten. Det blir då möjligt att lägga brevrösten i ett fönsterkuvert, där valnämndens adress framgår i fönstret. Brevrösten kan då gå med posten direkt till kommunen utan central sortering.

12.2.2 10-årsgränsen för rösträtt

Utredningens överväganden och förslag: Den s.k. 10-årsgränsen för utlandssvenskarnas rösträtt behålls. En avgiven röst som kommer in i rätt tid från någon som inte är upptagen i röstlängden skall leda till att vederbörande tas upp i röstlängden för det aktuella valet. Den centrala valmyndigheten skall kunna besluta om rättelse av röstlängd i dessa fall.

Bakgrund

Ny röstlängdsregler för utlandssvenskar infördes den 1 juli 1997. Den särskilda röstlängden för utlandssvenskar togs bort. I stället tas utlandssvenskarna upp i samma röstlängd som övriga väljare och då i de valdistrikt som utlandssvenskarna tillhörde när de utvandrade. Bestämmelserna om röstlängdsregler för utlandssvenskar finns i 7 kap. vallagen och i övergångsbestämmelserna till vallagen. Utlandssvenskar

tas upp i röstlängd automatiskt mot bakgrund av de uppgifter som finns i folkbokföringssystemet. Det gäller i 10 år efter utflyttningen. För dem som under denna period på nytt anmäler att de vill finnas i röstlängden skall en ny tioårsperiod börja löpa. Med en sådan anmälan jämföras också två andra handlingar. Den ena är en skriftlig anmälan om adress från en utlandssvensk till en skattemyndighet. Den andra är en avgiven röst från en utlandssvensk som inte har tagits upp i en röstlängd men som i övrigt uppfyller kraven för rösträtt. Sker detta senare än 30 dagar före valdagen, dvs. efter kvalifikationsdagen, är personen i fråga inte berättigad att rösta i det stundande valet men den avgivna rösten innebär att väljaren för de kommande tio åren kommer att tas upp i röstlängd.

Motivet till 10-årsregeln är att uppgifterna i röstlängden skall kunna hållas aktuella så att inte den som avlidit eller den som förlorat sitt svenska medborgarskap står kvar i längden under lång tid (prop. 1996/97:70 s. 137–140).

Skälen för förslaget

10-årsgränsen för rösträtt

Antalet röstberättigade utlandssvenskar kan beräknas till omkring 90 000 personer. För omkring 50 000 av dem finns adressuppgifter. Omkring 5 000 av adresserna är inaktuella och utsänd information och röstkort kommer i retur.

Av de utlandssvenskar som var röstberättigade vid 1999 års val till Europaparlamentet kommer – om de inte anmäler att de vill finnas i röstlängden eller gör en adressanmälan till skattemyndigheten – omkring 3 500 av dem att inte tas upp i röstlängden på grund av det har förflutit mer än 10 år sedan utflyttningen. När det nya röstlängdssystemet för utlandssvenskar infördes framhöll regeringen, med hänvisning till att systemet infördes i syfte att så många utlandssvenskar som möjligt skall kunna rösta, att det är angeläget att reglerna utformas på ett sådant sätt att rättsförluster för denna grupp av väljare undviks. Det bedömdes inte som möjligt att kunna nå alla väljare med information om de nya reglerna, varför det ansågs angeläget att de nya reglerna fick en utformning som fångade upp så många som möjligt av dessa väljare (prop. 1996/97:70 s. 139).

Som utredningen inledningsvis redovisat om utlandssvenskarnas adresser går det på sin höjd att nå hälften av dem som nu riskerar att inte tas med i röstlängd med direktadresserad information om vad de behöver göra om de vill finnas kvar i röstlängden och därmed behålla

sin rösträtt. Att gå ut med annonser i utländska tidningar bedömer utredningen inte som en möjlig åtgärd av flera skäl. Det primära skälet är att man inte vet var dessa utlandssvenskar vistas. Det andra är att en sådan annonsering skulle kunna leda till att många utlandssvenskar oroas i onödan och gör anmälningar trots att de inte riskerar att förlora sin rösträtt.

Mot bakgrund av vad som ovan anförts finns det därför enligt utredningen skäl att överväga om inte 10-årsgränsen för utlandssvenskarnas rösträtt kan tas bort. En sådan åtgärd skulle ytterligare förbättra möjligheterna för utlandssvenskarna att utnyttja sin rösträtt i Sverige. Mot en sådan åtgärd talar dock dels det faktum att gallringsregeln motverkar att den som avlidit eller den som har förlorat sitt svenska medborgarskap står kvar i röstlängden under lång tid. Det finns med ett automatiserat system för röstlängder för utlandssvenskarna – det kan man inte bortse från – en viss risk för att röstning kan ske i den avlidnes ställe eller att den som har förlorat sin rösträtt ändå röstar. Även om gallringsregeln inte omedelbart sätter stopp för allt röstmissbruk, stoppar den dock definitivt allt missbruk när perioden gått till ända. Nu angivna resonemang ligger också till grund för att gallringsregeln infördes för utlandssvenskarnas rösträtt (prop. 1996/97:70 s. 137–140).

Enligt utredningens mening bör man inte ta bort 10-årsgränsen för utlandssvenskarnas rösträtt. Den fyller en viss praktisk funktion när det gäller att hindra missbruk av rösträtten.

Hur skall avgivna röster som kommer in i rätt tid räknas?

En tänkbar lösning med en bibehållen 10-årsgräns, som utredningen diskuterat, är att en avgiven röst alltid skall anses som en anmälan om att tas upp i röstlängd för de kommande tio åren oavsett om den avges av en person som är upptagen i en röstlängd eller inte är det. En sådan ordning skulle garantera att utlandssvenskar som är aktiva och utnyttjar sin rösträtt inte kan förlora den på grund av att de vid 10-årsperiodens utgång underlåter att göra en särskild anmälan om att de även fortsättningsvis vill delta i valen. En sådan ordning kräver dock omfattande administrativa insatser. För varje utlandssvensk som röstar måste antecknas att ett nytt rösträttsdatum börjar löpa. Det är fråga om omkring 30 000 personer och många av dem röstar i Sverige. Det gör också att någon anteckning inte kommer att kunna göras för alla, även om man skjuter till resurser för uppgiften i fråga. Också en del andra problem kring 10-årsgränsen förblir olösta med en sådan ordning. Även fortsättningsvis får man räkna med att det kommer att komma in röster

från utlandssvenskar som inte är upptagna i röstlängd. Med nuvarande regler anses en sådan röst som en adressanmälan och den centrala valmyndigheten anmäler efter valet till skattemyndigheten att personen i fråga skall få ett nytt ”rösträttsdatum” som gör att vederbörande tas upp i röstlängden inför samtliga val inom en ny tioårsperiod.

Bakgrunden är följande. När de nya reglerna om rösträtt för utlandssvenskar började tillämpas togs alla utlandssvenskar som utvandrat efter den 1 juli 1991 automatiskt med i röstlängden. År 2001, när innevarande tioårsperiod löper ut, kommer något mer än 3 000 tidigare röstberättigade utlandssvenskar om de inte anmäler särskilt att de fortsättningsvis önskar delta i val i Sverige, att falla ur röstlängden inför valet år 2002. Det är inte möjligt att nå hela denna grupp utlandssvenskar med information om vad som kommer att hända, eftersom många saknar adresser i aviseringsregistret eller har inaktuella adresser. Många av dem kommer att fortsätta att rösta i tron att de som tidigare finns med i röstlängden.

Den centrala valmyndigheten utvecklar ett nytt ADB-stöd som kommer att göra det möjligt även för utlandsmyndigheterna att ha åtkomst till röstlängden i valdatabasen och att kunna skriva ut röstkort. Det innebär att väljare som infinner sig på utlandsmyndigheten för att rösta kan komma att ställas inför faktum att de inte finns med i röstlängden och därmed saknar rösträtt i valet. Detta kan skapa problem för röstmottagarna hos utlandsmyndigheterna

Enligt utredningens mening kan de problem som utredningen har pekat på lösas förhållandevis enkelt. Utredningens förslag till lösning är att röstmottagaren tar emot rösten, upprättar ett adresskort med väljarens personnummer, namn och eventuell adress som bifogas rösten. När den sedan kommer in till den centrala valmyndigheten prövar myndigheten om väljaren i övrigt uppfyller kraven för rösträtt. Centrala valmyndigheten bör fatta beslut i rösträttsfrågan senast under valdagen, alltså samma rutin som utredningen föreslagit skall gälla för brevröster. Det innebär att den centrala valmyndigheten senast på valdagen skall besluta om att föra in personen i röstlängden. Beslutet skall sedan skickas tillsammans med rösten så att det är valnämnden till handa senast tisdagen efter valdagen (till onsdagsräkningen). Förfarandet förutsätter att den centrala valmyndigheten har terminalåtkomst till aviseringsregistret (annars går det inte att pröva rösträtten). Utredningens förslag gäller bara röster som kommer in i rätt tid, det skall framhållas. För sent inkomna röster skall som hittills ses som en anmälan till skattemyndigheten om att få ett nytt ”rösträttsdatum” som gör att vederbörande tas upp i röstlängden för en ny tioårsperiod.

13 Sammanräkning av valresultatet

Utredningens bedömning och förslag i sammanfattning: Inom ramen för den nuvarande ordningen kan röstsammanräkningen utföras snabbare genom regelförenkling och tekniska hjälpmedel, men också genom personalförstärkning av länsstyrelsernas räkneorganisation. Målet om en snabbare sammanräkning kan också uppnås genom att ändra uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan myndigheterna, men inte med bibehållet krav på säkerhet. Utredningen förordar därför inte något av alternativen. Detta utesluter emellertid inte att en de av de åtgärder som nämns under regelförenkling kan vara väl värda att pröva, t.ex. att ta fram generella föreskrifter och mallar för bedömningen av valsedlarna.

13.1 Nuvarande förhållanden

Röstsammanräkning sker i dag på tre olika ställen – i vallokalen, hos valnämnden och hos länsstyrelsen. Resultatet av valförrättarnas röstsammanräkning i vallokalen på valnatten och valnämndens röstsammanräkning under den s.k. onsdagsräkningen är preliminära. Länsstyrelsens sammanräkning är slutlig.

Valförrättarna påbörjar räkningen av rösterna omedelbart efter att röstningen har avslutats i vallokalen. Valsedlarna transporteras sedan till valnämnden för vidare transport till länsstyrelsen. Länsstyrelsen påbörjar den slutliga röstsammanräkningen på morgonen måndagen efter valet. Onsdagen efter valet granskar och räknar valnämnden de röster som valdistrikten inte har hunnit få och som därför inte heller har räknats i vallokalerna. Detta material levereras till länsstyrelsen under onsdagen. Det fastlagda schemat för röstsammanräkningen gör således att inget valresultat kan publiceras före utan tidigast onsdagen efter valdagen, således tre dagar efter valdagen. Så tidigt har dock utgången av något val inte kunnat fastställas sedan införandet av den gemensamma valdagen inför 1970 års allmänna val. Utgången av det senaste riksdagsvalet kunde fastställas fredagen efter valdagen, således

fem dagar efter valdagen, vilket också är det snabbaste valresultatet hittills, för landstingsfullmäktigevalen i intervallet 8–19 dagar efter valdagen och för kommunfullmäktigevalen i intervallet 4–19 dagar efter valdagen. De första resultaten av kommunfullmäktigevalen var klara för publicering torsdagen efter valdagen. De allra flesta kunde publiceras en vecka efter valdagen. I några fall dröjde publiceringen av olika skäl ytterligare en tid.

13.1.1 Preliminär rösträkning i vallokal

Omedelbart efter att röstningen i vallokalen förklarats avslutad och samtliga valkuvert som skall läggas i valurnan lagts ner i den räknas rösterna. av valförrättarna. Denna rösträkning är offentlig och genomförs utan avbrott. Resultatet av rösträkningen är preliminärt.

Har riksdagsval hållits samtidigt med annat val, räknas först riksdagsvalet, sedan kommunfullmäktigevalet och sist landstingsfullmäktigevalet. Räkningen för varje slag av val går till på följande sätt.

- Valurnan töms och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet räknas. Antalet kuvert och antalet röstande antecknas i protokollet. Stämmer inte uppgiften om antalet kuvert med uppgiften om antalet röstande skall den sannolika orsaken till skillnaden antecknas i protokollet.
- Valsedlarna tas ur valkuverten. Innehåller ett valkuvert mer än en valsedel skall valsedlarna läggas tillbaka i kuvertet.
- Om en valsedel är blank därför att den saknar partibeteckning, har mer än en partibeteckning eller är märkt så att den kan antas vara ogiltig, läggs valsedeln tillbaka i sitt valkuvert.
- Valsedlar som lagts tillbaka i sina kuvert läggs i särskilda omslag. På varje omslag antecknar valförrättarna hur många kuvert som omslaget innehåller.
- Godkända valsedlar sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp räknas och antalet antecknas i protokollet. Valsedlarna för varje parti läggs sedan i särskilda omslag. På varje omslag antecknas 1) vilket val valsedlarna gäller, 2) antalet valsedlar, 3) för vilket parti valsedlarna gäller, och 4) uppgift om valdistrikt.
- Omslagen förseglas.

Protokollet skrivs under av ordförande och två av de närvarande valförrättarna. Därmed är den preliminära rösträkningen i vallokalen avslutad.

Omedelbart efter att den preliminära rösträkningen avslutats överlämnas valseklar och övriga valhandlingar till valnämnden som i sin tur genast överlämnar handlingarna till länsstyrelsen för den slutliga sammanräkningen av valresultatet. Den slutliga sammanräkningen påbörjas av länsstyrelsen på morgonen måndagen efter valdagen.

Bestämmelser om preliminär rösträkning i vallokal finns i 16 kap. vallagen.

13.1.2 Valnämndens preliminära rösträkning

Så snart som möjligt dock tidigast onsdagen efter valdagen granskar och räknar valnämnden de röster som inte räknats i vallokalerna – den s.k. onsdagsräkningen av röster som valdistrikten inte hunnit få till den preliminära rösträkningen i vallokalen. Även denna rösträkning är offentlig och resultatet är preliminärt. Varje val räknas för sig och rösträkningen går också i övrigt till på samma sätt som i vallokalen.

När sammanträdet för rösträkningen avslutats överlämnas materialet genast till länsstyrelsen. Detta sker som regel samma dag som räkningen påbörjas.

Bestämmelser om valnämndens sammanträde för preliminär rösträkning finns i 17 kap. vallagen.

13.1.3 Slutlig sammanräkning och mandatfördelning

Länsstyrelsen gör den slutliga sammanräkningen av valresultatet. Vid denna sammanräkning prövas om valseklarna är giltiga och om något namn på en valsekel skall anses obefintligt. Någon sådan prövning har inte skett under den preliminära rösträkningen i vallokalen eller hos valnämnden.

Den centrala valmyndigheten ansvarar för mandatfördelningen på grundval av resultatet av den slutliga sammanräkningen vid riksdagsval och val till Europaparlamentet samt utser riksdagsledamöter, företrädare för Europaparlamentet och ersättare. Länsstyrelsen ansvarar för mandatfördelningen vid val till landstings- och kommunfullmäktige samt utser ledamöter och ersättare.

Sammanräkningen är offentlig och påbörjas så fort som möjligt. Det innebär att sammanräkningen påbörjas på morgonen måndagen efter valdagen. Har val till riksdagen hållits samtidigt med annat val räknas riksdagsvalet först. Länsstyrelsen kungör tid och plats för sammanräkningen och anger i vilken ordning de olika valen räknas. Sammanräkningen genomförs utan dröjsmål. Avbryts den skall

valsedlar och övriga valhandlingar förvaras på ett säkert sätt. Innan sammanräkningen börjar igen kontrolleras att det inte gjorts något obehörigt med valhandlingarna. Sammanräkningen protokollförs. När sammanräkningen färdigställts så att ledamöter och ersättare kan utses avslutas sammanräkningen genom att protokollet läggs fram för granskning.

Riksdagsvalet och valet till Europaparlamentet är avslutat när den centrala valmyndigheten har fördelat mandaterna mellan partierna och utsett ledamöter eller företrädare och ersättare och valresultatet tillkännagivits i Post- och Inrikes Tidningar.

Valet till landstings- och kommunfullmäktige är avslutat när länsstyrelsen har fördelat mandaterna mellan partierna och utsett ledamöter och ersättare och valresultatet tillkännagivits genom att protokollet lagts fram för granskning.

Bestämmelser om slutlig sammanräkning och mandatfördelning finns i 18 kap. vallagen.

13.2 Utredningens överväganden och förslag

13.2.1 Ett komplicerat valsysteem ställer krav på sammanräkningsorganisationen

Utredningens bedömning: Med införandet av personvalet har det blivit svårare för partierna att förutse personfördelningen. Detta har uppfattats som en nackdel i planeringsarbetet efter valet. Det gör att det finns skäl för att se över om sammanräkningen med bibehållet krav på säkerhet kan snabbas upp.

Bakgrund

Det har framförts synpunkter på att röstsammanräkningen och mandatfördelningen tar för lång tid i anspråk. Partierna och kandidaterna får inte tillräckligt snabbt besked om vilka kandidater som blivit valda. Detta kan orsaka problem, särskilt om samma person har kandiderat i olika val, t.ex. i både i riksdagsvalet och kommunfullmäktigevalet. Frågan är om det är möjligt att utföra röstsammanräkningen och mandatfördelningen snabbare. Att göra mandatfördelning tar i och för sig ingen längre tid i anspråk med det ADB-stöd som används i dag. Det är den manuella röstsammanräkningen som tar tid.

Frågan har också tidigare varit upp för prövning bl.a. på grund av Vallagsutredningens förslag om optisk läsning av valsedlar i

betänkandet VAL Organisation Teknik Ekonomi (SOU 1992:108). utredningsförslaget ansågs dock inte genomförbart vare sig i fråga om säkerhet eller i fråga om kostnadsnivå. I stället genomfördes i syfte att underlätta sammanräkningsförfarandet och kunna bibehålla sammanräkningssystemet efter införandet av personvalet förenklingar i valsystemet (prop. 1996/97:70 s. 165–166).

I Sverige kunde utgången för det senaste riksdagsvalet fastställas tidigast fem dagar efter valdagen, för de senaste landstingsfullmäktigevalen tidigast i intervallet 8–19 dagar efter valdagen och för de senaste kommunfullmäktigevalen i intervallet 4–19 dagar efter valdagen. I *bilaga 3* lämnas en redogörelse för hur lång tid som behöver tas i anspråk för att kunna fastställa valutgången för val i några andra länder i Europa. Vid en jämförelse med länder med motsvarande valsystem ligger Sverige väl framme.

Skälen för bedömningen

Mandatfördelning mellan partierna är i så gott som samtliga val känd redan på valnatten. Det är ovanligt att den slutliga sammanräkningen innebär förändringar i denna del. Innan personröstningen infördes i valsystemet kunde partierna som regel börja sina förberedelser med utgångspunkt från valnattens valresultat. Den ordning som kandidaterna var upptagna i på listorna var utslagsgivande för vilka som blev valda till ledamöter.

Genom införandet av personröstningen har det svenska valsystemet komplexitet kommit i dagen på ett helt annat sätt än tidigare. Personvalet och kandidatur i flera valkretsar har gjort det svårare för partierna att förutse vem som kommer att utses på vilket mandat. Detta har upplevts som en nackdel och ställer stora krav på sammanräkningsorganisationen. Utgångspunkten för utredningens arbete i denna del har varit att med bibehållande av dagens tillförlitlighet till valresultatet undersöka om man ändå kan få till en snabbare sammanräkning.

13.2.2 Vilka möjligheter står till buds för att påskynda sammanräkningen?

Utredningens bedömning: Röstsammanräkningen kan utföras snabbare. Inom ramen för den nuvarande ordningen kan detta uppnås genom regelförenkling och tekniska hjälpmedel, men också genom personalförstärkning av länsstyrelsernas räkneorganisation. Målet om snabbare sammanräkning kan också uppnås genom att ändra uppgifts- och ansvarsfördelning mellan myndigheterna, men inte med bibehållet krav på säkerhet. Målet kan i dagsläget med iakttagande av ställda krav på säkerhet uppnås endast till högre kostnader.

Det finns som utredningen ser det flera olika tänkbara lösningar för att snabbare än i dag kunna fastställa och presentera det slutliga valresultatet inte bara i riksdagsvalet utan i samtliga val. Lösningarna kan var regelförenkling, ökad användning av tekniska hjälpmedel och ändrade arbetsuppgifter och ansvarsförhållanden mellan de myndigheter som i dag ansvarar för röstsammanräkningen. Exempel på regelförenklingar är att tillskrifter på valsedlar över huvud taget inte skall behöva beaktas vid sammanräkningen. Exempel på tekniska hjälpmedel är optisk avläsning av valsedlar. ADB-baserade program för fördelning av mandat. Ett annat sådant exempel är röstning via Internet eller annat nät genom en PC eller en MacIntosch placerad i vallokalen eller i en annan röstningslokal eller på väljarens arbetsplats eller i hans eller hennes bostad. I kapitlet Röstning via Internet har utredningen utom annat pekat på att ett sådant förfarande – beroende på vilka andra röstningsförfaranden som samtidigt tillåts – i princip gör det möjligt att fastställa valresultatet i omedelbar anslutning till att röstningen har förklarats avslutad.

Utredningen kommer i det följande inte att behandla frågorna om regelförenkling och ny teknik utan enbart frågan om en ändra uppgifts- och ansvarsfördelning mellan valförrättarna, valnämnden och länsstyrelsen för att kunna utföra röstsammanräkningen snabbare än i dag. Alternativen är följande.

- Slutlig sammanräkning i vallokalen
 - Total slutlig sammanräkning i vallokalen
 - Delvis slutlig sammanräkning i vallokalen.
- Slutlig sammanräkning hos valnämnden
 - Hela den slutliga sammanräkningen överförs till valnämnden.

- Valnämnden tar över ansvaret för den slutliga röstsammanräkning av kommunfullmäktigevalet.
 - Valnämnden tar över det arbete som räknegrupperna nu har hos länsstyrelsen

13.2.3 Slutlig sammanräkning i vallokalen

Total slutlig sammanräkning i vallokalen

Detta innebär att valförrättarna måste

- pröva samtliga valsedlars giltighet – även de svårbedömda,
- sortera och räkna valsedlarna inte bara som hittills på parti utan också på listtyp och med eller utan giltig personröst, samt
- räkna personrösterna.

Resultatet av sammanräkningen överlämnas till länsstyrelsen som på grundval av detta gör mandatfördelningen mellan och inom partierna. Valförrättarnas sammanräkning är slutlig. Någon kontroll av den gör inte länsstyrelsen.

Alternativet ställer mot bakgrund av att den slutliga giltighetsprövningen av valsedlarna förutsätts ske i vallokalen och inte hos länsstyrelsen, särskilda krav på kompetens hos den som är valförrättare. Det innebär också med hänsyn till det merarbete det ger valförrättarna att fler valförrättare behöver anlitas för att kunna klara sammanräkningen under valnatten. Det finns dock med hänsyn till kompetenskraven – det skall särskilt framhållas – en gräns för vad som är en möjlig rekrytering utan att behöva göra kompetensunderskridanden. Merarbetet i ett normalstort valdistrikt – 1200 till 1 500 personer med rösträtt – kan uppskattas till sex till åtta persontimmar. Vidare måste beaktas att bedömningarna kan bli olika när avgörandet sprids på flera personer. Det senare gör att det kan bli nödvändigt att införa ”bedömningsmallar”. Med hänsyn till vikten av att kunna upprätthålla likformighet i bedömningen kan det också behöva övervägas om endast tryckta valsedlar skall godkännas och att man får bortse från alla tillskrifter som väljarna gör eller räkna rösten som ogiltig. De regler om ”märkta valsedlar” som tillämpas i dag ger upphov till en del problem för valförrättarna. Det kan också behöva övervägas om det är möjligt att fortsätta med delvis olika bedömningsgrunder för valsedlar som rör partier med respektive utan anmälda kandidater.

Delvis slutlig sammanräkning i vallokalen

Detta innebär i förhållande till det ovan nämnda alternativet att valförrättarna gör en begränsad slutlig prövning av valsedlars giltighet. Valförrättarna prövar och räknar slutligt enligt detta alternativ antalet valsedlar utan personröst per listtyp och "klara" personröster per kandidat och listtyp. Alla tveksamma valsedlar överlämnas precis som i dag till länsstyrelsen för slutlig prövning och räkning. Även med en sådan begränsning av den slutliga prövningen innebär det att valförrättarna kommer att slutligt pröva huvuddelen av valsedlarna.

Fördelar och nackdelar enligt utredningen

Med en total slutlig sammanräkning i vallokalen kan enligt utredningens bedömning det slutliga resultatet av valen i normalfallet publiceras redan på onsdag efter valdagen, dvs. tre dagar efter valdagen.. Redan på måndag eller tisdag efter valdagen kan ett "preliminärt slutligt resultat" utan s.k. onsdagsröster publiceras. Detta är den stora fördelen med en slutlig sammanräkning i vallokalen.

Alternativet förutsätter dock att fler valförrättare anlitas och att valförrättarna ges en mer omfattande utbildning än vad de har i dag. Detta innebär väsentligt ökade kostnader.

Vidare kommer med denna ordning varje valsedel att räknas endast en gång, vilket kan leda till att resultatet oftare kan komma att ifrågasättas än vad som sker i dag. Detta kan vara särskilt känsligt om skillnaden i antalet röster är liten. Dessutom kan i förenklingssyfte behöva införas en regel för valsedlar med tillskrifter som gör det möjligt för valförrättaren att antingen ignorera tillskriften eller anse att valsedeln saknar kandidatnamn eller personröst.

13.2.4 Slutlig sammanräkning hos valnämnden

Hela sammanräkningen överförs till valnämnden

Valnämnden genomför hela sammanräkningen för valet till kommunfullmäktige samt gör mandatfördelningen mellan och inom partierna och utser ledamöter och ersättare.

För slutförande av valen till riksdagen och landstingsfullmäktige överlämnar valnämnden till centrala valmyndigheten och länsstyrelsen resultatet av sin sammanräkning (antal röster per parti, listtyp och kandidat). Den centrala valmyndigheten och länsstyrelsen gör precis

som i dag mandatfördelningen mellan och inom partierna och utser ledamöter och företrädare.

Fördelarna med en sådan ordning är att resultaten för de kommunala valen skulle bli färdiga avsevärt snabbare. Den lokala valadministrationen skulle också om den svarade för sammanräkningen få ett helhetsansvar för valen. Detta är de stora fördelarna

Det finns dock flera nackdelar med en sådan ordning. Den fordrar för det första kompetens för sammanräkningen på 289 platser (dvs. lika många som det finns kommuner) i stället för som i dag på 21 (dvs. lika med antalet länsstyrelser). För det andra måste stora kommuner bygga upp sammanräkningsorganisationer som är lika stora som för medelstora länsstyrelser. För det tredje måste valnämnden ha resurser att genomföra den s.k. onsdagsräkningen samtidigt som den slutliga sammanräkningen pågår. För det fjärde blir den centrala valmyndigheten för att kunna slutföra riksdagsvalet beroende av att 289 sammanräkningsmyndigheter har genomfört sina sammanräkningar. I samma beroendeställning blir länsstyrelserna när det gäller att slutföra valet till landstingsfullmäktige. För det femte finns risk för att valnämnderna inte kommer kunna få tillräcklig rutin för uppgiften eftersom de kommer att genomföra endast ett val. För det sjätte aktualiseras vissa jävs- och legitimitetsfrågor när valnämnden genomför sammanräkningen samt utse ledamöter och ersättare till samma fullmäktige vars ledamöter kan vara beroende av valutgången och som utsett valnämnden. För det sjunde kommer sannolikt länsstyrelserna genom att genom att vissa av de nuvarande uppgifterna överförs till valnämnden att förlora kompetens, i vart fall när det gäller sammanräkning.

Valnämnden övertar den slutliga röstsammanräkningen av kommunfullmäktigevalet

Denna variant innebär att valnämnden genomför den slutliga sammanräkningen för valet till kommunfullmäktige. Länsstyrelsen genomför som i dag den slutliga sammanräkningen av valen till riksdag en och landstingsfullmäktige.

Begränsas valnämndens ansvar för den slutliga röstsammanräkningen till kommunfullmäktigevalet ändras inte den i det föregående avsnittet givna bilden av fördelar och nackdelar. Vad som tillkommer när det gäller nackdelarna är kostnaden för i princip en dubblerad sammanräkningsorganisation. För att klara riksdagsvalet inom föreskriven tid måste länsstyrelsen sammanräkningsorganisation behållas i

stort sett oförändrad trots att en del av sammanräkningen görs av valnämnden.

Valnämnden övertar det arbete som länsstyrelsernas räknegrupper har

Valnämnden genomför hela sammanräkningen för samtliga val men ingen mandatfördelning. Mandatfördelningen mellan och inom partierna skall som hittills ske hos länsstyrelsen och den centrala valmyndigheten, men på grundval av valnämndens sammanräkning.

Övertar valnämnden det arbete som räknegrupperna i dag har hos länsstyrelserna skulle det slutliga resultatet av samtliga val sannolikt kunna påskyndas.

Kravet på en vidgad kompetens hos valnämnden kvarstår, om än i något mindre utsträckning. Det innebär ändå att personal vid 289 valnämnder behöver utbildas och ledas i det arbete som i dag sker vid 21 länsstyrelser.

13.2.5 Ökade resurser och ändrade arbetsrutiner hos länsstyrelserna

En större sammanräkningsorganisation hos länsstyrelsen skulle kunna göra det möjligt att utföra röstsammanräkningen snabbare. Genom att rekrytera och utbilda ytterligare personal skulle räkningen av de kommunala valen kunna göras parallellt med riksdagsvalet och inte som i dag efter riksdagsvalet. Det är detta som är poängen med att sammanräkningsorganisationen större.

Fördelen är att de kommunala valen skulle kunna redovisas snabbare än i dag. Hur mycket snabbare är beroende av hur mycket sammanräkningsorganisationen utökas. En annan fördel är att den kompetens som behövs för att slutföra de kommunala valen och som inte samtidigt behöver tas i anspråk vid räkningen av riksdagsvalet, skulle kunna utnyttjas mer effektivt under sammanräkningen eftersom de kommunala valen kan slutföras under tiden som räkningen av riksdagsvalet pågår.

Det finns också nackdelar med att göra sammanräkningsorganisationen större. Fler personer än i dag måste utbildas för röstsammanräkningen. Även om en sådan utbildning kan ske samlat och till sannolikt lägre kostnad än om samtliga valnämnder skulle utbilda egen personal, blir det givetvis en kostnadsökning. Vidare måste länsstyrelsens ledningsorganisation för röstsammanräkningen

förstärkas. Många länsstyrelser har i dag så stora organisationer att de inte kan göras större utan tillskott av också ledningspersonal. Även den personalen måste givetvis utbildas för sin uppgift.

Samtidigt skall framhållas att det inte går att utöka organisationen i sådan omfattning att samtliga kommuner kan börja räknas redan på måndagen efter valdagen. Det gör att det kommer att dröja ett antal dagar innan resultaten från samtliga kommuner kan vara klara.

13.2.6 Utredningens värdering av alternativen

En åtgärd som skulle göra det möjligt att snabbare få fram en slutlig röstsammanräkning är om förtidsröstningen tillåts upphöra fredagen före valdagen. Därmed skulle den s.k. onsdagsräkningen hos valnämnden kunna slopas. Åtgärden har emellertid tidigare föreslagits och förkastats. Utredningen behandlar därför inte vidare den idén.

Vid en samlad bedömning av de alternativ som redovisats – med undantag för alternativet om ökade resurser m.m. till länsstyrelsen – anser utredningen att den inte är möjligt att utföra röstsammanräkningen och mandatfördelningen snabbare utan att samtidigt eftersätta kraven på säkerhet. Utredningen förordar därför inte något av alternativen. Det utesluter emellertid inte att en del av de åtgärder som nämnts kan vara väl värda att pröva, t.ex. att ta fram generella föreskrifter och mallar för bedömningen av valsedlarna.

14 Valbarhetskrav för val till Europaparlamentet

Utredningens förslag i sammanfattning: Vallagen anpassas till valrättsaktens bestämmelser. Det innebär att den som kandiderar i valet till Europaparlamentet och samtidigt innehar ett ämbete eller ett uppdrag som är oförenligt med uppdraget som företrädare i Europaparlamentet inte skall behöva lämna ämbetet eller uppdraget senast på valdagen utan först när han eller hon tillträder sitt uppdrag i Europaparlamentet.

14.1 Oförenliga uppgifter m.m. enligt valrättsakten

Bindande EG-rättsliga bestämmelser om val av företrädare i Europaparlamentet finns främst i en av Europeiska unionens råd beslutad akt om allmänna och direkta val till Europaparlamentet, den s.k. valrättsakten fogad till rådets beslut 76/787/EKSG, EEG Euroatom av den 20 september 1976. Sådana bestämmelser finns också i rådets direktiv 93/109/EG av den 6 september 1993 om fastställande av närmare bestämmelser för rösträtt och valbarhet vid val till Europaparlamentet för unionsmedborgare som är bosatta i en medlemsstat där de inte är medborgare.

I valrättsakten finns bestämmelser om verksamheter m.m. som är förenliga (artikel 5) respektive oförenliga (artikel 6) med uppdraget som företrädare i Europaparlamentet och prövning av företrädarnas behörighet (artikel 11).

Enligt artikel 5 är uppdraget som företrädare i Europaparlamentet förenligt med att vara ledamot av parlamentet i en medlemsstat.

Enligt artikel 6 är uppdraget som företrädare i Europaparlamentet inte förenligt med att vara

- ledamot av regeringen i en medlemsstat,
- ledamot av Europeiska gemenskapernas kommission,

- domare, generaladvokat eller justitiesekreterare i Europeiska gemenskapernas domstol,
- ledamot av Europeiska gemenskapernas revisionsrätt
- medlem av Rådgivande kommittén i Europeiska kol- och stål-gemenskapen eller medlem av Ekonomiska och sociala kommittén i Europeiska ekonomiska gemenskapen och i Europeiska atomenergi-gemenskapen,
- medlem av sådana kommittéer eller andra organ som har tillsatts enligt fördragen om upprättandet av Europeiska kol- och stål-gemenskapen, Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska atomenergi-gemenskapen för att förvalta gemenskapernas medel eller för att utföra en permanent och direkt förvaltnings-uppgift
- styrelseledamot, direktionsledamot eller anställd i Europeiska Investeringsbanken,
- tjänsteman eller annan anställd i aktiv tjänst inom Europeiska gemenskapernas institutioner eller till dessa knutna fackorgan.

I artikel 11 sägs att Europaparlamentet skall pröva företrädarnas behörighet. I detta syfte skall Europaparlamentet beakta de valresultat som medlemsstaterna officiellt har tillkännagivit och avgöra sådana tvister som kan uppkomma på grund av bestämmelserna i valrättsakten, dock inte tvister som uppkommer på grund av nationella bestämmelser som akten hänvisar till.

14.2 Vem är valbar enligt vallagen?

I 3 kap. 10 § regeringsformen och 4 kap. 5 och 6 §§ kommunallagen (1991:900) regleras vem som är valbar till riksdagen och landstings- eller kommunfullmäktige. Enligt dessa regler gäller utan undantag att den som har rösträtt i valet också är valbar. Detta är också huvudregeln vid val i Sverige till Europaparlamentet. Bestämmelser om valbarhet för val till Europaparlamentet finns i 1 kap. 8 § vallagen.

Valbar till Europaparlamentet är således var och en som har rösträtt vid val till riksdagen. Valbar till Europaparlamentet är också unionsmedborgare som har rösträtt vid ett sådant val i Sverige, men med den begränsningen att han eller hon inte har förlorat sin valbarhet i hemlandet.

Från huvudregeln om att den som har rösträtt också är valbar görs undantag för såväl svenska medborgare som för unionsmedborgare som har vissa ämbeten eller uppdrag. Uppräkningen i paragrafen över vilka ämbeten och uppdrag som omfattas av undantaget motsvarar

uppräknigen i artikel 6 i valrättsakten som redovisats i föregående avsnitt.

Det ankommer på den centrala valmyndigheten att pröva om den som blivit vald varit valbar i valet och därmed behörig att vara företrädare i Europaparlamentet. Prövningen görs i samband med att den centrala valmyndigheten enligt 18 kap. 2 § första stycket vallagen utser företrädarna till Europaparlamentet.

Enligt 19 kap. 10 § tredje stycket vallagen tillträder företrädare i Europaparlamentet sitt uppdrag då de utsetts och deras behörighet prövats av Europaparlamentet.

14.3 Utredningens överväganden och förslag

14.3.1 Vallagen anpassas till valrättsaktens bestämmelser

Utredningens förslag: Den som kandiderar i valet till Europaparlamentet och samtidigt innehar ett ämbete eller ett uppdrag som är oförenligt med uppdraget som företrädare i Europaparlamentet skall inte behöva lämna ämbetet eller uppdraget förrän han eller hon tillträder sitt uppdrag i Europaparlamentet.

Bakgrund

Frågan om vid vilken tidpunkt förbudet mot att inneha vissa särskilt uppräknade ämbeten eller uppdrag i 1 kap. 8 § andra stycket vallagen senast måste ha iakttagits av den som kandiderar som företrädare i Europaparlamentet har nyligen avgjorts av Valprövningsnämnden (Valprövningsnämndens beslut den 15 juli 1999, 1999:4). Ärendet gällde frågan när statsrådet Schori som kandiderade till Europaparlamentet vid valet år 1999 senast måste avgå från sin statsrådsbefattning för att vara valbar i Europaparlamentsvalet. Valprövningsnämnden fann därvid att det enligt vallagen är förhållandena på valdagen som avgör om en kandidat är valbar eller inte, men att den avgörande tidpunkten enligt valrättsaktens bestämmelser om med uppdraget oförenliga ämbeten eller uppdrag inträder först i och med att den valde tillträder sitt uppdrag i Europaparlamentet.

Skälen för förslaget

Bestämmelserna i 1 kap. 8 § andra stycket vallagen är avsedda att införliva bestämmelserna om med uppdraget som företrädare i Europaparlamentet oförenliga ämbeten och uppdrag i artikel 6 i valrättsakten (prop. 1996/97:70 s. 110 och 177). Som bestämmelserna i 1 kap. 8 § andra stycket vallagen kommit att tillämpas blir förhållandena på valdagen avgörande för om kandidaten är valbar eller inte. Den valbarhetsprövningen avser inte bara den allmänna regeln om valbarhet i 1 kap. 8 § första stycket vallagen om valbarhetsålder och medborgarskap utan också reglerna i andra stycket om oförenliga ämbeten och uppdrag. Sist nämnda regler är exempel på villkor som skall säkerställa att de som skall företräda väljarna i Europaparlamentet i vissa viktiga avseende inte bara är opartiska och oberoende utan också att de av sin omgivning uppfattas som opartiska och oberoende, dvs. en jävskatalog.

Enligt valrättsaktens bestämmelser tillträder den valde sitt uppdrag i Europaparlamentet först efter det att Europaparlamentet prövat den valdes behörighet (artikel 11). Detta talar för att valrättsaktens bestämmelser – på sätt Valprövningsnämnden uttalat – inte kan tolkas på annat sätt än att oförenligheten inträder först i och med att den valde tillträder sitt uppdrag i Europaparlamentet. Denna ståndpunkt får också stöd i det förhållandet att det inte finns någon bestämmelse i valrättsakten som säger att den som har eller har haft ett ämbete eller ett uppdrag som nämns i katalogen är förhindrad – inte ens för en viss minsta tid efter det att han eller hon avträtt ämbetet eller lämnat uppdraget – att kandidera till Europaparlamentet.

När bestämmelsen om oförenliga ämbeten och uppdrag inarbetades i vallagen hänfördes den systematiskt till valbarhetsbestämmelserna. Bakgrunden till detta var att Sverige, till skillnad mot många andra europeiska länder, inte har några särskilda jävsregler för ledamöter i de folkvalda församlingarna. För att inte bryta systematiken i vallagen utformades därför bestämmelsen som en valbarhetsregel. Att detta skulle medföra sådana praktiska problem som i fallet Schori – nämligen att han måste avgå från sin statsrådsbefattning innan det var klart att han skulle bli invald i Europaparlamentet – förutsågs inte. Valrättsakten lägger heller inga hinder i vägen mot att utforma oförenlighetsregeln på detta något strängare sätt än vad som föreskrivs i akten.

Som erfarenheterna kring 1999 års val till Europaparlamentet visat har den svenska regeln utformad som en valbarhetsregel visat sig medföra vissa praktiska problem. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen i 1 kap. 8 andra stycket vallagen ändras på så sätt att den som kandiderar i valet till Europaparlamentet inte behöver frånträda sitt

ämbete eller sitt uppdrag förrän han eller hon tillträder sitt uppdrag i Europaparlamentet.

Med utredningens förslag är det inte längre möjligt för den centrala valmyndigheten i samband med att myndigheten enligt 18 kap 2 § första stycket vallagen skall utse företrädarna i Europaparlamentet och utfärda bevis om detta att pröva om hinder föreligger för någon eller några av dem på grund av innehav av oförenligt ämbete eller uppdrag. Enligt utredningens bedömning bör den centrala valmyndigheten över huvud taget inte pröva denna fråga. Däremot skall det framgå av vallagen att uppdraget som företrädare i Europaparlamentet inte är förenligt med de ämbeten eller uppdrag som sägs i artikel 6 i valrättsakten. Den nuvarande bestämmelsen i 1 kap. 8 § andra stycket vallagen ändras i enlighet med vad som nu sagts.

15 Konsekvenser av förslagen

15.1 Allmänt

För utredningens arbete gäller bestämmelserna om kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar i 14 och 15 §§ kommittéförordningen (1998:1474).

Påverkar utredningens förslag kostnaderna för staten, kommuner, landsting, företag och eller andra enskilda, skall en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Innebär förslagen samhälls-ekonomiska konsekvenser i övrigt, skall dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller landsting, skall förslag till finansiering lämnas.

Har utredningens förslag betydelse för den kommunala självstyrelsen, skall konsekvenserna i det avseendet anges i betänkandet. Detsamma gäller när ett förslag har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättningen och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

15.2 Ekonomiska konsekvenser

Föreskrifterna om att pröva offentliga åtaganden innebär bl.a. att de förslag utredningen lägger fram inte får öka de offentliga utgifterna eller minska statens inkomster. Varje möjlighet som utredningen ser att vid utformningen av förslagen effektivisera den offentliga sektorn bör också enligt dessa föreskrifter tas till vara.

Utredningens förslag innebär sammantaget inga tillkommande kostnader för valförbandet. Däremot innebär förslagen att vissa av kostnaderna kommer att fördelas om och tydliggöras hos valet. Allmänt sett innebär förslagen en bättre service för väljarna. Större valdistrikt

och därmed färre valdistrikt och valförrättare innebär att resurser kan frigöras. Men det är kommunerna själva tillsammans med länsstyrelserna som avgör i vilken utsträckning distrikten skall göras större. De resurser som därmed frigörs skall i första hand användas för att på andra sätt underlätta för väljarna att delta i val. Tanken med den nya ordningen för valdistriktsindelningen är dock att en besparing skall kunna bli möjlig genom att röstmottagningsställen på vissa platser kan ersätta vallokaler och röstmottagningen kan ordnas flexiblere.

Vad sedan gäller förslaget om att den centrala valmyndigheten skall ansvara för att väljarna skall ha tillgång till namnvalsedlar vid val till Europaparlamentet innebär det en kostnadsökning i storleksordningen en halv till en miljon kronor. Å andra sidan befrias den centrala valmyndigheten från ansvaret att tillhandahålla partimarkerade valsedlar vid dessa val. Kostnadsökningen torde därmed bli marginell.

Utredningen förslår rörande framställningen av röstlängder och röstkort medför ingen ökning av kostnaderna. Länsstyrelsen föreslår dock i detta sammanhang få i uppgift att föra ett register över indelning i valdistrikt med utgångspunkt från fastighetsindelningen och Lantmäteriverkets fastighetsregister. Denna uppgift har hittills ombesörjts av skattemyndigheterna med ordinarie personal utan att valet har debiterats särskilt. I övrigt innebär förslaget endast en omfördelning av kostnaderna. Samtidigt räknar utredningen med att denna ordning kommer att närmast kunna eliminera felet i röstlängden och därmed också i röstkortet. Häri ligger en besparing.

Förslagen om en samordning vad gäller framställningen av röstlängdsstatistik innebär en besparing. Ett färre antal uttag av uppgifter ur aviseringsregistret och fastighetsregistret innebär en besparing i storleksordningen en kvarts miljon kronor för varje val.

Vad gäller övriga förslag skall särskilt uppmärksammas att kommunerna får ansvaret för all röstning inom landet. Detta innebär inte ökade kostnader. Däremot innebär det att kostnaderna för röstningen omfördelas. Den del av valanslaget som den centrala valmyndigheten i dag använder för att bestrida kostnaderna för förtidsröstningen och institutionsröstningen skall till följd härav föras över till kommunerna. Kommunerna får därmed kompensation för den nya uppgiften.

Den föreslagna generella brevröstningen för röstberättigade som vistas utomlands vid valet medför som mest marginella kostnadsökningar. Den innebär att fler väljaruppsättningar för brevröstningen måste färdigställas. Kostnaden kan uppskattas till som mest en halv miljon kronor. Å andra sidan torde arbetsbelastningen på utlandsmyndigheterna minska, likaså kostnaderna för porto.

Övriga förslag medför enligt utredningens bedömning inga eller endast marginella kostnadsökningar.

15.3 Andra konsekvenser

Utredningen skall i arbetet redovisa regionalpolitiska konsekvenser av de förslag som läggs fram. Utredningen bedömer härvid förslagen som regionalpolitiskt neutrala. Vissa arbetsuppgifter som att besluta om avkortat öppethållande, sjukhusröstning m.m. delegeras från central till lokal nivå. Eftersom uppgifterna sprids på alla kommuner kan de endast i de större kommunerna föranleda behov av mer arbetskraft inför valen.

En redovisning skall vidare ske av utredningens jämställdhetspolitiska konsekvenser. Utredningens förslag är till följd av uppdragets och ämnesområdets karaktär neutrala i jämställdhetsavseende.

Slutligen skall förslagets konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet uppmärksammas. Utredningen gör därvid bedömningen att förslagen inte heller i detta avseende får någon betydelse.

16 Författningskommentar

16.1 Förslaget till lag om ändring i vallagen (1997:157)

1 kap.

8 §

Vissa regler om varlbarhetskrav för kandidater till Europaparlamentet har upphävts och gjorts till jävsregler. Därför har de flyttats till 18 kap. 71 §. Skälen till ändringarna har behandlats i avsnitt 14.

15 §

Ändringarna har behandlats i avsnitt 3.2.

Sista meningen i andra stycket är nytt. Den föreslagna mening ger ett uttryckligt stöd för att den centrala valmyndigheten skall ha möjlighet att agera mera aktivt än vad som är normalt i dag. Syftet är att myndigheten – jämte partierna och folkrörelserna – skall verka för att uppnå ett så stort valdeltagande som möjligt.

2 kap.

6 §

Förslaget föranleds av att det är nödvändigt med en samordning av uttag av uppgifter från aviseringsregistret för upprättande av en längd för bearbetning av statistikuppgifter. Detta skall ske 1 mars året före valet samt 1 mars valåret. motsvarande ändringar har gjorts i 3 kap. 2, 6 och 8 §§ samt 6 kap. 11 §. Förändringen har behandlats i avsnitt 9.2.

7 §

Förslaget är en följd av det nya förfarandet för framställning av röstlängder, avsnitt 8. Församlingen är inte den enhet som i framtiden kommer att användas för indelning av valkretsar. I stället utgår denna från fastighetsindelningen.

3 kap.

2, 6 och 8 §§

Se kommentaren under 2 kap. 6 §.

4 kap.**1 §**

Förslaget till ändring är en följd av det nya förfarandet för framställning av röstlängder. Detta har behandlats i avsnitt 8. Församlingen är inte den enhet som i framtiden kommer att användas för indelning av valdistrikt. I stället utgår denna från fastighetsindelningen. Ingen fastighet har i dag så många röstberättigade att det är nödvändigt att dela en fastighet vid indelning av valdistrikt.

3 §

Förändringarna har behandlats i avsnitt 6.4. Riktlinjerna i paragrafen för hur stora valdistrikten bör vara har jämkats. Detta sker mot bakgrund av att få till stånd lämplig storlek för sammanräkning det preliminära resultatet. Reglerna skall dock ses i samband med förändringarna i 9 kap. 4 § där det föreslås en ny regel med innebörd att kommunen ansvarar för att väljarna har skall kunna avge sin röst på ett rimligt avstånd från sin bostad.

För att det skall vara möjligt att överskrida riktlinjen för högsta antal röstberättigade har införts ett krav på att det skall föreligga särskilda skäl. Vad som åsyftas med detta uttryck är första hand valadministrativa skäl som effektivare sammanräkningsrutiner eller kostnadsbesparingar för det fall endast ett val genomförs. Emellertid måste dessa skäl vägas mot väljarnas möjligheter rösta på valdagen. Om detta är möjligt får Länsstyrelsen besluta om valdistrikt som omfattar fler än 2 000 röstberättigade.

Ändringen i andra stycket klargör att det är Länsstyrelsen som skall ansvara för att det finns ett register som kan ligga till grund för bestämning av varje fastighets valdistriktstillhörighet.

6 kap.

11 §

Se kommentaren under 2 kap. 6 §.

7 kap.

3 §

Se kommentaren under 5 §.

4 §

Förslaget till ändringar i denna paragraf hänger samman med den förändring av den framtida valadministrationen som föreslås. Som ett förtydligande har angetts att det är den centrala valmyndigheten som upprättar röstlängden. Så har varit fallet sedan vallagen trädde i kraft och förslaget avser endast att lagfästa det sätt varpå framställning av röstlängder sker.

5 §

En anmälan från en unionsmedborgare som vill delta i valet till Europaparlamentet föreslås i framtiden göras till Länsstyrelsen. Ändringen hänger samman med förslaget till den framtida valadministrationen där Länsstyrelsen skall ta över Skattemyndighetens roll på regional nivå.

6 §

Förslaget till ändringar i denna paragraf hänger samman med den förändring av den framtida valadministrationen som föreslås. Detta innebär att Länsstyrelsen tar över Skattemyndighetens roll på regional nivå.

7 §

Förslaget till ändringar i denna paragraf hänger samman med den förändring av den framtida valadministrationen som föreslås. Som ett förtydligande har angetts att det är den centrala valmyndigheten som upprättar röstkortet. Så har varit fallet sedan vallagen trädde i kraft och förslaget avser endast att lagfästa det sätt varpå framställning av röstkort sker.

9 §

Enligt förslaget till ny valadministration och valdatasystem skall valmyndigheter på samtliga nivåer ha åtkomst till uppgifter i valdatasystemet. Begäran om att få ut nytt röstkort kan därför riktas till någon av dessa myndigheter. Detta är det normala tillvägagångssättet för att få ett nytt röstkort. Vidare skall röstkort vid behov kunna skrivas ut i princip varje röstningslokal om det är nödvändigt. Detta begärs emellertid direkt hos personal vid röstningslokalen. I övrigt får man liksom tidigare laga efter läglighet för att få fram ett röstkort till en väljare som behöver det för att kunna utöva sin rösträtt.

Förslaget förutsätter vidare att man skall kunna skriva ut röstkort vid samtliga röstmottagningsställen. Detta bör beaktas i det förslag (lagrådsremiss) till ny författningsreglering om behandling av personuppgifter inom skatteförvaltningens verksamhet där den nuvarande lagen om röstlängdregister ersätts av en ny lag – lagen om behandling av personuppgifter i verksamhet med val och folkomröstningar.

11 §

Tiden för senaste dag för rättelse av röstlängden har flyttats till tisdagen tolv dagar före valdagen. Skälen härtill har behandlats i avsnitt 10.2.3.

Övriga förslag till ändringar i denna paragraf hänger samman med den förändring av den framtida valadministrationen som föreslås. Detta innebär att Länsstyrelsen tar över Skattemyndighetens roll på regional nivå.

12 §

Meddelanden från annat medlemsland som avses i paragrafen har alltid lämnats till centrala valmyndigheten. Det föreslås därför att lagtexten ändras så att det stämmer med förfarandet. Det är också naturligt att centrala valnämnden gör de rättelser som meddelandet föranleder.

De uppgifter som meddelandet kan omfatta är antingen att någon är upptagen i röstlängd för annat land eller att personen röstat i annat land. Till skillnad mot i dag föreslås att båda dessa grunder för rättelse skall framgå av lagen. Dessa regler har tagits med för att Sverige på ett effektivt sätt skall uppfylla valrättsaktens krav på att motverka att någon skall kunna rösta flera gånger i olika länder i samma val till Europaparlamentet.

Andra stycket är nytt. Skälen för förslaget har behandlats i avsnitt 12.2.2.

13 §

Röstlängden måste sändas till kommunen så att den finns tillgänglig i vallokalen på valdagen. Som påpekats i avsnitt 10.2.1 har det vid valet uppstått problem med rättelser av röstlängder med hänsyn till att de sedan de skrivits ut och skickats till valnämnden, kan befinna sig långt bort från den som ansvarar för rättelsen. Därför föreslås att den rättande myndigheten, centrala valmyndigheten eller länsstyrelsen, skall få möjlighet att uppdra åt någon på valnämnden att vidta åtgärder som rättelsen föranleder. Detta innebär att en tjänsteman på valnämnden för in den eller de rättelser som görs.

14 §

Förslaget innebär att beslut om rättelse får överklagas så att de kan prövas innan valet. Skälen härför har redovisats i avsnitt 10.2.4. Någon tid inom vilket överklagandet måste ha framställts har inte föreslagits, jfr 23 § förvaltningslagen (1986:223). Det ligger i sakens natur att överklagande måste ske i sådan tid att det kan få någon verkan vid valet. Förslaget innebär vidare att en sådan omständighet som prövats av Valprövningsnämnden enligt 19 kap. 20 § inte kan åberopas vid ett överklagande av valet enligt 19 kap. 18 eller 19 §§.

Sista meningen av paragrafen föreslås upphävd. Regeln kan sägas vara överflödig och framgår redan av vad som sägs i kapitlets 11 §. För fall som avses i 12 § måste även meddelanden som kommer in senare än 30 dagar före valet beaktas.

9 kap.

3 §

Med hänsyn till att kommunerna föreslås få ansvar för all röstmottagning i framtiden har Postens Aktiebolags roll i vallagen föreslagits nedtonad. Se kommentaren under 11 kap.

4 §

Förslaget i första meningen innebär att kommunen ansvarar för all röstmottagning. Det är kommunen som inom valadministrationen har bäst kännedom om förhållandena inom kommunen. Den föreslagna andra meningen innebär att kommunen måste överväga huruvida antalet lokaler och den tid dessa är öppna är tillräckligt för att underlätta för väljarna att rösta inom olika valdistrikt i kommunen. Kommunen har att inom ramen för den flexibilitet som vallagen lämnar att avgöra huruvida antalet vallokaler är tillräckligt eller om andra röstmottagningsställen också måste inrättas.

5 §

Förslaget till ändringar i första stycket följer av vad som föreslagits beträffande 3 §.

De i sista stycket föreslagna ändringarna är en följd av att reglerna lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall föreslås överflyttade till vallagen.

6 §

De föreslagna ändringarna i andra stycket är följdändringar till att Postens Aktiebolags roll i vallagen föreslås nedtonad. Se vidare kommentaren under 11 kap. Angående möjligheten att få fram röstkort på särskilt röstmottagningsställe se kommentaren under 7 kap. 9 §.

I tredje stycket föreslås att väljaren själv skall ha möjlighet att fylla i ett adresskort också vid brevröstning för det fall röstkortet inte finns tillgängligt när rösten görs i ordning. Detta medför förenklingar för att möjliggöra att så många som möjligt får rösta.

11 §

De föreslagna ändringarna i första stycket är följdändringar till att Postens Aktiebolags roll i vallagen föreslås nedtonad. Se vidare kommentaren under 11 kap.

12 §

Ändringarna i denna paragraf har behandlats i avsnitt 7.3.

Ändringarna innebär att partierna vid val till Europaparlamentet har att avgöra om de vill få partimarkerade valsedlar eller namnvalsedlar utlagda vid röstningslokalerna. Om ett parti endast går fram med en namnlista svarar myndigheterna för att sådana läggs ut. Om ett parti däremot går fram med flera olika namnlistor svarar valmyndigheterna endast för att partimarkerade valsedlar läggs ut för partiet.

16 och 17 §§

De föreslagna ändringarna i första stycket är följdändringar till att Postens Aktiebolags roll i vallagen föreslås nedtonad. Se vidare kommentaren under 11 kap.

10 kap.**1 §**

I paragrafen föreslås kommunen i stället för centrala valmyndigheten bli beslutande myndighet i frågor om öppethållande av vallokal vid val till Europaparlamentet. Detta hänger samman med att det är kommunen

som har bäst förutsättningar för att bedöma om väljarna i distriktet ändå får tillräckligt goda möjligheter att rösta. Se också kommentaren under 9 kap. 4 §.

8 §

I paragrafen föreslås ett nytt andra stycke. Detta innebär att en valförrättare kan ta emot en röst utanför vallokalen från en funktionsförhindrad väljare om det kan ske under betryggande former. Vad som avses härmed är i första hand att valhemligheten kan bevaras. Vidare måste också en bedömning göras huruvida det är möjligt för en valförrättare att lämna vallokalen för en kortare stund. Det kan allmänt framhållas att det är av stor vikt att valförrättarna tillämpar en generös inställning i sådana här fall så att väljare som avses i paragrafen lämnas största tänkbara möjlighet att avge sin röst.

11 kap. Röstning vid särskild röstmottagningsställe

Med hänsyn till att det är kommunerna som enligt förslaget skall ansvara för all röstmottagning inom landet kommer Postens Aktiebolags roll i vallagen att tonas ned. Detta har skett genom att kapitlet om poströstning och kapitlet om särskild poströstning lagts ihop. I det nya 11 kapitlet har de olika formerna för röstmottagning som finns inom landet men utanför vallokalen samlats. Förslaget innebär att det blir kommunerna som ansvarar och sköter förtidsröstningen. Det skall dock vara möjligt för kommunerna att ta hjälp av Posten Aktiebolag. Om detta sker gäller reglerna i kapitlet.

Den särskilda röstmottagningen omfattar enligt förslaget den s.k. förtidsröstningen, som innefattar den tidigare poströstningen, den s.k. institutionsröstningen och den s.k. ambulerande röstmottagningen. I detta sammanhang skall endast en paragraf kommenteras.

1 §

Paragrafens första stycket motsvarar 11 kap. 1 § samt 12 kap. 1 och 2 §§. Enligt punkt 1 den föreslagna lydelsen inordnas poströstningen som en särskild röstmottagning bland andra möjligheter att anordna s.k. förtidsröstning. Förutom postens lokaler nämns kommunkontor, bibliotek och medborgarkontor som exempel på ställen där röstmottagning kan ske.

Det föreslagna andra stycket motsvarar 11 kap. 1 § sista meningen med de följdändringar som Postens Aktiebolags förändrade roll medför.

2 §

Motsvarar nuvarande 11 kap. 3 och 4 §§. Eftersom kommunerna enligt förslaget svarar för röstmottagningen är det de som svarar för att samråd sker med ansvariga för de andra ställen där röstning skall ske. Det kan dock vara lämpligt att den centrala valmyndigheten inför ett val utformar vissa riktlinjer för kommuner som skall sluta avtal med t.ex. Posten Aktiebolag om röstmottagning.

3 §

Motsvarar 11 kap. 3 och 4 §§ samt 12 kap. 5 § nuvarande lag. Reglerna om öppethållande har tagits bort eller modifierats eftersom de kan ses mera som underordnade ordningsföreskrifter. Förtidsröstning sker redan i dag under tid då posten är öppen. Det är naturligt att motsvarande skall gälla enligt förslaget även om röstningen sker inom den kommunala förvaltningen.

Förslaget enligt denna paragraf innebär att kommunen lämnas stor valfrihet att inom ramen för 9 kap. 4 § anordna röstmottagning för förtidsröstning. Enligt första stycket första meningen får kommunen anordna särskild röstmottagning ett sådant ställe som nämns – kommunkontor, medborgarkontor, postkontor eller liknande lokaler – under perioden 18 dagar före valdagen till och med valdagen. På hur många ställen och under vilken tid under denna period som sådan röstmottagning skall vara möjlig bestämmer varje kommun. Första stycket andra meningen innebär dock att det på minst ett sådant ställe inom kommunen måste anordnas röstmottagning under hela den nämnda perioden. Detta motsvarar vad som i dag gäller för post-röstning.

4 §

Motsvarar 11 kap. 5 § och 12 kap. 6 § vallagen. Enda ändringen är att kommunen enligt förslaget skall utse röstmottagare. Detta följer av att kommunen svarar för röstmottagningen.

5 §

Motsvarar 11 kap. 6 § och 12 kap. 7 § vallagen.

6–11 §§

Motsvarar 11 kap. 7–12 §§ och 12 kap. 8–13 §§ vallagen.

12–18 §§

Motsvarar 11 kap. 13–19 §§ och 12 kap. 14–19 §§ vallagen.

19 och 20 §§

Motsvarar 11 kap. 20–21 §§ och 12 kap. 20–21 §§ vallagen.

12 kap. Röstning hos utlandsmyndighet

På grund av samordningen av 11 och 12 kap. föreslås nuvarande 13 kap. om röstning hos utlandsmyndighet flyttat till 12 kap. Bestämmelsen i 12 kap. 21 § andra stycket har anpassats till den föreslagna bestämmelsen i 7 kap. 12 § andra stycket. (Jfr kommentaren under 13 kap.)

13 kap.

Reglerna om brevröstning föreslås flyttade till 13 kap. Detta innebär att lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall bör upphävas.

Förändringarna i förhållande till den särskilda lagen är första hand betingade av att brevröstningen enligt det föreslagna kapitlet gjorts generell för alla länder. Vidare föreslås omslagskuverten ersatta av fönsterkuvert. I övrigt har reglerna inte ändrats på annat sätt än att de skall kunna inordnas vallagens systematik. Detta har medfört att vissa regler tagits upp i förevarande kapitel och vissa i 15 kap. och 17 kap.

Ändringen innebär också att de flesta rösterna kommer att sändas direkt till valnämnderna i kommunerna men det kan förekomma att brevröster sänds till den centrala valmyndigheten för det fall röstkort inte finns tillgängligt utan adresskort har fått fyllas i.

Bestämmelsen i 18 kap. 10 § andra stycket har anpassats till den föreslagna bestämmelsen i 7 kap. 12 § andra stycket. (Jfr kommentaren under 12 kap.)

14 kap.

2 §

Det föreslagna andra stycket skall göra det möjligt för anhållna eller häktade att rösta även om de blir föremål för tvångsåtgärd sedan institutionsröstningen avslutats på häktet. Röstning får då ske genom bud. Den föreslagna ändringen innebär att det i första hand är personalen på häktet som kommer att kunna anlitas som bud för den som är föremål för anhållande eller häktning. Sådan personal får anses omfattas av den uppräkningslista som finns i nuvarande 3 §.

15 kap.

1 §

Ändringen är en följd av dels postens ändrade roll, dels att brevröstning från utlandet gjorts generell och skall skickas till valnämnden i den ort där väljarens är upptagen i röstlängden.

9 a §

Motsvarar 13 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall med de ändringar som krävs för att passa in reglerna i vallagens systematik.

10–12 §§

Förslaget till ändringar i dessa paragrafer utgör endast följdändringar till att lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall arbetats in i vallagen.

17 kap.

Vissa regler har ändrats på grund av att reglerna om brevröstning gjorts generell. Eftersom lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall enligt förslaget arbetats in i vallagen kan 8 § upphävas. En omnumrering av kapitlets sista paragrafer har gjorts.

1 §

Sista stycket föreslås upphävt eftersom lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall arbetats in i vallagen.

6 §

Motsvarar 13 § lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall.

7 §

Motsvarar lydelsen nuvarande av 6 §. Ändringen är en följd av att brevröstning från utlandet gjorts generell.

8 §

Motsvarar lydelsen av nuvarande 7 §. Ändringen är en följd av att brevröstning från utlandet gjorts generell.

18 kap.

71 §

Se kommentaren under 1 kap. 8 §.

19 kap.

2 och 20 §§

Ändringen är en konsekvens av att ett rättelsebeslut skall kunna överklagas utan samband med att valet överklagas. Se också kommentaren under 7 kap. 14 §.

Ikraftträdande

I författningsförslaget har tiden för ikraftträdande lämnats öppen. Det är i dagsläget oklart när förslagen kan träda i kraft. För att förslagen skall kunna tillämpas vid valet år 2002 krävs att ikraftträdande sker den 1 mars 2001. De föreslagna ändringarna bör därför träda i kraft senast i samband med att funktionen att vara central valmyndighet flyttas från Riksskatteverket till den nya myndigheten.

Vid ikraftträdandet bör lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall upphävas eftersom reglerna i den lagen arbetats in i vallagen.

Utredningen har i promemoria 2000-06-06 En ny central valmyndighet – Riksskattenämnden, lämnat förslag till övergångsbestämmelser i förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen enligt vilka Riksskatteverket till utgången av år 2001 ansvarar för val såvitt gäller underhåll och drift för nuvarande valdatasystem (Se bilaga 2).

Enligt förslag (lagrådsremiss) till ny författningsreglering om behandling av personuppgifter inom skatteförvaltningens verksamhet skall den nuvarande lagen om röstlängdregister ersättas av en ny lag – lagen om behandling av personuppgifter i verksamhet med val och folkomröstningar. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 oktober 2001. I den nya lagen har Riksskatteverket ersatts av den centrala valmyndigheten. Det innebär att den nya centrala valmyndigheten utan vidare åtgärder kan träda in i Riksskatteverkets ställe när lagen träder i kraft.

Utredningen vill i detta sammanhang uppmärksamma att skattemyndigheterna inte bör omfattas av den nya lagens tillämpningsområde. Vidare bör denna lagen utformas så att kommunerna och t.ex. Posten Aktiebolag kan få möjlighet att skriva ut röstkort för att kunna

genomföra röstningen vid särskilda röstmottagningsställen på ett smidigt sätt.

16.2 Förslaget till ändring i lagen (1987:813) om homosexuella sambor

Lagen ändras med hänsyn till att brevröstningslagen föreslås upphävd. Förslaget innebär ingen ändring i sak.

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Vissa tekniska och administrativa frågor
som rör valsystemet

Dir.
2000:10

Beslut vid regeringssammanträde den 17 februari 2000

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas för att göra en teknisk och administrativ översyn av delar av valsystemet. Utredaren skall lämna förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som utredaren anser vara behövliga.

Utredaren skall

- göra en översyn av bestämmelserna om indelning i valdistrikt,
- göra en översyn av regelsystemet avseende möjligheterna att förtidsrösta och att rösta i vallokal,
- göra en översyn av dels formen för utlandssvenskars röstning, dels om 10-årsgränsen för utlandssvenskars rösträtt kan tas bort,
- överväga att flytta funktionen att vara central valmyndighet från Riksskatteverket till en annan myndighet,
- överväga om röstsammanräkningen och mandatfördelningen kan utföras snabbare,
- göra en översyn av bestämmelserna om framställning av röstlängder och röstkort samt om rättelse i röstlängden,
- överväga om valseklarnas storlek och utformning bör ändras,
- föreslå ändringar av vallagens bestämmelser om valbarhetskrav så att de står i överensstämmelse med EU:s s.k. valrättsakt,
- föreslå en reglering som ger häktade och anhållna personer godtagbara möjligheter att kunna utöva sin rösträtt,

- överväga om det i vallagen uttryckligen skall anges att som vallokal i första hand bör väljas en lokal som är tillgänglig för personer med funktionshinder och i samband därmed också överväga om det skall vara möjligt för valförrättarna att i särskilda fall ta emot röster utanför vallokalen,
- undersöka möjligheten att på partimarkerade valsedlar för partier som har skyddat sin partibeteckning skriva till ett namn som anmälts av partiet, och att ett sådant tillskrivet namn betraktas som en personröst samt
- överväga om den centrala valmyndigheten vid val till Europaparlamentet skall ansvara för att väljarna har tillgång till namnvalsedlar för de partier som vid något av de två senaste valen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet.

Bakgrund

Den nu gällande vallagen (1997:157) trädde i kraft den 1 juni 1997. Genom den har reglerna om val till riksdagen, val till landstings- och kommunfullmäktige samt val till Europaparlamentet samlats i en lag. Lagen tillämpades för första gången vid de allmänna valen år 1998. Bestämmelserna bygger till stora delar på de lagar som tidigare reglerade valförfarandet men vissa väsentliga nyheter har också införts. Det gäller t.ex. möjligheten för väljarna att, i enlighet med vad som numera föreskrivs i regeringsformen, inom partivalets ram avge en särskild personröst.

I samband med att konstitutionsutskottet behandlade förslaget till ny vallag (prop. 1996/97:70) underströk utskottet behovet av en utvärdering av 1998 års val och hemställde att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen till känna vad utskottet anfört i denna del (bet. 1996/97:KU16). Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets hemställan (rskr. 1996/97:177). Regeringen delade riksdagens uppfattning att det var angeläget med en fördjupad utvärdering av de allmänna valen år 1998 och tillkallade därför under 1997 ett parlamentariskt sammansatt råd, Rådet för utvärdering av 1998 års val (Ju 1997:13, dir. 1997:87, dir. 1997:73, dir. 1998:99, dir. 1999:61). Under hösten 1999 lämnade rådet ett delbetänkande: Personval 1998 En utvärdering av personvalsreformen (SOU 1999:136). Rådets uppdrag bestod – i de delar som redovisades i delbetänkandet – i korthet av att utvärdera de tekniska, ekonomiska, organisatoriska och praktiska effekterna av det nya systemet med personval. Rådet hade också i uppgift att se över reglerna om statligt partistöd till de politiska partier som tidigare varit representerade i riksdagen och att lämna

behövliga förslag till förändringar. Vidare skulle rådet utvärdera om, och i så fall på vilket sätt, reformen av det svenska valsystemet påverkade valdeltagandet i 1998 års val.

Rådet har i betänkandet dels lämnat förslag till vissa lagändringar, dels föreslagit att ett antal frågor behandlas särskilt. Det gäller t.ex. valkretsarnas storlek och hur blanka röster skall behandlas. Den återstående delen av rådets uppdrag, att analysera orsakerna till det låga valdeltagandet i 1999 års val till Europaparlamentet, skall redovisas senast den 1 juli 2000.

Vidare har Riksskatteverket (RSV) i sin promemoria den 1 februari 1999, Erfarenheter från 1998 års allmänna val (dnr 398-99/100), dels lämnat förslag på ändringar i vallagen, dels presenterat ett antal områden vilka enligt RSV:s uppfattning bör bli föremål för utredning. Det gäller t.ex. partibegreppet i 3 kap. 7 § regeringsformen, valdistriktens storlek och valsedlarnas utformning. RSV har dessutom i promemorian den 25 november 1999, Erfarenheter från 1999 års val till Europaparlamentet (dnr 11105-99/100) lämnat ytterligare förslag på ändringar i vallagen samt presenterat flera områden som RSV anser bör utredas. Det gäller t.ex. utlandssvenskarnas möjlighet att rösta och förtydligande av RSV:s uppdrag när det gäller aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta.

Slutligen har RSV väckt frågan om funktionen att vara central valmyndighet bör flyttas till någon annan myndighet.

Vilka frågor som omfattas av utredningsuppdraget

Flera av de frågor som Rådet för utvärdering av 1998 års val och RSV har aktualiserat och som det finns anledning att utreda vidare, är sådana som har anknytning till det konstitutionella systemet och den parlamentariska ordningen. Dessa frågor bör mot den bakgrunden utredas av en kommitté med parlamentarisk representation. Regeringen har för avsikt att ge den nyligen tillsatta Författningsutredningen (Ju 1999:13) tilläggsdirektiv i bl.a. dessa avseenden.

Övriga förslag som rådet och RSV har lagt fram är huvudsakligen av teknisk och administrativ natur. Det är angeläget att en översyn av dessa frågor görs i god tid inför valet år 2002. Efter överläggningar inom en arbetsgrupp med företrädare för riksdagspartierna har enighet nåtts om vilka frågor som bör ingå i utredningsuppdraget.

- **Valdistriktens storlek**

Enligt vallagens bestämmelser skall varje kommun delas in i valdistrikt. Ett valdistrikt bör normalt omfatta 1 200 – 1 500 personer som har rösträtt. Enligt huvudregeln är det länsstyrelsen i respektive län som på förslag av kommunfullmäktige beslutar om kommunens indelning i valdistrikt. Länsstyrelsen får efter samråd med valnämnden besluta om valdistrikt som omfattar fler än 1 800 personer som har rösträtt.

Inför valet till Europaparlamentet år 1999 skedde i ett flertal kommuner i landet sammanslagningar av valdistrikt vilket ledde till att vallokaler blev färre. I medierna fördes en debatt där det gjordes gällande att sammanslagningarna kunde medföra sådana problem för väljarna att valdeltagandet kunde komma att påverkas negativt.

Regeringen gav i beslut den 3 juni 1999 (Ju99/1603) RSV i uppdrag att i samband med utvärderingen av 1999 års val till Europaparlamentet för hela landet länsvis redovisa valdeltagandet dels i sammanslagna valdistrikt, dels i valdistrikt som inte slagits samman. RSV skulle dessutom för respektive valdistrikt redovisa valdeltagandets förändring i förhållande till 1995 års val till Europaparlamentet i de fall då valdistrikten varit desamma. För det fall valdeltagandet visade sig vara lägre i sammanslagna valdistrikt än i andra distrikt skulle RSV, så långt möjligt, analysera om särskilda röstmottagningsställen eller valskjutsar i sammanslagna valdistrikt kunde ha påverkat valdeltagandet.

RSV har i sin redovisning av uppdraget den 1 november 1999 (dnr 5956-99/100) anförts att det inte finns något som entydigt talar för att valdeltagandet har påverkats negativt av att valdistrikt lagts samman. Enligt RSV tycks en utökad service med särskilda röstmottagningsställen i sammanslagna valdistrikt kunna påverka valdeltagandet positivt.

Erfarenheterna från valet år 1999 visar att bestämmelserna om indelning i valdistrikt kräver en översyn. Det skall övervägas om det i fortsättningen skall vara möjligt att lägga ihop valdistrikt så att de omfattar fler än 1 800 röstberättigade personer och, i så fall, under vilka förutsättningar det skall kunna ske.

- **Röstning**

Vallokaler och särskilda röstmottagningsställen

Hela regelverket avseende förtidsröstning på posten och andra särskilda röstmottagningsställen inom landet bör ses över. Det är angeläget att

varje väljare har en plats att rösta på inom rimligt avstånd och att regelverket tydligt anger vem det är som har ansvaret för detta.

Valadministrationen är i dag uppdelad på tre nivåer. RSV är central valmyndighet och ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. På regional nivå ansvarar länsstyrelserna för valen och på lokal nivå är det kommunerna genom valnämnderna som är ansvariga. Denna ordning innebär att både stat och kommun är engagerade i att se till att det finns platser där väljarna kan lämna sina röster men att ingen har det övergripande ansvaret. Det bör nu övervägas om det övergripande ansvaret för att väljarna har en tillräckligt god tillgång till vallokaler bör ligga på kommunerna. Det bör också övervägas vilka lösningar som kan finnas för att kompensera en förmodad nedläggning av postkontor runt om i landet.

Utredningen skall omfatta

- möjligheten att "poströsta" i vallokal, dvs. att rösta i en annan vallokal än den egna på valdagen,
- möjligheterna för valnämnderna att ordna förtidsröstning i lämpliga lokaler, t.ex. i bibliotek och kommunkontor, under hela eller delar av den tid förtidsröstning får pågå,
- möjligheterna för valnämnderna att svara för röstningen på vårdinrättningar av olika slag,
- möjligheterna att i större utsträckning än för närvarande inrätta ambulerande röstmottagningar och
- möjligheten att brev rösta för väljare bosatta i Sverige.

Utredaren skall också göra en inventering av de möjligheter och problem som kan finnas med röstning via Internet. Utredaren skall särskilt belysa om röstning via Internet kan förenas med kravet på bibehållen valhemlighet. Även de erfarenheter som har gjorts i andra länder skall uppmärksammas.

Utlandssvenskars röstning

Med den ökade internationaliseringen befinner sig allt fler svenskar utomlands under kortare eller längre tid. Även om fler röstmottagningsställen skulle kunna öppnas kommer ett stort antal svenskar alltid att befinna sig på orter där det inte finns någon röstmottagning. RSV och UD får i samband med varje val ta emot kritik från svenska medborgare som vill vara med i valet men som av praktiska skäl inte kan rösta eftersom de befinner sig alltför långt från något röstmottagningsställe. Frågan om formen för utlandssvenskars röstning skall därför ses över. Utredaren skall t.ex. överväga möjligheten för utlandssvenskar att

brevrösta. Utredaren skall också överväga om 10-årsgränsen för utlandssvenskars rösträtt kan tas bort.

- **Valadministrationen**

Uppgiften att vara central valmyndighet tilldelades år 1969 den centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden. De skäl som föranledde att nämnden fick funktionen att vara central valmyndighet var främst anknytningen till folkbokföringen. RSV bildades år 1971 genom en sammanslagning av flera myndigheter, bl.a. av den centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden. RSV övertog då funktionen som central valmyndighet.

Från RSV har det nu ifrågasatts om det är ändamålsenligt att RSV i framtiden är central valmyndighet. Skälen till detta är främst att valverksamheten saknar ett naturligt samband med RSV:s övriga verksamhet och därför har en tendens att komma i skymundan av övriga arbetsuppgifter. Vidare har valverksamheten behov av ett helt annat slags IT-stöd än RSV i övrigt. RSV har skisserat olika förslag till förändring, t.ex. att bilda en central valnämnd direkt under Justitiedepartementet eller att knyta uppgiften som central valmyndighet till en länsstyrelse, lämpligast Stockholms länsstyrelse.

RSV har slutligen uppmärksammat frågan om dess uppdrag såvitt gäller aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta.

Utredaren skall överväga om funktionen att vara central valmyndighet bör flyttas till en annan myndighet än RSV.

- **Sammanräkning av valresultat**

Röstsammanräkningen sker i dag på tre olika ställen. Sedan röstningen avslutats vidtar en preliminär röstsammanräkning av valförrättarna i vallokalen. Riksdagsvalet räknas först, sedan kommunfullmäktigvalet och slutligen landstingsfullmäktigvalet. Valsedlarna räknas för varje parti och antalet röster förs upp i särskilda protokoll. Valsedlarna transporteras sedan till valnämndens kansli för omedelbar vidare transport till länsstyrelsen där slutlig sammanräkning påbörjas på morgonen måndagen efter valet. Onsdagen efter valet sker valnämndens preliminära rösträkning av röster som valdistrikten inte hunnit få. Detta material levereras till länsstyrelsen under onsdagen. I den slutliga sammanräkningen fastställs vid mandatfördelningen dels hur många mandat varje parti skall tilldelas, dels vilken kandidat som skall tillträda respektive mandat. Mandatfördelningen vid riksdagsval och val till Europaparlamentet ombesörjs av RSV. Vid val till

landstings- och kommunfullmäktige är det länsstyrelserna som ansvarar för mandatfördelningen.

Det har framförts synpunkter på att röstsammanräkningen och mandatfördelningen tar för lång tid i anspråk. Partierna och kandidaterna får inte tillräckligt snabbt besked om vilka kandidater som har blivit valda. Detta kan orsaka problem, särskilt om samma person har kandiderat i olika val, t.ex. både i riksdagsvalet och kommunfullmäktigvalet.

Det är angeläget att det slutliga valresultatet kan fastställas så snabbt som möjligt. Utredaren skall därför överväga om det är möjligt att utföra röstsammanräkningen och mandatfördelningen snabbare.

- **Röstlängder**

Framställning av röstlängder och röstkort

Inför 1998 års val tillämpades delvis nya regler för framställning av röstlängder och röstkort. Förfarandet kan sammanfattningsvis sägas ha fungerat tillfredsställande inför 1998 års val och 1999 års val till Europaparlamentet. Systemet är dock enligt RSV sårbart främst beroende på att vissa arbetsmoment, t.ex. sambearbetning av olika register, är mycket tidskrävande. Det vore därför önskvärt att åstadkomma en lösning där alla uppgifter som behövs för röstlängderna snabbt och säkert kan hämtas ur ett enda register. En annan omständighet som RSV har framhållit är att sista dag för att begära rättelse av uppgifter i röstlängden, måndagen före valdagen, ligger så nära valdagen att det finns en risk för att röstlängderna inte kan distribueras till valnämnderna i tid. Av bl.a. dessa skäl har RSV förklarat att det kan finnas anledning att överväga en ordning där de uppgifter som behövs för att framställa röstlängden kan hämtas ur ett enda register och att sista dag för rättelse tidigareläggs till torsdagen tio dagar före valdagen. Enligt RSV bör det också övervägas var ansvaret för framställning av röstlängder bör ligga.

RSV har vidare föreslagit att röstkort skall kunna hämtas via Internet. Skattekontoren har blivit allt färre och detta gör det svårt för många medborgare att i sista stund hämta ett röstkort för att kunna poströsta. Om det vore möjligt att hämta röstkort via Internet skulle röstkort kunna tas ut på alla de ställen där man kan förtidsrösta, t.ex. på postkontor och hos utlandsmyndigheter och eventuellt också på bibliotek och i hemmet. Mot denna bakgrund bör det övervägas om det skall vara möjligt att hämta röstkort via Internet.

Det har också, bland annat från vissa kommuner, framförts önskemål om att tidigarelägga det datum – den 1 juli året före valåret –

då de personer som har rösträtt i en kommun skall beräknas inför indelningen i valkretsar (jfr 2 kap. 6 § 3 stycket vallagen). Enligt kommunerna infaller det nu gällande datumet för sent för att beslut om indelning i valkretsar skall kunna fattas senast den 31 oktober året före valåret (jfr 2 kap. 10 § vallagen). Utredaren skall därför överväga om datumet kan tidigareläggas, t.ex. till den 1 mars året före valåret. I samband härmed skall utredaren också överväga att senarelägga det datum – den 1 november året före valåret – då de personer som har rösträtt i hela landet (jfr 3 kap. 2 § vallagen), i respektive landsting (jfr 3 kap. 6 § vallagen) och i respektive kommun (jfr 3 kap. 8 § vallagen) skall beräknas till t.ex. den 1 mars det år valet hålls. Utredaren skall slutligen överväga om det datum då antalet fria valsedlar som vissa partier har rätt till skall beräknas (jfr 6 kap. 11 § vallagen) kan senareläggas till t.ex. den 1 mars valåret.

Rättelse i röstlängden

Felaktig uppgift

Den som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter eller anser sig vara felaktigt utesluten ur röstlängden kan enligt 7 kap. 11 § vallagen begära rättelse hos skattemyndigheten. Om skattemyndigheten avslår en begäran om rättelse får beslutet enligt 7 kap. 14 § vallagen överklagas endast i samband med att valet överklagas. Ett sådant överklagande skall göras hos Valprövningsnämnden.

Det kan inte anses vara en tillfredsställande ordning att ett beslut om avslag på en begäran om rättelse av röstlängden endast kan överklagas i samband med att valet överklagas. Valprövningsnämnden kan ju finna att klaganden faktiskt borde ha varit upptagen i röstlängden och därmed röstberättigad i det val som just har hållits. Utredaren skall därför överväga en ändring av bestämmelserna i vallagen så att dessa beslut kan överklagas innan valet har hållits.

För sen anmälan

Enligt 7 kap. 5 § vallagen skall en unionsmedborgare, som vill rösta i ett val till Europaparlamentet, senast 30 dagar före valdagen till skattemyndigheten anmäla sin önskan om att tas upp i röstlängd.

Valprövningsnämnden har bedömt en anmälan, som kommit in för sent till skattemyndigheten, som en begäran om rättelse. Nämnden avvisade i detta fall överklagandet med hänvisning till att rättelser endast kan prövas i samband med överklagande av valet.

Mot denna bakgrund skall utredaren överväga om det i vallagen skall införas en bestämmelse om att en anmälan som kommit in för sent till skattemyndigheten inte skall tas upp till prövning. Ett därefter följande överklagande av skattemyndighetens beslut borde kunna tas upp till slutlig prövning utan att det sker i samband med överklagande av valet. Utredaren skall därför överväga om också en sådan bestämmelse skall införas i vallagen.

Möjlighet att stryka en person från röstlängden

Enligt 7 kap. 12 § vallagen skall skattemyndigheten genast rätta röstlängden om en myndighet i något annat medlemsland meddelar att en person som har rösträtt och som finns upptagen i röstlängd här i landet, redan har avgett en röst i ett val till Europaparlamentet.

Bestämmelsen har överförts oförändrad från den tillfälliga lag som gällde för det svenska valet till Europaparlamentet år 1995. Övriga medlemsländer hade då redan haft sina val. När valen nu sker samtidigt i hela unionen måste det förhållandet att en person anmält en önskan om att rösta i ett annat land kunna ligga till grund för att personen tas bort från den svenska röstlängden. Utredaren skall ta fram förslag till en sådan bestämmelse.

• Övriga frågor

Valsedlarnas utformning

Valsedlarna har kommit att bli för små, de har nu formatet A 6. Med personröstningen har det tillkommit ett behov av att ha en rad som informerar väljarna om att partiets kandidater är s.k. anmälda kandidater. Vidare skall det framför varje namn finnas utrymme för att markera en personröst. Om inte utrymmet för markering skall bli för litet bör antalet namn på valsedeln inte vara mer än högst 60. Från partierna har det dock visats intresse av att ha fler kandidatnamn än 60 på varje valsedel.

Mot denna bakgrund skall utredaren överväga om valsedlarnas utformning bör ändras. Man kan t.ex. tänka sig större valsedlar, som då måste vikas.

Valbarhetskrav

I 1 kap. 8 § vallagen uppställs vissa valbarhetskrav för val till Europaparlamentet. En person är t.ex. inte valbar om vederbörande är ledamot av regeringen i ett medlemsland. Vallagens bestämmelser innebär att

ett statsråd som kandiderar till Europaparlamentet måste avgå från sin statsrådsbefattning senast på valdagen för att vara valbar i Europaparlamentsvalet.

Bestämmelserna i 1 kap. 8 § vallagen är avsedda att införliva artikel 6 i den s.k. valrättsakten (fogad till rådets beslut 76/787 av den 20 september 1976). I artikel 6 sägs att ”uppdraget som företrädare i församlingen är inte förenligt med att vara” bl.a. ”ledamot av regeringen i en medlemsstat”. Valrättsaktens bestämmelser kan inte tolkas på annat sätt än att oförenligheten inträder först i och med att den valde påbörjar sitt uppdrag i Europaparlamentet (jfr Valprövningsnämndens beslut den 15 juli 1999, dnr 13-1999). Valrättsakten hindrar alltså inte att t.ex. ett statsråd kandiderar i valet. Vallagen bör mot denna bakgrund ändras så att den står i överensstämmelse med valrättsaktens bestämmelser. Utredaren skall lämna förslag till en sådan ändring.

Anhållna och häktades möjlighet att rösta

Justitiekanslern har i ett beslut den 28 september 1999 (dnr 1409-99-40) konstaterat att anhållna och häktade kan bli betagna sin möjlighet att rösta. Enligt vallagen har en person rätt att rösta genom bud endast om han eller hon är sjuk, funktionshindrad eller gammal. Om inget av dessa förhållanden stämmer in på en anhållen eller häktad person, som inte heller kan utöva sin rösträtt på något annat sätt, t.ex. genom poströstning i häktet, är han eller hon utesluten från möjligheten att rösta. Detta är inte en godtagbar ordning. Utredaren skall därför överväga om det skall införas en bestämmelse i vallagen som ger anhållna och häktade godtagbara möjligheter att utöva sin rösträtt.

Vallokalers anpassning till personer med funktionshinder

Det förekommer att vallokaler inte är tillgängliga för personer som har någon form av funktionshinder. Om det inte är möjligt för en person att rösta i den egna vallokalen återstår alternativet poströstning eller röstning genom bud. Detta kan upplevas som diskriminerande. Mot denna bakgrund skall utredaren överväga om det i vallagen uttryckligen skall anges att som vallokal i första hand bör väljas en lokal som är tillgänglig för personer med funktionshinder. På samma sätt skall utredaren överväga om det skall vara möjligt för valförrättarna att i särskilda fall ta emot röster utanför vallokalen.

Tillskrivna namn på valsedlar

Rådet för utvärdering av 1998 års val har i sitt betänkande Personval 1998 En utvärdering av personvalsreformen (SOU 1999:136, sid. 149) anfört att det kan finnas skäl att undersöka möjligheten att på partimarkerade valsedlar för partier som har skyddat sin partibeteckning skriva till ett namn som har anmälts av partiet och att ett sådant tillskrivet namn skall betraktas som en personröst.

I 18 kap. 11 § 2 vallagen anges att ett namn på en valsedel skall anses som obefintligt om namnet skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som har registrerat partibeteckning och anmält kandidater. Av förarbetena (prop. 1996/97:70, s. 221 och 132) framgår att bestämmelsen infördes bl.a. för att den ansågs inskräpa att personröstning sker genom att väljarna med en markering på valsedeln avger en särskild personröst och att andra förändringar av valsedeln inte beaktas. Därtill ansågs bestämmelsen ge goda förutsättningar för en korrekt och snabb sammanräkning av röstresultatet.

Som har nämnts ovan anses ett tillskrivet namn på en valsedel som obefintligt bara om valsedeln gäller för ett parti som har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater. För partier som inte har registrerat sin partibeteckning och anmält kandidater gäller den fria nomineringsrätten och väljarna kan fritt skriva till kandidater som beaktas vid valet.

Det finns nu skäl att överväga om denna ordning – att ett tillskrivet namn på en partimarkerad valsedel för ett parti som har skyddat sin partibeteckning anses som obefintligt medan ett tillskrivet namn på en valsedel för ett parti som inte har skyddat sin partibeteckning räknas som en personröst – bör bestå. Utredaren skall därför överväga om personröstning skall kunna ske genom att väljaren på en partimarkerad valsedel för ett parti som skyddat sin partibeteckning skriver till en kandidat som har anmälts av partiet.

Namnvalsedlar

Valadministrationen ansvarar för att väljarna i alla röstningslokaler har tillgång till valsedlar med partibeteckning för de partier som vid något av de två senaste valen har fått mer än en procent av rösterna i hela landet (9 kap. 12 § vallagen). Vid 1999 års val till Europaparlamentet omfattades de sju riksdagspartierna och SarajevoListan av denna förmån.

Vid val till Europaparlamentet, då hela landet utgör en valkrets, skulle det enligt RSV vara möjligt för valadministrationen att, i alla röstningslokaler inom landet, lägga ut namnvalsedlar i stället för

valsedlar med bara partibeteckning för de partier som omfattas av förmånen. Förutsättningarna för detta är enligt RSV dels att varje parti deltar i valet med endast en namnvalsedel, dels att partierna lämnar in sina beställningar av valsedlar vid en något tidigare tidpunkt, som RSV i så fall måste fastställa. Vid 1999 års val hade ett av partierna två valsedlar.

RSV har vidare anfört att det skulle vara möjligt att förse också utlandsmyndigheterna med namnvalsedlar. I så fall måste dock partiernas beställningar av namnvalsedlar ytterligare tidigareläggas. Såväl packning som distribution av valmaterialet till utlandet måste börja i sådan tid att det garanterat nått utlandsmyndigheterna innan röstmottagningen börjar. Även materialet för brevröstning skulle enligt RSV:s uppfattning kunna föras med namnvalsedlar åtminstone så länge brevröstningen bara omfattar Schweiz och Tyskland.

Utredaren skall överväga om den centrala valmyndigheten vid kommande val till Europaparlamentet skall ansvara för att väljarna har tillgång till namnvalsedlar för de partier som vid något av de senaste två valen fått mer än en procent av rösterna i landet dels i varje röstningslokal i landet, dels hos utlandsmyndigheterna. Utredaren skall också överväga om den centrala valmyndigheten skall bifoga sådana namnvalsedlar till materialet för brevröstning. Slutligen skall utredaren överväga vilka andra förändringar, t.ex. vad gäller sista dag för partiernas beställning av valsedlar, ett sådant ansvar kan föranleda.

Allmänna utgångspunkter för utredningsarbetet

Utredningsarbetets övergripande syfte är att skapa så goda praktiska förutsättningar som möjligt för väljarna att rösta. Det är särskilt angeläget att det inom valsyste­met finns garantier för att varje väljare inom rimligt avstånd har tillgång till en plats att rösta på både under den tid förtidsröstning pågår och under själva valdagen. Det är också angeläget att förutsättningslöst överväga de utökade möjligheter som kan finnas för väljarna att rösta på andra sätt än i vallokal. Detta gäller både för väljare som befinner sig i Sverige och för väljare som befinner sig utomlands.

Som utgångspunkt för arbetet gäller att valsyste­met måste uppfylla högt ställda krav på tillförlitlighet. Vidare måste garantier finnas för att valen sker under former som tryggar den nödvändiga valhemligheten. Slutligen är det viktigt att valförfarandet är enkelt och smidigt.

När det gäller frågan om var den centrala valmyndigheten i framtiden skall vara placerad skall utredaren bilda sig en uppfattning om hur en lämplig framtida organisation bör se ut och föreslå de

ändringar som behövs. I sammanhanget skall utredaren också klargöra i vilken utsträckning valmyndigheten skall svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta samt bedöma vilket IT-stöd som kan komma att krävas i framtiden. Det är angeläget att valadministrationen på alla nivåer, nu och framöver, har ett gemensamt, modernt och effektivt IT-stöd.

Utredaren skall lämna förslag till de författningsändringar och andra åtgärder som anses vara befogade.

Utredaren skall på lämpligt sätt informera riksdagspartierna om sitt arbete och även inhämta partiernas synpunkter på kommande förslag.

Den del av utredningsuppdraget som gäller frågan om att flytta funktionen att vara central valmyndighet till en annan myndighet än RSV skall vara avslutad senast den 30 juni 2000. I övriga delar skall uppdraget vara avslutat senast den 31 december 2000.

(Justitiedepartementet)

Bilaga 2

PM 2000-06-06

En ny central valmyndighet
—
Riksvalsnämnden

VALTEKNISKA UTREDNINGEN
(Ju 2000:02)

Till statsrådet Britta Lejon

Regeringen beslutade den 17 februari 2000 att tillkalla en särskild utredare för att göra en teknisk och administrativ översyn av delar av valsystemet samt lämna förslag om de författningsändringar och andra åtgärder som behövs.

Från och med den 17 februari 2000 förordnades dispaschören Svante O. Johansson till särskild utredare. Till sekreterare anställdes från och med den 16 mars 2000 kammarrättsassessorn Lars-Åke Ström.

Utredningen har antagit namnet Valtekniska utredningen år 2000.

Utredningen överlämnar härmed promemorian En ny central valmyndighet – Riksvälsnämnden. I promemorian behandlas frågan var den centrala valmyndigheten i framtiden skall vara placerad och hur en lämplig framtida organisation bör se ut.

Utredningen föreslår att en ny myndighet – Riksvälsnämnden – bildas för uppgiften att vara central valmyndighet och att funktionen som central valmyndighet flyttas den 1 januari 2001 från Riksskatteverket till den nya myndigheten. Riksskatteverket behåller dock ansvaret för det nuvarande valdatasystemet till utgången av år 2001. Först därefter samlas samtliga uppgifter som hör till den centrala valfunktionen hos den nya centrala valmyndigheten.

Utredningen fortsätter arbetet med övriga delar av uppdraget.

Göteborg i juni 2000

Svante O. Johansson

/Lars-Åke Ström

Innehåll

1	Författningsförslag	235
1.1	Förslag till förordning (2000:00) med instruktion för Riksvälnämnden.....	235
1.2	Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen	238
2	Den centrala valmyndigheten.....	239
2.1	Inledning.....	239
2.2	Utredningsuppdraget m.m.	240
2.3	Valmyndigheter i valadministrationen	241
2.3.1	Central valmyndighet	242
2.3.2	Regionala valmyndigheter.....	242
2.3.3	Lokala valmyndigheter.....	243
2.4	Valprövningsnämnden.....	243
2.5	Överväganden och förslag.....	244
2.5.1	Inledning och utgångspunkter	244
2.5.2	Den centrala valfunktionen i valadministrationen	245
2.5.3	Uppgiften bör inte läggas på en befintlig myndighet..	247
2.5.4	En ny myndighet bör bildas för den centrala valfunktionen.....	250
2.5.5	Organiseringen av den nya myndigheten.....	251
2.5.6	Kansliorganisation och finansiering.....	254
2.5.7	Genomförandet.....	257
3	Författningskommentarer	261
3.1	Förordning (2000:00) med instruktion för Riksvälnämnden	261
3.2	Förordning (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen.....	263

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till förordning (2000:00) med instruktion för Riksvalsnämnden

Regeringen föreskriver följande.

Inledande bestämmelser

1 § Riksvalsnämnden är central valmyndighet enligt 1 kap. 15 § vallagen (1997:157). Av 2 § folkomröstningslagen (1979:369) framgår att nämnden också är central myndighet för folkomröstning.

Uppgifter

2 § Riksvalsnämnden har till uppgift att

- ansvara centralt för förberedelserna och genomförandet av allmänna val och folkomröstningar, samt
- i övrigt fullgöra de uppgifter som åligger central valmyndighet enligt lag eller författning.

3 § Riksvalsnämnden skall meddela de närmare föreskrifter som behövs för verkställighet av

1. vallagen (1997:157),
2. lagen (1997:158) om röstlängdsregister,
3. lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall,
4. folkomröstningslagen (1979:369),
5. annan lag med föreskrifter om rådgivande folkomröstning i hela landet.

4 § Riksvalsnämnden har också till uppgift att informera allmänheten om när, var och hur man skall rösta samt om vad som i övrigt gäller för val och folkomröstning.

Sammansättning

5 § Riksvalsnämnden består av en ordförande och åtta andra ledamöter. För ordförande och ledamöterna skall det finnas personliga ersättare.

Organisation

6 § Vid Riksvalsnämnden finns ett kansli som leds av en chef.

Verksförordningens tillämpning

7 § Följande bestämmelser i verksförordningen (1995:1322) skall tillämpas på Riksvalsnämnden:

- 16 § om medverkan i EU-arbetet,
- 18 § om interna föreskrifter,
- 31 § om myndighetens beslut.

8 § Riksvalsnämnden har det ansvar för verksamheten och de uppgifter som avses i 6–9 §§, 13 och 15 §§ verksförordningen.

Chefen för kansliet har under nämnden det ansvar för verksamheten och de uppgifter som anges i 7 och 8 §§ verksförordningen.

Ärendenas handläggning

9 § Riksvalsnämnden är beslutsför när ordföranden och minst hälften av de andra ledamöterna är närvarande.

När ärenden av större vikt handläggs skall om möjligt samtliga ledamöter vara närvarande.

10 § Riksvalsnämnden får i arbetsordning eller i särskilda beslut lämna över till någon som tjänstgör hos nämnden att avgöra ärenden som är av det slaget att de inte behöver prövas av nämnden. Sådana beslut skall i den utsträckning nämnden bestämmer anmälas vid nästa sammanträde med nämnden.

11 § Ärendena avgörs efter föredragning. I arbetsordning eller i särskilda beslut får det dock medges att ärende som avgörs enligt 10 § inte behöver föredras.

Anställningar m.m.

12 § Regeringen utser ordförande, ledamöter och ersättare för en bestämd tid.

Riksvalsnämnden anställer övrig personal.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001. Genom förordningen upphävs

1. förordningen (1975:6) med bemyndigande för centrala valmyndigheten att meddela vissa föreskrifter,
2. förordningen (1985:953) om central valmyndighet.

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen

Regeringen föreskriver att 2 kap. 1 § förordningen (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Riksskatteverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om skatter, socialavgifter, mervärdesskattebaserad avgift till EU-budgeten, folkbokföring och *val* samt för frågor om brottsutredningar enligt lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar, om något annat inte följer av särskilda föreskrifter.

Riksskatteverket är central förvaltningsmyndighet för frågor om skatter, socialavgifter, mervärdesskattebaserad avgift till EU-budgeten och folkbokföring samt för frågor om brottsutredningar enligt lagen (1997:1024) om skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar, om något annat inte följer av särskilda föreskrifter.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2001. Riksskatteverket svarar dock för *val* såvitt avser underhåll och drift av det nuvarande valdatasystemet till utgången av år 2001.

2 Den centrala valmyndigheten

2.1 Inledning

I denna promemoria behandlas frågan om var den centrala valmyndigheten skall vara placerad och vad som är en lämplig organisation.

Valadministrationen är i dag uppdelad på tre nivåer. Riksskatteverket (RSV) är central valmyndighet och ansvarar centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. På regional nivå ansvarar länsstyrelserna för valen och på lokal nivå är det kommunerna genom valnämnderna som är ansvariga. Denna ordning innebär att både stat och kommun är engagerade i att valen kan genomföras. Riktigheten av ett val kan prövas endast efter överklagande. Den prövningen svarar Valprövningsnämnden för.

Uppgiften att vara central valmyndighet tilldelades år 1969 den centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden. Anknytningen till folkbokföringen var det främsta skälet. RSV bildades år 1971 genom en sammanslagning av flera myndigheter, bl.a. av den centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden. RSV övertog då funktionen som central valmyndighet. RSV har nu ifrågasatt om det är ändamålsenligt att RSV i framtiden är central valmyndighet. Skälen är främst följande.

- Valverksamheten saknar ett naturligt samband med RSV:s övriga verksamhet och tenderar att komma i skymundan.
- Valverksamhet har behov av ett helt annat slag av IT-stöd än RSV i övrigt.

2.2 Utredningsuppdraget m.m.

Enligt utredningens direktiv (dir. 2000:10) ingår i denna del av utredningsuppdraget att överväga att flytta funktionen att vara central valmyndighet från RSV till en annan myndighet. Detta väcker enligt direktiven följande frågor.

- Var skall den centrala valmyndigheten i framtiden vara placerad?
- Vad är en lämplig organisation?
- I vilken utsträckning skall valmyndigheten svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta?
- Vilket IT-stöd kan komma att krävas?

I detta sammanhang kan nämnas att RSV har skisserat olika förslag till förändring, t.ex. att bilda en central valnämnd direkt under Justitiedepartementet eller att knyta uppgiften som central valmyndighet till en länsstyrelse, lämpligast Stockholms länsstyrelse. Statistiska Centralbyrån har också nämnts som en tänkbar mottagare av uppgiften.

När det gäller frågan om var den centrala valfunktionen i framtiden skall vara placerad finns det således flera alternativ. Ett alternativ som ligger nära till hands är således att ge uppgiften till en befintlig myndighet med valverksamhet eller verksamhet som har ett naturligt eller nära samband med sådan verksamhet. Ett annat alternativ är att bilda en ny myndighet för den centrala valfunktionen.

Uppgiften att ansvara centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen har sedan denna funktion tillskapades år 1969 legat på regeringen. Det innebär i och för sig inte att uppgiften att vara central valmyndighet nödvändigtvis måste ligga på regeringen eller någon av dess myndigheter. Enligt utredningen bör också övervägas om riksdagen kan svara för denna uppgift.

Oavsett om funktionen att vara central valmyndighet skall ligga under regeringen eller riksdagen skall framhållas att funktionen, om den skall bilda en självständig myndighet, blir en förhållandevis liten myndighet med behov av en särskild stödorganisation. RSV:s valenhet som i dag planerar och samordnar valen har sju personer anställda. Den centrala valfunktionen kan visserligen i framtiden komma att få ytterligare uppgifter, som t.ex. att svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta, och därmed också ett behov av en större organisation. Men den kommer ändå om den bildar en egen myndighet att räknas till kategorin små myndigheter.

För att belysa de frågor som ingår i denna del av uppdraget har utredningen kontinuerligt haft underhandskontakter med valenheten på RSV. Vidare har utredningen haft överläggningar med ledningarna för

RSV och Kammarkollegiet. Samråd har också skett med Länsstyrelsen i Stockholms län liksom med Statskontoret. Dessutom har riksdagspartierna lämnats möjligheter att komma med synpunkter.

2.3 Valmyndigheter i valadministrationen

Valadministrationen är som inledningsvis nämnts i dag uppdelad på tre nivåer. Tidigare var administrationen uppdelad på två nivåer, lokal och regional. Behovet av att inrätta en för hela riket gemensam central valmyndighet uppkom i samband med författningsreformen år 1968 (prop. 1968:27 s. 200 och 229, KU1968:20 s. 27 samt SOU 1967:26 s. 158). Författningsreformen innebar att tvåkammarriksdagen ersattas med en enkammarriksdag. Samtidigt ändrades valsystemet till riksdagen. Det riksproportionella systemet infördes. Enligt det tidigare valsystemet, där länsstyrelserna hade en central roll för valen till andra kammaren, var valet i varje valkrets ett val för sig som kunde isoleras från valen i övriga valkretsar. Valkretsarna var slutna. Med det nya valsystemet kom riksdagsvalet att framstå som en enhetlig förrättning. Mandatfördelningen mellan partierna och valkretsarna blev därmed beroende av röstutfallet i hela landet. Ett fel som förekommit i en valkrets kunde få återverkningar på mandatfördelningen inte bara i den valkretsen utan också i de övriga valkretsarna. I konsekvens härmed infördes i vallagstiftningen ett centralt förfarande för sammanräkning och mandatfördelning förlagt till en för hela riket gemensam central valmyndighet. Någon särskild myndighet pekades därvid inte ut utan riksdagen överlät åt regeringen att bestämma vilken myndighet som skall vara central valmyndighet.

Den nu gällande vallagen (1997:157) bygger på den tredelning av valadministrationen som gjordes i samband med 1968 års författningsreform. Enligt vallagen skall det finnas en central valmyndighet samt regionala och lokala valmyndigheter. Reglerna finns i 1 kap. 15–17 §§ vallagen.

Överklagande av val handläggs inte inom ramen för valadministrationen utan av Valprövningsnämnden, 1 kap. 19 § vallagen.

2.3.1 Central valmyndighet

Regeringen bestämmer vilken myndighet som skall vara central valmyndighet. Genom förordningen (1985:953) om central valmyndighet har regeringen föreskrivit att RSV skall vara central valmyndighet. Den centrala valmyndigheten ansvarar enligt vallagen centralt för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen. I uppgifterna ingår också att besluta om antalet valkretsmandat i varje valkrets vid val till riksdagen, svara för registreringen av partibeteckningar, tillhandahålla valsedlar, fördela mandaten i riksdagen och Europaparlamentet samt utse riksdagsledamöter, företrädare i Europaparlamentet och ersättare. Utöver sina övriga uppgifter enligt vallagen skall den centrala valmyndigheten informera allmänheten om när, var och hur man skall rösta samt om vad som i övrigt gäller för valet.

Den centrala valmyndigheten enligt vallagen är också central valmyndighet för folkomröstning, se 2 § folkomröstningslagen (1979:369). Den centrala valmyndigheten fastställer utgången av folkomröstningen.

Genom förordningen (1975:6) med bemyndiganden för centrala valmyndigheten att meddela vissa föreskrifter har regeringen överlåtit åt RSV att meddela de närmare föreskrifter som behövs för verkställighet av vallagen, lagen (1997:158) om röstlängdsregister, lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall, folkomröstningslagen samt annan lag med föreskrifter om rådgivande folkomröstning i hela landet.

2.3.2 Regionala valmyndigheter

Länsstyrelsen är regional valmyndighet. Länsstyrelserna har enligt vallagen det formella ansvaret för förberedelserna och genomförandet av allmänna val i respektive län. I länsstyrelsernas uppgifter ingår det att fastställa indelningen i valkretsar för val till landstings- och kommunfullmäktige och besluta om antalet valkretsmandat. I uppgifterna ingår vidare att besluta om indelningen i valdistrikt. Länsstyrelserna ansvarar också för den slutliga sammanräkningen av valresultatet och fördelningen av mandaten mellan partierna till landstings- och kommunfullmäktige samt utser ledamöter och ersättare för varje valkrets. I den slutliga sammanräkningen ingår också att pröva om valsedlarna är giltiga och om något namn på en valsedel skall anses obefintligt samt meddela de beslut som denna prövning kan föranleda.

På den regionala nivån ingår också skattemyndigheten i valadministrationen. Skattemyndigheten i varje län upprättar röstlängd

och röstkort och bistår länsstyrelserna även i övrigt i arbetet med de allmänna valen

2.3.3 Lokala valmyndigheter

På det lokala planet är det kommunerna genom sina valnämnder som administrerar de allmänna valen. Lokal valmyndighet enligt vallagen är valnämnden i kommunen. Det skall finnas en valnämnd i varje kommun. Den kommunala valnämnden planerar och genomför röstmottagningen på valdagen och administrerar den preliminära rösträkningen som sker under valnatten. Valnämnden i kommunen svarar även för genomförande av folkomröstning enligt folkomröstningslagen (1979:369) och kommunal folkomröstning enligt kommunallagen (1991:900). Även skattemyndigheten ingår i den kommunala valadministrationen vid kommunal folkomröstning enligt kommunallagen som vid andra val och upprättar röstlängd och röstkort. Valnämndens beslut vid folkomröstning enligt kommunallagen överklagas genom laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen. Det innebär att överklagandet prövas av allmän förvaltningsdomstol (länsrätt) och inte som vid val av Valprövningsnämnden.

2.4 Valprövningsnämnden

Riktigheten av ett val kan prövas endast efter överklagande. Detta gäller inte bara centrala valmyndighetens eller länsstyrelsens beslut att fastställa utgången av ett ordinarie val och ett extra val samt ett omval utan även en förrättning för att utse efterträdare till ledamot som har avgått eller ersättare.

Sedan år 1975 är Valprövningsnämnden sista instans för överklagande av val (3 kap. 11 § regeringsformen och 1 kap. 19 § vallagen). Dessförinnan hade regeringsrätten uppgiften. Ändringen påkallades av det riksproportionella system som hade införts i samband med författningsreformen år 1969. Det nya systemet innebar inte bara att fel som begicks i en valkrets kunde få betydelse för mandatfördelningen i andra valkretsar utan också fler överklaganden genom att varje röstberättigad person hade rätt att överklaga inte bara valet i sin egen valkrets utan i hela riket. Införandet av en valprövningsnämnd gjorde det möjligt att tillföra det valprövande organet inte bara juridisk expertis utan även valteknisk sakkunskap samt personer som besitter praktisk erfarenhet av valarbete och som representerar ett allmänt medborgaromdöme. Detta skulle underlätta

och påskynda handläggningen av valbesvären, vilket ansågs mycket viktigt särskilt med hänsyn till det snabbare valgenomslaget (prop. 1973:90 s. 255).

Valprövningsnämnden är också sista instans för överklagande av andra beslut än val. Till de senare hör bl.a. att pröva överklaganden som gäller valkretsindelningen (beslut av länsstyrelsen), fördelningen av antalet valkretsmandat (beslut av centrala valmyndigheten/länsstyrelsen), indelningen i valdistrikt (beslut av länsstyrelsen), registrering av partibeteckningar och anmälan av kandidater (beslut av centrala valmyndigheten), beställning av valsedlar m.m. (beslut av centrala valmyndigheten) och rättelse av uppgifter i röstlängd (beslut av skattemyndighet).

2.5 Överväganden och förslag

2.5.1 Inledning och utgångspunkter

Utgångspunkten för utredningens arbetet har varit att funktionen att vara central valmyndighet skall flyttas från RSV oavsett de förtjänster och brister som föreligger med att RSV svarar för uppgiften i dag. Det har vidare varit ett självklart mål att få en så väl fungerande central valfunktion som möjligt. En väl fungerande central valfunktion i valorganisationen är avgörande för att denna skall kunna uppfylla det övergripande målet, nämligen att organisatoriskt vara uppbyggd på ett sådant sätt att den i sig skänker legitimitet åt valets resultat. Detta är särskilt viktigt om det centrala ansvaret för förberedelserna och genomförandet av de allmänna valen i framtiden också skall kunna förenas med sådana uppgifter som aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta.

Det är också viktigt att den centrala valmyndighetens arbete även i fortsättningen skall kunna ske i nära kontakt med de politiska partierna. Detta är väl tillgodosett i den nuvarande ordningen främst genom den möjlighet till insyn i den centrala valmyndighetens arbete som de politiska partierna får genom att vara representerade i RSV:s styrelse. Med hänsyn till vikten och arten av de funktioner som ankommer på den centrala valmyndigheten kan det inte komma i fråga att flytta funktionen till en myndighet som inte har en brett sammansatt lekmannastyrelse eller på annat sätt, t.ex. genom ett särskilt organ knutet till centrala valmyndigheten, kan garantera en nära kontakt med de i riksdagen företrädda politiska partierna. I praktiken sker visserligen allt samarbete mellan partierna och valmyndigheten genom RSV:s valenhet och inte omvägen över styrelsen. Att partierna finns

representerade i styrelsen spelar i dagsläget en mycket liten roll för informationsinhämtning m.m. Men det är ändå viktigt att denna garanti för information finns genom en brett sammansatt lekmannastyrelse (se bl.a. konstitutionsutskottets uttalande i KU1972:49 s. 25).

2.5.2 Den centrala valfunktionen i valadministrationen

Utredningens bedömning: Den centrala valfunktionen bör som hittills organiseras i myndighetsform under regeringen.

Som en inledning till den följande diskussionen om var den centrala valmyndigheten i framtiden skall vara placerad ges inledningsvis i detta avsnitt en kort beskrivning av grunddragen i den statliga förvaltningsorganisationen.

Allmänt om den statliga förvaltningsorganisationen

Den statliga förvaltningsorganisationens uppbyggnad är betingad av flera olika krav (se t.ex. Håkan Strömberg, Allmän förvaltningsrätt, 16 uppl., 1992). Bland dem märks å ena sidan kravet på en enhetlig ledning av statens verksamhet, å andra sidan kravet på en funktionsfördelning som tar hänsyn till arbetsuppgifternas skiftande sakliga innebörd och lokala anknytning. Schematiskt kan organisationen liknas vid en pyramid. I dess spets befinner sig regeringen och under den ett omfattande system av centrala, regionala och lokala myndigheter, var och en med sina bestämda uppgifter.

Följande tre former av funktionsfördelning kan sägas präglade förvaltningsorganisationens uppbyggnad, nämligen saklig, lokal och vertikal. Den första formen av fördelning, den sakliga, bygger på att man av praktiska skäl måste fördela arbetsuppgifterna på olika organ eftersom förvaltningsverksamheten omfattar arbetsuppgifter av de mest skiftande slag. Det är egentligen bara på regeringsnivån som alla uppgifter är sammanhållna inom ett och samma organ. Uppdelningen i centrala förvaltningsmyndigheter präglas helt av behovet av en saklig funktionsfördelning, dvs. i olika verksamhetsgrenar.

Den andra formen av funktionsfördelning, den lokala, delar upp en verksamhetsgren i olika geografiska arbetsområden. Inom flertalet statliga verksamhetsgrenar finns, förutom en central förvaltningsmyndighet, även myndigheter som har särskilda delar av landet som

arbetsområden. Denna myndighetsorganisation är i sin tur ofta uppbyggd i två nivåer, regionala och lokala myndigheter. Denna funktionsfördelning förutsätter i sin tur att landet delas in i olika förvaltningsområden, t.ex. i län, i polisdistrikt m.m. Funktionsfördelningen mellan olika sidoordnade myndigheter på regional eller lokal nivå inom samma förvaltningsgren bestäms genom ärendenas anknytning till vederbörande förvaltningsområde.

Den tredje formen av funktionsfördelning, den vertikala, bygger upp verksamheten inom en förvaltningsgren så, att centrala myndigheter är överordnade i förhållande till regionala myndigheter och de sistnämnda överordnade i förhållande till lokala.

Statliga myndigheter står enligt grundlagen principiellt sett i ett lydadsförhållande till högre myndigheter och i sista hand till regeringen (11 kap. 6 § regeringsformen). Lydnadsförhållandet begränsas dock av bestämmelsen att inte någon myndighet får bestämma hur en förvaltningsmyndighet skall besluta i ett konkret ärende som rör myndighetsutövning mot en enskild eller mot en kommun eller som rör tillämpningen av lag (11 kap. 7 § regeringsformen). Sådana ärenden skall varje förvaltningsmyndighet handlägga självständigt och på eget ansvar.

Valet bör administreras av en förvaltningsmyndighet under regeringen

Den nuvarande valadministrationen med en central, en regional och en lokal funktion innebär att både stat och kommun är engagerade i att se till att valen kan genomföras. Denna ordning bör inte ändras. Uppgiften att svara för den centrala valfunktionen är en statlig angelägenhet som bör bedrivas i myndighetsform (prop. 1995/96:61, LU7, rskr. 79). Det finns således ingen anledning att vid prövningen av frågan var den centrala valmyndigheten i framtiden skall vara placerad överväga om uppgiften kan delegeras till ett privaträttsligt organ. Däremot finns det anledning att helt kort beröra frågan om uppgiften som sådan bör ligga under regeringen eller riksdagen.

Det kan tyckas naturligare att det är riksdagen och inte regeringen som skall svara för de centrala uppgifterna i valadministrationen. Den gängse ordningen bland EU:s medlemsstater är emellertid att den här typen av valadministrativa uppgifter ligger under regeringarna och inte under parlamenten. Som utredningen tidigare framhållit är Valprövningsnämnden – vilken utses av riksdagen – sista instans för överklagande av val och en del andra beslut av valadministrationen. Att under angivna förhållanden lägga den centrala valfunktionens uppgifter

under någon av riksdagens nämndmyndigheter skulle i praktiken innebära att riksdagen inte bara fastställer valutgången utan också, om valet överklagas, prövar riktigheten av sitt beslut. En sådan organisatorisk ordning skulle motverka det övergripande målet att skänka legitimitet åt valets resultat och är därför olämplig så länge riksdagen har i uppgift att pröva riktigheten av valutgången.

2.5.3 Uppgiften bör inte läggas på en befintlig myndighet

Utredningens bedömning: Det finns i placeringsfrågan möjlighet att inordna den centrala valfunktionen i en befintlig myndighet som inte förutsätter att en särskild beslutordning inrättas, dvs. motsvarande vad som gäller i dag för placeringen av funktionen i RSV. Utredningen finner dock denna ordning mindre lämplig.

I första hand bör enligt de riktlinjer som gäller för den statliga förvaltningsorganisationen prövas om det är möjligt att lägga uppgiften på en befintlig myndighet om inte starka skäl talar emot det. För utredningens del står i det fallet valet att lägga uppgiften på antingen någon av de största länsstyrelserna eller Kammarkollegiet. Statistiska centralbyrån (SCB) har också i de inledande diskussionerna förekommit som en tänkbar mottagare av uppgiften främst av det skälet att SCB producerar valstatistiken.

Styrnings- och effektivitetsskäl talar som regel för att uppgiften bör inordnas i en befintlig myndighet. Det gäller särskilt om det finns synergieffekter mellan uppgiften i fråga och den verksamhet som redan bedrivs av den befintliga myndigheten. Samtidigt måste beaktas om uppgiften har en sådan karaktär att den bör utföras av en självständig myndighet. När det gäller funktionen att vara central valmyndighet är det enligt utredningens mening viktigt att den inte får komma i skymundan av den verksamhet som redan bedrivs av den befintliga myndigheten. Detta är ju bl.a. ett av skälen som anförs i direktiven till utredningen för att uppgiften inte längre bör ligga kvar hos RSV. Uppgiften får givetvis inte heller komma i konflikt med eller på annat sätt framstå som oförenlig eller olämplig med den verksamhet som bedrivs.

Väljer man att lägga över uppgiften att vara central valmyndighet på en befintlig myndighet kan detta göras på minst två olika sätt. Det ena är att lägga över uppgiften utan att den befintliga myndighetens lednings- eller beslutform ändras. Det andra är att lägga över uppgiften

och samtidigt ändra den befintliga myndighetens lednings- eller beslutsform.

Den normala ordningen inom statsförvaltningen är att myndigheterna själva bestämmer sin organisation, 17 § verksförordningen (1995:1322). Det innebär också att det är den myndighet som får uppgiften som skall avgöra om uppgiften kräver en särskild beslutsordning. Inrättar myndigheten en särskild beslutsordning för uppgiften utser myndigheten också den eller de som skall fatta besluten. Dessa personer ansvarar då för sina beslut inför myndighetens ledning. Det förekommer också att myndigheterna vid sidan av styrelse och chef har organ som är tillsatta av och ansvariga inför regeringen.

Statistiska centralbyrån som central valmyndighet

SCB är en renodlad sektormyndighet med ansvar för den svenska officiella statistikproduktionen. Några andra uppgifter har i princip inte myndigheten. Det är utredningens uppfattning att valverksamheten i denna myndighetsmiljö på samma sätt som hos RSV skulle riskera att komma i skymundan av SCB:s övriga verksamhet. Det förhållandet att SCB producerar valstatistiken saknar enligt utredningens bedömning i stort betydelse för den centrala valfunktionens verksamhet. En placering av funktionen hos SCB kan därför enligt utredningen inte bli aktuell. Valet står således när det gäller befintliga myndigheter mellan att placera funktionen hos någon länsstyrelse eller hos Kammarkollegiet.

Länsstyrelsen som central valmyndighet

När det gäller länsstyrelsealternativet är det givetvis så att det finns synnergieffekter mellan uppgiften att svara för den centrala valfunktionen och den valverksamhet som i dag bedrivs av länsstyrelsen. En sådan placering av valfunktionen skulle också genom den kompetens på området som finns inom länsstyrelsen trygga den centrala valfunktionens personalförsörjning och därmed också valen. Samtidigt finns det flera starka skäl som talar mot en sådan placering av funktionen.

Sist nämnda aspekter blir i hög grad aktuella om funktionen att vara central valmyndighet flyttas till en länsstyrelse eftersom länsstyrelsen i det fallet får både en regional och en central funktion i valadministrationen. Som regional valmyndighet skall enligt vallagen länsstyrelsen

bl.a. vara den centrala valmyndigheten behjälplig vid valen. Vidare skulle det innebära att en länsstyrelse i valadministrativa frågor får en slags "befälsrätt" över övriga länsstyrelser. I detta sammanhang måste också beaktas som utredningen tidigare framhållit, vilket inte bara berör en eventuell överföring av uppgiften till länsstyrelsen utan till varje myndighet, att den centrala valfunktionen i framtiden kan komma att få nya uppgifter som t.ex. att svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta.

En tänkbar lösning på problemet med oförenliga myndighetsuppgifter inom en myndighet kan då vara att inrätta en särskild beslutsordning för vissa av uppgifterna. Det förekommer som nämnts att myndigheterna vid sidan av styrelse och chef har organ som är tillsatta av och ansvariga inför regeringen. Ett närliggande exempel härpå är den nyligen inrättade miljödelegationen i Länsstyrelsen i Stockholms län. Nackdelen med en sådan konstruktion är att den kan skapa oklara ansvarsförhållanden. Från förvaltningsrättslig utgångspunkt skall ett sådant organ ses som en egen myndighet om organet fattar beslut i eget namn med bindande verkan utanför den egna organisationen. Skillnaden mellan en sådan konstruktion och en helt fristående myndighet är i praktiken inte stor. Om funktionen att vara central valmyndighet flyttas till en länsstyrelse bör mot bakgrund av vad som ovan anförts om oförenliga myndighetsuppgifter, en sådan konstruktion övervägas. Statskontoret har i sin rapport 1997:7A Statens nämndmyndigheter, del 1, s. 62, redovisat hur ansvarsfördelningen i så fall bör ordnas för att bli tydlig.

Utredningen har emellertid kommit till slutsatsen att en sådan konstruktion bör undvikas. Principen för valadministrationen är som utredningen ser det att denna bör vara tydlig och okomplicerad. Det skall för en utomstående vara enkelt att identifiera administrationens tre olika nivåer. Rollfördelningen mellan myndigheterna skall vara klar. En länsstyrelse bör därför inte av de nu angivna skälen tillföras uppgiften att vara central valmyndighet.

Kammarkollegiet som central valmyndighet

Kammarkollegiet är till skillnad från många andra centrala förvaltningsmyndigheter ingen sektormyndighet. En placering av den centrala valfunktionen hos kollegiet skulle därmed inte på samma sätt som hos RSV komma i skymundan av kollegiets övriga verksamhet. Kammarkollegiet har i dag ingen verksamhet som kan komma i konflikt med eller på annat sätt framstår som oförenlig eller olämplig med de uppgifter som följer av den centrala valfunktionen.

Kärnkompetensen finns inom ekonomi och juridik samt offentlig förvaltning. Kollegiet har vidare en brett sammansatt lekmanstyrelse som väl kan svara upp mot kravet på att de i riksdagen företrädade politiska partierna får en nära insyn i den centrala valmyndighetens arbete. Sammantaget innebär detta att Kammarkollegiet skulle kunna utses till central valmyndighet.

Utredningen gör emellertid bedömningen att den centrala valfunktionen lämpar sig mindre väl som en verksamhet bland andra och bör i stället bilda en egen självständig myndighet. Skälen för denna bedömning redovisas i det följande avsnittet.

2.5.4 En ny myndighet bör bildas för den centrala valfunktionen

Utredningens förslag: En ny självständig myndighet bör bildas för den centrala valfunktionen.

Under de senaste åren har valadministrationens arbete med att förbereda och genomföra de allmänna valen fått en allt större uppmärksamhet bland allmänheten och i massmedia. De beslut som fattas och de åtgärder som vidtas har således på ett helt annat sätt än tidigare kommit att framstå som en viktig del av valets genomförande. Denna mer framträdande roll gör det närmast oförenligt med en ordning där uppgiften att vara central valmyndighet blandas med andra förvaltningsuppgifter. Det är som utredningen inledningsvis framhållit mycket viktigt att den centrala valfunktionen organisatoriskt är uppbyggd på ett sådant sätt att den i sig skänker legitimitet åt valets resultat.

Den centrala valfunktionen medverkar genom planering och genomförande av valet, inte minst vid den slutliga sammanräkningen av valresultatet, till att legitimera valresultatet. Det framstår därför som givet att den myndighet som tilldelats denna uppgift skall vara klart och enkelt organiserad för att medborgarna lätt skall kunna urskilja den bland andra myndigheter. Detta talar med viss styrka för att funktionen att vara central valmyndighet skall organiseras som en egen självständig myndighet.

Det skall också framhållas att den centrala valfunktionen redan i dag har uppgifter som är av sådan karaktär att det förefaller naturligt att dessa utförs av en självständig myndighet. Om man dessutom beaktar att utredningen i sitt kommande arbete skall överväga om den centrala valmyndigheten skall ges en mer aktiv roll i förhållande till väljarna –

vilket på nuvarande stadium förefaller rimligt – bedömer utredningen att det skulle vara olämpligt om funktionen inordnades som en av flera andra verksamheter i en redan befintlig myndighet. Slutsatsen blir således att en ny självständig myndighet bör bildas där de uppgifter som den centrala valfunktionen handhar skall handläggas. Frågan om lämplig ledningsform för den nya myndigheten behandlas i det följande avsnittet.

2.5.5 Organiseringen av den nya myndigheten

Utredningens förslag: Den nya valmyndigheten skall organiseras som en nämndmyndighet. Den skall heta Riksvälsnämnden.

Ledningsformer för centrala förvaltningsmyndigheter

Frågan om myndigheternas ledningsformer har sedan mitten av 1980-talet behandlats av tre större utredningar: Verksledningskommittén (SOU 1985:40), Kommittén om förvaltningsmyndigheternas ledningsformer (SOU 1993:58) och Förvaltningspolitiska kommissionen (SOU1997:57). Samtliga utredningar har stannat för att ansvarsbilden bör vara tydlig och att ledningsformerna *enrådighetsverk* eller *styrelse med fullt ansvar* bör övervägas. Den traditionella ledningsformen för statliga myndigheter med en lekmannastyrelse vid sidan av myndighetschefen – *styrelse med begränsat ansvar* – har således av nyss nämnda skäl – att ansvarsbilden skall vara tydlig – ifrågasatts av samtliga utredningar.

Riksdagen har vid olika tillfällen behandlat regeringens propositioner om myndigheternas ledningsformer. Riksdagen fastställde år 1994 nya riktlinjer för förvaltningsmyndigheternas ledning (prop. 1993/94:185, bet. 1993/94:KU32, rskr. 1993/94:381). Riktlinjerna innebar att regeringen som ledningsform för centrala förvaltningsmyndigheter i första hand skulle välja formen *enrådighetsverk*. Vid sidan av *enrådighetsmodellen* skulle det finnas utrymme för alternativa ledningsformer. Det alternativ som därvid närmast skulle övervägas var en styrelse med fullt ansvar för verksamheten. Ett par år senare återinförde riksdagen huvudregeln enligt det s.k. verksledningsbeslutet (prop. 1986/87:99, bet. 1986/87:KU29, rskr. 1986/87:226) att statliga myndigheter normalt skall ha en lekmannastyrelse vid sidan av myndighetschefen (prop. 1994/95:150 bil. 7. Bet. 1995/96:KU1, rskr.

1995/96:32). För närvarande finns enligt riktlinjerna fyra olika ledningsformer för förvaltningsmyndigheter, nämligen

1. enrådighetsverk med eller utan insynsråd,
2. myndighet där ansvaret är delat mellan styrelse och myndighetschef,
3. myndighet där styrelsen har fullt ansvar, och
4. nämndmyndighet.

Den första ledningsformen, enrådighetsverk, bör enligt riktlinjerna väljas där det finns behov av en mer direkt och tydlig styrning av myndigheten och där politiska beslut måste genomföras utan fördröjning. Detta behov gör sig särskilt gällande i de ökade krav på styrning och samordning som medlemskapet i EU ställer på regeringen. Enrådighetsverk bör i regel ha ett rådgivande organ (eller ett s.k. insynsråd) med av regeringen tillsatta ledamöter. Ett sådant organ kan fylla samma syfte som en lekmanstyrelse vad gäller insyn och medborgerligt inflytande (prop. 1997/98:136 s. 49).

Den andra ledningsformen, där ansvaret är delat mellan styrelse och myndighetschef, har som nyss sagts länge varit den normala styrelseformen för statliga myndigheter (se närmare det s.k. verksledningsbeslutet). Ledningsformen innebär att det vid sidan av myndighetschefen finns en lekmanstyrelse. Ansvarsfördelning mellan chefen för myndigheten och styrelsen är som regel att chefen är ansvarig inför regeringen för myndighetens verksamhet, medan styrelsens uppgift är att utöva insyn i verksamheten och att biträda chefen med sakkunskap och medborgerligt omdöme. Där denna styrelsemodell väljs skall ansvarsfördelningen mellan myndighetens chef och styrelsen göras tydlig i myndighetens instruktion (prop. 1994/95:150 bilaga 7 s. 121). Ledningsformen har enligt riktlinjerna sitt värde inte minst som forum för demokratisk insyn och medborgerligt inflytande och kan även vara att föredra bl.a. där bredd och mångfald är önskvärd i verksamheten eller där samsyn och samordning med andra myndigheter är av särskild vikt (prop. 1997/98:136 s. 48).

Den tredje ledningsformen, där styrelse har fullt ansvar för verksamheten, bör som redan nämnts väljas främst för myndighet som arbetar under affärsliknande förhållanden eller har en verksamhet som innebär stort finansiellt och självständigt ansvar (prop. 1997/98:136 s. 48). Formen tillämpas främst i vissa affärsverk, bl.a. i Banverket och Vägverket. Den innebär att generaldirektören lyder under styrelsen.

Den fjärde ledningsformen, nämndmyndighet, är en kategori myndigheter som främst kännetecknas av 1) ett begränsat och avgränsat ansvarsområde, 2) organisationens ringa storlek, 3) behovet av

kollektiv beslutsform och sist med inte minst 4) att den aktuella uppgiften är olämplig att hantera inom en organisation som även har ansvar för andra uppgifter. Skillnaderna mellan ledningsformen styrelse med fullt ansvar och nämndmyndighet har mer med ansvarsområdets omfattning att göra än med formen. Nämndmyndigheter är som regel mycket små och har på sin höjd en kanslichef med begränsade befogenheter. Enligt riktlinjerna bör nämndmyndighetsformen användas sparsamt. En förutsättning bör vara att ett kollektivt beslutsfattande är nödvändigt för den aktuella verksamheten. Även i de fall där ett kollektivt beslutsorgan bedöms som nödvändigt är det dock inte självklart att verksamheten måste organiseras i en egen nämndmyndighet. Det bör såldes enligt riktlinjerna först prövas om inte en vanlig förvaltningsmyndighet kan hantera uppgiften, eventuellt i kombination med att myndigheten för den aktuella uppgiften endast är beslutsför i särskild sammansättning (prop. 1997/98:136 s. 39 och 40).

Nämndmyndighet

Det förhållandet att det i det här fallet måste bli fråga om en ny liten myndighet, med på sin höjd omkring tio årsarbetskrafter för att utföra de uppgifter som i dag ligger på centrala valfunktionen, innebär inte i sig att någon av ledningsformerna måste uteslutas eller för den delen väljas framför någon annan. Mycket små myndigheter kan vara enrådgighetsverk eller ha både styrelse och myndighetschef. En liten myndighet behöver alltså inte på grund av sin ringa storlek organiseras som en nämndmyndighet. Ur bl.a. resultatstyrningsperspektiv kan enrådgighetsverk vara att föredra.

Utredningen har i det föregående understrukt vikten av att den centrala valfunktionen ges ett betydande självständigt ansvar. I det sammanhanget har utredningen särskilt framhållit att en central valfunktion organisatoriskt måste vara uppbyggd på ett sådant sätt att den i sig skänker legitimitet åt valets resultat. En sådan ställning kan uppnås på flera sätt, bl.a. genom att välja nämndformen. Men även små enrådgighetsverk eller små myndigheter med både styrelse och chef kan genom exempelvis delegation ges samma självständiga ställning som en nämndmyndighet. Inte heller ur den aspekten behöver således nämndformen väljas för den centrala valfunktionen. Utredningen har ändå stannat för att den nya myndigheten bör organiseras som en nämndmyndighet.

Enligt utredningens mening finns det goda skäl för att lägga hela ansvaret för den centrala valfunktionen på ett kollektivt beslutsorgan.

Fördelarna är flera. Ett sådan beslutsorgan kan fungera som forum för demokratisk insyn och medborgerligt inflytande. Genom ett sådant beslutsorgan kan också behovet av bredd och mångfald tillgodoses liksom behovet av samsyn och samordning med andra myndigheter. Därutöver skall tilläggas att om det i framtiden skall bli möjligt att lägga på den centrala valfunktionen nya uppgifter i syfte att t.ex. söka öka valdeltagandet, uppgifter som om de läggs på en myndighet på intet sätt fri från politiska värderingar, fordrar detta ett kollektivt beslutsorgan. Detta uppnås genom att den centrala valmyndigheten organiseras som en nämnd.

Utredningen föreslår att den nya nämndmyndigheten skall heta *Riksvälsnämnden*. Namnet knyter på ett naturligt sätt an till den hierarkiska uppdelningen av valadministrationen på tre nivåer: lokal, regional och riksnivå.

2.5.6 Kansliorganisation och finansiering

Utredningens förslag: Den nya nämndmyndigheten skall vara helt fristående med egna resurser och med fullt ansvar för verksamheten.

Små nämndmyndigheter behöver som andra små myndigheter som regel stöd i form av extra tjänster för att kunna driva sin verksamhet. Ett sådant stöd kan avse såväl myndighetens sakverksamhet som dess administrativa funktioner. Omfattningen och inriktningen av stödet är beroende av om myndigheten har egen personal, eget anslag m.m. Den vanligaste formen för stöd till en nämndmyndighet är att ansluta den till en större värdmyndighet.

Med kanslistöd avses den kompetens och de resurser som krävs för att sakverksamheten skall kunna utföras. Med administrativt stöd avses kompetens för att sköta de ekonomi- och personaladministrativa uppgifterna.

Behovet av kanslistöd

Det finns enligt utredningen i princip två grundmodeller att välja mellan för att organisera den nya nämndmyndighetens kansligöromål (se t.ex. Statskontorets rapport [1997:7A s. 47] Statens nämndmyndigheter Del I). Enligt *den ena modellen* är nämndmyndigheten helt fristående med egna resurser – dvs. egna anslag – och med fullt ansvar för verksamheten. Myndigheten bestämmer själv sin kansliorganisa-

tion. Den kan inom ramen för sin budget välja mellan att bygga upp ett eget kansli eller att helt eller delvis köpa kanslistöd. Enligt *den andra modellen* ställer en värmyndighet resurser till förfogande för nämndmyndighetens kansligöromål. Nämndmyndigheten har enligt den modellen ingen egen kansliorganisationen. Men den har fullt ansvar för all verksamhet som bedrivs med värmyndighetens personal. Värmyndigheten har inget ansvar utöver att ställa personal och resurser till förfogande. Omfattningen av kanslistödet författningsregleras av regeringen. För sakverksamheten kan nämndmyndigheten disponera ett eller flera sakanslag. Verksamheten i övrigt finansieras från värmyndighetens ramanslag.

Enligt utredningens mening bör av de ovan redovisade modellerna en helt fristående nämndmyndighet med egna resurser väljas för den nya nämndmyndighetens kansliorganisation. Den nya nämndmyndigheten skall inte vara beroende av någon annan myndighet för att kunna utföra sina uppgifter som central valmyndighet. All personal som behövs för att kunna utföra sakverksamheten skall i princip kunna vara anställd av nämnden. Den kompetens och de resurser som i dag finns hos RSV:s valenhet föreslås i sin helhet föras över till den nya nämndmyndigheten. Enligt utredningens bedömning finns förutsättningar för att hålla ett litet fast kansli för den centrala valfunktionen. Det är fråga om en förhållandevis stabil verksamhet. Visserligen varierar uppgifternas art, volym och kostnader beroende på hur ofta val hålls. Men funktionen har också andra viktiga uppgifter vid sidan av att centralt svarar för planeringen och genomförandet av valen. Den fungerar som expertmyndighet i valfrågor och bedriver därutöver ett omfattande utrednings- och utvecklingsarbete mellan valen.

Behovet av ekonomi- och personaladministrativt stöd

Med utredningens förslag om hur kansliorganisationen skall ordnas finns det inte något behov av särskilt kanslistöd. Men den nya nämndmyndigheten kommer dock precis som andra små myndigheter på grund av sin sårbarhet när det gäller personalförsörjningen att ha behov av administrativt stöd för att utföra ekonomi- och personaladministrativa uppgifter av rutinkaraktär som t.ex. utbetalningar, redovisning etc, kanske också med verksamhetsberättelse, budgetunderlag och anslagsredovisning. Sådana uppgifter kan många gånger med fördel avtalsvis överlåtas på en större myndighet. I detta sammanhang skall nämnas att Kammarkollegiets enhet för administrativ service erbjuder personal- och ekonomiadministrativt

stöd till små och medelstora myndigheter mot avgift. Kammarkollegiet lämnar också i viss utsträckning expertstöd när det gäller t.ex. IT-användning. Utredningens förslag gör det således möjligt för den nya nämndmyndigheten att inom ramen för tillgängliga resurser köpa det administrativa stöd och annat expertstöd den behöver från t.ex. Kammarkollegiet eller någon annan aktör på marknaden under förutsättning att de efterfrågade tjänsterna produceras. I annat fall får man alltså anställa egen personal för uppgifterna i fråga.

Finansiering

Det finns tre anslag för finansieringen av den centrala valadministrationen (prop. 1999/00:1 utgiftsområde 1 och 3).

- Från anslaget C3 Allmänna val (utgiftsområde 1) betalas statens kostnader för valsedlar, valkuvert och andra valtillbehör samt ersättning till vissa myndigheter m.m. för biträde i samband med allmänna val. Anslagsbelastningen är beroende på vilka val som hålls under året.
- Under anslaget A 1 Riksskatteverket (utgiftsområde 3) anvisas medel för RSV:s arbetsuppgifter som central myndighet. Här ingår löner och lokalkostnader m.m.
- Under anslaget A 2 Skattemyndigheterna (utgiftsområde 3) anvisas medel för bl.a. drift och underhåll av valets ADB-stöd.

Utredningens förslag till kansliorganisation för den nya nämndmyndigheten förutsätter att den får ett eget anslag på statsbudgeten.

Lokalisering

Den centrala valmyndigheten har alltsedan dess tillkomst varit placerad i Stockholm. Enligt utredningens uppfattning är det också naturligt att funktionen att vara central valmyndighet lokaliseras till Stockholm. Det finns därutöver två starka skäl för en sådan lokalisering. Den centrala valmyndigheten bör inte vara belägen alltför långt från vare sig Utrikesdepartementet (UD) eller Valprövningsnämnden.

UD tar emot merparten av utlandsrösterna med kurirpost och levererar dessa under valhelgen med bil till den centrala valmyndigheten. Om den centrala valmyndigheten lokaliseras alltför långt från Stockholm finns det alltså risk för att utlandsrösterna inte kommer in till valmyndigheten i tid och därmed inte heller får räknas med i valet.

Valprövningsnämnden skall godkänna centrala valmyndighetens protokoll över valresultatet. Valet blir giltigt först därmed. Ett alltför stort avstånd mellan centrala valmyndigheten och Valprövningsnämnden skulle kunna försena beslutet. I dag körs centrala valmyndighetens protokoll med bilbud till Valprövningsnämnden. Även beslut om att utse ny ledamot i riksdagen måste ibland expedieras med budbil till riksdagen

Den nya nämndmyndigheten kan enligt utredningen med fördel samlokaliseras med någon större myndighet. Lämplig myndighet är Kammarkollegiet.

2.5.7 Genomförandet

Utredningens förslag: Funktionen att vara central valmyndighet flyttas den 1 januari 2001 från RSV till den nya centrala valmyndigheten – Riksvälsnämnden.

RSV behåller dock ansvaret för det nuvarande valdatasystemet till utgången av år 2001. Först därefter samlas samtliga uppgifter som hör till den centrala valfunktionen i Riksvälsnämndens hand.

En successiv överföring av ansvaret

Funktionen att vara central valmyndighet bör så snart som det är praktiskt möjligt flyttas från RSV till den nya myndigheten Riksvälsnämnden. Det är viktigt att den nya centrala valmyndigheten ges så goda förutsättningar som möjligt för att kunna planera och genomföra nästa ordinarie val. Det innebär bl.a. att funktionen bör flyttas över i god tid före detta val. Lämplig tidpunkten är enligt utredningen den 1 januari 2001.

En särskild organisationskommitté bör eventuellt utses för att skapa den organisatoriska strukturen för den nya myndigheten. Detta arbete bör sättas igång omgående för att tidsplanen skall kunna hållas. Det är fråga om ett förhållandevis omfattande arbete (se vidare Ekonomistyrningsverkets checklista över ekonomiadministrativa åtgärder när myndighet upphör/startar, ESV 1998:5 och ESV 2000:7). Under den första månaden efter starttidpunkten skall den nya myndigheten bl.a. kunna göra utbetalningar, ta emot inbetalningar, hantera löner, arvoden och andra ersättningar i lönesystemet, redovisa anställdas och ledamöters preliminärskatt, sociala avgifter m.m., löpande bokföra ekonomiska händelser, lämna uppgifter till statsredovisningen. För att

detta skall kunna ske måste den nya myndigheten i god tid före starttidpunkten få ett eget organisationsnummer och ett eget myndighets-ID, ansluta ekonomisystemet till statsredovisningen, få egna postgirokonton, bankkonton/bankgironummer, bestämma ekonomi- och personalsystem, upprätta redovisningsplan m.m. Vidare måste ske ledningsdragnig och uppkopplingar så att Riksvälsnämnden utan tidsförlost kan fortsätta utvecklingen av ett nytt valdatasystem som redan påbörjats i RSV:s regi.

Det är emellertid inte enligt utredningens bedömning praktiskt möjligt att föra över samtliga uppgifter knutna till funktion att vara central valmyndighet från RSV till den nya centrala valmyndigheten den 1 januari 2001. För närvarande utvecklar RSV genom valenheten ett nytt valdatasystem som planeras att tas i drift den 1 januari 2002. Avsikten är att det nya valdatasystemet skall användas för ordinarie val år 2002. Men systemet skall också kunna användas för extraval och folkomröstning från ingången av år 2002. Det nya valdatasystemet kommer under år 2001 att successivt tas i drift, t.ex. tas funktionen att beställa valsedlar i drift redan hösten 2001. Ansvaret för detta utvecklingsarbete bör den nya valmyndigheten ta över den 1 januari 2001.

Däremot bör RSV behålla ansvaret för det nuvarande valdatasystemet, vilket bl.a. omfattar kandidatregistret, under hela år 2001. Detta system måste vara i drift och underhållas under hela år 2001 i händelse av extra val eller nationell folkomröstning för att klara framställningen av röstlängd, sammanräkningen av valresultatet m.m. Det gäller också för att det skall vara möjligt att genomföra kommunal folkomröstning under samma tid. Även då måste RSV kunna ta fram röstlängder och underlag för röstkort för kommunen eller landstinget. Utredningen ser inget skäl till att fysiskt föra över det nuvarande valdatasystemet till den nya valmyndigheten den 1 januari 2001. Från och med den 1 januari 2002 när det nya valdatasystemet kan tas i drift fullt ut skall detta enligt vad utredningen fått erfara också kunna klara de uppgifter som ska utföras vid extraval eller folkomröstning

Den 1 januari 2002 samlas därmed samtliga uppgifter som hör till den centrala valfunktionen i den nya valmyndighetens hand.

Behovet av författningsreglering

Riksdagen har i vällagen överlåtit på regeringen att bestämma vilken myndighet som skall vara central valmyndighet. Utredningens förslag om ny central valmyndighet kan därför genomföras av regeringen genom förordningsändring.

Utredningens förslag fordrar författningsreglering i följande hänseende.

- Förordning (2000:000) med instruktion för Riksvälsnämnden införs. Samtidigt med detta upphävs förordningen (1985:953) om central valmyndighet och förordningen (1975:6) med bemyndiganden för centrala valmyndigheten att meddela vissa föreskrifter.
- Förordning (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen ändras.

För att flytta den centrala valfunktionen till en ny myndighet behöver som nyss sagts vallagen inte ändras. I utredningens uppdrag ingår emellertid att senare lämna förslag avseende framställningen av röstlängder och röstkort. Utredningen skall också överväga om den centrala valmyndigheten skall få en aktivare roll i samband med valen. Förändringar inom dessa områden kräver ändringar i vallagen. Utredningen återkommer i ett senare skede med förslag i dessa delar.

Även om det förslag till ny organisation av den centrala valmyndigheten utredningen nu lägger fram inte påkallar någon lagändring och därmed inte heller av formella skäl fordrar något beslut av riksdagen, förutsätter dock förslaget att den nya nämndmyndigheten får ett eget anslag på statsbudgeten. Förslaget måste därför beaktas vid arbetet med höstens budgetproposition.

3 Författningskommentarer

Förslag till författningsändringar har redovisats inledningsvis till denna promemoria. Här skall lämnas några närmare kommentarer till författningsförslagen.

3.1 Förordning (2000:00) med instruktion för Riksvalsnämnden

Utredningens förslag innebär att en helt fristående nämndmyndighet med egna resurser och fullt ansvar för verksamheten bildas för funktionen av vara central valmyndighet. Den nya myndigheten skall heta Riksvalsnämnden. Funktionen att vara central valmyndighet flyttas från Riksskatteverket till Riksvalsnämnden den 1 januari 2001. Detta sker genom förordningen med instruktion för Riksvalsnämnden. Samtidigt upphävs förordningen (1975:6) med bemyndigande för centrala valmyndigheten att meddela vissa föreskrifter och förordningen (1985:953) om central valmyndighet.

1 §

I paragrafens *första mening* anges vilken myndighet som skall vara central valmyndighet. Meningen ersätter förordningen (1985:953) om central valmyndighet som därmed upphävs.

Paragrafens *andra mening* innehåller en upplysning om att central valmyndighet enligt vallagen också är central valmyndighet för folkomröstning.

2–4 §§

I paragraferna redovisas vilka uppgifter som åligger den centrala valmyndigheten.

När det gäller nämndens ansvarsområde enligt 2 § ges grundläggande bestämmelser för ansvarsområdets avgränsning m.m. i vallagen

(1997:157) och folkomröstningslagen (1979:369). Sådana bestämmelser ges också i lagen (1997:158) om röstlängdsregister, lagen (1997:159) om brevröstning i vissa fall och i annan lag med föreskrifter om rådgivande folkomröstning i hela landet (jfr uppräkningslagen i 3 §). Med annan författning avses förordningen (1992:609) om avgift för utdrag ur röstlängdsregister.

Genom bestämmelsen i 3 § överläts åt nämnden att meddela verkställighetsföreskrifter till de i paragrafen angivna lagarna. Bemyndigandet ersätter bemyndigandet i förordningen (1975:6) med bemyndigande för centrala valmyndigheten att meddela vissa föreskrifter som därmed kan upphävas.

Bestämmelsen i 4 § motsvarar 1 kap. 15 § andra stycket vallagen (1997:157).

5 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om nämndens sammansättning. Det kan förutsättas att nämnden får en bred politisk och medborgerlig sammansättning. Kravet på att det skall finnas personliga ersättare garanterar på detta sätt nämndens sammansättning. Några särskilda kvalifikationskrav för ordförande och ledamöter föreskrivs inte.

6 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om att nämnden skall ha ett eget kansli, dvs. att nämnden själv och inte någon annan myndighet svarar för kansligöromålen. I 12 § andra stycket föreskrivs också att nämnden skall ha egen anställd personal. Paragraferna ger uttryck för att nämnden är en helt fristående myndighet med egna resurser och fullt ansvar för verksamheten.

7 och 8 §§

Paragraferna reglerar i vilken omfattning verksförordningen (1995:1322) skall tillämpas på nämnden. Detta innebär bl.a. att nämnden behöver komma in med årsredovisning och delårsrapport.

9–11 §§

Paragraferna innehåller bestämmelser om beslutsförhet och ärendehandläggning.

Tanken är att Riksvälsnämnden skall fatta mera principiella beslut i frågor som föreskrivs i vallagen och annan lag. Främst avses sådana beslut som riktar sig till väljarna. Många andra beslut kan delegeras till tjänstemän, särskilt sådana beslut som berör samarbetet med andra myndigheter eller partierna. Som exempel på sådana beslut som nämnden enligt 10 § bör kunna lämna över för avgörande till någon som tjänstgör hos nämnden kan nämnas 1) beslut om pris på valsedlar och kuvert, 2) beslut om senaste dag för beställning av valsedlar, 3) beslut om senaste dag för anmälan av kandidater, 4) beslut om vilka valnämnder som skall svara för röstningen på sjukhus, vårdinrättningar m.m., 5) beslut om avkortat öppenhållande i vallokal, 6) beslut om begränsning av postkontorens öppethållande för röstning, 7) beslut om på vilka utlandsmyndigheter röstning skall ske, 8) beslut om registrering av partibeteckning och 9) beslut i övriga valadministrativa och valtekniska frågor av motsvarande beskaffenhet.

12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om anställningar m.m. (jfr 6 §).

3.2 Förordning (1990:1293) med instruktion för skatteförvaltningen

2 kap. 1 §

Ändringen föranleds av att Riksskatteverket inte längre skall vara central valmyndighet.

Skattemyndigheten skall dock som hittills enligt instruktionen bistå länsstyrelserna i de län som ingår i myndighetens verksamhetsområde i arbetet med de allmänna valen och upprätta röstlängd och röstkort (se 3 kap. 2 §).

Övergångsbestämmelser

I övergångsbestämmelser till instruktionen föreskrivs att RSV till utgången av år 2001 ansvarar för underhåll och drift av nuvarande valdatasystem. Detta innebär att RSV vid händelse av val bistår

Riksvälsnämnden med framställning av röstlängd, sammanräkning av valresultatet m.m.

Sammanfattningsvis behåller således övergångsvis RSV tillsammans med skattemyndigheten registeransvaret för röstlängdsregister och RSV tillsammans med länsstyrelserna registeransvaret för kandidatregister.

RSV är registeransvarigt för alla röstlängdsregister. Detta framgår av lagen (1997:158) om röstlängdsregister. Ansvaret omfattar även de röstlängdsregister som skattemyndigheterna för. Ansvaret är då delat mellan RSV och respektive skattemyndighet. Enligt utredningens förslag skall RSV övergångsvis behålla uppgiften att föra register för tillhandahållande av röstlängder för hela landet till utgången av år 2001. Någon ändring av registeransvaret behöver därför inte ske i samband med att uppgiften att vara central valmyndighet flyttas från RSV. Detta gäller också ansvaret för det kandidatregister som RSV för med tillstånd av Datainspektionen.

Inom Regeringskansliet (Finansdepartementet) bereds för närvarande Registerförfattningsutredningens förslag om ny lag om behandling av personuppgifter i verksamhet med val och folkomröstningar som skall ersätta lagen om röstlängdsregister (Skatt Tull Exekution Normer för behandling av personuppgifter, SOU 1999:105). Den föreslagna lagen, som omfattar även det kandidatregister RSV i dag för med Datainspektionens tillstånd, är tänkt att träda i kraft senast den 1 oktober 2001. I den föreslagna lagen pekas, liksom i nu gällande lag, RSV ut som ansvarig myndighet. Enligt vad utredningen erfarit avser dock Regeringen att i sitt propositionsförslag till riksdagen ersätta "Riksskatteverket" med "den centrala valmyndigheten".

Bilaga 3

En internationell jämförelse i några frågor

För flera av de uppgifter som omfattas av utredningens översyn är det för det slutliga ställningstagandet av stort intresse att kunna göra jämförelser med andra länder¹. Utredningen har genom en enkät till EU:s övriga fjorton medlemsstater samt till Norge, Island och Schweiz begärt att få följande frågor närmare belysta:

- möjligheten att brevrösta,
- valadministrationens möjligheter att svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta,
- hur snabbt valresultatet för de olika valen kan fastställas efter valdagen, och
- om röstning via Internet genomförts i något försök eller i något val m.m.

Till varje fråga i den följande sammanställningen av enkätsvaren lämnas inledningsvis en kort beskrivning av vad som gäller i Sverige.

Möjligheten att brevrösta

Svenskar som befinner sig utomlands har med två undantag möjlighet att rösta hos svenska utlandsmyndigheter. Undantagna är de svenska utlandsmyndigheterna i Schweiz och i Tyskland. Bakgrunden till detta är att Schweiz och Tyskland inte tillåter att där anordnas vanlig röstmottagning för val i andra länder. För svenskar som befinner sig i dessa båda länder har därför införts en särskild form av röstning – brevröstning. Vid brevröstning ställer väljaren i ordning sin röst och

¹ Tyskland; På grund av den författningenliga ansvarsfördelningen mellan tyska staten och delstaterna har de senare behörighet att stifta lagar om delstats- och kommunalval. Frågor om delstats- och kommunalval redovisas därför inte utan bara valen till den tyska förbundsdagen och valen av Europaparlamentsledamöter som faller inom tyska statens ansvarsområde.

sänder den med vanlig post direkt till respektive lokal valmyndighet i Sverige. I Sverige diskuteras nu om inte denna möjlighet bör gälla alla utlandssvenskar och inte bara de som vistas i Schweiz eller Tyskland. Mot denna bakgrund önskas svar på följande två frågor.

1) Kan den som befinner sig utomlands rösta genom att sända sin röst med vanlig post till valmyndigheten eller motsvarande myndighet?

2) Är det möjligt för den som befinner sig inom landet att rösta genom att sända sin röst med vanlig post till valmyndigheten eller motsvarande myndighet?

Belgien

1) Brevröstning anordnas för belgiska medborgare som är bosatt utomlands vid val till Europaparlamentet.

2) Brevröstning är inte tillåten för röstning inom landet.

Danmark

1) En dansk vælger, der opholder sig i udlandet, kan afgive stemme ved personligt fremmøde på en dansk diplomatisk eller konsulær repræsentation eller ved at henvende sig personligt til en stemmemodtager i udlandet, der er udpeget af Indenrigsministeriet. Den stemme der afgives – en såkaldt brevstemme – sendes ved repræsentationens eller stemmemodtagerens foranstaltning til den kommune i Danmark, hvor den pågældende er optaget på valglisten. Forsendelsen kan ske med sædvanlig post eller efter omstændighederne med diplomatpost eller med kurér.

Uanset betegnelsen ”brevstemme” er der således ikke tale om en ordning, hvorefter en vælger med brev kan få tilsendt en stemmeseddel, som vælgeren derefter kan udfylde på sit opholdssted og selv returnere pr. post til den lokale valgmyndighed.

En brevstemme skal – for at kunne medregnes – være modtaget på afstemningsstedet inden afstemningen går i gang på valgdagen kl. 9. Det gælder også for brevstemmer, der afgives i Danmark, jf. nedenfor.

2) En vælger, der befinder sig i Danmark, men som er forhindret i at møde frem til afstemningen på valgdagen, kan ligeledes afgive brevstemme. Den almindelige ordning for brevstemmeafgivning i

Danmark går ud på, at vælgeren skal henvende sig personligt på et folkeregister (et kommune kontor) for at afgive brevstemme. I tilfælde, hvor brevstemmen er afgivet på et folkeregister i en anden kommune end den, hvor vælgeren er optaget på valglisten, sendes brevstemmen med sædvanlig post til denne kommune.

For vælgere, der er indlagt på sygehus, bor på plejehjem m.v. eller er indsat i et fængsel eller arresthus er der særlige ordninger for brevstemmeafgivning. Fælles for disse særlige ordninger er, at brevstemmen afgives til en stemmemodtager, som skal sørge for, at brevstemmen med sædvanlig post bliver sendt til eller på anden måde afleveret til den kommune, hvor vælgeren er optaget på valglisten.

Finland

1) Val förrättas i Finland genom förhandsröstning och röstning på valdagen. Varje röstberättigad får förhandsrösta på de allmänna förhandsröstningsställena i hemlandet och utomlands i finska beskickningar (46 § vallagen). Förhandsröstning inleds den 11:e dagen före valdagen och avslutas utomlands den 8:e dagen och i Finland den 5:e dagen före valdagen (47 § vallagen). Röstningen sker inför en valmyndighet i Finland och utomlands. Det är inte möjligt att sända sin röst med vanlig post till valmyndigheten (4, 55, 57, 67 och 69 §§ vallagen). När Schweiz och Tyskland inte tillät utlänningar att rösta på deras territorium måste de röstberättigade finska medborgarna som befann sig där resa till grannländerna för att rösta.

2) Det är i Finland möjligt att rösta per post endast vid kommunala folkomröstningar.

Frankrike

1) Enligt artikel L.12 i vallagen (code électoral) får en fransk medborgare som är bosatt utomlands och registrerad vid det konsulat han hör till, på egen begäran tas upp i röstlängden i antingen den kommun där han är född, den kommun där han senast var folkbokförd, den kommun där han senast var bosatt, under förutsättning att den bosättningen varade minst sex månader, den kommun där hans föräldrar är födda, är eller var upptagna i röstlängden eller, slutligen, den kommun där något av hans barn är upptaget i röstlängden.

Franska medborgare har alltså rätt att delta i alla lokala och nationella val, vid behov genom förfarandet med röstning genom

ombud, vilket beskrivs i artiklarna L.71–L.78 och L.72–L.80 i vallagen. Ombudets fullmakt gäller för den tid den röstberättigade är registrerad vid konsulatet, dock högst tre år.

När det gäller folkomröstningar, presidentval och val av ledamöter till Europaparlamentet får franska medborgare som är bosatta utanför Frankrike, på egen begäran och i enlighet med ändrad författning (loi organique) nr 76–97 av den 31 januari 1976 och artikel 23 i ändrad lag nr 77–729 av den 7 juli 1977, utöva sin rösträtt i valcentraler som upprättas vid franska ambassader eller konsulat i det land där de är bosatta. För att ytterligare underlätta röstningen för medborgare som är registrerade vid dessa valcentraler, finns även möjligheten att rösta genom ombud i det fall de inte själva kan komma till valcentralen på valdagen. Ovannämnda lag från 1976 föreskriver också att i det fall en gränsstat, som Schweiz eller Tyskland, inte tillåter att valcentraler upprättas på deras territorium, kan sådana valcentraler upprättas i de franska departement som gränsar till denna stat. Om staten i fråga inte gränsar till Frankrike, kan inga valcentraler upprättas.

Poströstning avskaffades genom lag av den 31 december 1975, eftersom man efter varje val upptäckte ett stort antal fall av valfusk genom poströstningen, vilket bland annat berodde på att den röstande inte vid något tillfälle under poströstningen måste inställa sig personligen vid någon oberoende myndighet. Det fanns dessutom inte några fullständiga garantier för att det verkligen var den röstsedel den röstberättigade skickat som lades i valurnan.

2) Samma svar som på fråga 1.

Grekland

Bestämmelserna för röstning är strikta och röstplikt gäller vid de allmänna valen. En väljare skall rösta på den ort där han eller hon är skriven. Vid förhinder att rösta på hemorten måste polisintyg uppvisas. Poströstning är inte tillåtet, inte heller röstning vid utlandsmyndighet.

Irland

För att få möjlighet att rösta vid val eller folkomröstningen måste man skrivas in i röstlängden (Register of Electors). Ett av kriterierna för att få tas upp i röstlängden är att personen i fråga måste ha sin ordinarie bosättning i staten. En ny röstlängd upprättas varje år och används vid

alla val och folkomröstningar som anordnas inom de 12 månader röstlängden gäller.

Med vissa begränsade undantag måste väljarna personligen inställa sig i vallokalen på den plats de är registrerade som väljare för att rösta. System för brevröstning finns att tillgå för medlemmar av Gardai (polisen), heltidanställda inom försvaret, personal vid utländska beskickningar och deras makar, personer med psykiska sjukdomar eller funktionsnedsättning och personer vilkas sysselsättning medför att de sannolikt inte kan inställa sig personligen i sin lokala vallokal på valdagen. Det finns inga planer på att utöka möjligheten att brevrösta till andra kategorier av väljare. Möjligheten att brevrösta för medborgare som befinner sig utomlands gäller enbart personal vid utländska beskickningar och militär personal om de gör FN-tjänst osv.

Island

1) Röstning utomlands går så till att den isländska röstberättigade medborgaren uppsöker valförrättare, som har valsedlar, kuvert och omslag i sin "vallokal". Valförrättare utomlands utses av utrikesministeriet och det annonseras i olika former vilka de är och när valförrättning äger rum; hittills har det varit isländska beskickningar, (vissa) honorärkonsulat och några tillfälliga vallokaler" (exempelvis tillrest tjänsteman från närliggande myndighet). När identitet och övriga formaliteter kontrollerats - det är således närmast fråga om en notariatfunktion - får den röstberättigade själv sända det förslutna ytterkuvertet med post (eller på annat sätt) till den valkrets vederbörande tillhör i Island. Detta förfarande har inte mött invändningar, inte heller i Schweiz eller Tyskland.

2) Motsvarande förfarande kan äga rum även inom landet (för personer som befinner sig på annan plats än i den egna valkretsen etc.). Möjligheten att sända valhandlingar direkt till den enskilde och att vederbörande själv sänder in sin/a röst/er utan att uppsöka valförrättare har - för kontrollens skull - inte övervägts.

Den som inom den egna valkretsen inte har möjlighet att komma till vallokalen kan senast fyra dagar före valdagen ansöka om att bli uppsökt av valförrättare i hemmet, på institution (där särskild valförrättning inte anordnas). Valförrättare kan i detta fall som ett alternativ sända två förtroendemän för att ta emot rösten.

Italien

1) Italiensk medborgare som definitivt bosätter sig utomlands avregistreras från folkbokföringsregistret (Anagrafe della Popolazione Residente, APR) och registreras i det speciella registret över italienare som är folkbokförda utomlands (Anagrafe degli Italiani Residenti all'Estero). Sådan medborgare kvarstår dock i röstlängden i den kommun han utvandrat från.

Sådan medborgare kan inte rösta per korrespondens vid val och folkomröstningar, utan måste resa till Italien. Han erhåller därför från den kommun i vars röstlängd han är upptagen ett meddelande med uppgift om datum för valet/folkomröstningen samt information att han kan hämta sitt röstkort hos den kommunala valmyndigheten. Mot uppvisade av meddelandet får han dessutom rätt till resebidrag enligt gällande bestämmelser.

Parlamentet granskar nu en regeländring som innebär att sådan väljare får möjlighet att rösta per korrespondens. Innan beslut härom kan fattas måste dock parlamentet slutgiltigt godkänna grundlagsändringarna om antalet deputerade och senatorer som skall väljas i utlandsvalkretsen .

2) Endast vid val av italienska företrädare i Europaparlamentet säger lagen att väljare som är fast bosatt i EU-länderna, samt väljare som tillfälligt befinner sig i dessa länder av arbets- eller studieskäl jämte medföljande familjemedlemmar, kan rösta i de speciella valdistrikt som inrättas i dessa länder.

Väljare som är folkbokförd i Italien måste personligen inställa sig i den vallokal i vars röstlängd han är upptagen för att avlägga sin röst.

Luxemburg

1) Väljare som befinner sig utomlands kan rösta genom att sända sin röst med vanlig post. Valsedeln skall läggas i ett valkuvert. Valkuvertet tillsammans med kallelsen (röstplikt) läggs i ett ytterkuvert och postas som vanligt brev till det särskilda valkontor som finns angivits på valkuvertet.

2) Väljare som befinner sig i landet har rätt att rösta i följande fall.

- Den vars hälsotillstånd eller fysiska kondition gör det omöjligt för vederbörande att komma till vallokalen för att rösta.
- Den som är äldre än 70 år.

Nederländerna

1) Vallagen anger grunderna för möjligheten att rösta för nederländska medborgare som är bosatta utomlands. De får endast delta i valen till underhuset och Europaparlamentet. De måste registrera sig inför varje val. De har möjlighet att rösta via post, genom ombud eller i valfri vallokal i Nederländerna.

När det gäller brevröstning skickas röstsedeln med ordinarie post (ibland via ambassaden) till valmyndigheten i Haag. I nio länder har nederländska väljare möjlighet att skicka sin röstsedel direkt till ambassaden där även vallokaler inrättas. Dessa vallokaler inrättas på grund av den långsamma postgången i vissa länder och naturligtvis på grund av det långa avståndet.

I Haag finns den centrala valmyndigheten dit alla brevröster kommer in och slutligen räknas.

2) Brevröstning är endast möjlig för nederländska medborgare som bor utomlands. Nederländska medborgare har möjligheten att välja om de vill rösta i den vallokal de kallas till eller genom ombud eller i den vallokal de befinner sig närmast för tillfället.

Norge

1) Brevvalg for norske stasborgare i utlandet gjelder for land der regelverket er till hinder for stemmegivning til en offisiell stemmemottaker.

2) Ved forhåndsstemmegivning innenfor landets grenser må velgeren avgi stemme til en stemmemottaker – enten hjemme hos velgeren eller på sted det er bestemt av forhåndsstemmegivning skal foregå, f.eks.postkontor.

Portugal

1) Portugisiska medborgare som är bosatta i Portugal måste inställa sig i sin vallokal för att rösta. Personal inom militären eller polisen och personer som arbetar till sjöss, inom flyget eller inom vägtransporter och vilkas arbetsuppgifter hindrar dem från att rösta på valdagen, samt frihetsberövade eller sjuka som inte har möjlighet att ta sig till vallokalen har dock möjlighet att rösta på rådhuset. Personer som faller under de förstnämnda kategorierna måste inställa sig på rådhuset mellan 5 och 10 dagar före valdagen. När det gäller frihetsberövade

och sjuka kommer en delegation från rådhuset till dem mellan 10 och 13 dagar före valdagen för att samla in röstsedlar.

2) Portugisiska medborgare som är bosatta utomlands och har rösträtt kan skicka sina röstsedlar med rekommenderad post till valmyndigheten i Portugal. Denna möjlighet föreligger dock endast i fråga om val till det nationella parlamentet och Europaparlamentet. Endast personer som är bosatta i någon av Europeiska unionens medlemsstater får rösta vid val till Europaparlamentet.

Schweiz

Sedan år 1991 är det möjligt för schweiziska medborgare att sända sin röst med vanlig post till valmyndigheten. Detta gäller både om medborgaren befinner sig utom och inom Schweiz.

Spanien

1) Spanska medborgare som befinner sig utomlands har möjlighet att brevrösta. Röstningen går i huvudsak till som vid poströstning inom landet. Väljaren måste ha ett intyg (röstkort) som visar att han eller hon är upptagen i röstlängden och måste kunna legitimera sig. Röstförsändelsen måste rekommenderas för att vara giltig.

2) Det är inte möjligt för den som befinner sig inom landet att brevrösta. Den som inte röstar i vallokalen har möjlighet att poströsta. Följande villkor gäller. Väljaren måste ha ansökt om ett intyg som visar att vederbörande finns upptagen i röstlängden. Väljaren måste personligen rösta på ett postkontor och kunna legitimera sig.

Förenade kungariket Storbritannien och Nordirland

1) Inte för närvarande. Medborgare i Förenade kungariket som befinner sig utomlands kan inte rösta vid brittiska ambassader eller konsulat.

Brittiska medborgare som hör till kategorin "väljare i utlandet" (overseas electors) har rätt att rösta. Det rör sig om medborgare som är bosatta i andra länder. I 1985 års lag om folkrepresentation (Representation of the People Act 1985) infördes för första gången den rösträtten för "overseas electors", och i 1989 års lag utvidgades kvalificeringsperioden från 5 till 20 år. En sådan väljare måste låta sig registreras och har möjlighet att rösta genom ombud i den valkrets han

eller hon senast var upptagen i röstlängden, innan flytten från Förenade kungariket. "Overseas electors" måste anmäla sig varje år för att bli upptagna i röstlängden för val till parlamentet och Europaparlamentet (de får inte rösta i lokala val).

Brittiska medborgare som är bosatta i landet men sannolikt kommer att befinna sig utomlands på valdagen har möjlighet att ansöka om att få brevrösta, men röstsedeln skickas till deras adress i Förenade kungariket. Röstsedeln skall fyllas i och återsändas till Returning officer (den myndighet som ansvarar för valförrättandet i den valkretsen) inom enligt den tidsplan som fastställts för valet och innan väljaren lämnar landet.

Det är dock tänkt att detta system skall ändras genom de förordningar som skall antas enligt Representation of the People Act, 2000, så att både registrerade "overseas electors" och brittiska medborgare som tillfälligt befinner sig utomlands skall ha rätt att ansöka om brevröstning.

2) Ja, om de hör till någon av de kategorier som har rätt till det. Väljare har rätt att ansöka om brevröstning om deras situation på valdagen sannolikt kommer att vara sådan att de inte rimligtvis kan förväntas inställa sig i den vallokal de kallats till. Skälen till detta kan vara deras sysselsättning, tjänstgöring eller anställning, att de flyttat till en annan valkrets sedan röstlängden upprättades eller styrkt fysisk oförmåga.

Förordningar som skall antas enligt Representation of the People Act, 2000 kommer att medföra ändringar av dessa system så att registrerade väljare skall kunna brevrösta på begäran.

Tyskland

1) Röstberättigade som inte kan rösta i vallokalen (val med valurna) har möjlighet att delta i valet genom att brevrösta. Brevröstning kommer bara i fråga

- a. om en röstberättigad person av viktigt skäl vistas utanför sitt valdistrikt under valtiden på valdagen,
- b. om en röstberättigad person flyttar till ett annat valdistrikt och inte har förts in i röstlängden i det nya valdistriktet,
- c. om en röstberättigad person av yrkesskäl eller på grund av sjukdom, hög ålder, handikapp eller på grund av sitt fysiska tillstånd i övrigt inte eller endast med orimliga svårigheter kan uppsöka sin bostadsort.

Väljaren måste försäkra att han har skäl för att brevrösta för att han skall kunna få handlingarna för brevröstningen. I handlingarna för brevröstning ingår i synnerhet röstsedeln och ett röstkort på vilket väljaren skall försäkra att han gjort markeringarna på röstsedeln personligen. Den röstberättigade översänder i regel detta röstbrev med posten till ansvarig valmyndighet. Röstbrevet kan också lämnas in till ansvarig myndighet.

2) Tyskar som bor utomlands kan på grund av det geografiska avståndet till valdistriktet i regel bara delta i valen genom att brevrösta². Om en utlandstysk ansöker om att bli införd i röstlängden i den kommun där han senast varit folkbokförd innan han flyttade från Förbundsrepubliken Tyskland, skickas handlingarna för brevröstning automatiskt till honom, om han inte speciellt anger att han vill rösta inför valnämnden. Röstbrevet kan skickas med posten – såsom angetts under 1a.

Österrike

1) Den som vet med sig att han eller hon på valdagen inte kommer att vistas på den ort där han eller hon finns upptagen i röstlängden och därför inte kunna utöva sin rösträtt, har efter begäran (muntlig eller skriftlig) rätt att få ett röstkort utställt (Wahlkarte). En sådan begäran kan göras från den dag valet utlyses till senast tre dagar före valdagen.

Den som befinner sig utomlands kan ansöka om röstkort vid sin utlandsmyndighet. Görs ansökan muntligen måste han eller hon kunna styrka sin identitet genom dokument, vid skriftlig ansökan kan identiteten styrkas även på annat trovärdigt sätt. Röstkortet består av ett brevhuvud som kan tillslutas och som innehåller en röstsedel och ett tryckt valkuvert som kan klistras igen. I Österrikiska val används endast en röstsedel där samtliga partier som deltar i valet står uppräknade.

² Angående temat ”brevröstning” vid val till Europaparlamentet bifogar jag för kännedom ett utdrag ur häfte 5 (Textliche Auswertung der Wahlergebnisse [Ö.a.: = Skriftlig utvärdering av valresultaten] i Fachserie 1 (Bevölkerung und Erwerbstätigkeit – Wahl der Abgeordneten des Europäischen Parlaments aus der Bundesrepublik Deutschland am 13 juni 1999 [Ö.a.: = Befolkning och förvärvsarbete – val av Europaparlamentsledamöter från Förbundsrepubliken Tyskland den 13 juni 1999])). Utgivare: Statistisches Bundesamt – Der Bundeswahlleiter.

I motsats till röstning med röstkort inom landet som bara kan ske på valdagen kan röstberättigade rösta i utlandet omedelbart efter det att den har erhållit sitt röstkort. Röstningen måste de genomföra på egen hand. På röstkortet skall antecknas att det förslutna valkuvertet lagts i röstkortet. Anteckningen skall omfatta en bekräftelse på den röstandes identitet samt uppgift om tid (datum och klockslag) och plats för röstningen. Bekräftelsen måste göras innan den sista vallokalen i Österrike stängs.

Bekräftelsen kan ske antingen genom

- en person motsvarande en österrikisk notarie eller en institution som i enlighet med uppehållslandets rätt är berättigad till officiellt bestyrkande, eller
- chefen för en österrikisk utlandsmyndighet eller en av denne utsedd person, eller
- en myndig österrikisk medborgare, som förfogar över giltigt pass vars utställningsdatum (passnummer, utställande myndighet och datum för utställandet) måste antecknas på röstkortet för att röstningen skall vara giltig.

Om det gäller röstberättigade medlemmar av en enhet som sänts till utlandet efter begäran om internationell organisation bör bekräftelsen göras av chefen för enheten eller någon i enheten som denne utsett.

Det förslutna röstkortet måste senast åtta dagar efter valdagen, före kl. 12, ha kommit in till behörig valmyndighet (framgår av adressen på det förtryckta röstkortet).

När röstningen bestyrks av en österrikisk utlandsmyndighet vidarebefordrar denna röstkortet till behörig valmyndighet i tid. Om röstningen bestyrks på annat sätt, måste den röstberättigade själv se till att röstkortet och det öppnade valkuvertet som ligger i röstkortet, kommer i tid till behörig valmyndighet. För sent inkomna röstkort beaktas inte vid beräkningen av valresultatet.

2) Enligt vallagarna utövar varje röstberättigad person sin rösträtt på den ort i vars röstlängd han eller hon finns upptagen. Röstberättigad som har röstkort kan dock utöva sin rösträtt även utanför denna ort.

Inom landet kan rösträtten utövas endast på valdagen och endast inför en valmyndighet. Röstning genom att sända röstsedeln per post till valmyndigheten är inte möjligt.

Valadministrationens möjligheter att svara för aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta

Den som har rösträtt är inte enligt svensk lag skyldig att rösta. På valmyndigheten ankommer det enligt lagen att informera allmänheten om när, var och hur man skall rösta samt om vad som i övrigt gäller i valet. I denna uppgift ingår inte uttryckligen att t.ex. uppmana väljarna att rösta. Men frågan om en mer aktiv valmyndighet har väckts. Mot denna bakgrund önskas svar på följande fråga.

I vilken utsträckning får valmyndigheten befatta sig med aktiv information och uppmaningar till väljarna att rösta?

Belgien

Konstitutionen föreskriver röstplikt.

Danmark

De danske valgmyndigheder skal sørge for, at vælgerne forud for valget får tilsendt et valgkort, der skal indeholde oplysning om vælgerens navn og adresse, nummer på valglisten samt om afstemningsstedes beliggenhed og dag og tid for afstemningen.

De danske valgmyndigheder har derimod ingen opgaver i henseende til aktiv information eller opfordring til vælgerene om at afgive stemme.

Finland

Valmyndigheten får inte aktivt uppmana väljarna att rösta (21 § 1 mom. 7 och 22 § vallagen).

Frankrike

Föremål och datum för val utlyses genom dekret. Vid lokala val antar prefekten ett beslut om sammankallande av de röstberättigade som finns inom hans departement.

För att stimulera röstdeltagandet bland väljarna anordnas, utöver de valkampanjer som bedrivs av kandidater och partier själva, informationskampanjer som systematiskt tilldelas sändningstid i radio

och TV. Regeringen anordnar också informationskampanjer i samband med val till Europaparlamentet, senast den kampanj som genomfördes 1999. I samband med kommunal- och kantonvalen i mars 2001 förbereder regeringen en kampanj enligt samma modell, som skall rikta sig särskilt till unga och till kommuninnevånare.

Grekland

I och med att röstning är obligatoriskt sker också uppmaningar i olika riktade former till väljarkåren att rösta. Upplysningar i media förklarar bl.a. varför medborgarna härvidlag skall göra sin plikt till samhället.

Irland

Det är inte obligatoriskt att rösta i Irland. Val och folkomröstningar genomförs av valkretsens valmyndighet (Returning officer), som är en oberoende myndighet. Inför varje val och folkomröstning skickar valmyndigheten till varje röstberättigad ett röstinformationskort med information om adress till vallokalen, väljarens nummer i röstlängden, och vilka handlingar som är godkända som identitetshandlingar inför valfunktionären. Vid folkomröstningar innehåller röstkortet också information om omröstningens frågeställning. Lagen om folkomröstningar föreskriver att en oberoende folkomröstningskommitté skall ta fram och sprida information om frågorna i folkomröstningen.

Det är inte i lag förbjudet att genomföra särskilda neutrala kampanjer (utöver den normala verksamheten de politiska parterna bedriver) för att stimulera deltagandet i val och folkomröstningar, men till nyligen har inte frågan om genomförandet av sådana kampanjer varit någon särskilt aktuell fråga eftersom valdeltagandet varit högt. Faktorer som konkurrens och sund rivalitet mellan politiska partier, omfattande valkampanjer, allmänhetens intresse för politik och medborgarandan har varit nog för att säkerställa ett högt valdeltagande. Det minskande valdeltagandet, som märks i de flesta av västerlandets demokratier, är en komplex fråga med många aspekter som det tyvärr inte finns några enkla lösningar på. Under de senaste åren har regeringen låtit sätta in neutrala annonser i tidningarna med uppmaning till medborgarna att rösta.

Island

Information om valet ges – i regel mycket utförligt – i olika medier. Vid president- och alltingsval sker det över hela landet och i rikstäckande medier. Vid region- och lokalval används främst lokala medier (jfr 44 par. i 2000 års vallag).

Någon funktion för valförrättaren eller den lokala valnämnden att aktivt informera eller uppmana väljare att rösta har inte ansetts lämplig eller ens behövlig.

Italien

Den lokala valmyndigheten informerar medborgarna om datum och tider för röstningen genom att sätta upp affischer med information om att valmöten sammankallats. Valdistriktets nummer och adress återfinns på röstkortet som varje väljare mottar före valet och som skall uppvisas för att han skall få avlägga sin röst.

Det står var och en fritt att utöva sin rösträtt och den offentliga förvaltningen har inte till uppgift att uppmana medborgarna att rösta (sådan ingår i de politiska partiernas propagandaverksamhet).

Inrikesministeriet sammanställer speciella trycksaker som innehåller regler och instruktioner angående valet och dessa skickas ut till prefekturerna (motsv. länsstyrelse) för vidare befordran till de lokala myndigheterna.

Luxemburg

Det är obligatoriskt att rösta.

Nederländerna

Det ankommer på de lokala myndigheterna att sända alla röstberättigade en inbjudan att rösta (röstkort). Tillsammans med detta informeras också väljarna om de olika möjligheterna att rösta och om de deltagande politiska partiernas program och idéer. Regeringen lägger ut mycket pengar på annonser för att öka valdeltagandet. Lågt valdeltagande är ett stort problem.

Norge

Valginformasjonen fra myndighetene i Norge til velgerne går først og fremst på informasjon om regelverket – hvem som har stemmerett, hvordan stemmegivningen foregår osv. Vi driver imidlertid også informasjon som tar sikte på å motivera velgerne till å stemme.

Portugal

Portugisiska medborgare är inte skyldiga att rösta men skall tas upp i röstlängden. Myndigheter och tjänstemän vid dessa får inte ta offentlig ställning beträffande de politiska frågorna under valtiden. Den nationella valmyndigheten, Comissão Nacional de Eleições, som ansvarar för ett rättvis och lagenligt valförfarande brukar aktivt främja valdeltagandet. Efter avslutad valkampanj och före valdagen brukar republikens president hålla ett tal för att uppmana medborgarna att gå och rösta.

Schweiz

Valmyndigheten får uppmana väljarna att rösta, men absolut inte göra propaganda för något parti.

Spanien

Valadministrationen får informera medborgarna om när val hålls, hur man gör när man röstar och vad som gäller vid poströstning. Informationen skall vara saklig. Den får under inga förhållanden utformas på ett sätt att väljarna kan komma att påverkas i sitt val.

Förenade kungariket Storbritannien och Nordirland

Situationen i Förenade kungariket är för närvarande densamma som i Sverige i detta avseende.

Liksom i Sverige ankommer det enligt lag på valmyndigheten att informera väljarna om när, var och hur man skall rösta och om vad som i övrigt gäller i valet. Registreringsmyndigheten bedriver också årligen en kampanj för att påminna medborgarna om att låta sig registreras i röstlängden, men stimulerar inte på annat sätt valdeltagandet.

Alla röstberättigade medborgare är enligt lag skyldiga att låta sig registreras i röstlängden, med det finns inget lagkrav på att registrerade väljare skall rösta. Vid de allmänna valen 1997 var valdeltagandet 71 %, vid de lokala valen 1999 och 2000 var det 29 % och vid valet till Europaparlamentet 1999 bara 24 %.

Tyskland

Valmyndigheten är inte enligt lag förpliktad att uppmana eller anmoda väljarna att delta i valen. Utan att gå ut med en sådan appell till väljarna informerar myndigheten alla röstberättigade i röstlängden före valet, framför allt om tid och plats för valet och om detaljerna vad gäller eventuell brevröstning, och tillkännager dessa offentligt några få dagar före valet. Röstplikt föreligger inte i Förbundsrepubliken Tyskland.

Österrike

Enligt vallagen åligger det valmyndigheterna endast att genomföra och leda valen. Det är därför inte valmyndigheternas uppgift att uppmana väljarna att rösta. Den uppgiften ligger i stället på de partier som deltar i valet.

Senast tre dagar före valet skall dock valmyndigheten i fråga tillställa de röstberättigade en officiell valinformation, bl.a. röstkort, den röstberättigades nummer i röstlängden, valdag, tid för röstning och vallokal.

Sammanräkning av valresultatet

Det är angeläget att det slutliga valresultatet kan fastställas så snabbt som möjligt. Frågan har därför väckts om det är möjligt att fastställa valresultatet ännu snabbare. I Sverige kunde utgången för det senaste riksdagsvalet fastställas tidigast fem dagar efter valdagen, för de senaste regionala valen tidigast i intervallet 8–19 dagar efter valdagen och för de senaste lokala valen tidigast i intervallet 4–19 dagar efter valdagen. Mot denna bakgrund önskas svar på följande fråga.

Hur snabbt efter valdagen för respektive val kan det slutliga valresultatet fastställas?

Belgien

Inofficiellt är valresultatet tillgängligt redan dagen efter valdagen. Något senare meddelas vilka kandidater som har utsetts.

Protokoll över valresultatet överlämnas till varje församling inom en viss tidsfrist, olika för olika val.

- fem dagar för val till kammaren och senaten,
- tre dagar för val till de regionala församlingarna, och
- fem dagar för val till provinsråden.

Det ankommer sedan på varje vald församling att godkänna valet vid första sammanträdet. Varje kandidat kan därefter under 40 dagar anmärka på valresultatet. Först därefter är valresultatet definitivt.

Danmark

Opgørelsen af valgresultater i Danmark er baseret på to stemmeoptællinger, dels en foreløbig optælling på de enkelte afstemningssteder umiddelbart efter, at valghandlingen er afsluttet kl. 20 på valgdagen, dels en fornyet optælling (fintælling) dagen efter valgdagen.

Når det drejer sig om valg til Folketinget, indberettes resultatet af den foreløbige stemmeoptælling til Indenrigsministeriet i løbet af valgaftenen. Når alle resultater er modtaget, sædvanligvis omkring kl. 23 på valgaftenen, beregner Indenrigsministeriet det foreløbige valgresultat i henseende til mandatfordelingen mellem de deltagende partier og eventuelle kandidater uden for partierne. Det endelige resultat af valget opgøres af Indenrigsministeriet på grundlag af de indberettede resultater af fintællingen. Det endelige resultat såvel i henseende til mandatfordeling som i henseende til, hvilke kandidater der er valgt for de enkelte partier, foreligger sædvanligvis 5 dage efter valgdagen.

Resultatet af kommunale valg, dvs. valg til kommunalbestyrelser og amtsråd, opgøres lokalt af de enkelte kommunalbestyrelser henholdsvis amtsråd. På valgaftenen foretages en foreløbig opgørelse af valgets resultat, mens det endelige resultat sædvanligvis forligger straks efter at fintællingen er afsluttet dagen efter valgdagen, for amtsrådsvalg dog eventuelt først to til tre dage efter valgdagen.

Finland

Valresultatet fastställs tredje dagen efter valdagen efter kl. 18.

Frankrike

När det gäller kommunal- och kantonalval kungörs valresultatet av ordföranden för valnämnden eller den centrala valmyndigheten (artikel L.65 i vallagen). Valresultatet är alltså kungjort och officiellt några timmar efter det att röstningen är avslutad.

När det gäller Europavalen förfogar den nationella rösträkningskommittén över en tidsfrist på fyra dagar innan valresultatet skall tillkännages officiellt (artikel 22 i lag nr 77-729 av den 7 juli 1977).

Vid val av republikens president är det författningsrådet (Conseil constitutionnel) som skall tillkänna valresultaten. Rådet skall offentliggöra det slutliga resultatet av den första valomgången senast kl. 20.00 onsdagen efter valet. Efter den andra omgången har rådet tio dagar på sig att tillkänna det slutliga resultatet (artikel 27 i dekret nr 64-231 av den 14 mars 1964).

När det gäller parlamentsval och regionala val skall rösträkningskommissionen tillkänna resultatet dagen efter valdagen (artiklarna L.157, L.359, R.109 och R.189 i vallagen).

Efter klockan 20.00 på valdagen är det tillåtet att offentliggöra preliminära rösträkningsresultat, vilka gradvis blir allt säkrare. Inrikesministeriet skall se till att centralisera de preliminära resultaten av alla rösträkningar.

Grekland

Valresultatet föreligger som regel mycket snart efter valdagen, bl.a. på grund av att man inte tillåter poströstning. Vid det senaste valet kunde det definitiva valresultatet meddelas redan efter ett dygn.

Irland

I Irlands håll val enligt systemet med proportionell representation genom "single transferable vote" i flermansvalkretsar. Rösträkningen inleds kl. 9.00 dagen efter valdagen och i allmänhet är valresultatet känt samma dag vid 22-tiden. I det fall en omräkning måste ske kan valresultatet i den valkretsen dröja ytterligare upp till två dagar.

Island

Valresultatet förlägger i regel vid fyra-fem-tiden på morgonen dagen efter valdagen. Eventuella klagomål mot valet sänds skriftligen till Dóms- og kirkjumálaráðuneytid (justitieministeriet) inom fyra veckor efter valet. Valresultatet sänds efter eventuella påkallade efterkontroller till regeringen och föreläggs alltinget. Alltinget fastställer slutligen valutslaget.

Det senaste valet på Island ägde rum den 8 maj 1999. Resultatet förelåg på morgonen den 9 maj, de facto den 10 maj; resultatet kungjordes officiellt den 28 maj och fastställdes slutgiltigt av det nya alltinget den 8 juni.

Italien

Vid kommunalval kan det officiella resultatet vara klart efter fyra eller fem dagar; vid val till provinsen efter cirka en vecka; vid val till regionerna och parlamentet efter 20 dagar – en månad.

Naturligtvis inhämtar inrikesministeriet de provisoriska (icke officiella) resultaten och sprider information om dem redan på natten efter valet samt morgonen därpå, allteftersom rösträkningsuppgifterna kommer in via dator.

Luxemburg

Det slutliga valresultatet vid riksdagsval och val till Europaparlamentet fastställs senast fjärde dagen efter valdagen.

I kommuner som tillämpar ett system med absolut majoritet kan som regel valresultatet fastställas i intervallet 2–9 dagar efter valdagen. I kommuner som tillämpar proportionell representation fastställs också valresultatet i detta intervall.

Nederländerna

Tredje dagen efter valet tillkännager de lokala valmyndigheterna det totala antal röster som lagts på varje lista och varje kandidat. Vid kommunalvalen sammanträder den centrala valmyndigheten därefter samma dag för att fördela platserna.

Vid provinsval och nationella val lämnas informationen från de lokala valmyndigheterna till den centrala valmyndigheten. Oftast

tillkännages de slutliga resultaten direkt efter helgen. Det innebär att de slutliga resultaten tillkännages inom fem dagar efter valdagen.

Det pågår en offentlig debatt om tillkännagivandet av de slutliga resultaten. De flesta TV-stationerna vill kunna offentliggöra valresultatet på bästa sändningstid på valdagen. Många gånger grundas denna information på intervjuer och "skuggval". Det är omöjligt att få tillförlitliga resultat under själva valdagen.

Norge

Valgresultatene i Norge kan være klare:

Kommunestyrevalg: Tidligst 2 dager etter valget (onsdag – valgdagen er mandag).

Fylkestingsvalg: Tidligst 3–4 dager etter valget (torsdag/fredag – valgdagen er mandag).

Stortingsvalg: Fordeling av distriktsmandatene tidligst 3–4 dager etter valget (torsdag/fredag – valgdagen er mandag). Fordeling av utjevningsmandatene tidligst 8–9 dager etter valget (Riksvalgstyret foretar fordelingen tirsdag eller onsdag i uken etter den uken valget avholdes).

Portugal

Offisiella slutliga resultat måste fastställas senast 10 dagar efter valdagen när det gäller presidentval och val till det nationella parlamentet och Europaparlamentet. I den lag som är tillämplig på val till lokala myndigheter anges ingen tidsgräns för fastställandet av slutliga resultat. Preliminära resultat finns vid alla val tillgängliga tidigt på morgonen efter valdagen.

Schweiz

Det slutliga valresultatet dröjer fem till sex veckor efter valdagen.

Spanien

Enligt lag skall valresultatet fastställas senast på den tredje dagen efter valdagen. Det slutliga valresultatet publiceras dock först sedan valresultatet vunnit laga kraft. Valresultatet vinner laga kraft 40 dagar efter det att röstsammanräkningen har avslutats.

Förenade kungariket Storbritannien och Nordirland

Normalt inom 24 timmar oavsett vilket val det gäller och vilket röstningssystem som används. De senaste åren har valresultaten från nationella val Europaval, regionala och lokala val tillkännagivits inom 24 timmar efter det att vallokalerna stängts på valdagen, oavsett om röstsystemet varit "first-past-the-post" (majoritetsval), proportionell representation eller en kombination av dessa.

Vid de allmänna valen 1997 stängde vallokalerna kl. 22.00 torsdagen den 1 maj och det slutliga resultatet beträffande de 659 platserna i parlamentet tillkännagavs kl. 18.00 fredagen den 2 maj, dvs. inom 24 timmar. Vid detta parlamentsval blev det regeringsskifte från Conservative till Labour och drottningen tillsatte den nye premiärministern flera timmar innan det slutliga resultatet tillkännagavs.

Tyskland

Vid de senaste förbundsdays- och Europavalen kunde det slutgiltiga valresultatet fastslås inom 15 till 17 dagar.

Österrike

Med hänsyn till hur snabbt röstkuverten inkommer från utlandet (senast den åttonde dagen efter valdagen, kl. 12, på ansvarig valmyndighet) kan det slutgiltiga valresultatet trots elektronisk databearbetning (Modulares Wahlpaket) fastställas tidigast den nionde dagen efter valdagen, efter sammanträde på respektive valmyndighet.

Röstning över Internet

En annan viktig fråga som också omfattas av översynen är röstning över Internet. En sådan röstning kan ske antingen med hjälp av datorer som tillhandahålls och kontrolleras av valmyndigheten i vallokalen eller på någon annan av valmyndigheten anvisad plats eller med hjälp av väljarnas egna datorer på arbetsplatsen eller i den egna bostaden. För utredningen är det därför särskilt angeläget att få del av de erfarenheter som har gjorts i andra länder när det gäller denna fråga. Mot denna bakgrund önskas svar på följande frågor.

1) Har röstning över Internet genomförts i något försök eller i något val?

2) *Om ja på ovanstående fråga, vilka är erfarenheterna av röstning över Internet?*

3) *Om nej på ovanstående fråga, planeras försök eller val med röstning över Internet ?*

Belgien

1) Nej.

3) Försök med röstning via Internet planeras inte varken på kort eller lång sikt.

Danmark

1) Nej.

3) Nej. Sådanne forsøg planlægges ikke.

Finland

1) Röstning över Internet har inte genomförts.

3) Det planeras inte röstning över Internet.

Frankrike

1) Röstning via Internet är inte tillåtet i Frankrike.

3) Ett försök att distribuera och trycka röstsedlar via Internet gjordes vid valet av ledamöter till Europaparlamentet 1999 av kandidaten Christian Cotten. Användandet av Internet är inte tillåtet eftersom det företer likheter med poströstning, som är förbjudet i Frankrike.

Grekland

1) Nej.

3) Efter det senaste valet har diskuterats att man skall verka för att förenkla valadministrationen. Som ett första steg avser man att införa poströstning.

Irland

3) Det finns för närvarande inga planer på att genomföra något val över Internet. Regeringen har principiellt godkänt införandet av elektronisk röstning och rösträkning vid val och folkomröstningar. Enligt förslaget skulle väljarna fortfarande vara tvungna att inställa sig i angiven vallokal, men kunna rösta via skärmen i stället för med pappersröstsedlar. De lagda rösterna skulle lagras elektroniskt och vid stängningen (kl. 21.00 eller 22.00) tas till valkretsens rösträkningscentrum för behandling. Resultatet av denna röstning skulle bli känt inom ett par timmar efter avslutad röstning.

Island

Prov med röstning över internet har inte genomförts eller planerats på riksplanet. I Reykjavik finns planer på datoriserade lokala folkomröstningar, men ännu har inget försök genomförts i praktiken. De överväganden som för närvarande görs är hur datorer i ökad omfattning skall kunna användas för rösträkningen och för att snabbare kommunicera rösträkning från olika vallokaler till valmyndighet i valkretsen och därefter till den centrala valmyndigheten.

Italien

1) För närvarande finns inte möjlighet att rösta på detta sätt.

3) Man förutser att så småningom använda elektronisk apparatur för valproceduren, som gör det möjligt att verkställa röstning och rösträkning via dator.

Ett försök av officiell karaktär har genomförts i fem kommuner i den Autonoma regionen Valle d'Aosta, medan andra icke officiella försök har gjorts i ett mycket begränsat antal valdistrikt på initiativ av enskilda kommunalförvaltningar.

Luxemburg

1) Nej.

3) För närvarande planeras inte något försök eller val med röstning över Internet.

Nederländerna

1) Röstning över Internet är för närvarande inte tillåtet.

3) Saken håller dock för närvarande på att undersökas. Den ansvarige ministern vill göra omfattande test under 2003. Universitetet i Groningen har använt Internet vid val till universitetets styrelse. Några rapporter om utfallet av detta experiment är ännu inte offentliga, men kommer snart att offentliggöras.

Norge

1) Stemmegivning via Internet har ikke vaert provd ved tradisjonelle valg i Norge (stortingsvalg, kommunestyrevalg, fylketingsvalg). Imidlertid har man i Telenor-konsernet gjennomfort valg til utvalgets styrer og utvalg via Internett.

3) Firmaet Ephormas AS, som jobber med EDB-baserte losningar når det gjelder valg, arbeider – såvidt vites – med planer om å utvikle et system som baseres på stemmegivning via Internett³.

I utkastet till ny valglov, som vårt Valglovutvalg arbeider med, vil det ventelig bli foreslått en bestemmelse som gir adgang til å sette igang forsok med gjennomforing av valg på andre måter enn de tradisjonelle. Denne bestemmelsen forutsettes bl.a. å kunne åpne for stemmegivning via Internett.

³ Närmare orientering om detta kan ges av projektledare John E. Sorby, Postboks 1420, 1602 Fredrikstad; e-postadress: john.sorby@ephorma.no.

Portugal

1) Nej.

3) Ännu så länge finns inga erfarenheter i fråga om röstning över Internet. Det har gjorts några undersökningar och försök beträffande vad man kallar elektronisk röstning, med ett datorsystem som den tekniska valmyndigheten installerar i vallokalen.

Schweiz

1) Nej.

3) Man står i begrepp att studera de möjligheter som röstning via Internet öppnar. Ett definitivt ställningstagande i denna fråga kan förväntas först om ca. tio år.

Spanien

1) Nej.

3) Vid det senaste allmänna valet den 12 mars 2000 användes för första gången ny teknik genom att s.k. Intranetpunkter användes i kontakterna med massmedia, de regionala och lokala myndigheter och den statliga civila förvaltningen. Vidare infördes en särskild hemsida för valen och en hemsida för valresultaten och med möjlighet att också via mobiltelefon få tillgång till informationen.

Förenade kungariket Storbritannien och Nordirland

1) Nej.

3) Nej. Ett antal röstningsexperiment genomfördes under de lokala val som hölls i år. De omfattade poströstning, elektronisk röstning och rösträkning, helgröstning (i stället för på torsdagen) och "förhandsröstning", dvs. att ett begränsat antal vallokaler hölls öppna under perioden före valdagen på lättillgängliga platser där alla röstberättigade fick rösta. Alla dessa experiment föreslogs av de lokala myndigheterna och granskades och godkändes av inrikesministern. Eventuella förslag i framtiden från lokala myndigheter om röstning över Internet kommer dock att granskas och bedömas på grundval av sina egna meriter med

särskilt beaktande av kravet på att slå vakt om valprocessens säkerhet och integritet.

Tyskland

1) Nej, röstning via Internet har hittills inte ägt rum vid landsomfattande tyska val – inte heller på prov.

3) Man har för närvarande inga konkreta planer på landsomfattande tyska val med röstning via Internet, och någon utprovning av detta görs inte. Det finns emellertid forskningsprojekt kring det här temat. Även tyska inrikesministeriet har beställt ett sådant projekt.

Österrike

1) Hittills har röstning via Internet inte genomförts i Österrike, vare sig försöksvis eller i något val⁴.

3) Det planeras varken försök eller ett val med röstning via Internet, då det verkar tveksamt om sådana lösningar någonsin skulle kunna vara förenliga med valhemlighetens princip som finns inskriven i den österrikiska författningen. Vid röstning med hjälp av elektroniska hjälpmedel verkar det inte som möjligt att upprätthålla rösthemligheten i tillräckligt hög grad, då man möjligtvis under vissa förutsättningar skulle kunna rekonstruera väljarnas röstbeteende med lämplig dataapparat.

⁴ Såvitt inrikesministeriet känner till, har man i USA experimenterat på kommunalpolitisk nivå med lösningar som omfattar röstning på elektronisk väg (via Internet).

Bilaga 4

GIS-teknik i tillämpning

Först skapar och underhåller länsstyrelsen en digital karta med valdistrikten inritade

Bild 1 Digital valdistriktskarta

Lantmäteriet för ett aktuellt register över landets fastigheter. Alla fastigheter som bör vara aktuella för folkbokföring har uppgift om på vilka koordinater de är belägna.

Fastighetsdatasystemet

Fastighetsbeteckning 1 x/y-koordinat

Fastighetsbeteckning 2 x/y-koordinat

Fastighetsbeteckning 3 x/y-koordinat

Fastighetsbeteckning 4 x/y-koordinat

.....

Bild 2 Fastighets-
datasystemet

När det blir aktuellt att framställa röstlängder jämförs uppgifterna i den digitala kartan med uppgifterna i fastighetsdatasystemet, FDS. I bearbetningen förs varje fastighet i FDS ned i kartan. Programmet undersöker inom vilket valdistrikt koordinaterna träffar. Dessa bearbetningar brukar kallas "doppning".

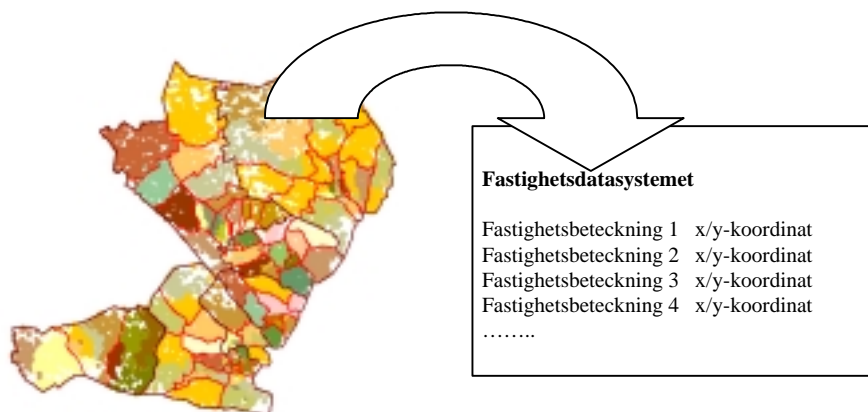

Bild 3 "Doppning"

När programmet, för varje fastighet, konstaterat inom vilket valdistrikt koordinaterna träffat skapas ett register som innehåller fastighetsbeteckning med tillhörande valdistriktskod enligt följande schematiska exempel:

Fastighets-/valdistriktsregister	
Fastighetsbeteckning 1	valdistrikt 1
Fastighetsbeteckning 2	valdistrikt 1
Fastighetsbeteckning 3	valdistrikt 1
Fastighetsbeteckning 4	valdistrikt 1
Fastighetsbeteckning 5	valdistrikt 2
Fastighetsbeteckning 6	valdistrikt 2

Bild 4 Schematisk bild över ett fastighets-/valdistriktsregister

Detta register innehåller den information som behövs för att kunna sätta valdistriktskod på samtliga personer som levereras vid uttaget från Aviseringsregistret.